

ମୋକ୍ଷଦଳ

ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀ

ମୋକ୍ଷବନ

ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀ

ମୋକ୍ଷବଳ

ଲେଖକ : ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ : ୧୯ ମଇ, ୧୯୯୯

ପ୍ରକାଶକା : ସଂଯୁକ୍ତା ଜେନା

ପ୍ରକାଶନ ସହଯୋଗୀ : ଶ୍ରୀ ଗୌରହରି ନାୟକ
ଶ୍ରୀ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ତ୍ରିପାଠୀ

ଅକ୍ଷରସଜ୍ଞା : ଆଗାମୀ ଡି.ଟି.ପି., ୟୁନିଟ୍ - ୬, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ମୁଦ୍ରଣ : ପ୍ରେସମ୍ୟାନ୍, ୟୁନିଟ୍ - ୪, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ମୂଲ୍ୟ : ଟ. ୩୦/-

MOJIBAN

By LOKANATH CHOUDHURY

Publisher : Sanjukta Jena

1st Edition : 19th May, 1999

DTP : Agami DTP, Unit - 6, Bhubaneswar

Printed at : Pressman, Unit - 4, Bhubaneswar

Price : Rs.30/-

ଉତ୍ସର୍ଗ

ଯେଉଁମାନେ ମୋ ଜୀବନରେ ମୋତେ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ
ଚିତ୍ତରେ ଏବଂ ବିରୋଧିତା ସବେ ବିଭିନ୍ନ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି,
ମୋ ସହିତ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଛନ୍ତି, ଏବଂ
ଯେଉଁମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନ
ଓ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର
ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି-
ସେହି ମାନଙ୍କ ହାତରେ ମୋର ଏହି ଜୀବନୀ
ଉତ୍ସର୍ଗ କଲି ।

-ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀ

ପ୍ରାକ୍ କଥନ

ମୋତେ ଜବନୀ ଲେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ - ଏକଥା ମୁଁ କେବେ ଭାବିନଥିଲି । ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ମାନସିକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ମଧ୍ୟ ମୋର ନଥିଲା । ଗତ ଦୁଇବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ହେଲାପରେ, ମୋତେ କେତେକ ବହୁ ମୋର ଜୀବନୀ ଲେଖିବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କଲେ । ବିଶେଷକରି ଅଧ୍ୟାପିକା ଶ୍ରୀମତୀ ମଞ୍ଜୁରାଣୀ ଦାସ ଯିଏ ମୋର ଚିକିତ୍ସା ସଂପର୍କରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ, ସେ ବାରମ୍ବାର ମୋତେ ଜୀବନ ବୃତାନ୍ତ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇଲେ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ଦିନ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ଦିନକି ସେ ମୋତେ ଏ ସଂପର୍କରେ ଅନୁରୋଧ କରି ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଶେଷରେ ଶ୍ରବେନ୍ଦ୍ର ସାଥୀ ଗୌରହରି ନାୟକ ଓ ସାଥୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ତ୍ରିପାଠୀ ଏବଂ ମୋ ଝିଅ ସଞ୍ଜୁକ୍ତା ଓ ଜାମାତା ରାଜକିଶୋର ଜୀବନୀ ଲେଖିଲେ ସେ ପ୍ରକାଶନର ଦାୟିତ୍ବ ନେବେ ବୋଲି ଜଣାଇଲେ । ନିଜେ ଶାରୀରିକ ଭାବେ ଲେଖିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋର ସାଥୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ରାୟ ସିଂହଙ୍କୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ସେ ଖାଲି ନିଜର ସ୍ବାକୃତି ଦେଲେ ନାହିଁ, ମତେ ଉତ୍ସାହିତ କଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣାରେ ମୁଁ ମୋର ଜୀବନ ବୃତାନ୍ତ କହିତାଲେ, ସେ ଲେଖନ୍ତି । ଏଣୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଏଥିପାଇଁ କୃତଜ୍ଞ ।

ମୋ ପୂର୍ବରୁ ବହୁ ରାଜନୈତିକ ନେତା, ସମାଜସେବୀ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣାବଳୀ ସଂପର୍କରେ ନିଜସ୍ବ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସେପରି ଲେଖିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବିଚିନ୍ତି ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତିରେ ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଯେଉଁସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି, ଯେଉଁଥିରେ ସଂପୃକ୍ତ ହୋଇଛି, କେବଳ ସେତିକିରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ଏବଂ ମୋ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ନେତା ନେତ୍ରୀମାନଙ୍କର କେବଳ ନାମମାତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛି । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଭୁଲଭୁଟି ସଂପର୍କରେ କିଛି କହି ନାହିଁ ।

ମୁଁ ୧୯୩୯ ମସିହାରୁ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ମୋ ଆଦର୍ଶ ଅନୁସାରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହିତ କାନ୍ଦୁ କାନ୍ଦ ମିଶାଇ ଯେଉଁସବୁ କାମ କରିଛି, ବା ଆନ୍ଦୋଳନ ସହ ସଂପୃକ୍ତ ହୋଇଛି, ସେ ସଂପର୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୯୪୦ ଠାରୁ ୧୯୯୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାତୀୟ ସ୍ବାର୍ଥ, ରାଜ୍ୟର ସ୍ବାର୍ଥ ଓ ବିଭିନ୍ନ ନିଷ୍ଠେଷିତ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ବାର୍ଥ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଛି - ମୁଁ ସବୁଥିରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଭାଗ ନେଇଛି ।

ମୁଁ ତା'ର ଲେଖା ନାହିଁ । ଏ ବୟସରେ ଯାହା ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଛି ତାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛି । ଏଥିରେ କିଛି ଭୁଲ୍ କିଛି ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସବୁକଥା ମନେ ପକାଇବା ଆଜିର ପରିଣତ ବୟସରେ ମୋ ଶକ୍ତିରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଓ ନେତୃତ୍ୱରେ ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଛି, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନାମ ମନେ ପକାଇ ଲେଖିବା ଆଜି ସମ୍ଭବ ହେଉନାହିଁ । ତେଣୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ କିଛି ଲେଖିପାରିନାହିଁ, ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖିତ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କ୍ଷମା ମାଗୁଛି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଓ ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ମତେ, ଜଣେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହିସାବରେ ଜୀବନ ସାରା ପାର୍ଟିର ନିଷ୍ଠା ଅନୁସାରେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ।

ସେଥିପାଇଁ ମୋର ବହୁ ସ୍ୱର୍ଗାୟ ଅଖିଳ ମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, କେନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପୁରସ୍କାର ବିଜେତା “ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ବହୁଦିନ ତଳେ” ସହକାରରେ ମୋ ବିଷୟରେ, ମୋର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ନ କରି ଶାରୀରିକ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ଯାହା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ମୋ ସଂପର୍କରେ ଲେଖିଛନ୍ତି - “ଏ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଚେନ୍ଦ୍ରବନ୍ଧା ଆଲ୍‌ସିସିଆନ୍ କୁକୁର ।”

ପାର୍ଟି ଯେଉଁସବୁ ନିଷ୍ଠା ନେଇଛି, ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଛି, ସେଥିରେ ମୁଁ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ତାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ପାର୍ଟି ନିଷ୍ଠାକୁ ଆଧାର କରି କରାଯାଇଛି । ପାର୍ଟିର ଏ ସମସ୍ତ ନିଷ୍ଠା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ସଠିକ ଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁନାହିଁ । ଏକଥା ସତ ଯେ ପାର୍ଟିର ବହୁ ନିଷ୍ଠା ସହିତ ମୋର ମତ ଭିନ୍ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତାହା ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଛି । ପାର୍ଟିର ଏହା ସାଂଗଠିନିକ ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଧି ।

ବହୁ ସମୟରେ ପାର୍ଟିର ଗୃହୀତ ନୀତି କ୍ଷତି କାରକ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ମୋର ମତ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ କେବେ ହେଲେ କୌଣସି ଠାରେ ପାର୍ଟିର ନିଷ୍ଠା ଖୁଲାପ କରିନାହିଁ ବା ଚତୁରତାର ସହିତ ମୋ ମତ ଅନୁସାରେ କାମ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିନାହିଁ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଜନସାଧାରଣ, ମୋ ସାଥୀ ଏବଂ ସମର୍ଥକ ମାନେ ମୋ ଜୀବନ ସଂପର୍କରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବେ ବୋଲି ଭାବିଛି ।

-ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀ

ଜୀବନ ଚରିତ ସଂପର୍କରେ ପଦେ -

ସମ୍ମାନନୀୟ କମ୍ପେଡ଼ ଶ୍ରୀ ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ଏହି ଆତ୍ମ ଜୀବନ ଚରିତରେ ଏକ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ହୃଦୟର ହାସ୍ୟ ବିଷାଦ ଓ କାରୁଣ୍ୟର ଅନୁତାପ ଏବଂ ସ୍ବାଭାବିକ ରୀତିରେ ରୂପାୟିତ ହୋଇଥିବା ଯେ କେହି ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ ।

ଲେଖକ, ସଂପୃକ୍ତ ଥିବା ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ନିଖୁଣ ଚିତ୍ର ଏଥିରୁ ମିଳିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଏହା ଦିନ ଓ ଚାରିଖର ଦିବରଣୀ ନୁହେଁ । ଚଳଚଞ୍ଚଳ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଜୀବନ ଧାରାର ଏହା ଏକ ମାର୍ମିକ ପରିପ୍ରକାଶ ।

ଲେଖକଙ୍କର ଦୀର୍ଘ ୫୯ ବର୍ଷର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ ଓ ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାଟି ଓଡ଼ିଶା ଶାଖାର ସଂପାଦକ ଭାବରେ- ସମସାମୟିକ ସମାଜର ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ତଥା ତତ୍ସଂପୃକ୍ତ ବିବିଧ ସମସ୍ୟା ସହିତ ଘନିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ରହିଥିବା ଘଟଣାବଳୀର ନିର୍ଭୁଲ ସ୍ମୃତିଚାରଣ ଲେଖକ ଏଥିରେ କରିଛନ୍ତି ।

ଜନ୍ମ-ସ୍ଥାନ କୁଜଙ୍ଗରୁ ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରୁ ରାଜନୀତିର ପ୍ରଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଲେଖକ ଆଉ ପଛକୁ ଫେରି ଅନ୍ୟ ଜୀବନ ଧନ୍ଦାରେ ପଶି ନାହାନ୍ତି । ଆଗକୁ ଚାଲିଛନ୍ତି ନାନା ପ୍ରକାର ବାଧାବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମ କରି, ବାରମ୍ବାର ଜେଲ୍ ବରଣ କରି ଓ ଆତ୍ମ ଗୋପନ ପରେ ପୁନରାୟ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଛାତ୍ର, କୃଷକ, ଶ୍ରମିକ ଓ କର୍ମଚାରୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି, ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭା ଓ ଦିଲ୍ଲୀ ଲୋକ ସଭା ବାଟ ଦେଇ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘରେ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳରେ ଯୋଗଦାନ ଯାଏ, ବିସ୍ତୃତ ଜୀବନ ଯଜ୍ଞର ପୁରୋଧା ଭାବେ ଯାହା ଯାହା କରିଛନ୍ତି ସେ ସବୁର ଟିକି ନିଖୁ ବିବରଣୀ ମଧ୍ୟ ଏଥିରୁ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ସନ୍ଦିଗ୍ଧତା ହୋଇଛି ଏପରି କେତେକ ସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣା ଯାହା ସାମାଜିକ ଇତିହାସ ରଚନା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।

ଲୋକନାଥ ବାବୁଙ୍କ ଶାରିରୀକ ଅକ୍ଷମତା କାରଣରୁ ତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରି ମୁଁ କେବଳ ଲେଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ମାତ୍ର । ତାଙ୍କର ସରଳ ଓ ସାବଲୀଳ ଭାଷା ଓ ଭାବ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି । ଦୀର୍ଘ ଦେଢ଼ ବର୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ସମୟ ବ୍ୟବଧାନରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବାଧା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖାଯାଇଥିବାରୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବିବରଣୀରେ ଦ୍ବିରକ୍ତି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅସଂଲଗ୍ନ ବା ବିରକ୍ତି କର ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଜୀବନୀ ରଚନାକୁ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ କରିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ରଖି ସତ୍ୟ ଗୋପନର ଉଦ୍ୟମ ଏଥିରେ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଦୁନ୍ଦ୍ବ ବିବାଦ ମତ ବିରୋଧ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆତ୍ମ ଜୀବନୀରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅସୁଯ୍ୟା ପ୍ରକାଶ ନକରିବାର ମହନୀୟତା ହିଁ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଛି । ତାହା ସବୁ ଘଟଣା ସଂକେତରେ କେବଳ ମନେ ପକାଇ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଜଣେ ଲେଖିଲେ ସମସ୍ୟାମୟିକ ଛତିହାସ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପାର୍ଟିର ନେତା ମାନେ, ତ୍ୟାଗୀ ପାର୍ଟି କର୍ମୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତି ସମ୍ବଳିତ ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ ତାହା ଆଗାମୀ ପୀଡ଼ାର ଯୁବକ ମାନଙ୍କୁ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକ ହେବ । ଏହା ସେହି ଦିଗରେ ଏକ ଉଚିତ୍ ପଦକ୍ଷେପ ।

ମର ପହିଲା

ତା ୧.୫.୧୯୯୯

ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ରାୟ ସିଂହ

- ମୋ ଜୀବନ -

କଟକ ପାରାଦ୍ୱୀପ ରାସ୍ତାର ତାଳଦଣ୍ଡା କେନାଲର ଦକ୍ଷିଣ ପାଖରେ କଟକଠାରୁ ୪୬ କି.ମି. ଦୂରରେ ମୋ ଗାଁ । ଗାଁ ନା ତାଳଦଣ୍ଡା । ମୋ ଗାଁର ନାଁ ଅନୁସାରେ ତାଳଦଣ୍ଡା କେନାଲ ହୋଇଛି । ଏପରି ହେବାର କାରଣ ହେଉଛି, ଯେତେବେଳେ ରେଲ ଲାଇନ୍ ନଥିଲା ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବେଳେ ରେଳୁକରୁ ଯେଉଁ ଚାଉଳ ଅଣାଗଲା, ତାହା ଚାନ୍ଦବାଲିଠାରୁ ମହାନଦୀରେ ଆମ ଗାଁ ତାଳଦଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଣା ଯାଇଥିଲା । ସେଠାରୁ ତାହା ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ କଟକ ଏବଂ ଅନ୍ୟତ୍ର ପଠାହେଲା । ଏଣୁ ଆମ ଗାଁରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଗୋଦାମ ଇତ୍ୟାଦି ଖୋଲାଗଲା । ତାହାକୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ “ବାଗାନା” ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ସେଠାରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଦାମ ଘରର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ରହିଛି । ସେତେବେଳେ ଆମ ଗାଁ ମହାନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଦେଖାଗଲା ଜିନିଷପତ୍ର ନେବା ଆଣିବାକୁ ହେଲେ ଓ ଜଳ ସେତେନ ପାଇଁ କେନାଲ ଖୋଳାହେବା ଦରକାର ଏବଂ ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବେଳେ ଯେଉଁ କେନାଲ ଖୋଳାଗଲା, ତାହା ତାଳଦଣ୍ଡାଠାରେ ମହାନଦୀ ସହିତ ମିଶିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା । ତେଣୁ ତାହାର ନା ତାଳଦଣ୍ଡା କେନାଲ ହେଲା । କେତେକ କାରଣରୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାହା ତାଳଦଣ୍ଡାରେ ନମିଶାଇ ଚଉମୁହାଣୀଠାରେ ମହାନଦୀରେ ମିଶାଇଲେ । କେନାଲ ଖୋଳା ଯିବାପରେ ଆମ ଗାଁ ତାଳଦଣ୍ଡା କେନାଲର ଉତ୍ତର ପାଖରୁ ଦକ୍ଷିଣ ପାଖକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେଲା । ଆମ ଘର ଯେଉଁଠି ଥିଲା ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଡିହ ରହିଛି । ଯେହେତୁ ଆମ ଗାଁର ଲୋକେ ଭବିଷ୍ୟତ ହେଲେ, ସେହେତୁ ଆମ ଗାଁର ଗଠନଟି ଗୋଟି ଗୋଟିକିଆ ଘର ହୋଇ ରହିଲା । ଯାହା ତିନୋଟି ପଡ଼ା ହୋଇ ଏବେ ରହିଛି ।

ଆମ ଗାଁ ପ୍ରଗଣା “ତିରଣ”ରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତାହା ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ପରିବାରର ଜମିଦାରୀ ଥିଲା । ଆମ ଗାଁରେ ଥିବା ତାଳ ବଙ୍ଗଳାରେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ତାଙ୍କର ‘ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦା’ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଆମ ଗାଁକୁ ଲାଗି ପୂର୍ବକୁ କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରୀ । ଆମ ଗାଁକୁ ମୋଗଲ ବନ୍ଦୀ କୁହାଯାଏ ଏବଂ କୁଜଙ୍ଗକୁ ଏକ ଜିଲ୍ଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତାର କାରଣ ହେଉଛି, କୁଜଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଦଖଲ କଲା ପରେ କୁଜଙ୍ଗ ହରିସପୁର ପଡ଼ୁତି ଗଡ଼ଜାତକୁ ଜମିଦାରୀରେ ପରିଣତ କରାଗଲା ଏବଂ ତାର କାରଣ ଥିଲା - କୁଜଙ୍ଗ, କନିକା, ହରିଶପୁର ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଗଜପତିଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା, ତାହା ଖାସ୍ କରିଦିଆ ଗଲା, ଏବଂ ଏହି ରାଜ୍ୟରେ ଥିବା କୈବର୍ତ୍ତ ମାନେ ସମୁଦ୍ରରେ ଯାଉଥିବା ବ୍ରିଟିଶ ଜାହାଜକୁ ଲୁଟପାଟ କରୁଥିବାରୁ ସ୍ତ୍ରୀଚେଟିକାଲି କୌଶଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବ୍ରିଟିସ୍ ସରକାର ଏପରି କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟ କାରଣ ହେଉଛି -

କୁଜଙ୍ଗ ଏବଂ ହରିଶପୁର ଲୋକେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପାଇକ ବିଦ୍ରୋହରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ରାଜା ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏଣୁ କୁଜଙ୍ଗ ଏବଂ ହରିଶପୁରକୁ ଜମିଦାରୀ କରି ଦିଆଗଲା । ସନ୍ତସେଟ୍‌ଲ'ରେ କୁଜଙ୍ଗର ଜମିଦାରୀ ନିଲାମ ହୋଇଗଲା । ବିଦ୍ରୋହରେ ଯୋଗଦେଇ ଥିବା ରାଜାଙ୍କ ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରଧ୍ବଜ ଷଷ୍ଠ । ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁଠାରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖା ଯାଇଥିଲା ତାହାର ନାମ “ପାଟଣା” ଥିଲା । ପରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ତାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧ୍ବଜପୁର କରାଯାଇଛି ।

କୁଜଙ୍ଗ ରାଜା ଠିକ୍ ସମୟରେ ପେସ୍‌କିସ୍ ଦେଇ ନପାରିବାରୁ ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ନିଲାମ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳେ ରାଜାଥିଲେ ବିଦ୍ୟାଧର ଷଷ୍ଠ । ସେ ବାଟରେ ଆତ୍ମ ହତ୍ୟା କଲେ । ବର୍ଷମାନ ମହାରାଜା କୁଜଙ୍ଗକୁ ନିଲାମରେ ନେଇଗଲେ ମାତ୍ର ୫ ହଜାର ଟଙ୍କାରେ ।

କୁଜଙ୍ଗର ବିସ୍ତୃତି ଥିଲା ୧୬ କୋଷ ବା ୩୨ ବର୍ଗ ମାଇଲ । ଏହା ୨ଟି ପ୍ରଗଣା ବିଶିଷ୍ଟ କୁଜଙ୍ଗ ଓ ରୋମିତ । ମହାନଦୀ ସେପାଖ ରୋମିତ, ମହାନଦୀ ଏପାଖ କୁଜଙ୍ଗ । ଆମ ଘର ଠାକୁର ଜମିଦାରୀରେ ଥିଲା । ତାହା କୁଜଙ୍ଗର ଠିକ୍ ସୀମାରେ । ମୋର ଅଣଅଜ୍ଞା ବିଦ୍ୟାଧର ସ୍ବାଇଁ ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବେଳେ ରେଙ୍ଗୁନ ରୁ ଆସିଥିବା ଚାଉଳକୁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଉଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଚିଲିସ୍ ଦେଇଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି - ଲୋକେ ବହୁଦିନ ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଓପାସ ରହି ବହୁତ ଡେରିରେ ରେଙ୍ଗୁନରୁ ଚାଉଳ ଆସିବାରେ ବିଳମ୍ବ ହେବାରୁ ଛତ୍ର ଖୋଲାଗଲା । ଭାତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦ୍ବାରା ରାନ୍ଧି କରି ଦିଆଗଲା । ଯେତିକି ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ରନ୍ଧା ଗଲା, ତା ଠାରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଆସିଲେ । ଜଣେ ଗୋରା ସାହେବ ଭାତ ରନ୍ଧାସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ଚଟୁରେ ଭାତ ଆଣି ଗୋଟିଏ ଭାତ ପାଟିରେ ମାରି ଚଟୁକୁ ଭାତ ଗଦା ଉପରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ଯେତେ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଥିଲେ ଜାତିଯିବ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ପକାଇଗଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଗଲେ ନାହିଁ ଓ ପଡ଼ିରହି ଖାଇଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବହୁ ଲୋକ ମରିଗଲେ । ମରିଯିବାରୁ ଛତ୍ର ଦିଆଯାଉଥିବାର କିଛି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଗାତ ଖୋଳା ଯାଇ ସେଠାରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ମାଟିରେ ଫୋତି ଦିଆଗଲା । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଶିମିଟି ଗଛ ଲଗାଯାଇଥିଲା । ବହୁକାଳଯାଏ ତାହା ନଅଙ୍କର ସାକ୍ଷ୍ୟ ବହନ କରି ରହିଥିଲା ଯେଉଁମାନେ ପଡ଼ିରହି ଖାଇଲେ ସେମାନଙ୍କୁ “ଛତରଖୁଆ” ବୋଲି କୁହାଗଲା । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ଜାତିକୁ ଫେରାଇ ନିଆଗଲା, ଯେଉଁମାନେ ନଗଲେ ସେମାନେ ଛତର ଖୁଆ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ମୋ ବାପା ସମସ୍ତ ଛତ୍ରଖୁଆଙ୍କୁ ଜାତିରେ ମିଶାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ବାରିକ, ଧୋବା ଖଟୁନଥିଲେ, ତାହା ସବୁ ଉଠାଇ ଦେଲେ । ମୋର ଅଣ-ଅଜ୍ଞା ସାଧୁତାର ସହ

ଚାଉଳ ସରବରାହ ଓ ରିଲିଫ କାର୍ଯ୍ୟ ସୂଚାରୁରୂପେ ସଂପର୍ଣ୍ଣ କରିଥିବାରୁ ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆ ତାଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣରେ ତାଙ୍କୁ ସାଧୁତାର ସାର୍ବିସକେର୍ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ସଂପର୍କରେ ୧୯୪୯ ମସିହାରେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ କଟକ ଜେଲ୍ରେ ଅଟକ ବଂଦୀ ଥିଲି, ସେତେବେଳେ ମୋର ଅଜ୍ଞା ଶ୍ରୀ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଚୌଧୁରୀ ମୋତେ ଜେଲକୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଇ କାନ୍ଦିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କାନ୍ଦିବାର କାରଣ ପଚାରିବାରୁ ସେ ମୋତେ କହିଲେ - ଏହି କଟକ ଜେଲ୍‌ଖାନାର ପ୍ରାଚୀର ଏବଂ ୧୫, ୧୬, ୧୭ ନମ୍ବର ଘାତ ମୁଁ କଷ୍ଟାକୂରୀ ନେଇ କରିଥିଲି । ମୋର ଏହି ପାପରୁ ତୁ ବୋଧହୁଏ ଏହି ଜେଲ୍ରେ ରହିବୁ । ଏ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ସେ ପଚାରିବାରେ ମୋତେ କହିଥିଲେ - ଆଗ ଘର କୁଜଙ୍ଗ ଗଡ଼ ସୀମାରେ ଥିବାରୁ ଆମ ଜମି କୁଜଙ୍ଗରେ ବେଶି ଥିଲା; ଷାଠିଏ ମଉଜା ଇଞ୍ଚେର୍ରେ କମିଥିଲା ।

ବର୍ଷମାନ ଓ ଠାକୁର ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ଜମିଦାରୀର ସୀମାନେଇ ଏକ ମକଦ୍ଦମା ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ମୋର ଜେଜେ କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରୀ ସିରସାରେ କିରାଣୀ ଚାକିରୀ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଚାକିରି କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବର୍ଷମାନ ଜମିଦାରୀରେ କିଛି ଡିପୋଜିଟ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସୀମା ବିବାଦ ଲାଗିବାରୁ ମୋ ଜେଜେଙ୍କ ବାପା ଅଣଅଜ୍ଞା ବିଦ୍ୟାଧର ସ୍ବାଇଁଙ୍କୁ କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରି ତରଫରୁ ପ୍ରର୍ବର୍ତ୍ତାଇଲେ ଯେ ସେ ବର୍ଷମାନ ସପକ୍ଷରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେଲେ, ତାଙ୍କ ପୁଅକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋ ଅଜ୍ଞାକୁ କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରୀରେ ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ଚାକିରି ଦିଆଯିବ ଏବଂ କୁଜଙ୍ଗ ରେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଜମି ଦିଆଯିବ । ମୋ ଅଣଅଜ୍ଞା - ଯେହେତୁ ମହାରାଣୀଙ୍କ ଠାରୁ ସାର୍ବିସକେର୍ ପାଇଥିଲେ - ତେଣୁ ମକଦ୍ଦମାରେ ତାଙ୍କ ସାକ୍ଷୀତ୍ବର ଗୁରୁତ୍ବ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୋ ଅଣଅଜ୍ଞା ଏ ପ୍ରଲୋଭନରେ ନପଡ଼ି ଯେଉଁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ, ତାପକରେ ସୀମା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ବର୍ଷମାନ ରଜାଙ୍କ ମକଦ୍ଦମା ଖାରଜ ହୋଇଗଲା । ତାପୂର୍ବରୁ ବର୍ଷମାନ ମହାରାଜା କୁଜଙ୍ଗ ଦଖଲ ନେବାକୁ କୁଜଙ୍ଗ ରାଜ ପରିବାର ଉପରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଜୁଲୁମ୍ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହି ଜୁଲୁମ୍ ରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରଙ୍କ ବଂଶ ଧରମାନେ କୁଜଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ । ଏବଂ ମୋ ଅଣଅଜ୍ଞା ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ । ମାସ ମାସ ଧରି ସେମାନଙ୍କର ଚଳିବାର ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କଲେ । ଏହି ଦୁଇ କାରଣରୁ ବର୍ଷମାନ ରାଜା ଜ୍ରୋଧାନ୍ବିତ ହୋଇ ମୋ ଜେଜେଙ୍କୁ ଚାକିରୀରୁ ବରଖାସ୍ତ କଲେ, ଅମାନତ ଚଳା ବାଜ୍ୟାସ୍ତ କଲେ । ଏବଂ ସେତେବେଳେ ପ୍ରଜାସ୍ବତ୍ ଆଇନ ନଥିବାରୁ ଆମର କୁଜଙ୍ଗରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଜମିକୁ ବାଜ୍ୟାସ୍ତ କଲେ । ଆମ ପରିବାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରକୁ ଠେଲି ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମୋ ଅଜ୍ଞା କଟକ ପଳାଇ ଆସିଲେ । ରାଣୀହାଟରେ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ (ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ) ସହ ମୈତ୍ର ହେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗରେ କଟକରେ କଣ୍ଟାକ୍ଟି କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଏହି ଜେଲ୍ ଖାନାର ଘର ଓ ପାଚେରୀ କରିଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧା, କଟକ ଆସିଲେ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ଘରେ ରହୁଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ

କଲେଜରେ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ଘରେ ରହିଥିଲି । ଓରିଏଣ୍ଟ ମେସ୍ ନାମକ ଗୋଟିଏ ମେସ୍ ଡାକ୍ତରୀ ଘରେ କରାଉଥିଲି । ସେହି ମେସ୍‌ରେ କବି ଦୁର୍ଗା ଚରଣ କୁଅଁର ପ୍ରଭୃତି ରହୁଥିଲେ । ଏ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ଏ ସତ୍ୟବାଦୀ ମିଶ୍ର, ଏ ବିରେନ୍ ମିତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ସମୟେ ସମୟେ ରହୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ବଢ଼ିଯିବାରୁ ମୋ ବାପା ମୋତେ ବାଧ୍ୟକରି ଛାତ୍ରାବାସକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଆମ ପରିବାରର ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ପରିବାର ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ରହିଛି ।

ଆମ ଡେକେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରୀ ଓ ମହାଜନୀ କରି କିଛି ଜମି ବଢ଼ାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମୈତ୍ର କୃପାସିନ୍ଧୁ ପରିଜା ବର୍ଷମାନ ଜମିଦାରୀରେ ପ୍ରଭାବ ଶାଳୀ କର୍ମଚାରୀ ହେବା ପରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଆମ ପରିବାର ପାଇଁ କିଛି ଜମି କରାଇଦେଲେ ।

ମୋ ଅଣଅଜ୍ଞାନର ପାଞ୍ଚ ପୁଅ । ସେ ପାଞ୍ଚଜଣ ହେଲେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ, ବାସୁଦେବ, ସୁଦର୍ଶନ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଓ ହରି । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଠାକୁର ଇଷ୍ଟେଟ୍‌ରେ ତହସିଲ୍‌ଦାର ଥିଲେ । ମୋ ଡେକେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ସାନ । ତାଙ୍କ ନାଁ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଚୌଧୁରୀ । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ - କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନିଳାଦ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁଚରଣ ଏବଂ ଚାରି ଝିଅ - ରୁକ୍ମିଣୀ, ରୋହିଣୀ, ସଖୀ, ଇନ୍ଦ୍ରା । ଡେକେଙ୍କର ବହୁଦିନ ଧରି ପୁଅ ନହେବାରୁ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ଆଉ ମା' କେଳାକୁ ବିକି ଦେଇଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ନାମ ପିଲାବେଳେ ଥିଲା କେଳୁଚରଣ । ପରେ ସେ କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଚୌଧୁରୀ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାର ତିଖୁରିରୁ ତାଙ୍କର ଅର୍ପିସ୍ କୁଜଙ୍ଗ ଉଠାଇ ଆଣିଥିଲେ । ସେ ବନ ବିହାରୀ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସମଗ୍ର କୁଜଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏବଂ ଦୁଇଟି ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା । ମୋ ବାପା କୁଜଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କୃତିତ୍ବର ସହ ମାଇନର ପାସ୍ କରିଥିଲେ । ମୋ ଆଉ ମା' ଧର୍ମାନ୍ତରିତ ହୋଇଯିବା ଆଶଙ୍କାରେ ତାଙ୍କୁ କଟକରେ ପଢ଼ାଇବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ ।

ତେଣୁ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ତାଙ୍କ ପାଠ ସମାପ୍ତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ୩୦/୪୦ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା । ସେଠାରେ ଆମ ଘରେ ପିଲାବେଳେ ବଢ଼ିଥିବା ଏବଂ ଆମ ଠାକୁର ପୂଜା କରୁଥିବା ବନମାଳୀ ଦାସ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ । ବାପା ସେହି ସ୍କୁଲରେ ହେଉ ପଣ୍ଡିତ ହିସାବରେ ଯୋଗଦେଲେ ।

ବାପା ସେତେବେଳେ ବିଧବା ବିବାହ, ଅସ୍ବଶ୍ୟତା ନିବାରଣ, ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବ୍ୟତୀତ ଇତର ଜାତିର ଲୋକମାନେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବାରଣ ଥିଲା । ବାପା ପ୍ରଥମେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ପକାଇଲେ ଓ ସେତେବେଳେ ଯୁନିଅନ୍ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଥିବା ମହାଦେବ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ସହ ମିଶି ପ୍ରଥମେ

ବିଧବା ବିବାହ ଆନ୍ଦୋଳନ କଲେ । ଗୋଟିଏ ଯାତ୍ରା ଦଳ ଗଠନ କରି ଅସୁଖ୍ୟତା ବିରୋଧ, ସମାଜ ସଂସ୍କାର ମୂଳକ ନାଟକ ନିଜେ ଲେଖି, ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଅଭିନୟ କରାଇଲେ । ମୋର ମାମୁଁ ଘର ପଞ୍ଚପଲ୍ଲୀ । ସେଠାରେ ମୋ ମାମୁଁ ଅଜା ଉଦୟ ନାଥ ମହାପାତ୍ର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ମହାଜନ ଥିଲେ । ପରେ ସେ ବିଷୁପୁର ଜମିଦାରୀର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ କ୍ରୟ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁତ ଜମିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ପାଳଗଦାର ଧାନକାଣ୍ଡରେ ଧାନ ଜଳିଉଥିଲେ । ଯାହାର ଧାନକାଣ୍ଡ ବେଶି, ସେ ବଡ଼ ଧନୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ ।

ମୋର ମାମୁଁ ଅଜାଙ୍କର ୨୬ଟି ଧାନ କାଣ୍ଡ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାନ କାଣ୍ଡରେ ଶହେ ଭରଣରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଧାନ ରହୁଥିଲା ଏବଂ ଧାନ କାଣ୍ଡ ଉଚ୍ଚତା ସଂପର୍କରେ ସେ ବିବେଚନା କରୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଧାନକାଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଚାହିଁଲେ ତା ମୁଣ୍ଡର ଠେକାଟା ଖସି ପଡ଼ିବ । ଉଦୟ ନାଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଆଉ ତିନି ଭାଇ ଥିଲେ - ଧନେଶ୍ୱର, ପରମାନନ୍ଦ, ଚିନ୍ତାମଣି । ମୋ ଅଜା ପଞ୍ଚପଲ୍ଲୀରେ ଏକ ମାରନର୍ସ ସ୍କୁଲ ବସାଇଥିଲେ । ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବାକିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ବସାଇଥିଲେ ମୋ ମାମୁଁ ଅଜାଙ୍କର ଚାରିପୁଅ । ବଡ଼ ପୁଅ ମାୟାଧର ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ, ଇନ୍ଦ୍ରମଣି, ପଞ୍ଚାନନ ମହାପାତ୍ର । ଅଜାଙ୍କର ଦୁଇ ଝିଅ ଥିଲେ । ମୋର ମାଉସୀ, ବୋଉ ଠାରୁ ବଡ଼ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାଁ ଥିଲା କୁନ୍ତଳା । ସେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମରିଯାଇଥିଲେ । ମୋ ବୋଉଙ୍କ ନାମ ଚଞ୍ଚଳା । ମୋ ଆଉ ଓ ମାଉସୀ ମରିଗଲା ପରେ ମୋ ବୋଉ ବ୍ରଜାଙ୍କର (ମାମୁଁ ଅଜାଙ୍କର) ସବୁଠାରୁ ଗୋଟ ବସର ଥିଲେ । ମୋର ବୋଉଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି - ସେ ଗାଁରେ ସବୁଠାରୁ ସମ୍ମାନିତା ଓ ଲୋକ ପ୍ରିୟ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ଆଜି ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚପଲ୍ଲୀ ଗ୍ରାମରେ ମୋତେ ସମସ୍ତେ “ଆମ ଅପାର” ପୁଅ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ମଣିଷ ମୁଁ ଆଉ ଦେଖୁନାହିଁ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆପଣାର କରିପାରିଥିଲା ।

ମୋ ବୋଉର ପ୍ରଥମ ଗର୍ଭ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ମୋର ଜେଜେ ଆଉଙ୍କ ସଂଗରେ ଯାଇ ପୁରୀ ଲୋକ ନାଥଙ୍କ ପାଖରେ ସଂକଳ୍ପ କରି ଆସିଥିଲେ । ତେଣୁ ମୋ ନାମ “ଲୋକନାଥ” ହେଲା । ୧୯୨୫ ମେ ମାସ ୧୯ ତାରିଖରେ ମୋର ଜନ୍ମ । ମୋ ପରେ ମୋର ଆଉ ତିନୋଟି ଭାଇ ଗୋପିନାଥ, ଶ୍ରୀନାଥ ଏବଂ ସୋମନାଥ - ଦୁଇ ଭଉଣୀ ସାବିତ୍ରୀ ଓ ଭାନୁମତୀ । ମୋ ଦାଦା - ସେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଘର ଖବର ବୁଝୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ନିଜାଦ୍ରୀ ବିଷୁ ଚରଣ । ତୁଆ ଗାଁରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଦାଦାଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ରଘୁନାଥ ଓ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ମାଳତୀ । ସୋମାନଙ୍କ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ ପରେ ମୋର ଖୁଡ଼ି ହଇଜା ରୋଗରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ହଇଜା ଏବଂ ବସନ୍ତରେ ଏତେ

ଲୋକ ମରୁଥିଲେ ଯେ ଗାଁ ପରେ ଗାଁ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ମୋ ଖୁଡ଼ି ମଲାରି କିଛି ଦିନ ପରେ ୧୯୩୪ ମସିହାରେ ମୋର ମାମୁଁ ଅଜାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ମୋ ଦାଦା ଭୂତମୁଣ୍ଡେଇରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିବାହ କଲେ । ତାଙ୍କର ଆଉ ଦୁଇଟି ପୁଅ - ମାୟାଧର ଓ ଉମାନାଥ ଏବଂ ଝିଅ ଭଗବତୀ । ମୁଁ ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ ଥିଲା ବେଳେ ମାୟାଧର ମରିଗଲା । ମୋର ଦ୍ଵିତୀୟ ଖୁଡ଼ିଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେହି ସମୟରେ ମୁଁ କଟକ ସହର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ୧୯୪୬ରେ ମୁଖ୍ୟ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଥାଏ । କଟକରେ ଚାଉଳ ମିଳୁନଥାଏ । ଚାଉଳ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଉଥାଏ । ଖୁଡ଼ିଙ୍କର ଦେହ ଖୁବ୍ ଖରାପ୍ ବେଳେ ଖୁଡ଼ି ମୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ବୋଲି ଖବର ପାଇ ମୁଁ ସାଥୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତିଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲି ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ । ଏ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି କହିଲେ, ଏ ଦିଗରେ ଲକ୍ଷ କୋଟି ଭୁବୁକ୍ଷୁ ଲୋକ, ସେ ଦିଗରେ ତୁମ ଖୁଡ଼ି । ତୁମେ ଯାହା ଉଚିତ୍ ଭାବୁଛ କର । ମୁଁ ଆଉ ଖୁଡ଼ିକୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲି ନାହିଁ । ମଲାବେଳେ ଖୁଡ଼ି ମୋତେ ଖୋଜି ଖୋଜି ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କଲେ କିନ୍ତୁ ଏକ ଆଦର୍ଶବାଦ ପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟ ପ୍ରଭାବରେ ମୁଁ ଗଲି ନାହିଁ ସିନା କିନ୍ତୁ ମୋ ମନରେ ଅବଶୋଷ ରହିଗଲା ।

ଆମେ ଚାରି ଭାଇ ଦୁଇ ଭଉଣୀ, ଦାଦାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ ଏବଂ ଦୁଇ ଝିଅ । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୋ ବୋଉ ନିଜର ସନ୍ତାନ ପରି ପାଳିଆସିଥିଲା । ସମସ୍ତେ ମୋ ବୋଉକୁ ନିଜର ବୋଉ ଭାବରେ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ । ୧୯୬୮ରେ ମୋ ବୋଉ ମଲା ବେଳେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ କଥା କହିଥିଲା । ତୁମେ ଚାରିଭାଇରେ ଦୁଇ ଭାଇ ଆମର ଦୁଇ ଭଉଣୀ ସେ ଦୁଇ ଭଉଣୀ ଏମାନେ ଅଭିନ ହୋଇ ରହିବ । ଆଜି ବି ଆମର ପରିବାର, ଅଭିନଭାବେ ଏକାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାର ହୋଇ ରହିଛି ।

ତତ୍ କାଳୀନ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା :

ସେତେବେଳେ କୁଟ୍‌ଗକୁ ସବୁଦିନିଆ ରାଷ୍ଟ୍ରା ନଥିଲା ତାଜଦଣ୍ଡା କେନାଲ୍ ବନ୍ଧ ଉପରେ ଲୋକେ ଚାଲି ଚାଲି ଯାତାୟାତ କରୁଥିଲେ । କୁଟ୍‌ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବା କଟା ରାଷ୍ଟ୍ରାରେ ଜୟପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି ସେଠାରୁ ବସରେ କଟକ ଯାଉଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କଟକ ମଟର ଆସୋସିଏସନ୍‌ର କେତେକ ଛୋଟ ବସ ଚାଲୁଥିଲା ।

କଟକରୁ ମାଲ୍‌ପଡ଼ା ଡଙ୍ଗାରେ କୁଟ୍‌ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଉଥିଲା ଏବଂ କୁଟ୍‌ଗରୁ ମାଲ୍‌ପଡ଼ା କଟକ ଆସୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁଖ୍ୟତଃ କୁଟ୍‌ଗରୁ ଘିଅ, ଚାଉଳ, ମୁଗ, ବିରି, ଝୋଟ କଟକ ଆସୁଥିଲା । ଶୁଖୁଆ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଉଥିଲା । ସମସ୍ତ ଲୋକ ଚାଷ କରୁଥିଲେ ।

ସାଧାରଣତଃ ଧାନ ଏବଂ ମୁଗ ପ୍ରଧାନ ଫସଲ ଥିଲା । କିଛି ଅଳ୍ପ ଲୋକ ଲଳିତା ଚାଷ କରୁଥିଲେ । କୁଟଂଗରେ ଗାଈ ମଈଁଷି ବହୁତ ଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଚୁର ଦୁଧ ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଥିଲା । ଏବଂ ଦପା ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ଦହି, ତାହା କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଦହି ଥିଲା । କୁଟଂଗରୁ ବହୁ ମହ୍ୟଜିବା ଥିଲେ । ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ ନଈ କୂଳରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଜନ ସଂଖ୍ୟା ଭିତରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଥିଲେ ଖଣ୍ଡାୟତ କିନ୍ତୁ କୈବର୍ତ୍ତ ଏବଂ ଗୋପାଳ ମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ଥିଲା । କୁଟଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ନଈ ଅଛି । ସେଥିରେ କୌଣସି ଜଣେ ଲୋକ ମାଛ ମାରି ପାରୁନଥିଲେ । ମାଛ ମାରିବାକୁ ହେଲେ ନଈର ଗୋଟିଏ ଭାଗରେ ଅଟୁଆ (କାଠେପାତି ଜାଲ ଦିଆଯାଇଥାଏ) ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପାଖରୁ ତୁଆର କମି ଆସିଲେ ଜାଲ ଟଣାଯାଏ । ଯେଉଁ ମାଛ ଧରାଯାଏ ସେ ମାଛ ବିଶେଷ କରି ଇଲିସି, ଖଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମାଛ । ସେ ମାଛର ପରିମାଣ ଢଙ୍ଗାରେ ମାପ ହୁଏ । କେତେ ଢଙ୍ଗା ମାଛ ଧରାଗଲା ବୋଲି ହିସାବ ହୁଏ । ଜଣେ କୈବର୍ତ୍ତ ନିଜର ଢଙ୍ଗା ବା ଜାଲ ସାହାଯ୍ୟରେ ମାଛ ଧରିବା ସମ୍ଭବ ନଥିବାରୁ ସମଗ୍ର ଗ୍ରାମ ବାସୀ ଏକତ୍ର ହୋଇ ମାଛ ଧରୁଥିଲେ । ଏବଂ ସେଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରର ଭାଗ ଥାଏ । ଜାଲ ଓ ଢଙ୍ଗାରେ ମଧ୍ୟ ଭାଗ ଥାଏ । ଏପରିକି ଗୋଟିଏ ପରିବାରର କେହି ଉପସ୍ଥିତ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭାଗ ପାଉଥିଲେ । କୈବର୍ତ୍ତ ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟ ଏକାଠି ଚଳୁଥିଲେ । ତାକୁ ଆଧୁନିକ ଭାଷାରେ ସମବାୟ ଗାଁ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । କୁଟଂଗର ସମସ୍ତ ନଦୀ ସମସ୍ତ କୈବର୍ତ୍ତ ଯେଉଁମାନେ ୧୭ ଭାଇ ନାମରେ ପରିଚିତ, ସେମାନେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ବର୍ଷକୁ ୫୦୦ ଟଙ୍କା ଦେଇ ନଈରେ ମାଛ ମାରୁଥିଲେ । ତାକୁ ସାରପେଷ ମସଦିଆ କୁହାଯାଉଥିଲା । କୁଟଂଗ ଜମିଦାରିରେ ୫୭ କିତା ନଦୀ ଅଛି ।

କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ନଈକୁ ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଷଷ୍ଠ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ସନନ୍ଦ ଦେଇଥିଲେ । ବର୍ଷମାନ ହାତକୁ ଜମିଦାରୀ ଗଲା ପରେ ବର୍ଷମାନ ଏ ସନନ୍ଦକୁ ଲଂଘନ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ କୁଟଂଗର ସମସ୍ତ କୈବର୍ତ୍ତ ମିଳିତ ଭାବେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଥିଲେ ଓ ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ନେଇଥିଲେ । ଶେଷରେ ବର୍ଷମାନ ରାଜା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପୁରୁଣା ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ କୈବର୍ତ୍ତ ମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ବଅଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । କୈବର୍ତ୍ତ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ଯଦିଓ ମାଛ ମାରୁଥିଲେ ତିନୋଟି ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ସେମାନେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠି “ନିହାରୀ” ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେଉଥିଲେ । ଏମାନେ ମୁଖ୍ୟତ ମାଛ ଧରା ସହ ତୁଟା କୁଟିବା କାମ କରୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ “ଶିଉଳୀ” ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ସେମାନେ କେବଳ ମାଛ ଧରୁଥିଲେ ଓ ଚାଷ କରୁଥିଲେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠି “ଗୋଷା” ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଏମାନେ ଜାଲରେ ମାଛ

ନମାରି ବାଉଁଶ ଚାଂଚ କରି ମାଛ ମାରୁଥିଲେ । ଚାଷକୁ ଛୁଆର ବେଳେ କୁନ ଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଘେରାଇ ଦିଅନ୍ତି ଛୁଆର ଛାଡ଼ିଗଲେ ପ୍ରହର ମାଛ ମରନ୍ତି । କୈବର୍ତ୍ତ ମାନଙ୍କର ଜାଲ ସୁତାରେ ନହୋଇ ଛଣ ପଟରେ ହୋଇଥାଏ । ଜାଲ ପାଇଁ କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଛଣ ଚାଷ କରୁଥିଲେ । ଅଗଷ୍ଟ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଏ ଛଣ ପଟରେ ହଳଦିଆ ଫୁଲ ଫୁଟିଲେ ଛଣ କାଟୁଥିଲେ । ଏହି ଫୁଲ ଫୁଟିବା ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ ।

ଚାଷ ଓ ମାଛ ବ୍ୟବସାୟ

ଚାଷୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଚିରାଚରିତ ପଦ୍ଧତିରେ ଚାଷ କରୁଥିଲେ । ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଚାଷ ହେଉଥିଲା, ଯାହାକୁ କନ୍ଧା ଚାଷ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ବା ଆଖ ପାଖର, ଗାଁ ଲୋକ ଏକାଠି ହୋଇ ଜଂଗଲ କାଟି ମିଳିତ ଭାବେ ଚାଷ କରୁଥିଲେ । ଧାନ ଅମଳ ହେଲେ ନିଜ ଭାଗ ଅଂଶ ଅନୁସାରେ ବାଣ୍ଟି ନେଉଥିଲେ । ଏ ପ୍ରକାର ଚାଷ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାମଠାରୁ ଦୂରରେ ହେଉଥିଲା । ବର୍ଷେ ମରୁଡ଼ି ବା ବନ୍ୟାରେ ଲୁଣି ମାଡ଼ିଗଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖେତ ଉଚ୍ଛୁଡ଼ି ଯାଏ । ଅନାଟନ ସମୟରେ ଲୋକମାନେ ମହାଜନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାଷୀମାନେ ରଣ ସୁଝି ନପାରି ଜମି ହରାଉଥିଲେ । ଖଜଣା ନଦେଇ ପାରି ଜମି ହରାଉଥିଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ଜମି ମହାଜନମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଯାଉଥିଲା । ମହାଜନମାନେ ଚାଷୀ ମାନଙ୍କ ଜମି ନେଇଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ଭାଗ ଲଗାଉଥିଲେ । ଚକ୍ରବୃତ୍ତି ହାରରେ ସୁଦ୍ଧ ଲଗାଉଥିଲେ । ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକ ମହାଜନ ମାନଙ୍କ ଗିରିରେ ବାଣ୍ଟି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ବଡ଼ ବଡ଼ ମହାଜନମାନଙ୍କର ବ୍ୟାପକ କାରବାର ଥିଲା । ଧାନ ଅମଳ ହେଲେ ଚାଷୀ ସମସ୍ତ ମହାଜନ ମାନଙ୍କୁ ସୁଝି ଦେଉଥିଲା । ମହାଜନ ମାନେ ସେ ଧାନ ନେଇ ଧାନ ଗଦାରେ ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ ତିରୋଟ ସମୟରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ କରକ ଦେଉଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ କରକରେ ଶୋଷିତ ହେଉଥିଲେ । ଗୋପାଳମାନେ ନିଜର ମଇଁଷି ବା ଗାଈ ସହିତ ମହାଜନମାନଙ୍କର ଶହ ଶହ ସଂଖ୍ୟାରେ ଗାଈ ମଇଁଷି ରଖୁଥିଲେ । ଏବଂ କଷ୍ଟ କରୁଥିଲେ । କେତେ ପରିମାଣରେ ଗୋପାଳ ମାନେ ଘିଅ ଦେବେ ତାହା ସ୍ଥିର କୃତ ହେଉଥିଲା । ଘୋଳ ଦହିକୁ ଗଉଡୁଣୀମାନେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଦେଇ ଧାନ ବା ଚାଉଳ ଆଣୁଥିଲେ । ମାଛ ପାଇଁ ବଜାର ନଥିବାରୁ କୈବର୍ତ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଧାନ ଚାଉଳ ଆଣି ମାଛ ବିକ୍ରୁଥିଲେ । ମାଛକୁ ଶୁଖୁଆ କରି ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପଠାଯାଉଥିଲା । କୁଜଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପାନ ଚାଷ ହେଉଥିଲା । ଏହି ପାନ ଡଙ୍ଗାରେ ମାର୍ଶାଘାଟ ଯାଇ ସେଠାରେ ଆଦି କନିକା ଯାଉଥିଲା । ଏବଂ ଏହା ଏକ ଲାଭ ଜନକ ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା ।

ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରଜାଶୋଷଣ

୧୦/୧୨ ଗାଁ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରି ସ୍କୁଲ ଥିଲା । ଦୁଇଟି ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଥିଲା । ୧୯୦୧ରୁ କୁଟଙ୍ଗ ବନବିହାରି ହାଇସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ତାହା ସେତେବେଳେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଜଗତସିଂପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ମାତ୍ର ହାଇସ୍କୁଲ ଥିଲା । ଏ ସ୍କୁଲରେ କୁଟଙ୍ଗ ବ୍ୟତିରେକ ଆଜି, କନିକା, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ତିର୍ତ୍ତୋଲ, ଗୋବିନ୍ଦ ପୁର ଓ ଜଗତସିଂପୁରର ଛାତ୍ରମାନେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ବର୍ଷମାନ ଜମିଦାର ଚଳାଉଥିଲେ । ଦରମାର ଅଧା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଛାତ୍ର ବାହାରୁ ଆସୁଥିବାରୁ ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଛତି ଛାତ୍ରାବାସ ଥିଲା । କୁଟଙ୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଥିଲା । ସେଥିରେ ଜଣେ ଏଲ୍.ଏମ୍.ପି ଡାକ୍ତର । ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଓ ଡାକ୍ତର ଜଣେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ଡାକ୍ତର ଥିଲେ । ତାପରେ ବଙ୍ଗାଳି ଡାକ୍ତର ମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଡାକ୍ତର ଖାନାଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ କୁଟଙ୍ଗ ଜମିଦାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ତିର୍ତ୍ତୋଲ, ଏରସମା, ମହାକାଳପଡ଼ା, ପାଟକୁରାରେ ଥାନା ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଥାନା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଯୁନିୟନ୍ରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁନିୟନ୍ରେ ଲୋକଙ୍କ ମତାମତ ନେଇ ଜଣେ ଜଣେ ଯୁନିୟନ୍ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଜଣେ ଦଫାଦାର ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁରେ ଜଣେ ଚୌକିଦାର ଥିଲେ । ଏମାନେ ତୋରୀ ଡକାୟତି ସମ୍ପର୍କରେ ଥାନାକୁ ଜଣାଉଥିଲେ । ଗାଁର ଛୋଟ ମାମଲା ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ମାନେ ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ଲୋକମାନେ ଶୋଷଣ କଷଣରେ ନିର୍ଯ୍ୟାସିତ ହୋଇ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବେଠି, ସୁନିଆଁକୁ ଭେଟି ଦେଉଥିଲେ । କୁଟଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳ ଲୁଣି କୁଆର ଦ୍ଵାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବେଠି ଖଟାଇ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁଣି ଘେରି ବନ୍ଧି ତିଆରି କରାଯାଉଥିଲା । କୁଟଙ୍ଗ ଜମିଦାରଙ୍କର ସମସ୍ତ ଜମିଦାରିକୁ ଦୁଇଟି ସର୍କଲରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । କୁଟଙ୍ଗରେ ଜଣେ ମ୍ୟାନେଜର୍ ଥିଲେ, ଦୁଇଟି ସର୍କଲରେ ଦୁଇଜଣ ସର୍କଲ ଅଫିସର ଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ କେତେକ ତହସିଲ ଥିଲା । ସାଧାରଣତଃ ଧନୀତାଷୀ ମାନେ, ମହାଜନମାନେ ଏହି ତହସିଲଦାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତହସିଲଦାର ମାନେ ଏବଂ ଧାନୀତାଷୀ ମହାଜନମାନେ କୁଟଙ୍ଗରେ ହଜାର ହଜାର ଏକର ଜମିର ମାଲିକ ଥିଲେ । ସେମାନେ ତିନି ପ୍ରକାର ପନ୍ଥାରେ ଜମି ବଜାଉଥିଲେ । ମହାଜନୀ ସୁଝି ନପାଠୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଠାରୁ ତହସିଲଦାର ହିସାବରେ ଅନାବାଦୀ ଓ ପଠା ଜମି ନେଉଥିଲେ । କେତେକ ସମୟରେ ଖଜଣା ଦେଇପାରୁ ନଥିବା ତାଷୀଙ୍କ ଜମିକୁ ନିଲାମ ନେଉଥିଲେ ।

ମୋ ପାଠ ପଢ଼ା :

ମୋତେ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ବେଳେ ମୋ ପାଠ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାଳଦଣ୍ଡା ସ୍କୁଲ ଆମ ଘର ପାଖରୁ ଅଧ କିଲୋମିଟର ହୋଇଥିବାରୁ ମଲାସାହିର ଶ୍ରୀସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପାଣି ମୋତେ ଘରେ ପାଠ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । କିଛି ଦିନ ପରେ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସାମଲ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲେ । ତାପରେ ଭଟ୍ଟନାରେ ମୋର ଜଣେ ସମ୍ପର୍କୀୟ ମାମୁଁ ସର୍ବେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର ଚାକିରୀ ସନ୍ଧ୍ୟାନରେ ଆସି ଆମ ଘରେ ରହିଲେ । ସେ ତାଳଦଣ୍ଡା ସ୍କୁଲର ସେକେଣ୍ଡ ପଞ୍ଜିଟ ବନମାଳା ଦାସ ଅବସର ନେବାପରେ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ରହିବା ଆଶାରେ ଆସି ଆମ ଘରେ ରହିଥିଲେ । ପରେ ସେଠାରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ସେ ମୋତେ କିଛି ଦିନ ପଢ଼ାଇଲେ । ମୋର ସ୍କୁଲରେ ନାଁ ଥାଏ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସ୍କୁଲ କୁ ଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦିନ କେହି ପରିଦର୍ଶନକୁ ଆସନ୍ତି ସେହି ଦିନ ଯାଏ । ମୋର ବାପା ସେହି ସ୍କୁଲର ହେଡ଼୍ ପଞ୍ଜିଟ ଥିଲେ । ଏବଂ ସେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ବିଧବା ବିବାହ, ଅସୁଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ବିନିଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ବାପା ଗୋଟିଏ ଯାତ୍ରା ପାର୍ଟି କରି ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ନାଟକ ଅଭିନୀତ କରାଉଥିଲେ । ତାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର ବିରୋଧ ଥିଲା । କ୍ରମେ ସେ ଯାତ୍ରାଦଳଟି ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା । ଯାତ୍ରାପାର୍ଟି ବିଶେଷ କରି ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଯାତ୍ରା ଦଳର ସମସ୍ତ ଅଭିନେତା ଆମ ଗାଁ ମଲାସାହି ଏବଂ ଗୌରି ପଡ଼ା, ଅଗପାଳର ଥିଲେ । ବାପା ରାତିରେ ବହୁ ସମୟଯାଏ ଯାତ୍ରାରେ ଡିରେକ୍ଟସନ୍ ଦେଇ ଡେରିରେ ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲେ । ଡେରିରେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଉଥିଲେ । ବାପା ଏ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟସହ ଆଖିକଳର ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ବହନ କରିଥିଲେ । ଏଲ୍.ପି. ସ୍କୁଲର ପାଠ ପଢ଼ା, ପରୀକ୍ଷା ସରିବା ପରେ ମୋର ନାମ କୁଜଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ଲେଖାଗଲା । ମୋତେ ପ୍ରତିଦିନ ଶ୍ରୀ ମାୟାଧର ମହାନ୍ତି ଯେକି ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ, ସେ ସାଇକେଲରେ କୁଜଙ୍ଗ ନେଉଥିଲେ ଓ ଆଣୁଥିଲେ । ଜୟଶଂଖ ପୁରର ମଥୁରା ନନ୍ଦ ବେହେରା କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲର ନବମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ସାଇକେଲରେ ବସାଇ ସ୍କୁଲ ନେଉଥିଲେ ଓ ଆଣୁଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ କୁଜଙ୍ଗରେ ଚାରୋଟି ସାଇକେଲ ଥିଲା । ବର୍ଷା ଦିନ ଆସିବାରୁ ସାଇକେଲରେ ଯିବା ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ମୁଁ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲ “ ବି. ବୁକ୍ସ ହଷ୍ଟେଲ ”ରେ ରହିଲି । ଏହି ହଷ୍ଟେଲର ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ବାମ ଦେବ ମିଶ୍ର । ତାଙ୍କ ଘର ବୋଇଗଡ଼ର ସାଗର ଗାଁ । ତାଙ୍କରିଠାରୁ ସେତେବେଳେ ଦେଶର ହାଲତାଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ପାରିଲି । ତାପୁର୍ବରୁ କୁଜଙ୍ଗରେ ଯେଉଁ ଭବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଖିରପ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ

ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି । ମୋର ବାପା ପିଲାବେଳୁ ମୋତେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ବିଷୟରେ ଓ ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କ ବିଷୟରେ କହୁଥିଲେ ।

୧୯୩୪ ମସିହାରେ ମଧୁବାବୁ ମଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବାପା ଶୋକ ସତ୍ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ମୁଁ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ସେଠାରେ ୧୧ ଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ବାପାଙ୍କର ଜଣେ ସହପାଠୀ ପତିତପାବନ ମଲ୍ଲ ଯେକି ସେହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ହେଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ିଲା ବେଳେ ମୋତେ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରମାନେ ଏକ ପାଗଳ ବୋଲି ଆଖ୍ୟା ଦେଇଥିଲେ । ଚତୁର୍ଥରୁ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଉତ୍ତିର୍ଣ୍ଣ ହେବାପରେ ବଡ଼ ଦିନ ଛୁଟିରେ ଘରେ ଥିଲାବେଳେ ସେତେବେଳେ ସ୍କୁଲ ସମୂହର ଇନିଷ୍ଟେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାୟ ବେବି ଅଷ୍ଟିମ୍ ଗାଡ଼ିରେ କୁଜଙ୍ଗ ଯାଉଥିବା ବେଳେ, ଗାଁର ସାଥୀ ମାନଙ୍କ ସହିତ ରାସ୍ତାରେ ବାଲି ବନ୍ଧ କରି ତାଙ୍କ ଗାଡ଼ିକୁ ଅଟକାଇଲି । ସେ ଗାଡ଼ିକୁ ଟେକାପକାଇଲେ ତାଙ୍କ ପିଅନ ମୋତେ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ମୁଁ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାକୁ ଛାଡ଼ି ପକାଇଗଲି । ପରେ ଇନିଷ୍ଟେକ୍ଟର ମହୋଦୟ ବାପାଙ୍କ ସଂଗେ କଥା ହୋଇ ମୋ ଲୁଗାଟି ଫେରାଇ ଦେଲେ । ମୁଁ ଏ କାଣ୍ଡ ଘଟାଇ ଲୁଚିଥିଲି । ମୋତେ ଧରି ଅଣାଗଲା । ବାପା ଭୟଙ୍କର ରାଗିଯାଇ ମୋତେ ଠେଲି ଦେଲେ । ମୁଁ ଗୋରୁ ଖୁଣ୍ଟରେ ପଡ଼ିଗଲି । ମୋର ଆଖି ପତା ଫାଟିଗଲା । ରକ୍ତ ବୋହିଲା । ତାକୁ କନା ପୋଡ଼ି କରି ସେଥିରେ ରକ୍ତ ବନ୍ଧ କରାଗଲା । ଦରବାଟ ସେହିଦିନ ମୋର ‘କନ୍ଦାର’ ପିଉସା ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ସାମନ୍ତରାୟ ଆମ ଘରକୁ ଆସିଥିଲେ । ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ୁନାହିଁ ବଗୁଲିଆ ହେଉଛି ବୋଲି ବାପା କହିବାରୁ ସେ ବାପାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ କାଦୁଅ ପଡ଼ାର ଗାଦିବୁଲୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନୂତନ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୋତେ ପଢ଼ିତାପାଇଁ । ସେ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସେ ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଥିଲେ ।

ମୁଁ କାଦୁଅ ପଡ଼ାରେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ପିଉସାଙ୍କର ସେତେବେଳେ ପୁଅ ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ଘରେ ରହି ସ୍କୁଲ କୁ ଯିବା ଆସିବା କଲି । ପରେ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହିଲି । ସେହି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶ୍ରୀ ପଙ୍କଜ ମିଶ୍ର ନାମକ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ସେ ମୋ ବାପାଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ । ମୁଁ ସେଠାରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲା ବେଳେ ଶ୍ରୀଧର ଗ୍ରାମର କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ଦାସ ମୋର ସହପାଠୀ ଥିଲେ । କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ଦାସ ଜାତୀୟ କବି ବୀର କିଶୋର ଦାସଙ୍କର ଭଣିଜା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ଫଳରେ ଆଖି ଉଦୟ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ବିଷୟରେ, କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲୁ ।

୧୯୩୭ ନିର୍ବାଚନ

୧୯୩୭ ମସିହା ଶେଷ ଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ହେଲାପରେ ୧୯୩୭ରେ ଯେଉଁ ବିଧାନ ସଭା ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ୧୯୩୫ର ଶାସନ ସଂସ୍କାର ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ, ସେହି ନିର୍ବାଚନରେ କଂଗ୍ରେସ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ହାସଲ କଲା । ଏବଂ କିଛି ଦିନ ପାରଳା ମହାରାଜା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ରହିବା ପରେ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାସ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏହି ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ବାଲିକୁଦାର ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ନୀଳମଣି ପ୍ରଧାନ (କଂଗ୍ରେସ) ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପତିହାରି, ଭାଗିରଥ ମହାପାତ୍ର, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥାରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଭାବ ବିଶେଷ ଭାବେ ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବିଶେଷ କରି ଯୁବକ ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଉଦ୍‌ଘାଟନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।

୧୯୩୭ ନିର୍ବାଚନ ବେଳେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ତିର୍ତ୍ତୋଲରୁ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ଆଡ଼ଭୋକେଟ୍ ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ରାମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଜମିଦାର ମହାଜନ ମାନେ ଚିତ୍ରାମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ଭୋଟ ଦିନ ମୋ ଜେଜେ ଭୋଟ ଦେବାକୁ ଗଲାବେଳେ ମୁଁ ଜିଦ୍ କରି ତାଙ୍କ ସହଭୋଟ୍ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଗଲି । ଜମିଦାରମାନେ ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ଡଙ୍ଗାରେ ଭୋଟର ମାନଙ୍କୁ ଭୋଟ୍ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଆଣୁଥିଲେ । ଜମିଦାରମାନେ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ସାମିଆନା ଟାଣି ସେଠାରେ କ୍ଷିରାଭାତ ମାଛ ପ୍ରଭୃତି ଖାଇବା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ନଡ଼ିଆ ବାଉଁଶରେ ଏକ ଛାମୁଡ଼ିଆ ହୋଇଥିଲା । ସେଠାରେ କର୍ମୀମାନେ ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ା ଧରି ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ, କଂଗ୍ରେସ୍ କୁ ଭୋଟ୍ ଦେବା ପାଇଁ କହୁଥିଲେ । ସେହି ଛାମୁଡ଼ିଆ ତଳେ ଶ୍ରୀମତୀ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ଅରଟରେ ସୁତା କାଟୁଥିଲେ । ଚିତ୍ରାମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା କେତେକ ଯୁବକ ମାଳତୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷାରେ ଗାଳିଗୁଳଜ କରୁଥିଲେ । ଭୋଟ୍‌ମାନେ ଚିତ୍ରାମଣିଙ୍କ ସାମିଆନା ତଳକୁ ଯାଇ ଭାତ ଖାଇ ଶପଥ କରି ଭୋଟ୍ ଦେବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ମୁଁ ଜେଜେଙ୍କୁ କହିଲି ନବ ଚୌଧୁରୀ କାହିଁକି ଠିଆ ହେଲେ, ସେତେ ହାରିଯିବେ । ଜେଜେ କହିଲେ ତୁ ଗୋଟିଏ ବଗୁଲିଆ । ଭୋଟ୍ ଗଣାହେଲେ ଜାଣିବୁ । ଭୋଟ ଗଣା ହେଲା ନବବାବୁ ବହୁ ଭୋଟ୍‌ରେ ଜିତିଲେ । ଖାଇଲେ ଚିତ୍ରାମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଭୋଟ୍ ଦେଲେ ନବ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ।

ସ୍କୁଲରେ ଛାତ୍ର ସଂଗଠନ

ସେହି ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥିଲା ବେଳେ ନିଖିଳ ଉତ୍କଳ ଛାତ୍ରସଂଘ ଗଠିତ ହେଲା । ସେହି ଅଞ୍ଚଳରୁ ସିଦ୍ଧଳର ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ରଥ ଯେକି କଲେଜରେ ପଢୁଥିଲେ । ବାଲିକୁଦାର ଶ୍ରୀ ବିପିନ୍ ଦାସ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ଛାତ୍ର ସଂଘର ବାର୍ତ୍ତା ଆନ୍ଧ୍ରମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇଥିଲେ । ବିପିନ୍ ଦାସ ପରେ କଂଗ୍ରେସର ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ହୋଇଥିଲେ । ଏବଂ ଭଗବାନ ରଥ ଅମଳା ସଂଘର ବହୁଦିନଧରି ସଂପାଦକ ଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀ ମୋତିଲାଲ୍ ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ଶ୍ରୀ ରବିଘୋଷ ମେଡ଼ିକାଲ୍ ସ୍କୁଲରୁ ରାଜନୈତିକ କାରଣରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହେବାରୁ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଛାତ୍ର ସଂଘ ତରଫରୁ ସଂଗଠିତ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶେଷରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାସଙ୍କର ଅର୍ପିତ ଗୌରିଶଙ୍କର ପାର୍କର ଆଗରେ ଥିବା ସେକ୍ରେଟାରୀଏଟ୍ ଠାରେ ପିକେଟିଂ କରିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ପାର୍କ ଆଗର ସେକ୍ରେଟାରୀଏଟ୍ ଏବେ ସିଟି ହସ୍ପିଟାଲ୍ ହୋଇଛି । ମୁଁ ଏବଂ ମୋର ବନ୍ଧୁ କୃଷ୍ଣଦାସ ସ୍କୁଲରୁ ଲୁଚି କରି ପକାଇଆସି ଏ ପିକେଟିଂରେ ଯୋଗଦେଲୁ ଏବଂ ନାମ ବଦଳାଇ ଗିରଫ ହେଲୁ । ବହୁ ଛାତ୍ର ଗିରଫ ହେଲେ । ଦୁଇଦିନ ପରେ ସରକାରଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାପରେ ଦଣ୍ଡିତଛାତ୍ରଙ୍କ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନିଆଗଲା । ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଖଲାସ ହେଲେ । ଏବଂ ଆମେ ମାନେ ଖଲାସ ହେଲୁ । ସେତିକିବେଳେ ମୋର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ ହେଲା । ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ର ନେତାମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

କୁଜଙ୍ଗରେ ୨୯ ଓ ୮୧ ମୌଜା ମେଳି

୧୯୩୯ରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ କେନ୍ଦ୍ରରେ ମୁଁ ମାଉନର୍ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି ଏବଂ ପାଶ୍ କଲି । ଏହି ସମୟରେ ଅନ୍ୟ ଏକ କଥା ହେଉଛି କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହେବା ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ୟାପକ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ବେଠି, ଭେଟି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏବଂ ଦାଖଲ ଖାରଜ ଫି ଛାଡ଼ି ପାଇଁ ଗଛ, ମାଛରେ ଅଧିକାର ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଜାମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ମହାଜନ ମାନଙ୍କ ଘରୁ ଧାନ ଜବରଦସ୍ତ ନେଇ, ଗରିବ ଲୋକଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟିଲେ । କେତେକ ମହାଜନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମାର ଧର କଲେ । ଏହା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ବୀରବରସାମନ୍ତଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲା । କୁଜଙ୍ଗରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ୨୯ ମୌଜା ଓ ୮୧ ମୌଜା ମେଳି ନାମରେ ନାମିତ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଗିରଫ ହୋଇଥିବା ନେତାମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର

ସଭ୍ୟ ଏବଂ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ହେଲେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱାଳୀର ଶ୍ରୀ ଧୋବେଇ ମାଝି ବିଶେଷ ପରଚିତ । ସେହି ସମୟରେ ଡେଙ୍କାନାଳର ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ବାଜିରାଉତ ସହିଦ୍ ହେଲେ । ରଣପୁର ବେଙ୍ଗଲ୍‌ଗେଟ୍ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଘଟିଲା । ଏହି ସମସ୍ତ ଘଟଣାବଳୀ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ମୋ ଜୀବନକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କଲା ।

୧୯୩୯ ମସିହା ରେ ଭାରତ ବର୍ଷର ମତ ନନେଇ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭାରତକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ସଂପୃକ୍ତ କରି ଦେବାରୁ ପ୍ରତିବାଦରେ କଂଗ୍ରେସ୍ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାଏ । ମୁଁ ମାଗନର ପାସ୍ କରିସାରିବା ପରେ କୁଟଂଗ ସ୍କୁଲରେ ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ସେହି ହଷ୍ଟେଲରେ ରହିଲି । ସେଠାରେ ଥିଲାବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ମାମଲା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏଥିରେ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଓ ତାଙ୍କ ସାଥୀମାନେ ଗିରଫ ହେଲେ ଆମ ହଷ୍ଟେଲ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ପଣ୍ଡିତ ବାମଦେବ ମିଶ୍ର ସେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସମ୍ପର୍କରେ ମୋତେ କିଛି ଧାରଣା ଦେଇଥିଲେ । ସେତେ ବେଳେ “ସହକାର” ପତ୍ରିକାରେ ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଲେଖା ଲେଖୁଥିଲେ ତାହା ମୋତେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

୧୯୪୦ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମ ଭାରରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଡାକରା ଦେଲେ । ଗାନ୍ଧୀ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମାନଙ୍କୁ ଛିର କରିବେ । ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ସଭା ହେବ । ଯିଏ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୋନିତ ହୋଇଥିବେ ସେ ସଭାରେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଏକ ପଇସା ଦେବୁ ନାହିଁ କି ଗୋଟିଏ ଭାଇ ଦେବୁ ନାହିଁ ବୋଲି ଏକ ଘୋଷଣା ନାମା “ନଏକ ଭାଇ ନଏକ ପାଇଁ” ବୋଲି ପଢ଼ିବେ । ସେ ଏହା ପାଠ କରିବା ପରେ ଗିରଫ୍ ହେବେ । ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ କୁଟଂଗ ଅଞ୍ଚଳର କୋଟି ମଠର ବାବାଜୀ ଶ୍ରୀ ଦ୍ୱାରିକା ନାଥ ଦାସ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ତାଲିକା କୁଳ୍ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ସେଦିନ କୁଟଂଗ ଠାରେ ଏକ ସାଧାରଣ ସଭା ହେବାର ଛିର କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସଭାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ କୁହାଯାଇଥିଲା । କୁଟଂଗ ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଏହି ସଭାରେ ଯୋଗ ନଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରଚାର କରାଯାଇଥିଲା । କୁଜଙ୍ଗରେ ତତ୍କାଳୀନ ମ୍ୟାନେଜର ରାୟବାହାଦୁର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ର ଯେକି ୧୯୩୦-୩୧ରେ କୁଜଙ୍ଗରେ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟାପକ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଉତ୍ତର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି କୃତିତ୍ୱ ପାଇଁ ରାୟ

ବାହାଦୁର ପଦବୀରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ମହାଶୟ ସବୁ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଲଗାଇ ଲୋକ ନଆସିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଓ କୁଜଙ୍ଗର ସ୍କୁଲ ଯେହେତୁ ଜମିଦାରୀ ସ୍କୁଲ ଥିଲା, ତେଣୁ ସ୍କୁଲର କୌଣସି ଛାତ୍ର ସେ ସଭାକୁ ନଯିବା ପାଇଁ ଚାରିଦିନ କରାଯାଇଥିଲା । ସ୍କୁଲରେ ଘଣ୍ଟା ବଜାଇ ମନା କରାଯାଇଥିଲା, ସଭା ଚାରି ପାଖ ଯାକ କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରୀର କରକନ୍ଦାଜ ମାନେ ଜଗି ରହିଥିଲେ । ସଭା କୁଜଙ୍ଗ ହାଟରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ସଭାରେ ଏ ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ମହାନ୍ତି (ବଜ୍ର ଭାଇ) ଗୀତ ବୋଲିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେ ଗୀତ ଥିଲା ଜାତୀୟ କବି ବୀର କିଶୋରଙ୍କର “ଯୁଦ୍ଧ ସରିନାହିଁ, ଅରି ଫେରି ନାହିଁ, ଆସ ମୋ ଶିବିରେ ଆସ ଭାଇ, ହିମାଚଳ ଶିଖୁ ଶବଦ ଶୁଭୁଛି ଡର ନାହିଁ ଆଉ ଡେରି ନାହିଁ, ଭକତ ଜେ ଅଛ ଦେବୀ ପୂଜାକର ରକତ ମନ୍ଦାର ଭାଜିଦେଇ” ।

ହଷ୍ଟେଲରେ ସମସ୍ତ ବାରଣ ସବ୍ସେ ମୁଁ ଯାଇ ସେହି ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । ସେଠାରେ ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟିହାରି ପ୍ରଥମେ ଭାଷଣ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଷଣର ଗୋଟିଏ କଥା ଆଜି ମଧ୍ୟ ମୋ ମନରେ ଅଛି । “ଭାରତବର୍ଷର ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା ୩୫ କୋଟି । ଇଂଲଣ୍ଡ ଛୋଟ ରାଜ୍ୟ, ଭାରତ ଲୋକେ ମୁଟି ଦେଲେ ତାହା ଭାସିଯିବ” ।

ସଭାପରେ ମୁଁ ହଷ୍ଟେଲକୁ ଆସିବାରୁ, ମୁଁ ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା କଥା ଆମ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ କାନକୁ ଗଲା । ସେ ହଷ୍ଟେଲରେ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଟେଣ୍ଟ ବାମଦେବ ବାବୁଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ - ସବୁ ପିଲାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ମୋତେ ଦଶବେତ ପ୍ରହାର କରିବା ପାଇଁ । ମୋତେ ‘ଏ’ ବୁକ୍ ଓ ‘ବି’ ବୁକ୍ ମଝିରେ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଛିଡ଼ା କରାଗଲା । ମୋ ଚାରିପାଖରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଘେରି ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ପଣ୍ଡିତ ବାମଦେବ ମିଶ୍ର ଗୋଟିଏ ବେତ ଧରି ମୋତେ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଆସିଲେ । ସେ କୌଣସି କାରଣରୁ ବେତର ଶେଷ ଭାଗରେ ସାଇକେଲ୍ ଟିଉବ୍ ରବର ଖଣ୍ଡେ ବାନ୍ଧିଥିଲେ । ସେ ଖୁବ୍ ହାତ ଉଠ କରି ମୋତେ ପ୍ରହାର କରନ୍ତି । ମୋ ଦେହରେ ବେତ ବାଜେ ନାହିଁ, କେବଳ ରବରଟି ବାଜେ । ସେ ଆଠ ପ୍ରହାର ଦେବା ପରେ ନବମ ପ୍ରହାର ବେଳେ ମୁଁ ହସିଦେଲି । ସେ ରାଗିଯାଇ ମୋତେ ପ୍ରକୃତ ଦୁଇ ପ୍ରହାର ଦେଲେ ଏବଂ ପରେ ମୁଁ ଅପମାନରେ ନଖାଇ ଶୋଇବାରୁ ରାତିରେ ସେ ମୋତେ ଉଠାଇ ଖୁଆଇଲେ । ଏବଂ ମୁଁ କାହିଁକି ହସି କରି କଷ୍ଟ ବରଣ କଲି ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହା ଥିଲା ସେତେବେଳର ଜଣେ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ମନୋବୃତ୍ତିର ନିଦର୍ଶନ, ଛାତ୍ର ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ମମତାର ନିଦର୍ଶନ ।

କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢୁଥିଲାବେଳେ ଉପକୂଳରେ ବୋମା ମାଡ଼ ହେବା ଫଳରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ସେତିକିବେଳେ ପଞ୍ଚପଲ୍ଲୀର ଅନତି ଦୂରରେ ମାମୁଁ ଘରକୁ

ଯାଇଥିଲି । ବୋମାମାଡ଼ରେ ହରିଷପୁରୁ ସରବତ୍ତ ମଠସାହିଠାରେ ଶହ ଶହ ମୁମୁକ୍ଷୁ ନାବିକ କୁଳରେ ଲାଘିଲେ । ୧୯୪୨ ମସିହା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଭାରତ ଛାଡ଼ ଦାବୀ ପରେ ଜାତୀୟ ନେତାମାନେ ବମ୍ବେ ଠାରେ ଗିରଫ ହେଲେ । କୁଜଙ୍ଗର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ନେତାମାନଙ୍କ ଗିରଫ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଧର୍ମଘଟ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲି । ହେତୁ ମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀ ପଣି ଭୂଷଣ ମୁଖାର୍ଜୀ ଧର୍ମଘଟର ପୂର୍ବ ଦିନ, ସେ ବିଷୟରେ ଜାଣିଲେ । ମୋର ଅଜାଣତରେ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲେ । ବାପାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ସେ ମୋତେ ଅଫିସକୁ ଡକାଇଲେ । ମୁଁ ଅଫିସରେ ବାପାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ବାପା ମୋତେ ହଠାତ୍ କହିଲେ - ଅଜାଙ୍କ ଦେହ ଭାରି ଖରାପ । ସେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି - ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଘରକୁ ଚାଲ । ହେତୁ ମାଷ୍ଟର ଦୂରତ୍ର ମୋତେ ବାପାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ବାପା ମୋତେ ସାଇକେଲରେ ବସାଇ ଘରକୁ ନେଲେ । ଘରେ ଅଜାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହିଁଲି । କିନ୍ତୁ ଅଜା ଘରେ ନଥିଲେ । ମୋତେ ଭୁଲେଇ କରି ଅଣାଯାଇଛି ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ପୁଣି ସ୍କୁଲକୁ ବାହରିବାରୁ ମୋର ବୋଉ, ଖୁତି-ଆଇ ମୋତେ ସ୍କୁଲକୁ ନଯିବା ପାଇଁ କହିଲେ । ଆୟୋଜନରେ ଯୋଗ ନଦେବାକୁ କହି କାନ୍ଦିଲେ । ତଥାପି ମୁଁ ଯିବୁ କରିବାରୁ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଘରେ ପୁରାଇ ଚାବି ପକାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ମୋତେ ଜଗି ରହିଲେ । ମୁଁ ଖାଇଲି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ମୋ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଧର୍ମଘଟ ଆଉ ହେଲା ନାହିଁ । ମୋର ବନ୍ଧୁ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ଦାସ, ମୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଆୟୋଜନରେ ଯୋଗ ନଦେଇ ସେତେବେଳର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ସେବା କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ସ୍କୁଲକୁ ଫେରି ଯାଇ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପାଇଁ ରିଲିଫ ସଂଗ୍ରହ କଲି ଏବଂ ଠିକ ସେତିକିବେଳେ ଏରସମାରେ ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏରସମା ଥାନା ପୋଡ଼ି ହେଲା । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଏକାଠି ହୋଇ ଏରସମା ଥାନା ପୋଡ଼ିଲେ । ଜୟପୁର ନୂଆପଡ଼ାଠାରେ ଗୋଟିଏ ଭରିଗେସନ ଘର ଓ ଖଜଣାଖାନା ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଲେ ।

ଏହାପରେ ସେ ଅଂଚଳରେ ପୋଲିସ ଚରଫରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦିଅନ୍ତା । ପିତୁଣି ଟିକସ ବସାଗଲା । ଗୋଖା ପୋଲିସ ଗାଁକୁ ଗାଁ ମାର୍ଚ୍ଚ କଲେ । ବାଟରେ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ବାଡେଇଲେ ଏବଂ ଆୟୋଜନରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ଓ ନେଇ ନଥିବା ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ମହିଳା ଭାଗ ନେଇଥିଲେ । ଅକ୍ଟୋବର-ନଭେମ୍ବର ମାସ ବେଳକୁ ଆୟୋଜନ ଅମିଶଲା । ଆମେ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନେ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରି ରିଲିଫ ପାଣ୍ଠିକୁ ପଠାଇଲୁ ।

ଉତ୍କଳବାହିନୀ

ଏହି ସମୟରେ ‘ଉତ୍କଳ ବାହିନୀ’ ତରଫରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଓଡ଼ିଶା ଗଠନ କରିବାପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥାଏ । ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥାନ୍ତି । ସେ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲକୁ ଆସିଲେ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଉତ୍କଳ ବାହିନୀ କମିଟି ଗଠିତ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଦରମା ଦେଲା ବେଳେ ଅଣାଏ ଲେଖାଁ ପଇସା ଦେଲେ । ଆମ ସ୍କୁଲର ଜଣେ ପୁରାତନ ଛାତ୍ର ଶ୍ରୀ ଜଳଧର ନନ୍ଦ, ଯେକି ମୁଁ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ଯୋଗଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଅସୁବିଧା ସଂପର୍କରେ ଧର୍ମଘଟ ସଂଗଠିତ କରିଥିଲେ, ସେ ସିଂହଭୂମିର ଘାଟଶିଳାରେ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନେ ଚାନ୍ଦା ପଇସା ନିୟମିତ ଭାବେ ପଠାଉଥିଲେ । ଏଥିରେ ମୁଁ ମୁଖ୍ୟ ଭାଗ ନେଇଥିଲି । ଏହା ପଛରେ ଶ୍ରୀ ବାମଦେବ ମିଶ୍ରଙ୍କର ପ୍ରେରଣାଥିଲା ।

ମୁଁ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିବା ବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣର କୁଜଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ କୁଜଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ- ତୁମେ ପାଠ ପଢ଼ି କଣ କରିବ ? ପିଲାମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ କହିଲେ ଆମେ ଦେଶସେବା କରିବୁ । ସେ ପଚାରିଲେ, କଣ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇ ? ଧୂବଚରଣ ମହାନ୍ତି ନାମକ ଜଣେ ଛାତ୍ର ଉତ୍ତର ଦେଲେ- ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ । ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଚାଲିଗଲା ପରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍କୁଲରୁ ବହିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ମ୍ୟାନେଜରଙ୍କ ତରଫରୁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । ଛାତ୍ରମାନେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାରୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଣି କୁଞ୍ଜରା ବାନାର୍ଜୀ ଏ ଉଦ୍ୟମକୁ ପରୋକ୍ଷରେ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଲାସରେ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଥିଲା । ସ୍କୁଲର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଥିଲା । ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ବହୁ ପୁସ୍ତକ ଥିଲା । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ପଟ୍ଟାଭିସୀତାରାମାୟାଙ୍କ ଲିଖିତ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଆତ୍ମଜୀବନୀ ପାଠ କରିଥିଲି ଓ ମୋପାସାଙ୍କ ଲିଖିତ “ଜନ୍ମ ଶ୍ରୀଷ୍ଟପର” ଓ ସେକ୍ସପିଅରଙ୍କ ଡ୍ରାମା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିବା ମାସିକ ପତ୍ରିକା-‘ସହକାର’, ‘ନବଭାରତ’, ‘ନିଆଁଖୁଣ୍ଟା’, ‘ତଗର’ ନିୟମିତ ପାଠ କରୁଥିଲି ।

‘ତଗର’ର ନାଗବଜା କଲମରେ ସେତେବେଳେ ଲିଓ ଟଲଷ୍ଟୟ ଓ କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନୀ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ଡାହାଣର ଲାଲ ନେହେରୁଙ୍କର “ପୃଥିବୀ ଇତିହାସ” ମୋତେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଚରାଙ୍କର ଉପନ୍ୟାସର ‘ଚିତ୍ରଗ୍ରାବ’, ‘ଛୋଟମୋର ଗାଁଟି’, ‘ବାଜି ରାଉତ’, ଅନନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର କବିତା ନିୟମିତ ଭାବରେ ପଢୁଥିଲି । ସେତେବେଳେ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ

ଗଣେଶ ପୂଜା ଏବଂ ସରସ୍ୱତୀ ପୂଜା ଖୁବ ଜାକଜମକରେ ପାଳିତ ହେଉଥିଲା । ଗଣେଶ ପୂଜା, ସରସ୍ୱତୀ ପୂଜାର ଦାୟିତ୍ୱ ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀର ମନିଚର ବହନ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଏହି ପୂଜାର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଉଥିଲି । ସେ ବର୍ଷ ରେକଡ଼ ବିଚ୍ କରିଥିଲା । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଏହି ପୂଜାବେଳେ ଡ୍ରାମା ହେଉଥିଲା । ଏହି ଡ୍ରାମା ସମୟରେ ଗ୍ରାମୋଫୋନ ରେକର୍ଡ ବଜାହେଉଥିଲା ଏବଂ ସେହି ବର୍ଷ ମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ଗ୍ରାମୋଫୋନ ଉପରେ ଚଢ଼ିଯିବା ଫଳରେ ରେକର୍ଡ ସବୁ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ବର୍ଷ ସବୁ ଭଲ ହୋଇଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି ରେକର୍ଡ ଭାଙ୍ଗିଯିବା ହେତୁ ତାହାକୁ ରେକର୍ଡ ବିଚ୍ ପୂଜା ବୋଲି କୁହାଗଲା । କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ଯେଉଁ ଡ୍ରାମା ହେଉଥିଲା, ତାହାର ପ୍ରଭାବ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାଟ୍ୟକାର ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ଛୋଟରାୟ ଓ ଶ୍ରୀ ମନୋରଂଜନ ଦାସ ଏହି ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ଥିଲେ ।

କୁଜଙ୍ଗର ମନ୍ତ୍ରୀ ବାବା ମଠ

କୁଜଙ୍ଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ମଠ ଥିଲା । ବହୁ ମତବାଦର ମଠ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ଥିଲା ‘ମନ୍ତ୍ରୀ ବାବା’ ମଠ । ମନ୍ତ୍ରୀବାବା କୁଜଙ୍ଗ ଅଂଚଳର ଲୋକଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାଁ ଶ୍ରୀ ରାଜୀବଲୋଚନ ମନ୍ତ୍ରୀ । ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକଥିଲେ । ସେ ‘ଉଦୟ ଅସ୍ତ’ ଭାଗବତ ଲେଖୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ମାନେ ଧଳା ଜୁଗା କୁ ନୀଳ ରଙ୍ଗ ଦେଇ ପିନ୍ଧୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ନୀଳ ଧବଳ ରୂପ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଭାରି ଲୋକପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ବିଶେଷ କରି ରାଜୀବ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସମସ୍ତ ମଠ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ମଠ ପାରାଦ୍ୱୀପର ଉଦୟ ବଟଠାରେ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ବୁଢ଼ୁଆର ‘ବେଢ଼ୀ ମଠ’ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବେଳେ ଆନ୍ଦୋଳନର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ଥିଲା । ସେହିଠାରୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ଯାଇ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ, ରାମଦେବୀ ପ୍ରଭୃତି ନାରୀନେତ୍ରୀମାନେ ଏହି ମଠ ମାନଙ୍କରେ ରହି ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିଲେ ।

କୁଜଙ୍ଗର ରାଣୀ ଭଗବତୀ ପାଟ ମହାଦେଈ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହା ବ୍ୟାପକ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ଏହି ମଠମାନଙ୍କରେ ସାଧାରଣତଃ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ପାଳି, ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପାଳି ସବୁ ହୁଏ । ବହୁଲୋକ ଯୋଗଦେଇ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ।

ଭଗବତୀଙ୍କ ସହ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ

କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିବାବେଳେ ମୁଁ କାନ୍ତାର ଆସିଥିଲି । ଶ୍ରୀ ଭଗବତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ଜଗତସିଂହପୁର ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଛାତ୍ରନେତା ବିପିନ ଦାସ, ଭଗବାନ ରଥ, ରସାନନ୍ଦ ନାୟକ ଯାଇଥିଲେ । ମୋର ବନ୍ଧୁ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ମୋତେ ଭଗବତୀ ବାବୁଙ୍କ ସହ ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଭଗବତୀବାବୁ ବହୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଓ ସାମାଜିକ ବିକାଶର ଧାରା ବୁଝିବାପାଇଁ ସେ ମୋତେ କହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ୧୯୪୩ ମସିହାରେ ଭଗବତୀ ବାବୁଙ୍କର କାଳ ହୋଇଗଲା । ଏ ଖବର ମୋ ପାଇଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖଦାୟକ ଥିଲା । ଏହି ଖବରଟି କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲ ଖୋଲୁଥିବା ଦିନ, କେନାଲରୁ ଗୋଧୋଇ ଘରକୁ ଯିବାବେଳେ ବାମଦେବ ମିଶ୍ର ମୋତେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର ସଂବାଦ ପ୍ରଥମେ ଜଣାଇଲେ । ମୋର ମନରେ ତାହା ଗଭୀର ଦୁଃଖ ଦେଇଥିଲା । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ବିବେକାନନ୍ଦ, ନିଗମାନନ୍ଦ ଏମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଲେଖା ମୋ ମନ ଭିତରେ ବିଶେଷ ରେଖାପାତ କରିଥିଲା । ସାଧାରଣତଃ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରମାନେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ସାଧନା ସଂପର୍କରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରୁ ୧୯୪୪ ମସିହାରେ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି । ସେହିବର୍ଷ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା । ସେତେବେଳେ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲା । ଆମେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଥମ ବ୍ୟାଚ । ପରୀକ୍ଷାରେ ମୋର ପାଞ୍ଚ ଡିଭିଜନ ହେବ ବୋଲି ବାପା ଆଶା କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଗଣିତରେ ମୁଁ ୩୦ ନମ୍ବର ରଖିବା ହେତୁ ମୋର ପାଞ୍ଚ ଡିଭିଜନ ହେଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୋର ସ୍ଥାନ ଥିଲା ଦ୍ୱିତୀୟ ।

କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ୧୦ମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିବା ବେଳେ ଆମ ହଷ୍ଟେଲରୁ କଟେରୀ ପୋଖରୀକୁ ଗାଧୋଇବାକୁ ଯାଏ । ସ୍କୁଲ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପୋଖରୀ ଥିଲା । ତାହା ବଡ଼ ଗଭୀର ଓ ଦଳପୂର୍ଣ୍ଣ । ଥରେ ରବିବାର ଦିନ ୧୦ଟା ବେଳେ ମୁଁ କଟେରୀ ପୋଖରୀରୁ ଗାଧୋଇ ଫେରୁଥିବା ବେଳେ ଦେଖିଲି, ସ୍କୁଲ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ମାରଣା କଣା ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ପ ଷଷ୍ଠକୁ । କେତେକ ଦୁର୍ବୁର୍ତ୍ତ ଘେରି ପୋଖରୀ ଭିତରକୁ ପକାଇ ଦେଲେ । ଷଷ୍ଠି କଣା ଥିବାରୁ ଏବଂ ଦଳରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ଅଣନି ଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ପୋଖରୀ ଭିତରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ବହୁଲୋକ ପୋଖରୀ ହ୍ରତାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ଷଷ୍ଠି ଆଲଜିଆ ହୋଇଯିବାରୁ କେତେକ କହିଲେ - ଆହା, ଷଷ୍ଠି ମରିଯିବ । ମୁଁ ସେହି ସମୟରେ ହଠାତ ଜଣଙ୍କ ଘରୁ ଗୋଟିଏ ଦଉଡ଼ି ଆଣି ପୋଖରୀ

ଭିତରକୁ ପଶିଗଲି । ଷଷ୍ଠ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଆସିଲା । ଷଷ୍ଠ ଶିଙ୍ଘରେ ଚାଟାଟା ଫାସ କରି ଘଉଡ଼ି ବାନ୍ଧିଦେଇ ବଡ଼ଡ଼ିର ଅନ୍ୟ ପାଖ ଧରି କୁଳକୁ ଚାଲି ଆସିଲି । ଅନ୍ୟମାନେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାରୁ ଷଷ୍ଠଟିକୁ ଟାଣି ଆଣିବାରୁ ବିତରା ବଂଚିଗଲା । ଏହି ଘଟଣା ପରେ ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା ମିଳିଲା । ସେହି ବର୍ଷ ସ୍କୁଲ ପ୍ରାରବ୍ଧରେ ସାହସିକତା ଓ ସମାଜସେବା ଜୀବେ ଦୟା ପାଇଁ ଓ ରଚନା ପ୍ରତିଯୋଗୀତାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ମେଡାଲ ପାଇଲି । ବହୁତା ପ୍ରତିଯୋଗୀତାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ମେଡାଲ ପାଇଲି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସାହିତ ହେଲି ।

ମୋର କଲେଜ ଜୀବନ

ମୁଁ ସେକେଣ୍ଡ ଡିଭିଜନରେ ମାଟ୍ରିକ ପାସ କଲି । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ୧ମ ବର୍ଷ କଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ମୁଁ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହିବାକୁ ମୋର ଅଜା ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ । ସେ ମୋତେ ଡାକର ପୁରାତନ ମିତ୍ର ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ଘରେ ରଖାଇଲେ । ସେତେବେଳେ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କର ବଡ଼ ଡାକ୍ତରୀ ଚୌଦ୍ୱାରର ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାହୁ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଡାକ୍ତରୀ ଘରେ ଯୋଡ଼ିଏ ରୁମ୍ ମୋତେ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ଗାଁରୁ ଗୋଟିଏ ପୂଜାରୀ ରୋଷେଇ କରି ଦେବାକୁ ଆସି ରହିଲା । କ୍ରମେ କଲେଜର ଆଉ ଦୁଇଜଣ ସାଥୀ ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗା ଚରଣ କୁଅଁର ଏବଂ ବଂଶୀଧର ଦାସ ଆସି ରହିଲେ । କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇବା ପରେ ଛାତ୍ରସଂଘର ନେତା ଶ୍ରୀ ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ବୀରେନ ମିତ୍ର (ବିରେନ ଦା') ଘରୁ ଆସି ହରିହର ଘାଟଠାରେ ଥିବା ପାର୍ଟି କମିଉନିଷ୍ଟରେ ରହିଥାନ୍ତି । ସେ ରିକ୍ତରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଆଡ଼େ ବୁଲି ଆସିଲେ, ଆମ ମେସରେ ଯାଇ ପହଂଚନ୍ତି । କ୍ରମେ ଆମ ମେସଟି ରାଜନୈତିକ ଚକ୍ରର କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଗଲା ।

ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ

ଭଗବତୀବାବୁ ଗଠନ କରିଥିବା “ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ” ଯାହା ଲୋପ ହୋଇଯାଇଥିଲା, ତାହାକୁ ପୁନଃଜୀବନ ଦେବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଦାସ, ଯିଏ ଛାତ୍ର ନେତାଥିଲେ, ଓ ପରେ ଆତଜୋକେଟ ହେଲେ ସେ ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦକୁ ପୁନଃଜୀବନ ଦେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ରହୁଥିବା

“ଓରିଏଣ୍ଟ ମେସ” ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ଖାଲି ଘର ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ମାରଫତ ଥିଲା । ପରେ ଯେଉଁଠାରେ ମାଉଲିଞ୍ଚୋନ ଟାୟାର ହେଲା । ସେହି ଘରଟିକୁ ଆଣି “ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ”ର ଅଫିସ କରାଗଲା ଏବଂ ପ୍ରତି ରବିବାର ସେଠାରେ ସାହିତ୍ୟ ଓ କବିତା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଗଲା । ଏଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯୁବ ଲେଖକ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ନାୟକ, ଅଖିଳ ମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମନୋରଞ୍ଜନ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଛାତ୍ର-ଲେଖକ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ଦାସ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦର ସଂପାଦକ ହେଲେ । କେତେଦିନ ଧରି ଏ ନବଯୁଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ ଚାଲିଲା । ଏଥିରେ ପଢ଼ା ହେଉଥିବା ପ୍ରବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକ ସହକାରର ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଳକୃଷ୍ଣ କରଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା ଏବଂ ଏହି ବିଷୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧ୍ୟାନ ଦେବା ପାଇଁ କୌଣସି ସାଥୀ ନମିଳିବାରୁ ମୁଁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପାର୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମୟ ବିନିଯୋଗ କରିବାରୁ, ମୋ ପକ୍ଷରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଘରେ ଏ ସଂସଦ ଚାଲିଥିଲା, ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ନେଇ ସେହିଠାରେ ପରେ ମାଉଲିଞ୍ଚୋନ ଟାୟାର ଦୋକାନ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ସେଥିରେ ୪ ମାସ ରହିବା ପରେ ମେସରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ଏତେ ବଢ଼ିଲା ଯେ, ବାପା ମେସ ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ କହିଲେ ଓ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ପୂର୍ବରାକୁ ନେଇଗଲେ । ତା’ପରେ ମୁଁ କିଛିଦିନ କାଠଗଡ଼ା ସାହିରେ ଥିବା ଆମ ଅଂଚଳର ଚକ୍ରଧର ଭାଇନାଙ୍କ ଗଣେଷ ମେସରେ ରହିଲି । ସେତେବେଳେ କଲେଜ ଛକରେ ମିନର୍ଭା ମେସ ଥିଲା । ଏଥିରେ ଅଧିକାଂଶ କୁଟଙ୍ଗ ଅଂଚଳର ଛାତ୍ର ରହୁଥିଲେ । ରାଣୀହାଟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମେସ ଥିଲା । ସେଠାରେ ଛାତ୍ର କଂଗ୍ରେସର ପିଲାମାନେ ରହୁଥିଲେ । ଗଣେଷ ମେସରୁ ଆସି ୧୯୪୪ରେ ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସର ୨୪ ନମ୍ବର ରୁମ୍‌ରେ ରହିଲି । ସେହି ହଷ୍ଟେଲରେ ଜଗତକୃଷ୍ଣ ଦାସ, ଗଗନ ବିହାରୀ ଜେନା ପ୍ରମୁଖ ଛାତ୍ର ସଂଘର ନେତାମାନେ ଥିଲେ । ମୋର ବହୁ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ଦାସ ଏ.ଆର.ପି.(Air Raid Protection) ରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ହରିହର ଘାଟ କମ୍ୟୁନରେ ରହୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସର ନେତାମାନେ ଜେଲରେ ଥିଲେ ।

ଛାତ୍ରସଂଘ ସମ୍ମିଳନୀ

କଟକରେ ୧୯୪୪ ମସିହାରେ ରାଜ୍ୟ ଛାତ୍ର ସଂଘ ସମ୍ମିଳନୀ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ମିଶ୍ର, ଯିଏ ପରେ ପୁରୀ କଲେଜରେ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଥିଲେ, ସେ ଛାତ୍ର ସଂଘର ସଂପାଦକ ହେଲେ । ସେହି ଛାତ୍ର ସମ୍ମିଳନୀକୁ କୁଟଙ୍ଗ ଅଂଚଳରୁ ବହୁ ଛାତ୍ର ଆସିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ କଲେଜରେ ପଢୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଚାନ୍ଦିନୀଚୌକ ପାର୍ଟି ଅତିଥିକୁ ଯାଉଥିଲେ । ‘ମୁକ୍ତିଯୁଦ୍ଧ’ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ମୁଖପତ୍ର ଭାବେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ଏହା ହାତ ତିଆରି କାଗଜରେ ଛପା ଯାଉଥିଲା । ସେହି କାଗଜକୁ ହକିଙ୍ଗ କରି ଆମେ ବିକ୍ରୁଥିଲୁ । ସ୍ନାତରେ ଯାଇ ଏହି କାଗଜକୁ କାଖରେ ଯାକି ସ୍ନୋଗାନ ଦେଇ ବିକି ବିକି ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ଯାଏଁ ଯାଉଥିଲୁ । ସେତେବେଳେ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ (ସୁବାସ ବୋଷଙ୍କ ଭାଇ), ଖଲାସ ହୋଇ କଟକ ଷ୍ଟେସନ ଦେଇ ଗଲା ବେଳେ, ହଷ୍ଟେଲର ଛାତ୍ରମାନେ କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନର ଉଦ୍ୟମ ହେବାରୁ ଛାତ୍ରବାସର ଛାତ୍ରମାନେ ଅନଶନ କରିଥିଲେ ।

କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିବା ସଂଗେ ସଂଗେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏକ ଘରକିଆ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ହଷ୍ଟେଲରେ କେତେକ ଛାତ୍ର ଆମମାନଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଛେପ ପକାଇବା ସହ ଅମୃତ ଭଣ୍ଡାରେ ‘ଦେଶତ୍ରୋହୀ’ ଲେଖି ଆମ ପଛ ସାର୍ଟରେ ମୋହର ମାରୁଥିଲେ ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସଭ୍ୟ ହେଲି

ସେହି ବର୍ଷ ମୋତେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟପଦ ମିଳିଲା । ହରିହର ଘାଟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତା କମ୍ପେଡ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ସାଧୁ ଚରଣ ମହାନ୍ତି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଏବଂ ଯେଉଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କର୍ମୀ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରୁ ଆସୁଥିଲେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ରହୁଥିଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି ତାଙ୍କ ନିଜ ଘରେ ରହୁଥିଲେ । ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ ପାର୍ଟିର ସଂପାଦକ ଥିଲେ । ସେ ଆଲିସା ବଜାରେରେ ମଥୁରୀ ସାହୁଙ୍କ ଘର ଭଡା ନେଇ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଶ୍ରୀ ଗଂଗାଧର ରଥ ଓ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ ରହୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ, କଟକ ଆସିଲାବେଳେ ସେ ହରିହର ଘାଟ କମ୍ୟୁନରେ ରହୁଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଛାତ୍ର ସଂଘର କାମ ଥିଲା, ବଙ୍ଗଳା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା । ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣା ରଂଗମଂଚରେ ଛାତ୍ରସଂଘ ତରଫରୁ ଅଭିନୟ କରି ପଇସା ପଠାଇବା, ନେତା ମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିବା, କଲେଜରେ ଛାତ୍ର ଇଉନିଅନ ନିର୍ବାଚନ ସଂପର୍କରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନିଆଯାଉଥିଲା । ଶଙ୍କରପୁର ପାର୍ଟିର ଅଭେଦ୍ୟ ଦୁର୍ଗଭାବେ ରହିଥିଲା । କାରଣ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଲଢ଼େଇ କରି, ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ସେ ଅଂଚଳରେ

ଧାନଗୋଲା, ଚାଉଳଗୋଲା, କିରାସିନି ଡିପୋ ପ୍ରଭୃତି ଖୋଲିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।

ଶଙ୍କରପୁର ଶମ୍ଭୁନାଥ ବିଶ୍ୱାଳ, ଅରୁଣ ବିଶ୍ୱାଳ, ଭୀମସେନ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଲୋକ ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ପାର୍ଟି ସେଲଥିଲା । ୧୯୪୫ ମସିହାରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ କଳାରୁ ୨ୟ ବର୍ଷ କଳା ଶ୍ରେଣୀକୁ ଗଲି ।

ଏହି ସମୟରେ ମୁଁ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ହରିହର ଘାଟ କମ୍ୟୁନ୍‌କୁ ଯାଉଥିଲି । ଏହି କମ୍ୟୁନ୍ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଚଳୁଥିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ସାଧୁବାବୁ ବଜାରକୁ ଯାଇ କିଛି ପରିବା ପତ୍ର ମାଗିକରି ଆଣୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଚାନ୍ଦା କରୁଥିଲେ । ଶଙ୍କରପୁର ନିୟମିତ ପରିବା ଯୋଗାଉଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଶଙ୍କରପୁର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ । କମ୍ୟୁନରେ ଯେତେବେଳେ ବେଶି ଅଭାବ ପଡ଼େ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଘରକୁ ଯାଇ ଘରୁ ଅଜାଙ୍କ ଆଳମିରାରୁ ପଇସା ଚୋରି କରିଆଣି ସମୟେ ସମୟେ କମ୍ୟୁନ୍‌ରେ ଦେଉଥିଲି । ଏହି ସମୟ କାଳରେ ମୁଁ ଆମ ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ଯୁବକ ସଂଘ ଗଠନ କରିଥିଲି ଏବଂ ଆଖପାଖରେ ମଧ୍ୟ ଯୁବକ ସଂଘ ଗଠନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲି ।

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଛାତ୍ରସଂଘ ସମ୍ମିଳନୀ

୧୯୪୫ ମସିହାରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିବା ପରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଗଂଜାମ ଜିଲାର ଛାତ୍ର ସଂଘର ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀକୁ ମହତାବ ବାବୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ରନେତାମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲି । ସମ୍ମିଳନୀ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ପୂର୍ବରୁ ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ ବେଳେ ଛାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ ଡରପରୁ ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ଉମାଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏହା ଘଟିଥିଲା । ସେହି ଛାତ୍ର ସମ୍ମିଳନୀରେ ନିଖୁଳ ଭାରତ ଛାତ୍ର ସଂଘର ସହ-ସଂପାଦକ ଟି.ଭି.ନରସାୟା ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସମ୍ମିଳନୀ ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ କିଛି ଉତ୍ତେଜନା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଛାତ୍ରସଂଘ ସମ୍ମିଳନୀ ପରେ ମୁଁ ସେଠାରେ ଦୁଇଦିନ ରହି କଟକ ଫେରିଲି । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ‘ନିଖୁଳ ଉତ୍କଳ ଛାତ୍ରୀ ସଂଘ’ ସଂଗଠିତ ହେଲା । ଏହାର ସମ୍ମିଳନୀ କଟକରେ ହେଲା ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ଗୀତା ମୁଖାର୍ଜୀ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ଗଂଜାମର ଆସ୍ଥାଠାରେ ମୁଣ୍ଡାଦାରୀ ପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ କୃଷକ ସମ୍ମିଳନୀ ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଠାରେ ୪୦ ହଜାରରୁ ଅଧିକ କୃଷକ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ କରିବାରେ ଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ସହ ଗୁରୁ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ସାଧୁ ମହାନ୍ତି, ହରିହର ଦାସ ଓ ଅପଳା ପାତ୍ର ପ୍ରମୁଖଙ୍କର ଅବଦାନ ବହୁତ ଥିଲା ।

୧୯୪୫ ମସିହାରେ ପାଟକୁରାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଦେଲା । ସେଠାକୁ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତିଙ୍କ ସହ ମୁଁ ଯାଇଥିଲି ଏବଂ ତିଖୁରିରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଚାଷୀ ସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ପାଟକୁରା ଅଂଚଳରେ ଲୋକେ କିପରି ରିଲିଫ ପାଇବେ ସେଥିପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନିଆଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ କୃଷକ ସଭା ଗଠିତ ହେଲା । ଏହି ଗଠନରେ ତିଖୁରିରେ ଅମାୟ ପାଳ, ଜଗନ୍ନାଥ ସାମନ୍ତରାୟ, ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ବେହେରା ପ୍ରମୁଖ ମୁଖ୍ୟ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସତ୍ୟ ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିଥିବା ସାଥୀ ଦୁଃଶାସନ ଜେନା ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ରହିଲେ । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ସମବାୟ ସମିତି କରାଯାଇ ଲୁଗା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷ ମିଳିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା ।

୧୯୪୫ ମସିହା ଆଷାଢ଼ ମାସରେ ଭୟଙ୍କର ବର୍ଷା ହୋଇଥିଲା । କଥା ହୋଇଥିଲା ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି ହଷ୍ଟେଲକୁ ଆସିବେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବି । ଭୟଙ୍କର ବର୍ଷା ସତ୍ତ୍ୱେ ରାମବାବୁ, ମୁଁ ରହୁଥିବା ୨୪ ନମ୍ବର ରୁମର ଝରକା ପାଖରେ ମୋତେ ଡାକିଲେ । ମୁଁ ଗଲି । ବର୍ଷା ସହ କୋଇଲାରେ ତାକୁଥିଲା । ବର୍ଷା ଛାଡ଼ିବା ଡେରି ହେଲା । ଆମେ ଜଳପୁରରେ ପହଂଚିଲା ବେଳକୁ ସେଠାରେ ସି.ଆଇ.ଡି. ସବ୍‌ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ସୁଦର୍ଶନ ସିଂ ଆମକୁ ଜଗିବାକୁ ରହିଥିଲେ । ଆମେ ସେଦିନ କୁଜଙ୍ଗ ବୋର୍ଡ଼ ଯାଉଥିବା ହେତୁ, ରାହାମାର ଗୋବିନ୍ଦ ସାହୁ, ଯିଏକି ତଙ୍ଗାରେ ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ନେଇ ପୁରୀ ଝୁଲଣ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ- ସେହି ତଙ୍ଗାରେ ବସି ରାହାମା ଗଲୁ । ସେଦିନ ରାତିରେ ସୁଭାଷ ବୋକ୍ଷଙ୍କର ଉତ୍ତାଯାହାତ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଥିବା ଖବର ମିଳିଲା । ବର୍ଷା ଲଗାତର ଲାଗି ରହିଥାଏ । ଗୋବିନ୍ଦ ସାହୁ ପରିବାର ପାଇଁ ତଙ୍ଗାରେ ଯେଉଁ ରୋଷେଇ କରିଥିଲେ, ସେଥିରୁ ଆମକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଆମେ ପ୍ରାୟ ସଂଧ୍ୟା ୮ଟାରେ ରାହାମାରେ ପହଂଚିଲୁ । ଆମେ ପ୍ରଥମେ ଠିକ କରିଥିଲୁ - ରାହାମାରେ ରାଜଗଡ଼ରେ ମୋର ମାମୁଁ ପୁଅ ବାବୁ ଘରେ ଯାଇ ରହିବା ପାଇଁ । ବାବୁ ପଂଚୁପଲ୍ଲୀ ଚାଲି ଯାଇଥିବାରୁ ସେ ବର୍ଷାରେ ଓଦା ହୋଇ କୋଡାକୁ

ହାତରେ ଧରି, ବିନା ଆଳୁଅରେ ବର୍ଷାରେ ଖସତା ହୋଇଥିବା କେନାଲ ବନ୍ଧ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଲୁ । ପ୍ରାୟ ରାତି ୧୦ଟା ବେଳେ ଆମ ଘରେ ପହଂଚିଲୁ ।

ଘୋଡ଼ାଭୂତ

ବାଟରେ ଆସିଲାବେଳେ ଆମ ଘର ପାଖରେ ଧାରି ଚାକୁଣ୍ଡା ଗଛ ପାଖରେ ପିଲାବେଳେ ଶୁଣିଥିବା ଗପ-ସେଠାରେ “ଘୋଡ଼ା ଭୂତ” ଅଛି ବୋଲି ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ହଠାତ୍ ଚାହିଁ ଦେଲା ବେଳକୁ ଗୋଟିଏ କଳା ଜନ୍ତୁ ଠିଆ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ହଠାତ ଘୋଡ଼ାଭୂତ ବୋଲି ଭାବି, କେନାଲ ଭିତରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲି । କଣ ହେଲା ବୋଲି ରାମବାରୁ ପଚାରିବାରୁ, ମୁଁ ଭୂତକଥା ନକହି ସେହି କାଳିଆ ଜନ୍ତୁ ଆଡ଼କୁ ହାତ ଦେଖାଇଲି । ରାମବାରୁ ତିଆସିଲି କାଠି ମାରିବାରୁ ତାହା ଗୋଟିଏ ଚରୁଥିବା କାଳିଆ ଗାଈ ବୋଲି ଜଣାଗଲା । ସେତେବେଳେ ସାଙ୍ଗେ ଦଶଟା । ଆମ ଘରେ ସମସ୍ତେ ଖାଇ ଶୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ଆମକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଦା ଦେଖି ମୋ ବୋଉ କୁଟା ବଦଳାଇବାକୁ କହି ରୋଷେଇ ଆରମ୍ଭ କଲା । ରାତି ୧୨ଟା ବେଳେ ଭାତ, ଡାଲି ମାଛ ଖାଇବାକୁ ଦେଲା । ରାତିରେ ଘରେ ଶୋଇଗଲୁ । ସକାଳୁ ଆମ ତାନଦଣ୍ଡା ଲକ ପାଖରେ ଥିବା ଆମ ଡିପୁ ଘରକୁ ଗଲୁ । ସେଠାରେ ରୋଷେଇ ହେଲା । ଖାଇବା ପରେ ଦିନ ୨ଟା ବେଳକୁ ନଈ ପାରି ହୋଇ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଆମକୁ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ନେଲେ । ଡିଖିରିରେ ବିରାଟ ଚାଷୀ ସଭା ହେଲା । ସେହି ସଭା ଯୋଗୁ କୁଜଙ୍ଗରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପ୍ରଭାବର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଲା । ସେତେବେଳକୁ ଶ୍ରୀ ଜନଧର ନନ୍ଦ ସିଂହକୁମିରୁ ଆସି କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ସେ ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ-ସୋସାଲିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ଆମେ ତାଙ୍କୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ନିକଟତର କଲୁ । ସେ କୁଜଙ୍ଗରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଧରି ସଂଗଠନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସର୍ବଶ୍ରୀ ଦୀନବନ୍ଧୁ ତରାଇ, ଭୀମ ସେନ ସ୍ୱାଇଁ, ଉତ୍ସବ ପରମାଣିକ, ଆଦିକନ୍ଦ ତରାଇ, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ମଲ୍ଲ, ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ସାମନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଛାତ୍ର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ ।

୧୯୪୬ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ନିର୍ବାଚନ

୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ନିର୍ବାଚନରେ

କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ପାର୍ଟି ମୁଖ୍ୟତଃ ଗଂଜାମ ଓ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେଇଥିଲା । ଢେଙ୍କାନାରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ଶ୍ରୀ କୁଦନ ରାମ, ବେଗୁନିଆରେ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ଗଂଜାମରେ ଆସ୍କାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦିଆଗଲା । ନିର୍ବାଚନ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ରସଂଘର କର୍ମୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ । ମୋତେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପଠାଗଲା । ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଘର ପାଖରେ ଆମ ପାର୍ଟି ଅଫିସ ଥାଏ । ଗୋକୁଳ ଦା (ଗୋକୁଳ ମୋହନ ରାଏଚୂଡ଼ାମଣି) ଏ ନିର୍ବାଚନ ପରିଚାଳନା କରୁଥାନ୍ତି । ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ଆମେ ଯାଇ ସଂଧ୍ୟାରେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ ସଭା କରି କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ପାର୍ଟିକୁ ଭୋଟ ଦେବା କଥା କହୁ । ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ପାର୍ଟି ଦେଇଥିବା ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପକ ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ବିଶେଷଭାବେ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ପାର୍ଟି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହାକୁ ଏକମାତ୍ର ଅସ୍ତ୍ରଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଏହି ନିର୍ବାଚନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରୀ ମନମୋହନ ମିଶ୍ର କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସଂଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସଂଗୀତଟି ଲେଖିଥିଲେ ତାହା କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ମହମ୍ମଦ ଅସରଫଙ୍କ ବିଷୟରେ । ତାହା ଥିଲା “ଅସରଫ ତୁମେ ଥିଲ କାହିଁ, ଦିନକାଳେ ତୁମ ଦେଖାନାହିଁ; କୁଦନ ଯେଦିନ ଶାଙ୍କୁନି ପିନ୍ଧିଲା, ତୁମେ ଖାଇପିଇ ଥିଲ ଶୋଇ, ଅସରଫ ତୁମେ ଥିଲ କାହିଁ” ?

ପ୍ରାଣନାଥ ବାବୁଙ୍କ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ - “ଶାଗୁଆ ପତ୍ରରୁ ଉଠେ ଧାନସିସା, ଭାତତୋର କରି ଅଛି ତାରେ ଅନିଶା” - ଗୀତ ବୋଲା ଯାଉଥିଲା । ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଥିଲା । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଅଂଚଳର ଜୟମଙ୍ଗଳ, ବାଘମାରି, ଗୁରୁଜଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲୁ । ଭୋଟର ଗଢ଼ିନ ଆଗରୁ ମୋତେ ସାଥୀ ଗୋକୁଳ ଦା ଗୋଟିଏ ଅଷ୍ଟିନ ଗାଡ଼ିରେ ନେଇ ସିମର ଗାଁରେ ସଭା କରି, ମୋତେ ସେଇଠାରେ ରହି କାମ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲେ । ମୋ ଖବର ବୁଝିବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି ଆସିଲେ । ଆସିଲାବେଳେ ସେ ମୋତେ ଅସୁବିଧାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାପାଇଁ ଦି’ଅଣା ପଇସା ଦେଇ ଆସିଲେ ।

ଗୋକୁଳ ଦା’ ପେରିଯିବା ପରେ ଗାଁର କୌଣସି ଲୋକ ମୋତେ ଡାକିଲେ ନାହିଁ । ଗାଁରେ ଚଉପାଢ଼ୀରେ ମୁକ୍ତ ଆକାଶ ତଳେ ନେଇଥିବା ଚାଦର ଖଣ୍ଡି ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ଶୋଇଲି । ତା’ ଆରଦିନ ସକାଳୁ ସେ ଗ୍ରାମର ଜଣେ ବୁଢ଼ାଲୋକ ଆସି ମୋତେ ଉଠାଇଲେ । ସଂଧ୍ୟାରେ ସଭାରେ ଭାଷଣ ଦେଉଥିବା ବେଳେ ସେ ମୋତେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ- ବାବୁ ତୁମେ କଣ ରାତିଯାକ ଏଇଠି ଶୋଇଛ ? ମୁଁ

ହଁ କଲି । ବୁଢ଼ା ଆଉ କିଛି ନକହି ଚାଲିଗଲେ ଓ ପୁଅକୁ ପଠାଇଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ସେତେବେଳେ ୯ମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ଗାଁର ଦଳ ପୋଖରୀରେ ତାଙ୍କ ଭାଙ୍ଗି ଦାନ୍ତ ଘସି, ଗାଧୋଇ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲି । ତାଙ୍କ ଘରେ କିଛି ହୁତୁମ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ତାପରେ ଗାଧୁଆ ବେଳେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବାକୁ କହିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ସାଙ୍ଗେ ଗାଁରେ ବିଭିନ୍ନ ଘରକୁ ଯାଇ ପରିଚିତ ହେଲି । ତାଙ୍କ ଘରେ ପଖାଳ ଓ ଶୁଖୁଆ ଦେଲେ, ଖାଇଲି । ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ପୁଅ ମୋ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରହିଲେ । ଗାଁରେ ପରିଚିତ ହୋଇଯିବା ପରେ ମୋର ଖାଇବା ସମସ୍ୟା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ପିଲାଟି ହେଉଛି ସ୍ୱର୍ଗତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ । ତାଙ୍କୁ ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ ପାର୍ଟି ଗଢ଼ିବାପାଇଁ ପରେ ପଠାଯାଇଥିଲା । ସେ କବିତା ମଧ୍ୟ ଲେଖୁଥିଲେ । ପାର୍ଟି ସଭ୍ୟ ହେଲେ ।

ଭୋଟର ମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଗୀତ ବୋଲି ବୋଲି ଚାଲି ଚାଲି ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ଯଦୁମଣି ପଟ୍ଟନାୟକ (କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ) ଲୋକଙ୍କ ପରୁଆର ଆଗରେ ଶୋଇଲେ ଏବଂ ଲୋକଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସରେ ଭୋଟ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କମ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ପ୍ରଭାବିତ ହେଲେ । ଭୋଟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସବୁତିରିକନ ଅଫିସରେ । ମୁଁ ଏବଂ ସାଥୀ କାଦର ମହମ୍ମଦ ପୁଙ୍ଗାଧରି ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଏସ୍.ଡି.ଓ ଅଫିସର ପାଟେରୀ ପାଖରେ ଲାଲ ବାବୁରେ ଭୋଟ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲୁ ଓ ସ୍କୋଗାନ ଦେଉଥିଲୁ । ଏହି ସମୟରେ ଆମ ଉପରେ ଟେକା ପଡିଲା । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭୋଟ ଶେଷଯାଏ ପ୍ରଚାର କରି ଚାଲିଲୁ । ଏହା ପରେ ଆମେ କଟକ ଫେରି ଆସିଲୁ । ଏହାର କିଛିଦିନ ପରେ ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ବିଧାନ ସଭା ନିର୍ବାଚନ ହେଲା ।

ବିଧାନସଭା ନିର୍ବାଚନ

ବିଧାନସଭା ନିର୍ବାଚନରେ, ଶ୍ରମିକ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି କଟକ ସହର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ । କଟକ ସହରର ପ୍ରେସ ଶ୍ରମିକ, ଯୋତ୍ରା ଝାଙ୍କସପ ଶ୍ରମିକମାନେ କେବଳ ଭୋଟର ଥିଲେ । ନିର୍ବାଚନରେ ଶଙ୍କରପୁରର ସାଥୁମାନେ ବଡ଼ ଗୌରବମୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଯୋତ୍ରାକୁ ଯିବା ଆମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିପଦ ଶଙ୍କୁଳ ଥିଲା । ଯୋତ୍ରାରେ ରହୁଥିବା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ତିଜା ଆମକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିବା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲୁ । ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଲା ଯାହା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ମୋ ମନରୁ ଯାଇନାହିଁ । ଘଟଣାଟି ହେଉଛି- ସେତେବେଳେ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗଳାର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାସବାଦୀ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ସତ୍ୟ ଆଶ୍ୱାମାନରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ନିର୍ବାଚନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ଦିନାତପୁରର ଜଣେ କମ୍ପୋଜିଟର ବଡ଼ ବଡ଼ ନିଶ ଥିବା, ଖୁବ୍ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସିଥିଲେ । ଯୋତ୍ରା ଓଷାକ୍ଷସପ ଶ୍ରମିକ ମାନେ କାରଖାନାରୁ ବାହରିଲା ବେଳେ ଆମେ ପୂଜା ସାହାଯ୍ୟରେ ଭାଷଣ ଦେଉ । ସେହି ସମୟରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରଭୃତି କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ମହମ୍ମଦ ହନିଫ୍‌ଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମାଉଜ ଥିବାରୁ ସବୁଲୋକ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଂଚି ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣନ୍ତି । ଆମେ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରୁ । ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆସିଥିବା କମ୍ପୋଜିଟର ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ସେ ଉପାୟଟି ହେଉଛି- କାରଖାନା ବନ୍ଦ ହେଲାବେଳେ ସେ ତାଙ୍କର ଲୁଗା ଓ କମିଜ କାଢ଼ିଦେଇ କେବଳ ଚଢ଼ି ଓ ଗଂଡ଼ି ପିନ୍ଧି କୁଣ୍ଡିପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କଲେ । ସାଥୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ତାଙ୍କର କମିଜ କାଢ଼ି କେବଳ ଅଣ୍ଟରଓଧାର ପିନ୍ଧି ତାଙ୍କ ଚାଲେଞ୍ଜକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ଉଭୟେ କୁଣ୍ଡିର ଅଭିନୟ କଲେ । ତେଣୁ ସେହି ସମୟରେ ଲୋକେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ ଏବଂ ମୁଁ ଭାଷଣ ଦେଲି । ଏହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଭାବେ ସଫଳ ହେଲା । ମାଉଜ୍ ପାଖରେ କେହି ରହିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ଶଙ୍କରପୁରରେ ଗୋଟିଏ ଲାଲବାହିନୀ ଗଠିତ ହେଲା ଏବଂ ମନମୋହନ ବାବୁଙ୍କର ଗୀତ -“ତୁ ବନିଯା ଲାଲ ସିପାହୀ” ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ଏହି ଲାଲ ବାହିନୀର କମାଣ୍ଡର ହେଲେ ସାଥୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମ । ନିର୍ବାଚନରେ ଶ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ବିଜୟୀ ହେଲେ । ନିର୍ବାଚନ ପରେ କଟକରେ ଛାତ୍ରସଂଘର ସର୍ବଭାରତୀୟ କାଉନସିଲ ବୈଠକ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ସତ୍ୟପାଳ ତାଙ୍ଗ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସଂପାଦକ ଥିଲେ ।

ପି.ଏମ.ଏକାଡେମୀର ହତା ଭିତରେ ଏହି ସର୍ବ ଭାରତୀୟ କାଉନସିଲ ବୈଠକ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଇଲେକସନ ପରେ ମହତାବ ମନ୍ତ୍ରୀ ମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହେଲା । ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଶେଷ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ଥିଲା ଆଇ.ଏନ୍.ଏ (I.N.A) ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀର ଅଫିସର ମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲାଲକିଲ୍ଲାରେ କେଶ୍‌ ଚାଲିଲା । ଏହାର ପ୍ରତିବାଦରେ କଲିକତାରେ ବିରାଟ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ଜଣେ ଚରୁଣ ଛାତ୍ର ରାମେଶ୍ୱର ବାନାର୍ଜୀ ଗୁଳିକାଣ୍ଡରେ ନିହତ ହେଲେ । କଲିକତାରେ ବିରାଟ ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଖାଦେଲା । ସେଥିରେ ବହୁ ଲୋକ ଶହୀଦ ହେଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିବାଦରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଧର୍ମଘଟ ଚାଲିଲା । ସେହି ଛାତ୍ର ଧର୍ମଘଟ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରିଚାଳନ କଲୁ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସେତେବେଳେ

ଶ୍ରୀ ରବିରାୟ, ଶ୍ରୀ ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ, ନରସିଂହ ନନ୍ଦ, ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ଜଗତକୃଷ୍ଣ ଦାସ, ଗଗନ ବିହାରୀ ଜେନା, ପଦ୍ମ ଚରଣ ଧଳ, ଶ୍ରୀବତ୍ସ ନାୟକ, ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ ଦାସ, ବିପିନ ମହାନ୍ତି, ନରସିଂହ ତ୍ରିପାଠୀ ପ୍ରମୁଖ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଫେବୃଆରୀ ମାସରେ ନୌବାହିନୀ ବିଦ୍ରୋହ କଲା । ବିଦ୍ରୋହୀ ନୌବାହିନୀର ସମର୍ଥନରେ ବମ୍ବେରେ ବିରାଟ ଶ୍ରମିକ ଧର୍ମଘଟ, ସାଧାରଣ ଧର୍ମଘଟ ଓ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଖାଦେଲା । ଏଥିରେ କଂଗ୍ରେସ, ମୁସଲିମଲିଗ ଓ ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପତକ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ନୌବାହିନୀର ଏହି ବିଦ୍ରୋହ ଫଳରେ କାବିନେଟ ମିସନ ଆସିଲା । ସାମଗ୍ରିକ ଭାବରେ ଭାରତବର୍ଷର ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେଉଁ ରୂପ ନେବାକୁ ବସିଲା, ସେଥିରେ କଂଗ୍ରେସ ନେତୃବର୍ଗ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଖୋଲାଖୋଲି ଭାବରେ ସମର୍ଥନ କଲେନାହିଁ ।

୧୯୪୬ ମସିହାରେ ମୁଁ ଆଇ.ଏ.ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି । ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହି ପଢ଼ାପଢ଼ି ନଈଥିବାରୁ ପାସ କରି ପାରିବି ନାହିଁ- ଏ ଆଶଂକାରେ ମୁଁ କାନ୍ଦିଥିଲି । ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି । ଫେଲ ହେଲି । ପରୀକ୍ଷାରେ ଫେଲ ହୋଇ ଯିବା ପରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ନେଇ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ କଲେଜରେ ପଢ଼ିଲି । ସେଠାରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହୁଥିଲି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ କଲେଜ ତରଫରୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଆର୍ତ୍ତବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଘର ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ଘର ନିଆଯାଇ ଏକ ହଷ୍ଟେଲ କରାଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ସେହି ହଷ୍ଟେଲରେ ରହିଲି । ଶ୍ରୀ ନରସିଂହ ତ୍ରିପାଠୀ ମଧ୍ୟ ସେହି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ସେଠା ହଷ୍ଟେଲରେ ଅସୁବିଧା ହେବାରୁ ନରସିଂହ ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ମୁଁ, ଅଲିସା ବଜାରରେ ଗୋଟିଏ ମେସ୍ କଲୁ । ସେଠାରେ ଆମେ ଆଉ କେତେକ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ରହିଲୁ ।

ମହତାବ ସରକାର ବୃତ୍ତମା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଉଦ୍‌ପାଦନ ସଂପର୍କରେ ମାନ୍ୟତା ସହିତ ବୁଦ୍ଧିନୀମା କଲେ । ସେହି ବୁଦ୍ଧିରେ ଓଡ଼ିଶାର କ୍ଷତି ହେବାରୁ ତା' ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜନ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଛାତ୍ର ସଂଘ ତରଫରୁ ଧର୍ମଘଟ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ତାକରା ଦିଆଗଲା । ଗୋଟିଏ ଛାତ୍ର ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ନରସିଂହ ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭା ଆଗରେ ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲୁ । ଏହି ବିକ୍ଷୋଭରେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ର ଥିବାରୁ ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଏମାନଙ୍କୁ “ଚକୋଲେଟ୍” ଦେଇ ବିଦା କରିଦିଅ ବୋଲି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱନା କଲେ ।

୧୯୪୬ ମସିହାରେ କଟକରେ ଚାଉଳ ଦର ବୃଦ୍ଧି ହେବାରୁ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଆନ୍ଦୋଳନର ତାକରା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜନ ସମର୍ଥନ ନାହିଁ ଓ କେବଳ ୨୭ ନମ୍ବର ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ପ୍ରଚାର କରି ଲୋକମତକୁ ବିକ୍ରାନ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ । ସେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଏକ ସହର କମିଟି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଏହାର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇଲି । ସେତେବେଳେ କଟକ ସହରରେ ଶଙ୍କରପୁର, ବିଜାନାସି ପ୍ରଭୃତିରେ ପାର୍ଟିର ସେଲ୍ ଥିଲା । ମୁଖ୍ୟତଃ ଆମେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହି ପାର୍ଟି ସେଲରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲୁ । ପାର୍ଟି ସଭ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲୁ । କଟକ ପ୍ରେସ ଶ୍ରମିକ ସଂଘ ସାଥୁମାନେ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ଧର୍ମଘଟ କରିଥିଲେ । କଟକ ସହରରେ ରାଜନୈତିକ ଉନ୍ମତ୍ତା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପଟିଳାଳନା କରିବାପାଇଁ, ପ୍ରଚାର ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାଥୀ ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ବିଶେଷ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ । ସାଥୀ କେଶବ ଦାସ, ଛାତ୍ର ବଂଶୀଧର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶଙ୍କର ପୁରର ଶମ୍ଭୁନାଥ ବିଶ୍ୱାଳ, ଅରୁଣ ବିଶ୍ୱାଳ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଶଙ୍କରପୁର ସାଥୀ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ପୁରୋଭାଗରେ ଥିଲେ । ଚାଉଳଦର ବୃଦ୍ଧି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ, ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ କହିଛି ମୋର ଖୁତି ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ଏବଂ ମୁଁ କିପରି ଖୁତିକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଚାହିଁବାରୁ ଯାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଇଉନିୟନ୍ ଜ୍ୟାକ୍ ପତାକା ଆନ୍ଦୋଳନ

କିଛିଦିନ ପରେ ଅତିନ ଲେବ୍-କମାଣ୍ଡର ଇନ୍ ଟିଏ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ସ୍ପୋର୍ଟସକୁ ଆସିବେ ବୋଲି ଇଉନିଅନ ଜ୍ୟାକ୍ ପତାକା ଖେଳ ପଡିଆରେ ଉଠିଲା । ସେତେବେଳକୁ ଆଇ.ଏନ୍.ଏ (I.N.A.) ଆନ୍ଦୋଳନ, ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ନିର୍ବାଚିତ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଗଠନ ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ପାସିଫିକ୍ ହିଟ୍ଲରର ପରାଜୟ ପରେ ସମସ୍ତ ପରାଧୀନ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଖରତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଦେଶପ୍ରେମୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ଇଉନିଅନ ଯାକ ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ ଏକ ଘୃଣା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ପରାଧୀନ ଦେଶମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନ ନୂତନ ରୂପରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ରାମେଶ୍ୱର ବାନାର୍ଜୀ କଲିକତାରେ ଶହେ ହେବାପରେ, ଗୌରୀଶଙ୍କର ପାର୍କ୍ ସଭାରେ ମନମୋହନ ମିଶ୍ର ଯେଉଁ ଗୀତଟି ଲେଖି ବୋଲିଥିଲେ, ତାହା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ହୃଦୟର ଭାଷା ଓ ଭାବକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ସେଥିରୁ କେତୋଟି ପଂକ୍ତି ମନେ ପଡୁଛି-

“ବହୁକ ହାତେ ଶୁଣରେ ଶୋଷକ

ହୀନ ପରାଜୟ ବାଜେ

ବାଜେ ତୋ ମରଣ ଭେରୀ, ଭେଦି ଜାଭା ବନଗିରି

ଶ୍ରୀ ମନମୋହନ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଛାତ୍ରନେତା ବସନ୍ତ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଇଉନିଅନ
 ଜ୍ୟାକ ପତାକାକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ, ଗୋଡ଼ରେ ଦଳି ଦେଇଥିଲେ । ବସନ୍ତ ମିଶ୍ର ସେତେବେଳେ
 କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଜର୍ଷିସ ଗତିକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଓ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ
 ଆତ୍ମୀୟ । ସେ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଯାଇ ସେଠାରେ ତାତ୍ତ୍ୱରୀରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି,
 ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନିକଟରେ ସେ ପରଲୋକ ଗମନ
 କରିଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଭିତରେ ଗଭୀର ବିଭେଦ ଦେଖା
 ଦେଇଥିଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବିରୋଧୀ ପ୍ରଚାର ଏପରି ଉଗ୍ର ଆକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା
 ଯେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଇଷ୍ଟ ହଷ୍ଟେଲରେ ମୁଁ ଥିଲାବେଳେ ୧୯୪୨ ମସିହାରେ
 କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଜନ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରି ଥିବାରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବିରୋଧୀ ଭାବଧାରୀ
 ଏପରି ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଭାବରେ ପ୍ରଚାର କରା ଯାଉଥିଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି
 ଗଭୀର ଘୃଣାଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ପରି ଭ୍ରମାତ୍ମକ ପ୍ରଚାରର ଅଗ୍ରଭାଗରେ
 ଥିଲେ କଂଗ୍ରେସ-ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଛାତ୍ରମାନେ । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲରେ
 ଆମେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଛାତ୍ର ଥିଲୁ । ଆମେ ଏଥିରେ ବିଚଳିତ ହେଉ ନଥିଲୁ । ଇଉନିଅନ
 ଜ୍ୟାକ ଛିଣ୍ଡାହେବା ପରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଭେଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକ ଉଦ୍ୟମ
 ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ଇଉନିଅନ ଜ୍ୟାକ ଛିଡ଼ାଇବାରେ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ
 ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦଣ୍ଡବିଧାନ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ, ବିଭାଜନ ସୃଷ୍ଟି
 କରିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରୁ ଦଣ୍ଡବିଧାନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବା
 ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟପକ ରୂପ ନେଲା । ସେତେବେଳେ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ
 ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରୁ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବା
 ପାଇଁ ଦାବି କରି ଛାତ୍ର ସଂଘର ଦଳେ ପ୍ରତିନିଧି ସାଥୀ ନରସିଂହ ତ୍ରିପାଠୀ, ମୁଁ ଓ
 ଅନ୍ୟମାନେ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାହାର
 କରିବାପାଇଁ ଦାବି ଜଣାଇଥିଲୁ । ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଧାରଣା ଜନ୍ମିଥିଲା- ଏହା
 କେତେକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଅପକର୍ମ । କିନ୍ତୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରବଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ
 ବିରୋଧୀ ମନୋଭାବ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର ଯେତେବେଳେ
 ଆମର ଦାବିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଚାଲେଞ୍ଜି କଲି ।
 ରାଜରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଏହାର ଉଚିତ ଜବାବ ଦେବେ ବୋଲି କହିଲି । ପରେ
 ଧର୍ମଘଟ ଡାକରା ଦିଆଗଲା । ଧର୍ମଘଟ ସଫଳ ହେଲା । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ
 ଅଦ୍ଭୁତପୂର୍ବ ଏକତା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ହଝେଲକୁ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଘୋଷଣା

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ଓଏଷ୍ଟ ହଝେଲକୁ ଏକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଏଥିରେ ପୋଲିସ ପ୍ରବେଶକୁ ରୋକିବା ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱଚ୍ଛାସେବକ ବାହିନୀ ଗଠିତ ହେଲା । ଏହି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ସଭାପତି ରୂପେ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ ସର୍ବସମ୍ମତି କ୍ରମେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଦମନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜାରି କରାଗଲା । ଛାତ୍ରସଫର ଅଧିକାଂଶ ଛାତ୍ରନେତା ଗିରଫ ହୋଇଯିବାରୁ ମୋଡେ ଅଜ୍ଞାତବାସରେ ରହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଗଲା । ମୁଁ କ୍ରୀଷ୍ଣ କଲେଜର ଛାତ୍ରଥିବାରୁ ମାନସିଂପାଟଣାରେ ଅଜ୍ଞାତ ବାସରେ ରହିଲି । ସାଥୀ କେଶବ ଦାସ ଏବଂ ସାଥୀ ବଂଶୀଧର ପଟ୍ଟନାୟକ ମୋ ସହିତ ଗୁପ୍ତ ସଂପର୍କ ରଖି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ଏକ ଛାତ୍ର ଶୋଭାଯାତ୍ରା ୧୪୪ ଧାରା ଚାଲି କରି ଚାନ୍ଦିନୀଚୌକ ଅଭିମୁଖେ ଆସୁଥିବାବେଳେ ବକ୍ସି ବଜାରଠାରେ ଲୁହହୁହା ଗ୍ୟାସ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା, ଲାଠିଚାର୍ଜ ହେଲା । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା । ସେତେବେଳେ ସର୍ବଶ୍ରୀମତୀ ନିରୁପମା ରଥ, ସାବିତ୍ରୀ ମିଶ୍ର, ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ଓ ଶ୍ୟାମଳୀ ଲାହିଡୀ ଓ ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ରୀନେତ୍ରୀମାନେ ମହିଳା ପୋଲିସ ନଆଣି ଆମକୁ ଗିରଫ କରିପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ଦାବି କଲେ ଏବଂ ଛାତ୍ରୀମାନେ ପୋଲିସର ସମସ୍ତ ବାଧା ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ଏଡାଇ ନିରୁପମା ରଥଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆସି ଚାନ୍ଦିନୀ ଚୌକରେ ପହଂଚିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ କାଉନସିଲ ଅଫ ଆକସନ୍ ଗଢ଼ା ଯାଇଥିଲା, ତାହାର ସଭାପତି ଥିଲେ ତତ୍କାଳୀନ ଛାତ୍ରନେତା ଶ୍ରୀ ପ୍ରଦୀପ୍ତ କିଶୋର ଦାସ । ଛାତ୍ରୀମାନେ ଚାନ୍ଦିନୀ ଚୌକରେ ପହଂଚିବା ପରେ, ମୁଁ ସେଠାରେ ଯାଇ ପହଂଚିଲି । ମୋଡେ ପୋଲିସ ଗିରଫ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ଏବଂ ଛାତ୍ରୀମାନେ ମୋଡେ କଡନ କରି ମଝିରେ ରଖିଲେ । ପୋଲିସ ଗିରଫ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ବହୁଲୋକ ସମବେତ ହେଲେ । ମୁଁ ଭାଷଣ ଦେଲି । ଭାଷଣ ପରେ ସଂଗ୍ରାମ ପାଣ୍ଡିକୁ ଦାନ କରିବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କଲି । ତଳେ ପରା ଯାଇଥିବା ଲୁଗା ଉପରେ ବହୁତ ପରସା ପଡିଲା । ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ତାଙ୍କ ହାତରେ ପିନ୍ଧିଥିବା ସୁନାକାତ ସେଥିରେ ପକାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଉ କେତେକ ଛାତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପିନ୍ଧିଥିବା କାତ ଉତ୍ୟାଦି ପକାଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେଠାରେ ପ୍ରଦୀପ୍ତ କିଶୋର ଦାସ ପହଂଚିଲେ । ସଂଗୃହୀତ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ଓ ଗହଣା ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ସେଠାରୁ ଖସିଗଲି ଏବଂ ସାଥୀ କେଶବ ଦାସ ମୋଡେ ସାଇକେଲରେ ନେଇ ମାନସିଂ ପାଟଣାରେ ପହଂଚିଲେ । ସେଠାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା,

ସଂଧ୍ୟା ଛ'ଟାରେ ଗୌରୀଶଙ୍କର ପାର୍କରେ ସଭା ହେବ । ସଂଧ୍ୟାରେ ଗୌରୀଶଙ୍କର ପାର୍କରେ ସଭା ହେଲା । ସେହି ସଭାରେ ମୁଁ, ସାଥୀ ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ ଦାସ, ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ୟାମଳା ଲାହିତା-ଯେକି ପରେ ତତ୍କାଳୀନ ଛାତ୍ରନେତା କୁଳମଣି ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଓ ସେଠାରେ ନିରୁପମା ରଥ ପ୍ରମୁଖ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ସରକାର ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାରୁ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତ୍ୟାହତ ହେଲା ।

ଏହା ବୋଧହୁଏ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧୀ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନର ଚରମ ବିଜୟ । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ବାରଙ୍ଗ କାଚ କାରଖାନାରେ ଚାଲିଥିବା ଶ୍ରମିକ ଧର୍ମଘଟ ସଂପର୍କରେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହେଲା, ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାରେ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଓ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ଏମ.ଏଲ.ଏ.ଙ୍କୁ ଆକ୍ଷେପ କରି କହିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଝୁଲଝୁନ୍‌ଝୁଲାଠାରୁ ଟଙ୍କା ନେଇଛନ୍ତି ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଏହି ମିଥ୍ୟା କଥାର ପ୍ରତିବାଦ କରିବାପାଇଁ ଏକ ଚ୍ୟାଲେଞ୍ଜ ମିଟିଂ କଲେ । କୌଶଳ ସ୍ଥିର କରାଗଲା ଏହି ମିଟିଂ ଟାଉନ ହଲରେ ହେବ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସମର୍ଥକମାନେ ପ୍ରଥମେ ଟାଉନ ହଲରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଟାଉନ ହଲ ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ଟାଲେଞ୍ଜର ମୁକାବିଲା କରିବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସର ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ନେତାମାନେ ଆସି ସେଠାରେ ମୁକାବିଲା କଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କାର୍ଟି ବେଶି ଲୋକଙ୍କୁ ଆଣି ପାରିବେ ଓ ତାଙ୍କ ଶକ୍ତି ବଳରେ ଅସଲ ସତ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହେବ । କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଏହି ମିଟିଂକୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଆଣିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । ଏପରିକି ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ବିରେନ ମିତ୍ର, ମୋତିଲାଲ ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରମୁଖ ବୁଲି ବୁଲି ଲୋକ ସଂଗ୍ରହ କଲେ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସମର୍ଥକ ମାନେ ଟାଉନ ହଲରେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ସମର୍ଥକମାନେ ମୁନିସିପାଲିଟି ପଡ଼ିଆରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଦାବି ହେଲା ମିଟିଂ ଟାଉନ ହଲରେ ନହୋଇ ଟାଉନ ହଲ ପଡ଼ିଆରେ ହେଉ । ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ଥିଲା ଯେ ଟାଉନ ହଲରେ ମିଟିଂ କରିବା ଅବାସ୍ତବ କଥା ହେଲା । ତେଣୁ ମିଟିଂ ମୁନିସିପାଲିଟି ପଡ଼ିଆରେ ହେଲା ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ସମର୍ଥକମାନେ ପାଟି ବୁଣ୍ଡ କରି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ବନ୍ଧାନମାନଙ୍କୁ କୁହାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ । ମିଟିଂର ଫଳାଫଳ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ବିପକ୍ଷରେ ଗଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ କେତେ ଭାବବାଦୀ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ଧାରଣା କିଭଳି ସୀମିତ ଥିଲା-ଏହି ଘଟଣା ତାହାର ଏକ ଢୁଙ୍କନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏହିପରି (subjective) କାରଣରୁ ଓ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଯାଇଛି । ଏହି ବ୍ୟାଧି, ଯାହାକୁ ଲେନିନ ଶୈଶବ ବ୍ୟାଧି ବୋଲି ଆଖ୍ୟା ଦେଇଥିଲେ, ତାହା କିପରି ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି-ତାହା ଏହିପରି ବହୁ ଘଟଣାରେ ପ୍ରମାଣିତ ।

୧୯୪୫ ମସିହା ଶେଷ ଭାଗକୁ ଆସୁ ଗୁଣ୍ଡୁରଠାରେ ଅଖିଳ ଭାରତ ଛାତ୍ର ସଂଘର ଅଧିବେଶନ ହେଲା । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟକ, ପ୍ରତିନିଧି ଶ୍ରୀ ଗଂଗାଧର ରଥ, ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀକୁ କମ୍ପେଡ଼ ତାଙ୍କେ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲେ ଓ କେ.ପି.ଚଟୋପାଧ୍ୟାୟ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ପ୍ରଧାନ ଅତିଥି ଭାବରେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ଯାଇଥିଲେ ସେଥିରେ ପ୍ରଥମ କରି ଝିଅମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିରୁପମା ରଥ, ବାସନ୍ତି ପଟ୍ଟନାୟକ, ଡଃ ଇନ୍ଦ୍ରାବାଇ, ଡଃ ଶର୍ମିଷ୍ଠା ଦାସ, ଶ୍ରୀମତୀ ଚନ୍ଦ୍ରମା ମହାନ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଅନୁଦାତନ୍ତ୍ର ଲଜ୍ଜାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଛାତ୍ରସଂଘର ସଂପାଦକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୌତମ ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ, ଅବକା ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ, ନର୍ଗସ ବଟ୍‌ଲିଂସ୍କାଲା, ସୁଶିଳା ମଦିମାନ, ସତ୍ୟପାଳ ତାଙ୍ଗଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ବିମଳାଡ଼ାଙ୍ଗ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ଏହି ସମ୍ମିଳନୀପରେ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ନିଖିଳ ଉତ୍କଳ ଛାତ୍ର ସମ୍ମିଳନୀ ହେଲା । ସାଥୀ ସଦାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି ନିଖିଳ ଉତ୍କଳ ଛାତ୍ର ସଂଘର ସଂପାଦକ ହେଲେ ।

୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ୟାପକ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଗଂଜାମରୁ ଶହ ଶହ ଚାଷୀ ଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଚାଲି ଚାଲି କଟକ ଆସିଲେ । ଗଂଜାମରେ ମୁଣ୍ଡାଦାରୀ ପ୍ରଥା ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରବଳ ଜନସମର୍ଥନ ଲାଭ କଲା । ଆସ୍କାରେ ଯେଉଁ କୃଷକ ସମ୍ମିଳନୀ ହୋଇଥିଲା, ତାହାର ଏକ ବିରାଟ ସମ୍ମିଳନୀ ଥିଲା । ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ରୟତ ଆନ୍ଦୋଳର ମୋଡ଼କୁ ବଦଳାଇଦେଲା । ଏହି ସମୟରେ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି ଦୁଇଟି ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ତାହା ହେଲା- “ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦରେ ଓଡ଼ିଶାର ନବ କଳେବର” ଏବଂ “ପୁଂଜିବାଦ” । ଏହି ପୁସ୍ତକ ଦୁଇଟି ସାଧାରଣ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ବହୁତ ଖୋରାକ ଯୋଗାଇଥିଲା ।

ବ୍ୟାପକ ଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ

୧୯୪୭ ମସିହାରେ ମୁଁ ଆଇ.ଏ.ପରୀକ୍ଷା ଦେଇସାରି ଗାଁରେ ରହିଲି । ଗାଁରେ ରହିବା ଭିତରେ ତିଖିରିରେ କୃଷକ ସଂଗଠନ ଏବଂ ଆମ ଗାଁରେ ଯୁବକ ସଂଘ, ପଥୁରିଆରେ ଯୁବକ ସଂଘ ଗଠିତ ହେଲା । ପଥୁରିଆରେ ଶ୍ୟାମଘନ ରାୟ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଘର । ଶ୍ୟାମଘନ ରାୟ ଚୌଧୁରୀ କୁଚଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ । ୯ମ ଶ୍ରେଣୀରୁ ପାଠ ସମାପ୍ତ କରି ଆଉ ପାଠ ନପଢ଼ିବାରୁ ତାଙ୍କ ବାପା ତାଙ୍କୁ ନେଇ କଟକର

ନୟାସତକରେ ଗୋଟିଏ ଲୁଗା ଦୋକାନରେ ରଖାଉଥିଲେ । ମୁଁ ତାକୁ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ପାର୍ଟିକୁ ଆଣିଲି । ସେ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ପାର୍ଟିର ନିକଟତର ହୋଇ ଦୋକାନ ଛାଡ଼ି ନବଯୁଗ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ସହାୟତାରେ ପଥିରିଆରେ ଯୁବକ ସଂଘ ଗଢ଼ା ହେଲା । ସେଠାରେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ଖୁବ୍ ଅତ୍ୟାଚାର ଥିଲା । ଏପରିକି ଚାଷୀ, ସାଧାରଣ ମଣିଷ, ନଈରେ ବନିଶି ପକାଇ ମାଛ ମାରିଲେ, ଜମିଦାର ଲୋକେ ଧରିନେଇ ପ୍ରହାର କରୁଥିଲେ । ମହାଜନୀ ଶୋଷଣ ଚରମ ହେଉଥିଲା । ଖାତକମାନେ ଚକ୍ରବୃତ୍ତି ହାରରେ ସୁଧ ନେଉଥିଲେ । ରଣନେବାପାଇଁ ମହାଜନ ପାଖରେ ଦେଠି ଖରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଘର ଛପର କରୁଥିଲେ । ଏହି ଗାଁର କେତେକ ଛୋଟ ଜମିଦାର ଭୟଙ୍କର ମକଦ୍ଦମା ଖୋର ଥିଲେ । ଏପରିକି ଏହି ଗାଁରେ ଥିବା ପାରଙ୍କ ପଟ୍ଟପଟେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ତା' ନାଆଁ ଥିଲା ନୂଆ ପୋଖରୀ । ସେଥିରେ ପାଣି ନଥାଏ । କେତେକ ଚାଷୀକୁ ଜବତ କରିବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ପୋଖରୀ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରୁ ମାଛ ମାରି ନେଇଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମକଦ୍ଦମା କରି, ମିଛ ସାକ୍ଷି ଯୋଗାଡ଼ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡିତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଚାଷୀମାନେ ମକଦ୍ଦମାରେ ସର୍ବସ୍ୱାତ୍ତ ହୋଇ ନିଜର ଜମି, ଜମିଦାରଙ୍କ ନାମରେ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀ କରିଦେଲେ ।

ସେହିଠାରେ ଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ପକ୍ଷକୁ ଆଣିବାପାଇଁ କାନ୍ଧି ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ 'ଭାତ' ନାଟକ ଅଭିନୟ କରାଗଲା । କ୍ରମେ ଚାଷୀମାନେ ସଂଘବଦ୍ଧ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସମୟରେ କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ଥିବା ଶ୍ରୀ ଜଳଧର ନନ୍ଦ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ପାର୍ଟିକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରଙ୍କର ରକ୍ତ ଚକ୍ଷୁର ଶିକାର ହେଲେ । ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମକୁ ପଠାଇ କୁଜଙ୍ଗ ଓ ପାଟକୁରା ଅଂଚଳରେ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ପାର୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରଚାର ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତିଖିରିରେ ପୂର୍ବରୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ଯେଉଁମାନେ କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନେ ସେ ଅଂଚଳରେ କୃଷିକର ଓ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ସଂପର୍କରେ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ମୁଁ ଏ ସମସ୍ତ ଯାଗାକୁ ଯାଇ ବହୁତା ଦେବା, ଲୋକଙ୍କ ସହିତ କାମ କରିବାରେ ନିଜକୁ ନିଯୋଜିତ କଲି । ସେହି ସମୟରେ ୧୯୪୭ ଏପ୍ରିଲ ମାସ ରେ ମୋର ବିବାହ ହେଲା ରଞ୍ଜିତା ଗଡ଼ର ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନଙ୍କର ବଡ଼ ଝିଅ ମାଳତୀଙ୍କ ସହ । ସେ ସେହିବର୍ଷ ମାଇକର ପାସ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ସେ ଅଂଚଳରେ ବଡ଼ ଧନୀ ଲୋକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଘରେ ସୂତାକଟା କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ମୋ ମାଉସୀ ଶ୍ରୀମତୀ ତାରା, ତାଙ୍କ ପରିବାରରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପୀନାଥ

ପ୍ରଧାନଙ୍କୁ । ମୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହୋଇ ବୁଲିବା ଫଳରେ ମୋତେ ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମାଉସୀଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ମୋର ବୋଉ ତୁରନ୍ତ ମୋର ବିଭାଜନ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ବିଭାଜନ ପରେ ଆଇ.ଏ.ର ଫଳ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟାପକ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଖାଦେଲା ଏବଂ ଭାରତ ବର୍ଷରେ ବିଶେଷ କରି ବଙ୍ଗଳା ଦେଖାଗା ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଭାଗଚାଷୀମାନେ “ଦଶଶାହାଣୀ” ଦାବି କରି ଆନ୍ଦୋଳନ କଲେ ।

ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ମଳିପଡ଼ାରେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ରୂପ ନେଲା । ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଲଙ୍ଗଳ ଚୋରୀ କେସରେ ଗିରଫ କରାଗଲା । ସେହି ସମୟରେ କଟକ ଜିଲାର ପାରିପଦ୍ୟରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲା କୃଷକ ସମ୍ମିଳନୀ ହେଲା । ସେତେବେଳର ଜିଲ୍ଲା ପାର୍ଟି ସଂପାଦକ ସାଥୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଓ କଟକ ଜିଲ୍ଲା କୃଷକ ସଭା ସଂପାଦକ ନବ କୁମାର ରାଏ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରସାର କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାଥୀ ଦୁଃଶାସନ ଜେନା, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଜେନା, ହୃଷିକେଶ ଜେନା, ଜଗବନ୍ଧୁ ସ୍ୱାଇଁ, ଶରତ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଅର୍ଦ୍ଧାଭିଆରେ ସାଥୀ ବୈଷବ ଚରଣ ଜେନା ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେଠାରେ ଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଜମିଦାର ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଯୋଜିତ ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ, ଗିରଫ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସାଥୀ ଫନିପାଲ ଏବଂ ଧର୍ମଶାଳାର କାଙ୍ଗାଳି ଜେନା କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂଗଠିତ କରିଥିଲେ । ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିଥିବା ମହାଦେବ ସିଂ ଏଠାରେ ରହିଲେ ଏବଂ ସେ ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକାରେ ସାଥୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ସୋରରେ ଶୈବେଶ ମହାରଣା, ଭଦ୍ରକରେ ସାଥୀ ଗୋବିନ୍ଦ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏବଂ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଶେରଗଡ଼ରେ ମୁଣ୍ଡାଦାରୀ ପ୍ରଥା ବିଲୋପ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା, ସେଥିରେ ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ଘଟିଥିଲା । ଏଥିରେ ହେମ ସହିତ ୯ଜଣ ଶହୀଦ ହେଲେ । ଫଳରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଯେଉଁ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଟ୍ରାଭାଙ୍କୋର କୋଟିନରେ, ପୁନରଭାୟାଲାର ଆନ୍ଦୋଳନ ଓପାଲିରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାରେ ତେଭାଗା ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ରୂପ ନେଲା । ଏ ସମସ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ ମିଳିତ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେବା ଘଟଣା- ଏକ ନୂତନ ସଂକେତ ଦେଲା । ବର୍ଷଷ୍ଟ ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ

ରୋକିବା ପାଇଁ ଆତଙ୍କିତ ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଡିରେକ୍ଟ ଆକସନ୍ ନେଇ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭେଦ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଚରମ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ । ଅଗଷ୍ଟ ୧୫ ତାରିଖରେ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର ପରେ ତତ୍କାଳୀନ ପାର୍ଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ ଏକ କର୍ମଯୋଜନା ତିଆରି କଲେ । Rally behind Nehru ଆନ୍ଦୋଳନ ନେଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଭାରତର ଅଗ୍ରଗତି ପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଏକ ଖସଡା ତିଆରି କଲେ ।

ଛାତ୍ର ସଙ୍ଘର ପ୍ରସାର

୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଆଇ.ଏ.ପାସ. କଲା ପରେ ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ସେତେବେଳେ ହଷ୍ଟେଲରେ ସ୍ଥାନ ନ ମିଳିବାରୁ ଷ୍ଟେସନ ବଜାରରେ ସଦ୍ୟ ଖୋଲା ଯାଇଥିବା (AITUC) ଅଫିସରେ ରହିଲି । ସେହି ସମୟରେ ପୁରୀ ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର କଲେଜରେ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଅଖିଳ ମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ସାମନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ସାଥୀ ବ୍ରଜମିଶ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ସେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସହିତ ସଂପର୍କରେ ଆସିଲେ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଛାତ୍ର ସଂଘର ଏକ ଜିଲ୍ଲା ସଂଗଠନ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ସେଥିପାଇଁ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାଛାତ୍ର ସଂଘ ସମ୍ମିଳନୀ ପୁରୀଠାରେ ହେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ମୋତେ ସେ ସମ୍ମିଳନୀକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପଠାଗଲା । ସେତେବେଳେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କଲେଜ ଥିଲା । ପୂର୍ବରୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ଛାତ୍ର ସଂଘ ଥିଲା । ନିଷ୍ଠିର ଅନୁସାରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ସାମିତ ଉଚ୍ଚଭାରତୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଛାତ୍ର ସଂଘର ଶାଖା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଯୋଜନା ହେଲା । ଏହି ଯୋଜନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ବିଭିନ୍ନ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଗଲି । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ସବ୍ ଡିଭିଜନକୁ ମୁଁ ଓ ମୋ ସାଥରେ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ମହାନ୍ତି ଗଲୁ । ଆମେ ପୁରୀ ଷ୍ଟେସନରେ ଆସନ୍‌ସୋଲ ଗାଡ଼ିରେ ଯିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରି ଲଣ୍ଡର କ୍ଲବ ଓଏଟିଙ୍ଗ ରୁମ୍‌ରେ ଉଭୟେ ଶୋଇଲୁ । ଟ୍ରେନ୍ ସମୟ ହେବାରୁ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ବାବୁ ଉଠିଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କ ପକେଟରୁ ଆମ ବାଟ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁଥିବା ପଇସା ପକେଟମାର ହୋଇଯାଇଛି । ମୋ ପାଖରେ ଥିବା ସ୍ୱଚ୍ଛ ଟଙ୍କା ଧରି ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରୋଡ ଆସିଲି । ସେ ଫେରିଗଲେ । ଜଟଣୀରୁ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ବେଗୁନିଆ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବି ବୋଲି ନିୟାମିତ ବସର ଆଗ ସିଟ୍‌ରେ ବସିଲି । ଏହି ବସରେ ନିୟାମିତର ବହୁ ଯାତ୍ରୀ ବିଶେଷ କରି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ, ଯେଉଁମାନେ ପୁରୀକୁ ଝୁଲଣ ଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ- ସେମାନେ ପଛରେ ବସିଥିଲେ ।

ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ବାଞ୍ଛାନୀ ପାଖରେ ମୋ ପଛରେ ବସିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ମୋ ଉପରେ ବାନ୍ଧି କରି ପକାଇଲେ । ମୋ ଦେହରେ ଟ୍ରାଉଜର ଓ ପଞ୍ଜାବୀ ଛତା ଅନ୍ୟ କିଛି ନଥିଲା । ମୁଁ ବଡ଼ ଅସୁସ୍ଥ ଭୋଗ କଲି । ବେଗୁନିଆଠାରେ ଗୋଟିଏ ପୋଖରୀ ଦେଖି ଓହ୍ଲାଇ ଗଲି । ଅନ୍ୟ କିଛି ନଥିବାରୁ ପଂଜାବୀଟି କାଢ଼ି ଧୋଇ ଶୁଖାଇଦେଲି । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ଟ୍ରାଉଜର ଧୋଇ ଉପରେ ଶୁଖାଇ ଦେଇ ଘଷାଏ ଯାଏ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ରହିଲି । ପାଣିରୁ ଉଠି ସେହି ଦର ଶୁଖିଲା ଟ୍ରାଉଜର-ପଂଜାବୀ ପିନ୍ଧି ବେଗୁନିଆ ସ୍କୁଲକୁ ଗଲି ।

ବେଗୁନିଆ ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ରାଧାଗୋବିନ୍ଦ ସାହୁ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଂଚି ତାଙ୍କୁ ପରିଚୟ ଦେଇ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସହ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲି । ସେଠାରୁ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଇ ଦିନ ଗୋଟାଏ ବେଳେ ସାନପଦରରେ ପହଂଚିଲି । ଶ୍ରୀ ବାଙ୍କନିଧି ସୁବୁଦ୍ଧିଙ୍କ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ବସିଲି । ବାଙ୍କବାବୁ ମୋତେ ନେଇ ଗଂଗାଧର ପାଇକରାୟଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ । ଦୁର୍ଗାଗ୍ୟ ବନ୍ଧୁତଃ ଗଙ୍ଗାଧର ବାବୁ ଘରେ ନଥିଲେ । ବାଙ୍କବାବୁ ମୋତେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ କରାଇ ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ଗଂଗାଧର ବାବୁଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅକୁ ଚାରିମାସ ହୋଇଥାଏ । ମୋତେ ଭୟଙ୍କର ଭୋକ ହେବାରୁ ମୁଁ ସେ ଭାଉଜଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ମାଗିଲି । ସେ କିଛି ସମୟ ପରେ ମୋତେ ଭାତ, ମୁଗ ଡାଲି ଓ କଖାରୁ ତଳ ଶୁଖୁଆ ରାଇ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ସେ ଖାଇବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୃପ୍ତିକର ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଖାଇବାର ତୃପ୍ତି ମନେ ରଖୁଛି । ସେଠାରୁ ବୋଲଗଡ଼ ଗଲି । ବୋଲଗଡ଼ରେ ସାଥୀ ଗଂଗାଧର ମିଶ୍ର ଛୁଥୁଲେ । ତାଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ସେଠାରେ ପଡ଼ୁଥିବା ୯ମ ଶ୍ରେଣୀ ଛାତ୍ର ଶ୍ରୀ ମଦନ ବୈଠାରୁଙ୍କ ସହ ପରିଚିତ ହେଲି । ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ବୋଲଗଡ଼ ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କରୁ ଏକ ସଭାକରି ଏକ ଶାଖା ଗଠନ କଲି । ସେଠାରୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଆସିଲି । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ସାଥୀ ଶ୍ରୀ ଗୋକୁଳ ମୋହନ ରାୟ ଦୂତାମଣିଙ୍କ ସହ ରହିଲି । ଗୁଣ ଅଟା(ଗୁଣନିଧି ସାମନ୍ତରାୟ) ମୋର ଖାଇବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କୁଝିଲେ । ସେଠାରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ରବିନିତ୍ରଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ଏକ ଛାତ୍ର ସଂଘ ଶାଖା ଗଢ଼ି, ତା ପରଦିନ ପଂଜାବୀ ଟ୍ରାଉଜର ସଫା କରି ବରୁଣାର ଝରରେ ଗାଧୋଇ ଟାଙ୍ଗି ଗଲି । ଟାଙ୍ଗିରେ ରାତ୍ର କିଶୋର କୁଟବନ୍ଧ, ଶ୍ରୀ ଚରଣ ବରାଳ , ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ରାୟସିଂହଙ୍କ ସହ ଦେଖା କରି ସମ୍ମିଳନୀକୁ ପ୍ରତିନିଧି ପଠାଇବା ଓ ଛାତ୍ର ସଂଘର ଶାଖାଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଟାଙ୍ଗିରୁ ପୁରୀ ଆସିଲି ।

ଛାତ୍ର ସମ୍ମିଳନୀ ସୁରୁଖୁରୁରେ ସମ୍ପର୍ଣ୍ଣ ହେବାପରେ ମୁଁ କଟକ ଫେରିଲି ।

ମୋର ବି.ଏ.ପଢ଼ା ବେଳର କଥା

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ବି.ଏ ଇତିହାସ ଅନର୍ସ ନେଇ ପଢ଼ିଲି । ସେତେବେଳେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ଷ୍ଟେସ୍ ହଷ୍ଟେଲରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ସର୍ବଶ୍ରୀ ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସତ୍ୟାନନ୍ଦ ଚମ୍ପତିରାୟ, ଉମାଚରଣ ମହାପାତ୍ର, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ ପ୍ରମୁଖ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନାରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଏଥିରେ ମୁଁ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲି । ଶ୍ରୀ ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ନାମ ଲେଖାଇଥାନ୍ତି । ସେ ସେହି ଆଲୋଚନାରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ‘କାଳିଦାସ’ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଦିନେ କାଳିଦାସଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ‘କାଳିଦାସ’ର ବିଶେଷତ୍ୱ କଣ- ଏ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଦ୍ଧାପିତ ହେଲା । ମୁଁ ଆଲୋଚନାରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି କହିଲି-ଯେତେବେଳେ କାଳିଦାସ, ମାଳବିକାଠାରୁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ଚାହିଁଲେ, ତାଙ୍କ ବିଚ୍ଛେଦକୁ ବିଚ୍ଛେଦ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ ନକରି ମାଳବିକାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବା ପାଇଁ କହିଲେ । ମାଳବିକା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନହୋଇ କାଳିଦାସଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥିଲା-ମୁଁ ତ ତମ୍ଭୀ, ମୋର ଶରୀର ଅଛି, ମୁଁ କିପରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବି । ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ଯେଉଁ ରୀତିଥିଲା, ସେଥିରେ ପ୍ରେମକୁ ଐଶ୍ୱରିକ ହିସାବରେ ବିଚାର କରାଯାଉଥିଲା । ମାଳବିକାର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ପୁରାତନ ରୀତିରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ପକାଇଲା । ଏଥିରେ ଶ୍ରୀ ଗଡ଼ନାୟକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇ, ମୋର ଏହି ଆଲୋଚନା ତାଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ଥିବା ଭାବନାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ତାଙ୍କ ମୋ ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାର୍ମିକ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଗଲା । ସେହିବର୍ଷ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦର ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ ସଂପାଦକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ସେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବା ପାଇଁ ମୁଁ ମୁଖ୍ୟ ଭାବେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲି । ସ୍ୱର୍ଗତ ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋପାଳ ମିଶ୍ର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ଯିଏ ପରେ କାଳନ୍ଦୀ ବାବୁଙ୍କ ଛାତ୍ର ହେଲେ ଓ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ପାଉଥିଲେ- ସେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପଣ୍ଡିତ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ଛାତ୍ର ଜୀବନର କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା, ଯାହାକି ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନ ଭିତରେ ରହିଯାଇଛି ।

ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ହେଲା-ଆମେ କେତେଜଣ ଛାତ୍ରବନ୍ଧୁ ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ପ୍ରତିଦିନ କଲେଜ ଛକରେ ବୁଲୁ । ଏଥି ଭିତରୁ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ବେହେରା ଜଣେ । ଏହାଙ୍କ ବାପା ରେଙ୍କୁନରେ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର କେତେଖଣ୍ଡି ଜାହାଜ ଥିଲା । ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ହଷ୍ଟେଲରେ ସବୁଠାରୁ ଧନୀପିଲା ଥିଲା । ବହୁ ଛାତ୍ରବନ୍ଧୁ ତା ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇ ପ୍ରତିଦିନ କଲେଜ ଛକରେ ଥିବା ସାଉଥ ଇଣ୍ଡିଆନ ହୋଟେଲ ଓ ମଦନା ଦେକାନରେ ଆଜ୍ଞା

ଜମାଉଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ନାରାୟଣ ଦେ'ଙ୍କର ଦୁଇପୁଅ ମଧ୍ୟ ଏହି ଛାତ୍ରାବାସରେ ଥିଲେ । ସେ ଦୁଇଜଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ ଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଜିଦ୍ ମାରିଲା ସେ ଦୁଇକିଲେ ରସଗୋଲା ଖାଇବ । ଏହା କଲେ ସେ ଦୁଇ ଭାଇ ତାକୁ ଟ ୧୦୦/- ବାଜି ଛାଡ଼ିଦେବେ । ଆମେ ସବୁ ମଧ୍ୟକ୍ଷି ହୋଇ ମଦନା ଦେକାନକୁ ଗଲୁ । ଦେକାନରେ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ବସିଲା ଓ ସେ ଦୁଇଭାଇ ସାମନାରେ ବସିଲେ । ରସଗୋଲା, ବରାଦ ହେଲା । ସେ ଦୁଇଭାଇଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଅନ୍ୟମାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦକୁ ଯେଉଁ ରସଗୋଲା ଦିଆଗଲା, ସେଥିରୁ ସେ କିଛି ଖାଇ ବାକିତକ ସେମାନଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳରେ ଟେବୁଲ ତଳେ ଗତାଇ ଦେଲା । ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ଦୁଇ କିଲୋରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ରସଗୋଲା ଖାଇବା ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା ଓ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଟ ୧୦୦/- ଆଦାୟ ହେଲା ।

ଅନ୍ୟଏକ ଘଟଣା । ଆମେସବୁ କଲେଜ ଛକରେ ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ ଗୋଟିଏ ମାରୁଆତି ବର ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ବିବାହ ପରୁଆରରେ ଯାଉଥିଲା । ଆମ ଭିତରେ ଆଲୋଚନା ହେଲା-ଆମେ ବରଯାତ୍ରୀ ହେଲେ କନ୍ୟା ଘରେ ଖାଇବା । ଏହି ବିଚାରରେ ଆମେ କେତେଜଣ ରାଣୀହାଟ ପୋଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର ସାଙ୍ଗରେ ଗଲୁ ଓ ସେଠାରୁ ଫେରି ଆସିଲୁ । କିନ୍ତୁ ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ, ନରହରି ମଲ୍ଲ-ଯେ କି ସାଲେପୁରର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ଜମିଦାରଙ୍କ ପୁଅ, ପରେ ପୂର୍ବ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଯନ୍ତ୍ରୀ ଭାବେ ଅବସର ନେଲେ-ଏ ଦୁହେଁ ପରୁଆରକୁ ପରିଚାଳନା କରି କନ୍ୟାଘରେ ପହଂଚି ଖାଇକରି ରାତିରେ ଫେରିଲେ ଏବଂ ଆମମାନଙ୍କୁ ଭାରୁ ବୋଲି କହିଲେ । ଖାଇଥିବା ହେତୁ ଗନ୍ଧର ହାତକୁ ଆମକୁ ଶୁଫାଲେ । ଏହି ଘଟଣା ପରେ ଦୁହେଁ ଦୁଇଟି ମଠା ପଂଜାବୀ କଲେ ଓ ରେଭେନ୍ସା ବାଟେ ଯେତେ ବର ଶୋଭାଯାତ୍ରୀ ଗଲା ସବୁଥିରେ ବରଯାତ୍ରୀ ହୋଇ ଯୋଗ ଦେଲେ ।

ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନ

୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ଅଗଷ୍ଟ ୧୫ରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଘୋଷଣା ହେଲା । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିରାଟ ଉସାହ ଖେଳିଗଲା । କଲେଜ ଟେନିସ ପଡ଼ିଆରେ ରାତି ଗୋଟାଏ ବେଳେ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଜାତୀୟ ପତାକା ଉଡ଼ାଇଲେ । ସେହିଦିନ ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନେ ସ୍ଵାଧୀନ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ତା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦାୟିତ୍ଵମୂଳକ ଶାସନ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଯାଇଥିଲା । ପାତିଆଲା

ମହାରାଜା ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ସେହିଦିନ ସେ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ରାଜାମାନେ ଭାରତବର୍ଷରେ ମିଶିବେ ନାହିଁ । ସେଦିନ ପତାକା ଉତ୍ତୋଳନ ପରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲରେ ଛାତ୍ର ସଂଘ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଏକ ବୈଠକ ହେଲା । ସେଠାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଗଲା ଯେ ଗଡ଼ଜାତକୁ ନେଇ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ । ଗଡ଼ଜାତ ଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା ପରେ କଲେଜକୁ ଫେରିବା । କିଛି ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ମୁଁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଢେଙ୍କାନାଳ ଗଲି । ଠିକ ସେତିକିବେଳେ ନୀଳଗିରିର ରାଜା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବିଭ୍ରାନ୍ତ କରିବା ପାଇଁ କିଛି ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ଧରି ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳିମା ଚଳାଇଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଏହି ଗୁଳୁମାକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ବାହିନୀ ଗଠିତ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକ ସଶସ୍ତ୍ର ବାହିନୀ ନୀଳଗିରି ଗଲେ । ସେଠାକୁ ଯିବାପାଇଁ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ ।

ତ୍ରିପୁରାର ଶ୍ରୀ ବିପ୍ଳବ ଚୌଧୁରୀ ଏହି ସଶସ୍ତ୍ର ବାହିନୀର ମୁଖ୍ୟ ପରିଚାଳକ ଥିଲେ । ଜନ ସଂଗଠନ ଓ ଛାତ୍ରସଂଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଛାତ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛାସେବୀ ଦଳ ଢେଙ୍କାନାଳ ଗଲେ । ଏଥିରେ ଥିଲେ ପଦ୍ମ ଚରଣ ଧଳ, ଶ୍ରୀବତ୍ସ ନାୟକ, ପଙ୍କଜ ସ୍ୱାଇଁ, ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଶତପଥୀ । ସେତେବେଳେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ଢେଙ୍କାନାଳ ରେକର୍ଡ୍‌ସନ ପାଖରେ ଥିବା ରେଲବାଇ କଲୋନୀ ଭିତରେ ପାର୍ଟିର ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହି କେନ୍ଦ୍ର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଶ୍ରୀ ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ ରହିଲେ ଏବଂ ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରତିଦିନ ସେଠାରୁ ଗୋଟିଏ ବୁଲେଟିନ୍ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହା ତାତପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କେତେକ ଲୋକ ରାଜ୍ୟର କଂଗ୍ରେସ ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରଭାବରେ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କଲେ । କେତେକ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳ ନେତାମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଦାୟିତ୍ୱ ମୂଳକ ଶାସନ ନାମରେ କ୍ଷମତା ବିହୀନ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳମାନ ଗଠନ କଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ଆଠଗଡ଼, ତିରିଗିଆ, ନୟାଗଡ଼, ରଣପୁର ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତାମାନେ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ତେଣୁ ଏହି ଆପୋଷମୂଳକ ମନୋଭାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଜରୁରୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଆଠଗଡ଼, ଢେଙ୍କାନାଳ, ରଣପୁର ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲା । ନୀଳଗିରିର ମିଶ୍ରଣ ଏକ ନୂତନ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଆପୋଷବାଦୀ ନେତୃତ୍ୱର କ୍ରମେ ପ୍ରଭାବ କମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆମ.ଛାତ୍ରବାହିନୀ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଢେଙ୍କାନାଳ ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ

ଏ ଛାତ୍ରବାହିନୀରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା ଏବଂ ଡେକାନାନ ସହରର କେତେକ ଯୁବକ ମଧ୍ୟ ଏଥି ସହିତ ସାମିଲ ହେଲେ । ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ଏଥିରେ ସାମିଲ ହେଲେ, ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି - ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ବେଣୁଧର ମିଶ୍ର, ବ୍ରଜକିଶୋର ମହାପାତ୍ର ପ୍ରମୁଖ । ଡେକାନାନ ସହରର ଆମ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ଥିବା ସାଥୀ ସାରଙ୍ଗ ମହାପାତ୍ର, ଦୁଃଶାସନ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଆମ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଡେକାନାନ ସହରର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହ ସାମିଲ କରାଯିବା ପରେ ଆମେମାନେ ପଦଯାତ୍ରା କରି ବାଜିରାଉଡ଼ ଶହୀଦ ହୋଇଥିବା ଗ୍ରାମ ନୀଳକଣ୍ଠପୁରଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱକୁ ପଦଯାତ୍ରାରେ ଗଲୁ ଏବଂ ସ୍ୱାଛାସେବକ ସଂଗ୍ରହ କଲୁ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନେତା ଶ୍ରୀ ନରୋରମ ଦାସଙ୍କ ଘର (ନରୋରମ ଦାସ-ସ୍ମରଣ ସାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ଭଣଜା) ଆମର ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ହେଲା । ଆମେ ସେହିଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାକୁ ଗଲୁ । ସ୍ୱାଛାସେବକ ସଂଗ୍ରହ କଲୁ । ସେତେବେଳେ ଡେକାନାନ ରାଜା ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ସହାୟତାରେ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ବାହିନୀ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ରଖିଥିଲେ ।

ମୋର ମନେ ଅଛି ଦିନରେ ଆମକୁ ୨୦/୨୫ ମାଇଲ ଚାଲିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଆସୁଥାଏ । ମୁଁ ଚାଲିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହେବାରୁ ଡେକାନାନରେ ଯୁବକମାନେ, ଡେକାନାନରେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଘୋଡ଼ା (ତରୁଘୋଡ଼ା)ରେ ବସାଇ ଘୋଡ଼ାକୁ ଧରି ଚଲାଉ ଚଲାଉ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମକୁ ନେଲେ । ନଭେମ୍ବର ୧୪ ତାରିଖରେ ମୁଁ କଟକ ଆସି ଥିଲି । ସେଦିନ ଟାଉନହଲରେ ଛାତ୍ରସଂଘ ତରଫରୁ ପଣ୍ଡିତ ନେହେରୁଙ୍କର ଚକ୍ରଦିବସ ପାଳିତ ହେଲା । ସେହି ସଭାରେ ମୁଁ ଭାଷଣ ଦେଇ ସାରିବା ପରେ ମୋତେ କୁହାଗଲା ଯେ, ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ପୋଲିସ୍, ନୀଳଗିରି (ସେତେବେଳକୁ ନୀଳଗିରି ମିଶ୍ରଣ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା) ଯାଇ ପାର୍ଟି ସାଥୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରକୁ ବ୍ୟାଜ୍ୟାସ୍ତ୍ର କରିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ, ସଂପୃକ୍ତ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବେ । ତେଣୁ ତୁମେ ତୁରନ୍ତ ନୀଳଗିରି ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଖବର ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ପାଖେ ଥିବା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଘେନି ଆସ । ଯେହେତୁ ପୋଲିସ୍ କଡ଼ା ନଜର ରଖିଥିଲେ, ମୋତେ ସତର୍କତାର ସହ ଯାଇ ଫେରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଗଲା ।

ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଇ ଚାନ୍ଦିପୁର ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ଥିବା ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ପହଂଚିଲି । କମ୍ରେଡ଼ ବାଞ୍ଛାନିଧି ଗିରି ସେଠାରେ ରହୁଥିଲେ । ମୁଁ ସେଠାରେ ପହଂଚି ତାଙ୍କୁ ନୀଳଗିରି ପଠାଇଲି । ସେ ନୀଳଗିରିରେ ଖବର ଦେବାରୁ, ସଂଧ୍ୟା ବେଳକୁ

କମ୍ବୋଡ଼ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ କମ୍ବୋଡ଼ ବିପ୍ଳବ ଚୌଧୁରୀ ଯେଉଁ କେତେକ ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ସେନାନେତା ପାଖେ ଥିଲା, ତାକୁ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ପେଟିରେ ଆଣି ବାଲେଶ୍ଵରରେ ପହଂଚି ମୋଡେ ହସ୍ତାନ୍ତର କଲେ । ମୁଁ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଆସାନସୋଲ ଟ୍ରେନରେ ଆସି ବଡ଼ି ସକାଳେ କଟକରେ ପହଂଚି ସେ ସମସ୍ତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ଦେଲି । ପରେ ତାହା ସେଠାରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେଲା । ତାପରେ ମୁଁ ଡେଙ୍କାନାଳ ଗଲି । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ, ଡେଙ୍କାନାଳ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଡିସେମ୍ବର ୭ ତାରିଖରେ ଦଖଲ କରାଯିବ ।

ଡେଙ୍କାନାଳ ରାଜପ୍ରାସାଦ ଦଖଲ ପ୍ରସ୍ତାବ

ଏହି ଦଖଲ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଡେଙ୍କାନାଳର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନେତାମାନେ ସହଯୋଗ କଲେ । ସ୍ଥିର ହେଲା-ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ତାରିଖରେ ସବୁ ଦିଗରୁ ଡେଙ୍କାନାଳର ସ୍ଵାଧୀନତାସେବକମାନେ ଆସି ପହଂଚିବେ ଏବଂ ରାଜମହଲ ଦଖଲ ହେବ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଡେଙ୍କାନାଳର ଯୁବକ ରାଜା ଦ୍ଵାରା ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହିତ କଲା ।

ସେଦିନ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ଵରୁ ପାଲକଛା ମାରି, ସିନ୍ଦୁର କଳି ମାରି, ଠେଙ୍ଗାଧରି ଡେଙ୍କାନାଳରେ ଏକ ବିରାଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବାଜିଚୌକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଲେ । ଏପରି ଉତ୍ସାହିତ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅକୃଷ୍ଣ ସମର୍ଥନ ମୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନରେ ଆଉ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଦଖଲ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ନେତୃତ୍ଵ, କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କଂଗ୍ରେସ ନେତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଦଖଲ ନକରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନେତାମାନଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଚେତାଇ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଏପରି ଦଖଲ କଲେ ଲଢ଼େଇ ଭିନ୍ନ ମୋଡ଼ ନେବ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବ ।

ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାଜିଚୌକରେ ପହଂଚିବା ପରେ ସେଠାରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବରେ ଏକ ସଭା ଆୟୋଜିତ ହେଲା । ଏହି ସଭାରେ ଶ୍ରୀ ଗତିକୃଷ୍ଣ ଭଞ୍ଜ ସଭାପତିତ୍ଵ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ନେତାମାନେ ସେଦିନ ~~ରାଜପ୍ରାସାଦ ଦଖଲ~~ କରି ଆଉ କିଛି ସମୟ ଦେବା ପାଇଁ ଆବେଦନ କଲେ । ~~ପ୍ରାୟତଃ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଉତ୍ତର~~ ଏବଂ

ଉଷାହ କମିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ସମୟ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲେ ସେମାନେ ସଭାରେ “ସୁବୋହୁ ସିଂର ତାକ ଏଇ, ଆଉ ସମୟ ଦେବୁ ନାହିଁ” ସ୍ଳୋଗାନ ଦେଲେ । ତେଣୁ ସଭାରେ ଗୋଳ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଗତିକୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର, ହୋସେନ ମରିଗଲା- ଏକ ହାସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାପକ ଗଳ୍ପ କହି ସଭାକୁ ଶାନ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଏହି ଗୋଳମାଳ ଭିତରେ ସଭା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସଭାପରେ ପ୍ରଚାର ହେଲା ଯେ ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜା ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବା ପାଇଁ ରାଜି ହୋଇଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦାବି ଥିଲା- ଦାୟିତ୍ୱ ମୂଳକ ଶାସନ । ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରଚାର ହେଲା ଯେ ସେ ଦାୟିତ୍ୱଟି ପଚେଲଙ୍କୁ ଓ ଶାସନଟି ମହତାବଙ୍କୁ ଦେଲେ, ମୂଳକଟି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମାନଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା ।

ମୟୂରଭଞ୍ଜ ବ୍ୟତୀତ ସବୁ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ହେଲା । ଢେଙ୍କାନାଳ ମିଶ୍ରଣ ପରେ ମୁଁ ପୁଣି କଲେଜକୁ ଫେରି ଆସିଲି । ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲି ।

ଢେଙ୍କାନାଳର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶ୍ରଣ ପରେ ସେଠାରେ ଚାଉଳ ଦର ବଢ଼ିଲା । ମୁଁ ପୁଣି ଢେଙ୍କାନାଳ ଯାଇ ଚାଉଳ ଦର ବୃଦ୍ଧି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରିଚାଳନା କଲି ।

ପଟିଆ ବନ୍ଧ

୧୯୪୮ ମସିହାରେ ପଟିଆ ବନ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଛାତ୍ରମାନେ ସଂଗଠିତ ହୋଇ ଆସି ଏହି ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ ହେଲେ । ପଟିଆ ବନ୍ଧ ଏକ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା । ଏହାର ସଂକେତ ଥିଲା- ଦେଶର ପୁନର୍ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସରକାରୀ ସହଯୋଗରେ କରାଯିବ । ପଟିଆ ବନ୍ଧ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ପରେ ଏହି ଦିଗରେ ଦେଶର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରିଚାଳନା କରିବାର ଏକ ଉତ୍କଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।

କଟକ ସହର ପାର୍ଟି ସଂଗଠନ

କଟକ ସହରରେ ପାର୍ଟି ସଂଗଠନକୁ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ- ସେମାନେ ହେଲେ କ. କେଶବ ଦାସ, କ. ଶମ୍ଭୁ ବିଶ୍ୱାଳ, କ. ଅରୁଣ ବିଶ୍ୱାଳ, କ. ଯଦୁନନ୍ଦନ ବିଶ୍ୱାଳ, ଗିରିଜା ଭୂଷଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବଂଶୀଧର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅଧ୍ୟାପକ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, କ. କଲ୍ୟାଣ ମଜୁମଦାର, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ସେଠୀ ପ୍ରମୁଖ ।

ଦରଦାମ ବୃଦ୍ଧି, କଟକ ସହରର ଦୁରାବସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ମୁଖ୍ୟ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ପାର୍ଟି ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାହିର କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ କଟକ ପ୍ରେସ ଓପାର୍ଟ୍ମେଣ୍ଟ, ଟେଲିଫୋନ୍ ଓପାର୍ଟ୍ମେଣ୍ଟ ଇଉନିଅନ- ଏସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ନେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପାର୍ଟିର ମୁଖପତ୍ର “ମୁକ୍ତିଯୁଦ୍ଧ” କୁ କଲେଜ, ବସ୍ତି, ରାସ୍ତାରେ ହକିଂ କରି ବିକିବା ମୁଖ୍ୟ କାମ ଥିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଚାଉଳ, କିରାସିନି ଦରବୃଦ୍ଧି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ସଭା ଚୌରାଶଙ୍କର ପାର୍କରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ସ୍ୱର୍ଗତ ବୀରେନ ମିତ୍ର ଯିଏ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମାନଙ୍କ ସଂଗେ କାମ କରୁଥିଲେ, ସେ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସାରିଥିଲେ । ସେ ଅତୀତ ପାର୍ଟିର ଏହି ମିଟିଂ ଉପରେ କେତେକ ଲୋକଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଏବଂ ଚୌରାଶଙ୍କର ପାର୍କରେ ମାରପିଟ୍ ହେଲା । ଏହି ମାତପିଟ୍ରେ ସାଥୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଯଦୁନନ୍ଦନ ବିଶ୍ୱାଳ, ଯେକି ବିରେନ ମିତ୍ରଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଆହତ ହେଲେ । ଏହି ବର୍ଷ କେତେକ ପାର୍ଟି ସାଥୀ ରେଡିକ୍ସେସନ ବାହାଘର କଲେ । କମ୍ପୋଡ଼ ନିରୁପମାଙ୍କ ସହ ଗଙ୍ଗାଧର ରଥଙ୍କ ବିବାହ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ବିବାହ, କମ୍ପୋଡ଼ ଶୈଳେନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ବିବାହ, କ. ନନ୍ଦ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ବିବାହ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ବିବାହ ପରେ ସାଥୀ ଗଂଗାଧର ରଥ ପାର୍ଟିରୁ କ୍ରମେ ଦୂରେଇ ଗଲେ । ସେ ଲ’ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଇନସୁରାନ୍ସ କଲେ ।

୧୯୪୮ ମସିହାରେ ଛାତ୍ର କନଫରେନ୍ସ କଟକରେ ହେଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ନରହରି କବିରାଜ- ଏହି ସମ୍ମିଳନୀକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ପରେ କେତେକ ଅପ୍ରାତିକର କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ କେତେଜଣ ଛାତ୍ରସାଥୀଙ୍କୁ ପାର୍ଟିରୁ ବହିଷ୍କାର କରାଗଲା ଏବଂ ଜଣେ ସାଥୀ ବିଷଖାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏହା ପାର୍ଟି ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ହଇଚଇ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ମୁଁ ସେତେବେଳେ କଟକ ସହର ପାର୍ଟିର ସଂପାଦକ ଥିବା ହେତୁ, ମୋତେ ଏ ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ପଡିଲା, ଯାହାକି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ମୋତେ ବହୁ ମାନସିକ କଷ୍ଟ ଦେଇଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ପାର୍ଟି ସମ୍ମିଳନୀ

ପାର୍ଟିରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଚାଲିଲା । ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଦୁଇଟି ବିଚାରଧାରା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ କମ୍ପୋଡ଼ ଯୋଷୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପାର୍ଟି ଜାତୀୟ ପୁନର୍ଗଠନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ବିଚାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା, ସେହି ବିଚାର ସଠିକ

ନୁହେଁ ବୋଲି ଏକ ଚିନ୍ତାଧାରା ପାଟି ଭିତରେ ପ୍ରଧାନ୍ୟ ଲାଭ କଲା । କ.ଯୋଷୀ ପାଟି ନେତୃତ୍ୱ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ଏକଘରିଆ ହୋଇଗଲେ । ପାଟି କେନ୍ଦ୍ର କମିଟି ପ୍ରସ୍ତାବିତ ୨ୟ ପାଟି କଂଗ୍ରେସରେ ଯେଉଁ ରଣ କୌଶଳ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ- ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କଲା । କମ୍ପ୍ରେଡ ବିଶ୍ୱନାଥ ମୁଖାର୍ଜୀ ଯିଏ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟି ସଭ୍ୟଥିଲେ, ସେ କଟକ ଆସି, ପାଟିର ଜେନେରାଲ ବଡ଼ି ବୈଠକରେ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଥିବା ରଣନୀତି ଓ ରଣ କୌଶଳ ଉପରେ ରିପୋର୍ଟ କଲେ । ଓଡ଼ିଶା ପାଟିର ପ୍ରଥମ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀ ପଟିଆର ଗାଡ଼କଣରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଆସାମର କମ୍ପ୍ରେଡ ନୀଳମଣି ବଡ଼ଠାକୁର, କେନ୍ଦ୍ର କମିଟିର ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ପାଟି ଭିତରେ ଥିବା ଗୋଷୀବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସମ୍ମିଳନୀରେ ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ ପାଟିର ସଂପାଦକ ପୁନଃ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଟେଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷା ସରିଯାଇଥିଲା । ଅନର୍ଥରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ମନୋନୀତ ହେଲି । କଲିକତାରେ ଯେଉଁ ପାଟି କଂଗ୍ରେସ ହେଲା, ସେଥିରେ ଯୋଷୀଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ନୂତନ ରଣକୌଶଳ ଓ ରଣନୀତି ଗ୍ରହଣ କଲା । କମ୍ପ୍ରେଡ଼ ଯୋଷୀ ପାଟି ସଂପାଦକରୁ ଗଲେ । ବି.ଟି.ରଣଦିବେ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟିର ସଂପାଦକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

ଯୋଉ ସାଥୀମାନେ କଲିକତା କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଷ୍ଟେମାନେ ଫେରି ଆସିଲେ ଏବଂ ଅଜ୍ଞାତବାସ ଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ଅଜ୍ଞାତବାସକୁ ଗଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଏକ ଅପ୍ରୀତିକର ଘଟଣା ଯୋଗୁ ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ପାଟି ସେକ୍ରେଟାରୀରୁ ବିଦାୟ ଦିଆଗଲା । ଗାଡ଼କଣ ସମ୍ମିଳନୀରେ ପାଟି ଭିତରେ ଯେଉଁ ଦୁନ୍ଦ୍ୱି ଥିଲା, ସେହି ଦୁନ୍ଦ୍ୱି ଭିତରେ ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ ପାଟିରୁ ବହିଷ୍କାର କରାଗଲା । କେତେକ ସାଥୀ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ କ୍ୟାମ୍ପେନ ଆରମ୍ଭ କରି ପାଟି ଭିତରେ କିଛି ପରିମାଣରେ ନୈରାଶ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି ପାଟି ସଂପାଦକ ହେଲେ । ସେ ଅଜ୍ଞାତବାସରୁ ପାଟିକୁ ପରିଚାଳନା କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମୋ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଲା । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଥିଲି ଏବଂ ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଉଥିଲି- ବହୁ ସାଥୀ ହଷ୍ଟେଲରେ ମୋ କହିବା ଅନୁସାରେ ଖାଉଥିଲେ । ପରୀକ୍ଷା ଫି ଦେବା ବେଳକୁ ହଷ୍ଟେଲର ବକେୟା ଦେବାପାଇଁ ବହୁତ ଗୁଡ଼ିଏ ଟଙ୍କାର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଲା । ଘରୁ ଆସିଥିବା ଟଙ୍କା କମ ଥିବା ହେତୁ ଓ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ତାରିଖରେ ପରୀକ୍ଷା ଫି ଦାଖଲ ନକରି, ଶେଷ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କଲି । ବାପା ଯେହେତୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଦେବେନାହିଁ, ତେଣୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଭରଣା କରିବା ପାଇଁ ମୋ ବୋଉଙ୍କୁ ଖବର ଦେଲି । କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ତାରିଖ ଓ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ପହଂଚି ପାରିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ

ସେତେବେଳେ ବିଚାର କରୁଥିଲି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ କଲାପରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଇତିହାସରେ ଏମ.ଏ. ନଥିବା ହେତୁ, ବାହାରେ କୌଣସି ଯାଗାରେ ଏମ.ଏ ପଢ଼ି ଅଧ୍ୟାପକ ହେବି ।

ଯେତେବେଳେ ଦିନ ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ଟଙ୍କା ପହଞ୍ଚିଲା ନାହିଁ, ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଅଜ୍ଞାତବାସରୁ ମୋ ପାଖକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆସୁଥିଲା ମୁଁ ଅଜ୍ଞାତବାସ ଯିବା ପାଇଁ, ମୋ ସମେତ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ।

ଟଙ୍କା ନପହଞ୍ଚିବାରୁ ମୋ ଛାତ୍ର ଜୀବନ ସରିଯିବ, ମୁଁ ନିଯିତ ହେବି ବୋଲି, ମୋ ମନରେ ଗଭୀର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତ ହେଲା । ସେହି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତରୁ ମୁକୁଳିବା ପାଇଁ ରେଭେନ୍ସା ଛକରେ ୨ଟା ବେଳେ ପହଞ୍ଚି ସେଠାରେ ଇତ୍ୟକ୍ତ ବୁଲିଲି । ଶ୍ରୀ ରାଧାମୋହନ ଗଡନାୟକ ଏକ ସାଇକେଲରେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ମୋର ଚେହେରା ଦେଖି ମୋର କଣ ହୋଇଛି ବୋଲି ପଚାରିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ମୋର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାତ କାରଣ କହିଲି । ସେ ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ମୋତେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯିବାକୁ କହିଲେ । କଲେଜ ଛକରେ ଅନତି ଦୂରରେ କାଶିମ ମଞ୍ଚିଲଙ୍କର ଏକ ଗୋଦାନ ଥିଲା । ଗଡନାୟକ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ତାଙ୍କ ସାଇକେଲ ଓ ହାତରୁ ସୁନାମୁଦି ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧା ଦେଲେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ୪୦୦ ଟଙ୍କା ଆଣି ମୋତେ ଦେଲେ । ୪ଟା ବାଜିବାକୁ ୫ ମିନିଟ ଆସ । ମୁଁ ଯାଇ କଲେଜରେ କାଉଣ୍ଟରରେ ପହଞ୍ଚି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶିବଚରଣ ବିଶ୍ୱାଳ, ଯିଏକି ଆମ କୁଳଜ ସ୍କୁଲର ପୁରାତନ ଛାତ୍ର ଥିଲେ- ସେ ମୋତେ ଭାରି ଭଲ ପାଉଥିଲେ- ସେ କାଉଣ୍ଟର ଚାର୍ଜରେ ଥିଲେ, ଫି ଦେବାକୁ କହିବାରୁ ସେ କହିଲେ-ତୋତେ କେବଳ ଅପେକ୍ଷା କରି ଏକାଉଣ୍ଟ ଲୋକ କରିନଥିଲି । ତାଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେଇ ରସିଦ୍ ହାସଲ କରି, ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇ ହଷ୍ଟେଲକୁ ଚାଲିଲି । ହଷ୍ଟେଲକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋପାଳ ମିଶ୍ର ଯେକି ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟଥିଲେ, ବିଶେଷ କରି ବହୁ ଅନ୍ତରଗ୍ରାହଣରେ ଥିବା କମ୍ପୋଜିସନ୍‌କୁ ହଷ୍ଟେଲରେ ସାମୟିକ ଅଜ୍ଞାତରେ ରହିବାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଅବଦାନ ଥିଲା । ସାଥୀ ବିଜୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ସାମୟିକ ଭାବରେ ଅଜ୍ଞାତ ବାସରେ ରହିବାରେ ସେ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗତ ଶ୍ରୀ ପଦାରବିନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରୁମ୍‌ରେ ତାଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ମୁଁ ହଷ୍ଟେଲ ଆଡକୁ ଯାଉଥିବା ଦେଖି, ସେ ହଷ୍ଟେଲଆଡୁ ଦୌଡି ଦୌଡି ଆସି, ଛାତ୍ର ଗୋପାଳ ମିଶ୍ର ମୋତେ କହିଲେ-ପୋଲିସ ଗିରଫ ପରଦ୍ୱାନା ଆଣି ତୁମକୁ ଖୋଜୁଛି ଏବଂ ତୁମ ରୁମ୍‌ରେ ବସିଛି । ମୁଁ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ରସିଦ୍‌ଟି ଧରାଇ ଦେଇ, କନିକା ଲାଲଗ୍ରେରୀ ବାଟେ ସେଠାରୁ ସଡକରେ ଯାଇ ଶଙ୍କରପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲି ।

ଅଜ୍ଞାତବାସ ଓ ରେଲବାଇ ଧର୍ମଘଟ

ମୋର ଅଜ୍ଞାତବାସର ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେହିଦିନଠାରୁ ମୁଁ ଆଉ ଛାତ୍ରାବାସକୁ ଯାଇ ନାହିଁ, କି ମୋର ଜିନିଷପତ୍ର ଆଣି ନାହିଁ । ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି, ମୋ ବୋଉ ଟଙ୍କା ଦେଇ ପଠାଇଥିବା ଲୋକ ସେହିଦିନ ଟ୍ରା ବେଳେ ହଷ୍ଟେଲରେ ପହଂଚି ଟଙ୍କା ଦେବା ପାଇଁ ମୋତେ ଖୋଜି ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଗଲା । ମୁଁ ଶଙ୍କରପୁରରେ ପହଂଚି ଅଜ୍ଞାତବାସ କେନ୍ଦ୍ର ସହ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲି । ସେତେବେଳେ ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଗଲା, ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ରେଲଓ୍ଵେ ଧର୍ମଘଟ କରିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇଛି । ସେହି ଧର୍ମଘଟରୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ସର୍ବତ୍ର ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହେବ ଏବଂ କ୍ଷମତା ଦଖଲ ହେବ ।

ମୋତେ ଶ୍ରୀ ଶିବାଜୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଗିରିଜା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହ ରେଲଓ୍ଵେ ଶ୍ରମିକ ମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ହେଲା । ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଲିମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସଂଗଠିତ କରିବାକୁ ହେବ । କୁଳମଣି ମହାନ୍ତି ନାମକ ଜଣେ ରେଲଓ୍ଵେ ଶ୍ରମିକ, ଯିଏକି ତୁଳି ଭ୍ରାଉଭର-ସେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲେ । କମ୍ପେଡ ସଏଦ ଅବଦୁଲ କାଦେର ମଧ୍ୟ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ସାମିଲ ହେଲେ । ସେତେବେଳେକୁ କମ୍ପେଡ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ପଢ଼ା ଶେଷ କରି ଅଲରଣ୍ଡିଆ ଟ୍ରେଡ଼ ଇଉନିଅନ କଂଗ୍ରେସର ରାଜ୍ୟଶାଖା (AITUC)ର ଦାୟିତ୍ଵ ନେଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଆମ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପର୍କରେବିଭିନ୍ନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ କୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଆମର କାମଥିଲା-ରେଲଓ୍ଵେ ଲାଇନରେ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଇ କୁଲିମାନେ ରହୁଥିବା ଘରେ ରହିବା ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରିବା । ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଲା । ସାଥୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ସେତେବେଳେ ନୂଆବଜାର ନିକଟରେ ଜଣେ ସରକାରୀ ତଳିଆ କର୍ମଚାରୀ ସଜିବାରୁଙ୍କ ଘରେ ଅଜ୍ଞାତବାସରେ ରହୁଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ମିଟିଂରେ ଯୋଗଦେବାପାଇଁ ଦୁର୍ଗାବାରୁ ଶଙ୍କରପୁର ଆସିଥିଲେ । ସେ ଗେରୁଆ ପିନ୍ଧି, ଆଶାବାଦି ଧରି ଆସିଥିଲେ, ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଡେନକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଗଲେ । ଜହ୍ନ ପଡିଥାଏ । ଆମେ ରାତିରେ କେନାଲ ବନ୍ଧରେ ଗଲାବେଳେ ରେଲଓ୍ଵେ ବ୍ରିଜ ପାଖରେ ଦୁଇଜଣ ପୋଲିସ-ଜଣେ ବୋଧହୁଏ ସବରନୁପେକୂର, ଆଉ ଜଣକ କନେଷ୍ଟବଲ; ସେହିବାଟରେ ସାଇକେଲରେ ଆସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦୁର୍ଗାବାରୁ ହତବତେଇ ଗଲେ ଏବଂ କେନାଲ ପହଂଚି ଆରପାଖକୁ ପକାଇଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ଏପରି କଲେ ପୋଲିସର ସନ୍ଦେହ ବଢ଼ିବ, ସେମାନେ ଆମର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପବନ

କରିବେ । ଫଳରେ ଆମେ ଗିରଫ ହେବା । ଦୁର୍ଗାବାବୁ ବାବାଜୀ ହୋଇଥିବାରୁ ମୁଁ ସେହି କେନାଲ ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲି ଏବଂ ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ବାହାଘରଟି କରାଇଦେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କରୁଣ ନିବେଦନ କଲି । ସେତେବେଳେ ବିଭାଘର ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଥାଏ । ପୋଲିସ ଦୁରଜଣ ସମେତ ନକରି ତାଙ୍କ ବାଟରେ ଚାଲିଗଲେ । ଆମେ ସେଠାରୁ ଯାଇ ସଚ୍ଚିବାବୁଙ୍କ ଘରେ ପହଂଚିଲୁ । ସେଠାରେ ସ୍ଥିର ହେଲା, ମୁଁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରୋଡ଼ରେ ରହି ସେଠାରୁ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କୋଅର୍ଡିନେଟ କରିବି । ମୁଁ ସେଠାରୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରୋଡ଼ ଗଲି ।

ଖୋର୍ଦ୍ଧାରୋଡ଼ରେ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇଂଜିନିଅର କ୍ୱାଟର ପଛପଟେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧିରେ ରହିଲି । ସେଠାର ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀ ତେଲଙ୍ଗା ଥିଲେ । ସେହିଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରେଲବାଇର କର୍ମଚାରୀ ମହମ୍ମଦର ଘର ଥିଲା । ମହମଦର ଘରେ ତାର ମାମୁଁ, ମା ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀ ରହୁଥିଲେ । ତା ମାମୁଁ, ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇଂଜିନିଅରଙ୍କ ଖାନସାମା କାମ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମା' ଜଗଣୀର ଗୋଟିଏ ଧ୍ୟାନକଳରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ମହମ୍ମଦର ମା ଏବଂ ମାମୁଁ ବଡ଼ ସ୍ନେହୀ ଥିଲେ । ମୁଁ ସବୁଦିନ ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଉଥିଲି । ଦିନେ ହଠାତ୍ ସମେତ ହେଲା ବୋଧହୁଏ ମୁଁ ରହୁଥିବା ଘରଟି ପୋଲିସ ନଜରକୁ ଆସିଯାଇଛି । ଏହାର କିଛିଦିନ ପୂର୍ବରୁ ରେଲଓ୍ୱେରେ କାମ କରୁଥିବା ସବୁ ସାଥୀଙ୍କର ଏକ ବୈଠକ ଦିନ ଗାଟା ବେଳେ ରେତଙ୍ଗ ଷ୍ଟେସନ ପାଖରେ ଥିବା ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଲି ବସାରେ ହେବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଏକ ଲେବୁଲ କ୍ରସିଂ ପାଖରେ ଥିଲା । ଅଣ୍ଡର ଗ୍ରାଉଣ୍ଡର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସାଥୁମାନେ ସେଠାରେ ଠିକ ସମୟରେ ପହଂଚିଲେ । ବୈଠକ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବୈଠକ ଆରମ୍ଭ ହେବାର କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ କେତେକ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ ସେ ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଲି ଘରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ତାଙ୍କୁ ପଚାରନ୍ତେ ସେମାନେ କହିଲେ- ସେମାନେ ହଜିଯାଇଥିବା ବକ୍ତି ଖୋଜୁଛନ୍ତି । ଏହା କହି ସେମାନେ ଚାଲିଗଲେ । ଆମର ସମେତ ହେଲା-ସେହି ମିଟିଂରେ ଥିବା କମ୍ପ୍ରେଡମାନେ ସେଇଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ ।

ମୁଁ, ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ଅଧ୍ୟାପକ କୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ଘନଶ୍ୟାମ ଖଣ୍ଡୁଆଳ-ସେହି ଟାଙ୍ଗିରେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଆସି ମୁଁ ରହୁଥିବା ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲୁ । ସେ ଦୌଡ଼ିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟଦାୟକ ଥିଲା । ସେଠାରେ ସ୍ଥିର ହେଲାଯେ ସମସ୍ତେ ଏକ ଯାଗାରେ ରହିବା ବିପଦଜନକ । ଅଧ୍ୟାପକ କୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଦୁର୍ଗାବାବୁ ଓ କୁଳମଣି ମହାନ୍ତି-ଏମାନେ ଷ୍ଟେସନଯାଇ ଟ୍ରେନରେ ଚାଲିଗଲେ । ସେ ଘରେ ମୁଁ, ଆଉଜଣେ ସାଥୀ ରହିଲୁ । ସେମାନେ ଷ୍ଟେସନକୁ ଚାଲିଗଲାପରେ, ମୋତେ ମହମ୍ମଦ ଆଣି ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଆମେ ଦୁଇଜଣ ବାଣ୍ଟିକରି ଖାଇଲୁ ।

କ୍ଷେସନକୁ ଯାଇଥିବା ସାଥୀମାନେ ଟ୍ରେନ ନପାଇ ଫେରି ଆସିଲେ ଏବଂ କବାଟ ଖୋଲି ସ୍ଥାନ ଠିକ କରି ଶୋଇବା ପାଇଁ ଚର୍ଚ୍ଚ ମାରିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ମୁଁ ଦଉଡ଼ିଆ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇଥିଲି । ମୋ ମୁହଁରେ ଚର୍ଚ୍ଚ ଆଳୁଅ ପଡ଼ିବାରୁ ପୋଲିସ ଘର ଭିତରକୁ ଆସିଛି ବୋଲି ଅଧ୍ୟାପକ କୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ତଣ୍ଡି ଚିପିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ସେ ଗଁ ଗଁ ହେଲେ । ଅନ୍ଧାରରେ ମୁହଁ ଦିଶୁ ନଥାଏ । ଦୁର୍ଗାବାରୁ ଯେତେ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କହିଲେ ମୁଁ ଶୁଣିଲି ନାହିଁ । ଦୁର୍ଗାବାରୁ ହଠାତ୍ ହାତରେ ଧରିଥିବା ଲମ୍ବା ଚର୍ଚ୍ଚଟିକୁ ହାତକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ପ୍ରହାର କଲେ । ପ୍ରହାରରେ ମୁଁ ଛାଡ଼ି ଦେଲି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଲଜିତ ହେଲି । କିଛି ସମୟ ହସଖୁସିରେ କଟିଲା । ରାତି ପାହିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ସେଠାରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଗଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ୨ଦିନ କଟିଗଲା । ମୋର ହଠାତ୍ ସନ୍ଦେହ ହେଲା ମୋ ରହିବା ଘରଟି ନିରାପଦ ନୁହେଁ ।

ଶୀତଦିନ ରାତି । ମୁଁ ହଠାତ ଦିନେ ଉଠି ଯାଇ ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ମଞ୍ଜରୀ ନିବାସରେ କବାଟ ଖଟ ଖଟ କଲି । ପ୍ରାଣନାଥ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମଞ୍ଜରୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ‘କିଏ’, ‘କିଏ’ ବୋଲି ବଡ଼ ପାଟି କଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣନାଥବାରୁ ତାଙ୍କୁ କୁପ ହେବାକୁ କହି, ତଳକୁ ଆସି କବାଟ ଫିଟାଇଲେ । ମୋ ମୁହଁକୁ ଦେଖି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । କଣ ଖାଇତ ବୋଲି ମୋତେ ପଚାରିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଦୁଇଦିନ ହେଲା ପୋଲିସ ଆଡ଼ଙ୍କରେ ମୁଁ କିଛି ଖାଇନଥାଏ । ପ୍ରାଣନାଥବାରୁ ମୋର ଉପବାସ କଥା ଶୁଣି, ମୋତେ ତଳେ ବସାଇ ଉପରକୁ ଗଲେ । ବୋଧହୁଏ ଘରେ ବୁଝିଲେ ଖାଇବାକୁ ଅଛିକି ନାହିଁ । କେହି ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅସନ୍ନତ୍ୱ ହୋଇ ପାଟି କାରିବା ମୁଁ ଶୁଣି ପାରିଲି । ସେତେବେଳେ ଶୀତଦିନ ରାତି ୧୨ଟା । ପ୍ରାଣନାଥବାରୁ ଲଣ୍ଠନଟିଏ ଧରି ସେହି ନିଶାବ୍ଦରେ ପ୍ରବଳ ଶୀତସତ୍ତ୍ୱେ ବଜାରଆଡ଼େ ଗଲେ । ବଜାରରୁ କିଛି ଶୁଖିଲା ବାସି ଜିଲ୍ଲାପି ଓ ବରା ଆଣି ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ମୁଁ ସେଦିନ ରାତିରେ ସେଠାରେ ରହିଲି । ତା ପର ଦିନ ସାଥୀ ଦୁର୍ଗାଧକଙ୍କ ଜରିଆରେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସହ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ମହମ୍ମଦ ଆସିଲେ । ମହମ୍ମଦ ଗୋଟିଏ ରହିବାଘର ଠିକଣା କରି ସଂଧ୍ୟା ବେଳକୁ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ଘରଟି ଥିଲା ଚର୍ଚ୍ଚ ଏବଂ ପୋଖରୀ ପାଖରେ ରହୁଥିବା ଶ୍ରମିକ ବସ୍ତିରେ ।

ବନମାଳିପୁରର ବାନାୟର ପାତ୍ର ନାମକ ଜଣେ ଧର୍ମଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ସେ ଘରଟିଥିଲା । ବାନାୟର ମଉସାଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ଜଣେ ପୁତୁରା ସେଠାରେ ରହୁଥିଲେ । ସେ ବଡ଼ ସ୍ନେହାଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ରୁମ । ଘର ଆଗରେ ଅଗଣା ଥିଲା । ମୁଁ ସେଠାରେ ରହିଲି । ସେଠାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା-ବନମାଳି ମଉସା ଓ ତାଙ୍କ ପୁତୁରା, ରାତିଆଇ ଗାଧୋଇ ଆସିଲେ ମୋତେ ଖାଇବାକୁ ଦେବେ ଓ କାମକୁ ଗଲାବେଳେ ଘର ବାହାରୁ

ତାଲା ପକାଇ ଯିବେ । ପ୍ରତିଦିନ ଝଟା ବେଳକୁ ସେମାନେ ଆସି ଅନ୍ଧାର ହେଲେ ମୋତେ କିଛି ଜନଶୂଆ ଖାଇବାକୁ ଦେବେ-ମୁଁ ବାହାରେ ଝାଡ଼ା ଉତ୍ୟାଦି ଫେରିବାକୁ ଯାଏ । ରାତି ୮ଟା ବେଳକୁ କଲୋନୀରେ ଥିବା ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଭେଟିବାକୁ ପଡ଼େ । ସେମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମଘଟ ସଂପର୍କରେ କୁହାଯାଏ । ସେଠାରେ ଏହିପରି ଭାବରେ କିଛିଦିନ କଟାଇବା ପରେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ୟାଙ୍ଗ କୁଳି ଅଂଚଳକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ରେଲଓ୍ଵେ ଧର୍ମଘଟର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ରେଲଓ୍ଵେ ଧର୍ମଘଟ କିପରି ପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ହେବ-ତାହା ସ୍ଥିର କରିବାପାଇଁ କଲିକତାର ମହାଯତି ସଦନରେ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ରେଲଓ୍ଵେରେ କାମ କରୁଥିବା ସାଥୀ ସମର୍ଥକ ମାନଙ୍କର ଏକ ବୈଠକ ହେଲା । ଏଥିରେ ଯୋଗଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ଓ ସାଥୀ କୁଳମଣି ମହାନ୍ତି ଗଲୁ । ବୈଠକରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା, ମାର୍ଚ୍ଚ ୯ ତାରିଖ ରାତିରେ ଧର୍ମଘଟ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଯେଉଁଠି ଶ୍ରମିକମାନେ ଧର୍ମଘଟ ନକରିବେ, ସେଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ଉପାୟରେ ଟ୍ରେନକୁ ଅଟକାଇବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଜବରଦସ୍ତି ଧର୍ମଘଟ କରାଇବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ରେଳ ଲାଇନ ଉତ୍ତାପିତକାରୀ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଭିନ୍ନ କୌଶଳ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ସମ୍ମିଳନୀରୁ ଫେରିବା ପରେ କୁଳମଣି ବାବୁ ଓ ମୁଁ ଖଡଗପୁରରେ ସାଥୀ ମହାଦେବ ଚାଟର୍ଜୀ ଯିଏ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ସେସନ ମାଷ୍ଟର ଓ ପାର୍ଟି ସଭ୍ୟ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିଲୁ । ତାପରଦିନ ମହାଦେବବାବୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ଖଡଗପୁର ଗୋଲ ବଜାରରେ ଏକ ସାଧାରଣ ସଭା ହେଲା । ସେହି ସଭାରେ ମୋତେ ଭାଷଣ ଦେବାପାଇଁ ମହାଦେବ ବାବୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ସଭାକୁ ଗଲୁ । ମୋତେ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରୋଡର ଜଣେ ରେଲଓ୍ଵେ ଶ୍ରମିକ, ପପଲିଂ ପଟର କାମ କରେ ବୋଲି ପରିଚିତ କରାଇଲେ । ମୁଁ ଖୁବ ଗରମାଗରମ ଭାଷଣ ଦେଲି । ବହୁତ ତାଳି ହେଲା । ମହାଦେବ ବାବୁଙ୍କ ଘରେ ରହିଲି । ସେହିଦିନ ରାତିରେ କୁଳମଣିବାବୁ କଟକ ଫେରିଗଲେ । ମୁଁ ସେଠାରୁ କେତେକ ବିଶେଷ ସରଂଜାମ ଧରି ଏହି ବିଶେଷ ପଦାର୍ଥର ବ୍ୟବହାର ଶିଖି ପରଦିନ ଆସିବି ବୋଲି ସ୍ଥିର ହେଲା । ପରଦିନ ସକାଳୁ ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ଚାରିଟା ବେଳେ ପୋଲିସ ମହାଦେବ ବାବୁଙ୍କ ଘର ଘେରଉ କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘର ପଛବାଟେ ଯେଉଁ କନେଷ୍ଟବଳଟି ଜଗିଥିଲା, ଏବଂ ସକାଳୁ ଦୁକାଉଥିଲା, ତୁପ କରି ଝା ଆଗରେ ପକାଇ ଆସି ଟ୍ରେନ ଲାଇନ କରେ କରେ ମଞ୍ଜୁରୀ ରୋଡଯାଏଁ ଆସିଲି । ଦୁଇଦିନ ହେଲା ଖାଇନଥିଲି । ଟ୍ରେନ ଯୋଗେ ସେଠାରୁ ଆସି ଜଟଣୀରେ ପହଂଚିଲି ।

ଅଜ୍ଞାତବାସରେ ପୋଲିସ ଚଢ଼ଢ଼

ଚାଲିଚାଲି ମୋର ବାରି ପଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ମୋତେ ଜ୍ୱର ହେଲା । ଜ୍ୱର ହେବାରୁ ଏକ ଚିଠି ଦେଇ ମହମ୍ମଦକୁ କଟକ ପଠାଇଲି । କନପରେନ୍ସରେ କଣ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା ସେସବୁ ବିଷୟ ଲେଖି କଟକ ଟ୍ରେଡ଼ଜର୍ଜନିଆନ ଅଫିସକୁ ପଠାଇଲି । ମହମ୍ମଦ କଟକରେ ଚିଠି ଦେଇ ସେଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଆଣି ଆସିଲେ । କବାଟ ଖତ ଖତ କରି ଚିଠିଟିକୁ କବାଟ ସନ୍ଧିରେ ଗନ୍ଧାଇ ଦେଇ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସେଇ ଚିଠିରେ ବହୁତ କିଛି ଟେକିନିକାଲ କଥା ବିଷ୍ଣୁତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା । ବାନାମ୍ବର ମଉସା ଆସିବାରେ ରୋଷେଇ କରି ସକାଳୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଖାଇ ଶୋଇଲି । ତାପରଦିନ ବାନାମ୍ବର ମଉସା ଓ ତାଙ୍କ ପୁତୁରା ବାହାରୁ ତାଲା ଦେଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେ ଚାଲିଯିବାର କିଛି ସମୟ ପରେ ମୁଁ ରହୁଥିବା ଘରର ପଶ୍ଚିମ ପାଖର ରାସ୍ତାରେ ଗାଡ଼ି ଶବ୍ଦ ହେଲା । କେତେକ ସଶସ୍ତ୍ର ସିପାହୀ ମାର୍ଚ୍ଚିଂ କରି ଚାଲିଗଲେ । ମୋର ସନ୍ଦେହ ହେବାରୁ ସେ ଘରେ ଥିବା କିଛି କାଗଜପତ୍ର ଟିକିଟିକି କରି ଚିରିଦେଲି । ସେମାନେ ଘର ପଛପଟରୁ ଆଗପଟ ରାସ୍ତାକୁ ଆସିଲେ । ସେହି ଲାଇନରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକଘର ଖାନତଲାସ କଲେ । ଏ ଘରଟି ତାଲା ପଡ଼ିଥିବାରୁ, ଏଘରେ କିଏ ରହୁଛି ଓ କାହିଁକି ତାଲା ପଡ଼ିଛି ବୋଲି ପଡ଼ିଶା ଘରେ ପଚାରିଲେ । ପଡ଼ିଶା ଘରବାଲା - ଏଘରର ଲୋକେ କାମକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ । ପୋଲିସବାଲା ଆଉ ଅପେକ୍ଷା ନକରି ଘରର ଦ୍ୱାର ଡାକିଲେ । ସେ ଡାକିଲା ବେଳେ, ଗତ ରାତିରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଚିଠି ପାଇ ପକେଟରେ ରଖିଥିଲି ତାହା ମୁଁ ବୁଲି ଯାଇଥିଲି । ସେ ଚିଠିଟିକୁ ଖୋଜିଲି, ପାଇଲି ନାହିଁ । ସେ ଚିଠି ପୋଲିସ ହାତରେ ପଡ଼ିଗଲେ ଅଣ୍ଟରଗ୍ରାଉଣ୍ଡ କଥା ଜଣାପଡ଼ିଯିବ, ତେଣୁ ମୁଁ ବିବ୍ରତ ହୋଇଗଲି । ଯେତେବେଳେ ତତା ହେଉଥିବା ଦୁଆର ପଡ଼ିଗଲା, ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସେ ରୁମର କବାଟ ପଛକୁ ଚାଲିଗଲି । ସେତିକିବେଳେ ମୋର ମନେପଡ଼ିଲା-ଉକ୍ତ ଚିଠିଟି ମୋ ପକେଟରେ ଅଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ତାକୁ ମୋଡ଼ି ପାଟିରେ ପକାଇ ଦେଲି । ତାହା ଓଦା ହୋଇଗଲା । ପୋଲିସମାନେ ଜଣେ ଡି.ଏସ୍.ପି ଶ୍ରୀ ରାଜ ଗୋବିନ୍ଦ ବୋଷଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଘର ଭିତରକୁ ପଶିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଅଭିନୟ କଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜଗୋବିନ୍ଦ ବୋଷ ପିଣ୍ଡଳ ଧରି ଘର ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରୁଥାନ୍ତି ଓ ବାହାରୁ ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଯେହେତୁ କବାଟ କୋଣରେ ଥିଲି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିଲି ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲେ ଘର ଭିତରୁ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ କାଳେ ବୋମା ପଡ଼ିପାରେ । ବହୁ ସମୟ ଏପରି ଅଭିନୟ କଲା ପରେ କବାଟ ପଛରେ ମୁଁ ଥିବା ସେମାନେ ଜାଣି ପାରିଲେ । ମୋର ସେତେବେଳକୁ

ଖୁବ ଲମ୍ବା ବାଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ୨୪ ବର୍ଷ ଯୁବକର ଦାଢ଼ି ଥିଲା । ରାଜଗୋବିନ୍ଦ ବୋଷ ମୋତେ ଦେଖି ହଠାତ ତାଙ୍କ ପିଞ୍ଜଳ ମୋ ଛାତିରେ ଲଗାଇ ରଖିଲେ ଏବଂ ପୋଲିସ ମାନଙ୍କୁ ମୋତେ ଆରୋଷ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଏହାର କାରଣ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ କେତେଥର ମୁଁ ପୋଲିସଠାରୁ ଖସିଯାଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ପୋଲିସ ପାଖରେ Dangerous and desparate କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲି । ତା' ମଧ୍ୟ ଜେଲଖାନାରେ ଅଟକବନ୍ଦୀ ହେବାରୁ ground of detainment ର ପ୍ରଥମ କାରଣ ରୂପେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ହେଲା ।

ରାଜବାବୁ ପିଞ୍ଜଳ ଲଗାଇବା ସଂଗେ ସଂଗେ ତାଙ୍କ ସହ ଆସିଥିବା (C.I.D. Inspector) ସି.ଆଇ.ଡି ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଗୋପୀନାଥ ଦାସ ମୋ ପାଟିରେ କିଛି ଜିନିଷ ଥିବା ଜାଣି ପାରିଲେ । ଜାଣିବାକ୍ଷଣି ମୁଁ ପିନ୍ଧିଥିବା ଗାରିଗାରିକା ସାର୍ଟ କଲର ଧରି ପକାଇଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଜୋରରେ ଠେଲି ଦେଲି । ସେ ପଡ଼ିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ବିପ୍ଳୟର କଥା ଏହିଯେ ବୋଷ ନିହାଣିଆ ମୋ ଛାତିରେ ପିଞ୍ଜଳ ଲଗାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତ୍ରିଗର ଟିପିଲେ ନାହିଁ । ଗୋପୀବାବୁ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ପରେ ସମସ୍ତ ପୋଲିସ କୁହ ବ୍ୟାଗ୍ର ପରି ମୋ ଉପରେ ଲମ୍ବ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ମୋ ବେକ ଓ ଛାତିକି ମୋ ପାଟିରେ ଥିବା ଜିନିଷକୁ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ବହୁତ ଆଘାତ କଲେ । ଏ ଆଘାତ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ପାଟିରେ ଥିବା କାଗଜକୁ ଗର୍ଭସ୍ଥ କରିବାକୁ ମୁଁ ସମର୍ଥ ହେଲି । ତାପରେ ସେମାନେ ମୋ ବେକ, ଚଷ୍ମ ଏବଂ ଛାତିକୁ ରାଇଫଲ ପଛପଟେ ଯେଉଁ ଆଘାତ କଲେ ସେଥିରେ ମୋର ରକ୍ତ ବାନ୍ତି ହେଲା । ମୁଁ ଅଚେତ ହୋଇଗଲି । ମୋର ସାର୍ଟ ରକ୍ତାକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ମୋତେ ନେଇ ସେମାନେ ଆଣିଥିବା (Pick up) ପିକ୍‌ଅପ୍ ଗାଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି କରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେହି କଲୋନୀରେ ବହୁଲୋକ ଜମା ହୋଇଗଲେ । ପୋଲିସ ତରଫରୁ ସେମାନଙ୍କୁ କୁହାଗଲା ଏ ଜଣେ ଡକ୍ଟର-ସେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ପାଇଁ ବିଷ ଖାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାରୁ, ଆମେ ତାକୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ସେ ଅଚେତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତାପରେ ସେମାନେ ମୋତେ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନେଲେ । ମୁଁ ବିଷ ଖାଇଛି- ଏହା ପ୍ରଚାର କରି ମୋର ପେଟ(ଷ୍ଟମାକ୍) ଝାସ କଲେ । ପାକସ୍ଥଳୀ ଝାସ ଖୁବ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦାୟକ । ମୁଁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ ହେଉଥିବା ବେଳେ ମୋର ପୁରା ଚେତନା ଆସିଲା । ମୋ ପେଟ ଭିତରୁ କାଦୁଅ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଯେଉଁ କାଗଜ ବାହାରିଲା, ତାକୁ ସେମାନେ ବୋତଲରେ ରଖିଲେ ଏବଂ ବିଷ ଖାଇଛି ବୋଲି କହିଲେ । ତାହା ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ରଖିଲେ । ପାକସ୍ଥଳୀ ଝାସ ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଇଥିଲି-ସେତେବେଳେ ରାଜଗୋବିନ୍ଦ ବୋଷ ପିଞ୍ଜଳ ଦେଖାଇ ମୋତେ ପଚାରୁଥିଲେ- ରାମକୃଷ୍ଣ ପତିଙ୍କ ସହ ଅନ୍ୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତାମାନେ କେଉଁଠି

ଅଛନ୍ତି ? କୁହ, ସେ ମୋରଠାରୁ କୌଣସି ଖବର ଆଦାୟ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ମୋତେ ଜଟଣୀ ପୋଲିସ୍ ସେସନକୁ ନେଲେ । ପୋଲିସ୍ ସେସନରେ ପହଂଚିଲା ବେଳକୁ ବାନାମ୍ବର ମଉସା ଓ ମହମ୍ମଦକୁ ଗିରଫ କରି ଆଣି ହାଜତରେ ରଖିଥିଲେ । ମୋ ଲୁଗା ପଟା ରକ୍ତାକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ମୋତେ କିଛି ସମୟ ବାହାରେ ରଖି ହାଜତ ଭିତରକୁ ନେଇ ତାଲା ପକାଇ ଦେଲେ । ସେ ହାଜତ ଭିତରେ ଆମେ ମା ଜଣ ରହିଲୁ ।

ଅଣ୍ଟାରେ ହଉଡ଼ି, ହାତେ ହାତକଡ଼ି

ମୋ ଠାରୁ ଖବର ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ଯାବତୀୟ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଜଟଣୀ ହାଜତରେ ରାତିରେ ରହି, ତାପରଦିନ ସକାଳୁ ଅଣ୍ଟାରେ ଦଉଡ଼ି, ହାତରେ ହାତକଡ଼ି ଦେଇ ଆମକୁ ଚଲାଇ ଚଲାଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧା କୋର୍ଟକୁ ନେଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ବଜାରରେ ଗଲାବେଳେ ଆମର ଜଣେ ସାଥୀ ଶ୍ରୀ ଆଗତବନ୍ଧୁ ମହାରଣା ମୋତେ ଦେଖିଲେ ଓ ମୋ ପଛେ ପଛେ କୋର୍ଟକୁ ଗଲେ । କିଛି ସମୟ କୋର୍ଟ ହାଜତରେ ରଖିବା ପରେ ଏସ୍.ଡି.ଓଙ୍କ ଉଚ୍ଚଲାସରେ ପହଂଚାଇଲେ । ସେତେବେଳେ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଏସ୍.ଡି.ଓ ଥିଲେ ଜଣେ ଆଇ.ଏ.ଏସ୍. ଅଫିସର-ଜୋନେଟା । ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ମାଟିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ପାଖରେ ହାଜର କଲେ, ସେତେବେଳେ ମୋର ରକ୍ତାକ୍ତ ଲୁଗା, କାମିଜି ଦେଖାଇଲି । ପୋଲିସ୍ ମୋ ଉପରେ କରିଥିବା ଅତ୍ୟାଚାର ବିବରଣୀ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଜୋନେଟାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ଜୋନେଟା ତାହା ଲେଖିବାକୁ ନାସ୍ତି କରିଦେଲେ । ତାପରେ ଆମକୁ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜେଲକୁ ନିଆଗଲା । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜେଲରେ ସାଧାରଣ କଏଦୀଙ୍କ ସହ ବାନାମ୍ବର ମଉସା ଓ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ରଖିଲେ । ମୋତେ ନେଇ ଜେଲରେ ଥିବା ସେଲ୍‌ରେ ରଖିଲେ । ସେଇ ସେଲ୍‌ରେ ସେତେବେଳେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଦୁର୍ଦ୍ଦାତ୍ତ ତକାଏତ ଆର୍ ଭେହେରାକୁ ରଖାଯାଇଥିଲା । ସେ ଜେଲରୁ ପକାଇ ଯାଉଥିବା ହେତୁ ତାକୁ ଗୋଡ଼ କଡ଼ି ଓ ହାତକଡ଼ି ଦେଇ ରଖାଯାଇଥିଲା । ମୋତେ ତା' ସହିତ ରଖାଗଲା । ସଂଧ୍ୟା ବେଳକୁ ସାଥୀ ଆର୍ ମହାରଣା, ସାଥୀ ନିରଞ୍ଜନ ଜଗଦେବ ମୋତେ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଗାମୁଛା ଓ ଲୁଙ୍ଗି ଦେଇ ଆସିଲେ । ତାପର ଦିନ ନିରଞ୍ଜନ ଓ ଆର୍‌ବାବୁ ଜାମିନ ମୁକ୍ତ କଲେ । ମହମ୍ମଦର ମା' ମୋର ଯାହା ଲୁଗାପଟା ଥିଲା, ବାନାମ୍ବର ମଉସାଙ୍କ ପୁତୁରା ଦ୍ଵାରା ମୋତେ ନେଇ ଦେଇ ଆସିଲେ । ମହମ୍ମଦ, ବାନାମ୍ବର ମଉସା ଜାମିନରେ ଗଲେ । ମୋତେ ପୁରୀ ଜେଲକୁ ପଠାଗଲା । ଯେହେତୁ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଭିଯୋଗ ନଥିଲା ।

ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜେଲରୁ ପୁରୀ ଜେଲ

ପୁରୀ ଜେଲରେ ପହଞ୍ଚି, ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି, ସେଠାରେ କଂପ୍ରେଡ ଶ୍ରୀ ଗତିକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱାଇଁ, ଗୋକୁଳ ମୋହନ ରାଏ ବୃତ୍ତାମଣି, ନାରାୟଣ ନାୟକ, ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାଥୀମାନେ ଅଛନ୍ତି । ମୋତେ ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ରଖା ନଯାଇ ଦୁଇ ନମ୍ବରରେ ଯେଉଁଠାରେ ସବୁ ଅଭ୍ୟାସଗତ ଅପରାଧୀମାନେ ଥାନ୍ତି, ସେଠାରେ ରଖାଗଲା । ଏହି ଅପରାଧୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଜେଲଖାନାରେ ‘ବି’ କ୍ଲାସ ଅପରାଧୀ ଭାବେ ପରିଚିତ । ଏମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପୋଷାକ ଦିଆଯାଏ ତାହା ମୋଟାଗାର ଥିବା ପେଣ୍ଠସାର୍ତ୍ତ । ଅନ୍ୟ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କର ସବୁ ଗାରଥିବା ପ୍ୟାଣ୍ଟ ସାର୍ତ୍ତ ଥାଏ । ଅନ୍ୟ ଅପରାଧୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପାଇଥାନ୍ତି ବା ଯାବଦ୍ଦ୍ୱୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଅଲଗା ଥାଆନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ ଜେଲଖାନାରେ ବିଭିନ୍ନ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଯାଏ । ଯଥା-ଡାକ୍ତରଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ, ଅପର କ୍ଲାସ ପ୍ରିଜିନର୍ମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ, ଡ୍ୱାର୍ତରଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଏବଂ ସେମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ କଳାଟୋପୀ ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି । ଜେଲଖାନାରେ ଏହି ‘ବି’ କ୍ଲାସ ଅପରାଧୀମାନେ ବିଶେଷ ଚତୁର ଏବଂ ନାନା ପ୍ରକାର ଧନ୍ଦାରେ ନିଜକୁ ସଂପୃକ୍ତ କରିଥାନ୍ତି । ଜେଲରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଜାହିର କରିଥାନ୍ତି ।

ମୁଁ ଯେଉଁ ଡ୍ୱାର୍ତରେ ରହିଲି- ସେ ଡ୍ୱାର୍ତରେ ସାଧାରଣତଃ ଲବ୍ଧଅପ୍ ହୋଇଗଲା ପରେ ଏହି ବନ୍ଦୀମାନେ ଚୋରୀ ଡକାୟତି ଓ ପକେଟମାରୁ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଏହା ବଡ଼ କୌତୁହଳପ୍ରଦ । ଏହି ଡ୍ୱାର୍ତରେ ପୁରୀ ସହରର ନାଲା ନାମକ ଜଣେ ଗୁଣ୍ଡା ଶ୍ରେଣୀର ଅପରାଧୀ ଥାଏ । ଏମାନେ କିପରି ଚୋରୀ କରନ୍ତି, ପକେଟ ମାରନ୍ତି, କି କୌଶଳ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି- ଏସଂପର୍କରେ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଏହି ଅପରାଧୀମାନେ ପାଟିରେ ଶୀସାର ପେଣ୍ଟ ପୁରାଇ ଗଳା ନିକଟରେ ଭିତର ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଗାତ କରିଥାନ୍ତି । ସୁନା ତେନ ପ୍ରଭୃତି ଛିତାଇ ଆଣି, ତାକୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ପାଟିରେ ପୁରାଇ ସେଇ ଗାତରେ ରଖି ଦିଅନ୍ତି । ଆବଶ୍ୟକ ପଡିଲେ ତାକୁ ଗାତରୁ ବାହାର କରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାନ୍ତି । ଜେଲଖାନାରେ ପାଟିରୁ ତାକୁ ବାହାର କରନ୍ତି । ସେଥିରୁ କିଛି ଅଂଶ ରଖି ସେମାନଙ୍କ ସହ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ସଂପୃକ୍ତ ଡ୍ୱାର୍ତର ମାନଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ସେହି ଡ୍ୱାର୍ତର ମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗଂଜେଇ, ଅଫିମ ଓ ମଦ ଚୋରାରେ ଯୋଗାନ୍ତି । ଜେଲଖାନାରେ ଲବ୍ଧଅପ୍ ପରେ ଆସର ବସିଲା କ୍ଷଣି ଏହିପରି ଘଟଣାମାନ ଆଲୋଚିତ ହୁଏ ।

ମୁଁ ପୁରୀ ଜେଲରେ ଥିବା ବେଳେ ବାମନଘାଟି ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ସହିତ ଯେଉଁ ଆଦିବାସୀ ନେତାମାନେ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲେଯଥା- ସୋନାରାମ ସୋରେନ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଆଣି ପୁରୀ ଜେଲରେ ରଖାଗଲା ।

ହାତକତି ଓ ଗୋଡ଼ କତି

ଏଥୁ ଭିତରେ ମୁଁ ବାମନଘାଟି ଅବରୋଧ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ବୋଲି ଓଡ଼ିଶା ପୋଲିସ ସାହେବ କରୁଥିଲେ । ମୋତେ ସେହି ଝାଡ଼ିରୁ ପ୍ରତିଦିନ ଜେଲଖାନା ଅଫିସକୁ ନିଆଯାଇ ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରାଯାଏ । ଏହି ଇଣ୍ଟରଗେସନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଉଥାନ୍ତି ବିମଲ ଘୋଷ ନାମକ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ପୋଲିସ ସି.ଆଇ.ଡି. C.I.D. କର୍ମକର୍ତ୍ତା । ଏହି ଇଣ୍ଟରଗେସନ ଏକ ଟର୍ଜର ଥିଲା । ଏଥିରେ ମୁଁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲି । ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଦାବି କଲି, ମୋତେ ଅନ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ବଂଦୀମାନଙ୍କ ସହ ରଖାଯାଉ । ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ମୋର ଅନୁରୋଧକୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରନ୍ତି । ଦିନେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମପୁର ନଯାଇ, ମୋତେ ଏ ଝାଡ଼ିରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ନ ପଠାଇଲେ, ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ମପୁର ଯିବି ନାହିଁ ବୋଲି ଅତି ବସିଲି । ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୋତେ ଭିତରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଶେଷରେ ଜେଲ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ ସିଂହଭୂମିର ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ । ସେ ମହାଶୟ ମୋର, କୌଣସି କଥା ନଶୁଣି ଝାଡ଼ିର ଏବଂ ସବୁ ‘ବି’ କ୍ଲାସ୍ ଦାଗାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ ମୋତେ ଜବରଦସ୍ତି ଝାଡ଼ି ଭିତରକୁ ପୁରାଇବାକୁ । ମୁଁ ଏଥିରେ ଉଦ୍‌ଘ୍ରେଷ୍ଟ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଧସା ପକାଇଲି । ତା ପରଦିନ ଏହି ଅପରାଧ ପାଇଁ ମୋତେ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ହାତକତି ଓ ଗୋଡ଼କତି ଦେଇ ଜେଲ ଭିତରେ ରୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଅର୍ଡର ଦେଇଗଲେ । ହାତକତି ଗୋଡ଼କତି ପଡ଼ି ମୁଁ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ପୁରୀ ଜେଲର ସେଲରେ ଅବରୁଦ୍ଧ ରହିଲି । ଜୀବନ ବଡ଼ କଷ୍ଟଦାୟକ ହେଲା ।

ସେଲ ଭିତରେ ମାଟି ପଲମରେ ଝାଡ଼ା ଫେରିବାକୁ ହୁଏ, ଗାଧୋଇବା ପ୍ରାୟ ନଥାଏ । ଜେଲଖାନାର ଯାହା ଖାଦ୍ୟ ତାହା ଦିଆ ହେଉଥାଏ । ଏହି ସମୟରେ ମୋର ଏ ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବା ପରେ ଗତିବାବୁ ଓ ଗୋକୁଳିଦାଙ୍କର ଯେଉଁ ରୋଷେଇ ହେଉଥାଏ- ସେଥିରୁ ଖାଇବାକୁ ପଠାନ୍ତି । ପ୍ରତି ୧୫ ଦିନରେ ଥରେ ମୋତେ କୋର୍ଟକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । ମୁଁ ବିଚାରାଧୀନ ବନ୍ଦୀଥାଏ ।

କୋର୍ଟକୁ ଗଲାବେଳେ ଗୋଡ଼କତି ଓ ହାତକତି କାଢ଼ି ଦିଆଯାଏ । ସେତେବେଳେକୁ ଘରେ ମୋର ବୋଉ ବାପା ଇତ୍ୟାଦି ମୁଁ କେଉଁଠି ଅଛି ଜାଣି ନଥାନ୍ତି । କୋର୍ଟକୁ

ନେଲାବେଳେ ଦୈବାଦ୍ ସେଇ କୋର୍ଟରେ ଚାକିରୀ କରୁଥିବା ଆମ ଅଂଚଳର କେତେକ ଲୋକ ମୋତେ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଆମ ଘରକୁ ଖବର ଦେଲେ । ତାର କିଛିଦିନ ପରେ ମୋତେ କଟକ ଜେଲକୁ ନିଆଗଲା ।

କଟକ ଜେଲରେ ଅଟକବନ୍ଦୀ

କଟକ ଜେଲରେ ମୋତେ ଅଟକବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ରଖାଗଲା । ପରେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି-ମୁଁ ପୁରୀ ଜେଲରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଥିବା କଥା ବାପା ଜାଣିବା ପରେ, ସେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନୀଳମଣି ପ୍ରଧାନ (କଟକ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଚେୟାରମ୍ୟାନ)କୁ କହିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଯାଇ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ(ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ)କୁ ଦେଖାଇଲେ । ପୁରୀ ଜେଲରେ ମୋତେ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି ତାହା ବାପା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ । ପୁରୀ ଜେଲରେ ବିଚାରାଧୀନ ବନ୍ଦୀ ଭାବେ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ-ତେଣୁ ମୋତେ କଟକରେ ଅଟକ ବନ୍ଦୀ ଭାବେ ରଖାଗଲା । ସେତେବେଳେ କଟକ ଜେଲର ୧୫/୧୬/୧୭ ନମ୍ବର ଡ୍ଵାର୍ଡରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଅଟକବନ୍ଦୀମାନେ ରହୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ୨୦୦ରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବ୍ରଜକିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ବନମାଳି ଦାସ, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଜେନା, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ସେଠୀ, ଶିବାଜୀ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଆଠଗଡ଼ ବାସୁଦେବପୁରର ବହୁ ସାଥୁ, ଆଠଗଡ଼ର ବିବେକାନନ୍ଦ ରଥ, ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ, ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିମଳ ରାହା, ଶମ୍ଭୁନାଥ ବିଶ୍ଵାଳ, ଯଦୁନନ୍ଦନ ବିଶ୍ଵାଳ, କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପଟିଆର ନିଶାମଣି ତ୍ରିପାଠୀ । ଏ ବହୁମାନେ ଜେଲଖାନାରେ ରହିବା ଦ୍ଵାରା ନିଜ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶୃଙ୍ଖଳା ତିଆରି କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ରିକ ହୋଇ ପ୍ରଭାତ ସଂଗୀତ ଓ ଆତର୍ଜାତିକ ସଂଗୀତ ଗାନ କରନ୍ତି । କୋରସ ପରେ ବ୍ୟାୟାମ କରନ୍ତି । ବ୍ୟାୟାମ ପରେ ଗାଧୋଇବା, ଜଳଖିଆ ଖାଇବା, ସାରି ସମସ୍ତଙ୍କର ଲୁଗା ହୁଏ । ଲୁଗା ପଟେ ଆଲୋଚନା ହୁଏ । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ ପରେ କିଛି ସମୟ ବିଶ୍ରାମ ପୁଣି ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ତାପରେ ଭଲିବଲ, ରିଙ୍ଗବଲ, ବ୍ୟାଡମିଣ୍ଟନ, ଡ୍ରଡ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଖେଳାଯାଏ । ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ଖାଇସାରି ଲବ୍ଧପରେ ରହି ରାତି ୯ଟା ୧୦ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଲୋଚନା ଚାଲେ । ପଢ଼ାପଢ଼ି ପାଇଁ ଯେଉଁ ବହି ଦିଆଯାଏ, ତାହା ବାହାରୁ ସେନସର ହୋଇ ଆସେ ।

ଏହି ସେନସର ପାଇଁ ବହୁ ଦିନ ଚାଲିଯାଏ । ଖବର କାରକ ମଧ୍ୟ ସେନସର ହୋଇ
ଆସେ । ଦିନେ ଦିନେ ଏହି ଖବର କାଗଜଟି କଟିଂ ହୋଇ ଝରକା ପରି ହୋଇ
ଆସିଥାଏ । ୧୫ ଦିନରେ ଥରେ ପରିବାର ସହ ଦେଖା କରିବାକୁ ବିଆଯାଏ ।
ଆମେମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ ବଂଦୀ ଥାଉ । ତେଣୁ ଆମ ଖାଇବ
ଜେଲଖାନା ଷୋରରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଆସେ । ଯେଉଁମାନେ ମେସ ଦାୟିତ୍ୱ
ନେଇଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହିସବୁ ଜିନିଷ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଏହିସବୁ ଜିନିଷ ସାଧାରଣତଃ
ହେତୁ ଡ୍ୱାର୍ତର ଆମକୁ ଯୋଗାଇବାର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥାନ୍ତି । ଆମ ସାଥୁମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ପରିମାଣର ଜିନିଷ ଆଣି ନିଜ ରୁଟି ଅନୁସାରେ ରୋଷେଇର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି । ଯେତେ
ବଂଦୀମାନେ ଆମର ଆଚେଷ୍ଟା ହୋଇ ରହନ୍ତି, ସେମାନେ ସାଥୁମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ
ରୋଷେଇ ବାସ କରନ୍ତି ।

ଜେଲଖାନାରେ ଥିଲାବେଳେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅନ୍ଧର ଗ୍ରାଉଣ୍ଡର କମ୍ପ୍ରେଡମାନେ
ଧରା ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ଆମର ସଂଖ୍ୟା କଟକ ଜେଲରେ ବଢୁଥିଲା । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ
ସାଥୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ପୁରୀରୁ କଟକ ଅଣାଯାଇଥବା ବେଳେ ଛତ୍ରାବତାରଠାରେ
ସେ ପୋଲିସ ଆଖିରେ ଧୁଳିଦେଇ ପକାୟନ କଲେ । ସେହିପରି ବ୍ରଜକିଶୋର
ପଟ୍ଟନାୟକ ମଧ୍ୟ ସେଠାରୁ ପକାୟନ କଲେ । ବ୍ରଜକିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ ପକାୟନ
କଲାବେଳେ ପୋଲିସ ଶଙ୍କରପୁର ଘେରଇ କରି ଖାନତଲାସ କଲେ ଏବଂ ଏହି ତଲାସ
ବେଳେ ସର୍ପକାମୁଡାରେ କେତେଜଣ ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଳ ମଲେ । କିନ୍ତୁ ବ୍ରଜବାବୁ
ଧରା ପଡିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସମସ୍ତ ଘଟଣାବଳୀ ଜନଜୀବନରେ ବିଶେଷ କଟି
ଯୁବକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଖୁବ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ଜେଲଖାନା ଭିତରେ କଠୋର
ଶୃଙ୍ଖଳା ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନଯାପନ କରି, ଏପରିକି ଅନ୍ଧରଗ୍ରାଉଣ୍ଡରେ ରହୁଥିବା କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ
ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ଆମ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥରୁ ଅଧେ ଡ୍ୱାର୍ତରମାନଙ୍କ
ଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରି କରାଇ ବାହାରକୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଗୁପ୍ତରେ ପଠାଯାଇଥିଲା ।

ଜେଲଖାନାରେ ସଂଗ୍ରାମ

କଟକ ଜେଲଖାନାରେ ଥିଲାବେଳେ କମ୍ପ୍ରେଡମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଗିରପ
ହୋଇ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, କେଶବନନ୍ଦ ଦାସ, ସୟଦ
ଅବଦୁଲ କାଦର, ଜବ୍‌ଧର ନନ୍ଦ, ଗିରିଜା ପଟ୍ଟନାୟକ, ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ ସା ପ୍ରମୁଖ
ସେତେବେଳେ ପାର୍ଟି ନିଶ୍ଚିତ କଲା ଜେଲଖାନା ମଧ୍ୟ ଏକ ସଂଗ୍ରାମର କ୍ଷେତ୍ର । ଏହିପରି

ସଂଗ୍ରାମ କରି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବଂଦୀଙ୍କ ଉପରେ କଲିକତା ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି ଜେଲ, ଏରଭତା ଜେଲ ପ୍ରଭୃତିରେ ଗୁଳିରେ ଅନେକ ସାଥୀ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ । ହାଇଦ୍ରାବାଦ (ତେଲେଙ୍ଗାନା) ସଂଗ୍ରାମ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ଜେଲଖାନାରେ କେତେକ ଦାବି ଉପରେ ଆମେ ଅନଶ୍ଚନ ଆରମ୍ଭ କଲୁ । ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ କମ୍ପ୍ରେଡମାନେ ପ୍ରଥମେ ଅନଶ୍ଚନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ପରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଯୋଗଦେବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ଅନଶ୍ଚନ ୧୨ ଦିନ ଚାଲିବା ପରେ ଜେଲଖାନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଚରପରୁ କମ୍ପ୍ରେଡମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ଆମେ ଅନଶ୍ଚନ କରୁଥିବା କେତେକ ସାଥୀ ୧୫ ନମ୍ବର ଡ୍ଵାର୍ଡରେ ଶୋଇଥିବା ବେଳେ ଅନଶ୍ଚନ ନକରିଥିବା ସାଥୀମାନେ ୧୬ ନମ୍ବରରେ ଖାଉଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଜେଲଖାନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସେମାନଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଚାବି ପକାଇ ଦେଇ ଆମ ମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ନେଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ୧୬ ନମ୍ବରରେ ଖାଉଥିବା ସାଥୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ସେମାନେ ତାହା ଜାଣିପାରି, ସେମାନେ ୧୫ ନମ୍ବରକୁ ପକାଇ ଆସିଲେ । ସଂଗେ ସଂଗେ ୧୫ ନମ୍ବରରେ ଆମେ ଶୋଇଥିବା ଖଟ ଗୁଡ଼ିକୁ ୧୫ ନମ୍ବରର ଦରଜା ପାଖରେ ରଖିଦେଇ ବାରିକେଟ ତିଆରି କରାଗଲା । ଜେଲଖାନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉ ହେଉ ଆମର ବାରିକେଟ ତିଆରି ହୋଇଗଲା ଏବଂ ପୋଲିସ ଗୁଳିକାଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଖଟ ଚାରିଆଡେ ରଖିଦେଲା ।

ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ ବାରିକେଟ ରକ୍ଷା କରିବାର ଦାୟିତ୍ଵ ନେଲେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ କମ୍ପ୍ରେଡଙ୍କୁ ବାରିକେଟ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଦାୟିତ୍ଵ ଦିଆଗଲା । ମଶାରୀ ବାତକୁ ଭାଙ୍ଗି ଗୋଜ କରାଗଲା । ଡ୍ଵାର୍ଡ ଭିତରେ ଥିବା ପିଣ୍ଡିକି ଭାଙ୍ଗି ସେ ଭଟା ଗୁଡ଼ିକୁ ବାରିକେଟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ବ୍ୟାରିକେଟ ଭିତରେ ଜମା କରାଗଲା । ରାତିରେ ଝାଡ଼ା ଫେରିବା କମ୍ପୋଡ ସଫା କରିବାର ଦାୟିତ୍ଵ କମ୍ପ୍ରେଡ ମାନଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । କମ୍ପ୍ରେଡମାନେ ସତର୍କ ରହିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଗଲା ।

କଟକ ଜେଲରେ ଅନଶ୍ଚନ

କଟକ ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର ଆସି ଧମକ ଦେଲେ ଯେ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ବାରିକେଟ ନ ଉଠାଇଲେ, ବାରିକେଟକୁ ବନ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଉଠାଯିବ । ଆମେମାନେ ଅଟକ ରହିଲୁ । ଜେଲଖାନାରେ ଅହରହ ସାଇରନ ବାଜିଲା । ମିଲିଟାରୀ ପୋଲିସ ଆସି ଅପେକ୍ଷା କଲେ । ଏହିପରି ୨ ଦିନ ବିତିଲା ପରେ, ୨ୟ ଦିନ ରାତିରେ

ଆମେମାନେ ହାଲିଆ ହୋଇଗଲୁଣି କି ନାହିଁ, ତାକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆସିଷାଣ୍ଡ ଜେଲର ଆସିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆମ ସତର୍କ ଗାର୍ଡମାନେ ଭସାରା ଦେଲେ ଏବଂ କମାରଖର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପୋଲିସନରେ ରହିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଏହା ଏପରି ରୂପନେଲା, ଆସିଥିବା ଆସିଷାଣ୍ଡ ଜେଲର ଡରିଯାଇ ଝାଡ଼ା ହୋଇଗଲେ । ଏପରି ୩ ଦିନ ଚାଲିବା ପରେ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଏକଥା ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ପଦ୍ଧତିରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଅନଶନ କରିବା ପାଇଁ ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହି ଅନଶନ ୪୨ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଲା । ଯେଉଁ ୧୨ ଜଣ ସାଥୀ ପ୍ରଥମରୁ ଅନଶନ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ଦୃଢ଼ ରହିଲେ । ଏ ଅନଶନ ସମୟରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ବହୁକିଛି କଥା ବୁଝିବା ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ସାଧାରଣତଃ ଅନଶନ କଲେ ଜେଲକର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଭଲ ବାସନା ଖାଦ୍ୟ ଆଣି ଗେର୍ ପାଖରେ ରଖି ଦିଅନ୍ତି । ଅନଶନକାରୀ ଭୋକ ବିକଳରେ କାଳେ ଖାଇଦେବେ । ଯେତେବେଳେ ଅନଶନକାରୀମାନଙ୍କ ଓଜନ କମିଯାଏ, ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ ସେତେବେଳେ ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଅନଶନକାରୀ ବଂଦୀ ପାଖରେ ଔଷଧ ଧରେଇ ଦିଅନ୍ତି । ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ କେହି ଔଷଧ ଖାଇନାହିଁ କିମ୍ବା ଜେଲକର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ପ୍ରଲୋଭନର ଶୀକାର ହୋଇନାହିଁ । ଏହାର ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି, ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ବଂଦୀ ଦୀର୍ଘଦିନ ଅନଶନ ପରେ ଅନୁଭବ କରେ ତାର ଜୀବନ ଶେଷ ହୋଇଯାଉଛି ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଢ଼େ, ସେତେବେଳେ ସେ ଦୃଢ଼ଭାବେ ରହିବା ଏକ ମାନସିକ ସାଧନା । ଗୁଳିରେ ମରିଯିବା ହୁଏତ ସହଜ କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ଅନଶନ କରିବା କଷ୍ଟଦାୟକ ।

ଏହି ସମୟରେ କଟକ ଜେଲରେ ଆମେ ସଂଯତଭାବେ ରହିଥିଲୁ । ଆମ ଭିତରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ ଥିଲା । ଏହି ଅନଶନ ପରେ ଜେଲଖାନାରେ ଜେଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ଅବିଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୁଣି ଥରେ ଅନଶନ କଲୁ । ଏହି ଅନଶନ ୧୫ ଦିନ ଚାଲିଲା । ଏଥର ଜେଲକର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଆମ ଝାଡ଼ରେ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବା ପରେ ସେମାନେ ପୌର୍ବ ଫିଡ଼ିଂ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସଫଳ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ପୌର୍ବ ଫିଡ଼ିଂ ପାଇଁ ବିରୋଧ କରିଥିବା ମୋତେ ଓ କମ୍ରେଡ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ସେଠାକୁ ୧୬ ନମ୍ବର ଝାଡ଼ରେ ଅଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହି ଜେଲ ଭିତରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବା ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟିର ସାଧାରଣ ସଂପାଦକ ବି.ଟି.ରଣଦିତ୍ତେ ଏକ ସାଧାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ଦେଇଥିଲେ । ଫଳରେ ଜେଲରେ ଏହି ପ୍ରତିରୋଧ ସଂଗ୍ରାମ ଯୋଗୁ ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗଳାର ଆଲିପୁର, ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଏରଜତା, ତାମିଲନାଡୁର ଜେଲମାନଙ୍କ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କେତେକ ସାଥୀ ପ୍ରାଣବଳୀ ଦେଇଥିଲେ । ରେକ ଧର୍ମଘଟରୁ କ୍ଷମତା ଦଖଲର

ଆହ୍ୱାନ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ଧର୍ମଘଟରେ ଯୋଗ ନଦେବାରୁ ଆମ ସାଥୀମାନେ ବୋମା ଧରି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଧରି ରେଳ ଧର୍ମଘଟ ସଫଳ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରାଣବଳୀ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ କାକଦ୍ୱୀପରେ ସଶସ୍ତ୍ର କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ହାଇଦ୍ରାବାଦରେ ତେଲେଙ୍ଗାନା ପାର୍ଟିର ସସସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ଏବଂ ସର୍ବଶେଷରେ ତେନେରାଇ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ହାଇଦ୍ରାବାଦରେ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀର ପ୍ରବେଶ ପ୍ରଭୃତି ବିଶେଷ ଘଟଣାମାନ ଘଟିଥିଲା । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ସଭା ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରିଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ସଂବିଧାନ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭଟ୍ଟା ଅସିଥିଲା । ପାର୍ଟିର ରଣନୀତି ଏବଂ ରଣକୌଶଳ ସଂପର୍କରେ ନାନା ସନ୍ଦେହ ମଞ୍ଚି ହୋଇଥିଲା । କଲିକତାରେ ୨ୟ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରେ ରଣଦିଗେଇ ନେତୃତ୍ୱରେ ଯେଉଁ ରଣନୀତି ଓ ରଣକୌଶଳ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା, ତାହା ଉପରେ ବହୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇଥିଲା । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ପାର୍ଟିର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କମ୍ରେଡ ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ଏକ ଚିଠି ଲେଖି ଏହି ରଣକୌଶଳ ପାର୍ଟିକୁ ଏକ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ନେଇ ଯାଇଛି ବୋଲି ବୟାନ କରିଥିଲେ । ତେଲରୁ ଖୋଲା ଖୋଲି ଭାବେ ଚିଠିଟିକୁ ବାହାରକୁ ପଠାଇଥିଲେ । କମ୍ରେଡ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ଏହି ସମୟରେ ପାର୍ଟିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଅବମାନନା କରି ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଆମ ଓଡ଼ିଶା ପାର୍ଟିର କେତେକ ସାଥୀ ତେଲଖାନାରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବୟାନମାନଙ୍କୁ ତେଲଭାଙ୍ଗି ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିଲେ । ତାହା ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା । ସେଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ସାଥୀମାନେ ହେଲେ- ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଶତପଥୀ, କଲ୍ୟାଣ ମଜୁମଦାର, ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ସାମନ୍ତ ଏବଂ ପାରାଦ୍ୱୀପର ହୃଷିକେଶ ।

୧୬ ଦିନ ଅନଶ୍ୱନ ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାରେ ଅନଶ୍ୱନକାରୀମାନେ ଖାଉଛନ୍ତି ଏବଂ କେତେକଙ୍କର ଓଜନ ବଢ଼ିଛି ବୋଲି ତତ୍କାଳୀନ-ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ବୟାନ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଘଟଣା ସଂପର୍କରେ ତେଲର ସାଥୀମାନେ ସତର୍କ ରହିଥିଲେ । ଜଣେ ସାଥୀ ପାଇଖାନକୁ ଯାଇ ଝାଡ଼ା ଫେରୁଥିଲା ବେଳେ, ସେଠାରେ ଡ୍ୱାର୍ତର ପୂର୍ବରୁ ରଖି ଯାଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଖାଉଥିବା ବଂଦୀମାନଙ୍କ ନଜରକୁ ଆସିଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ସେମାନେ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ପ୍ରହାର କଲେ । ତାପରେ କେତେକ ସାଥୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କଟକ ତେଲଖାନାରେ ସେତେବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ବୟସର ସାଥୀମାନେ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେଜଣ ବିବାହ କରି ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ଥିଲେ । ଯଥା- ପତିଆର

ସାଥୀ ନିଶାନଣି ତ୍ରିପାଠୀ, ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ବ୍ରଜ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶମ୍ଭୁନାଥ ବିଶ୍ୱାଳ, ଅରୁଣ ବରାଳ, ଯଦୁନନ୍ଦନ ବିଶ୍ୱାଳ- ଏମାନେ ଜେଲରେ ଥିବା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କ କଥା ଭାବୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତାନ ବାସଲ୍ୟ ସଂଘ ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଆଉ କଟେକ ସାଥୀ ଯେଉଁମାନେ ସଦ୍ୟ ବିବାହ କରି ଜେଲଖାନାରେ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ “ବିରହାୟକ୍ଷ ସଂଘ” ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ସଭ୍ୟଭାବେ ସ୍ୱର୍ଗତ ସାଥୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ମୁଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମୋରତ ନବ ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଆଶ୍ୱରଣି ବାଟ ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ପାରୁ ନଥିଲେ । ମୁଁ ପାରୋଲରେ ଯିବାପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିଲି । ଯଦିଓ ପାରୋଲରେ ଯିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ସୁଯୋଗ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ମୋର ଦରଖାସ୍ତକୁ ମୁଁ ଜଣେ dangerous desperate communist ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟା ନ କରାଗଲା । ଯେଉଁମାନେ ବିଭା ହୋଇ ନଥିଲେ ଏବଂ ବୟସ୍କ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସଂଘ ଆଖ୍ୟା ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ସାଥୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ, ସାଥୀ ବୈଷ୍ଣବ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିମଳ ରାହା, ଅତରୁଣ ଥିଲେ । କମ ବୟସ୍କ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ‘ଉଭାଲା ସଂଘ’ ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହି ସଂଘର ଅତରୁଣ ଥିଲେ- କଲ୍ୟାଣ ମଜୁମଦାର, ଗିରିଜା ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ସାମନ୍ତ, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ସେଠୀ, ରାଇଚାନ୍ଦ ଧଳ, ଶିବାଜୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରଭୃତି ।

ଜେଲଖାନାରେ ହସ୍ତଲେଖା ମାସିକ ପତ୍ରିକା ରୋଟିଏ ବାହାର କରୁ । ଏଥିରେ ମୁଖ୍ୟତଃ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବନମାଳୀ ଦାସ, ମନମୋହନ ମିଶ୍ର, ଜଳଧର ନନ୍ଦ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଲେଖା ଲେଖୁଥିଲେ । ମୁଁ ଏ ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦକ ଥିଲି । ମୋର ପାବଲୋନେରୋଦା ଲେଖିଥିବା ଦୂରଟି କବିତା-“ପ୍ରାଙ୍ଗୋ” ଏବଂ ବିଦାୟ”ର ଅନୁବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ପାର୍ଟିର ରଣନୀତି ବଦଳିଲା

ଜେଲଖାନାରେ ଥିବାବେଳେ, କୋମିନଟର୍ଷକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଯାଇ କେମିନପର୍ମ ଗଢ଼ାଗଲା । କମ୍ରେଡ ଝାଡ଼ନର ସଂପାଦକତ୍ୱରେ For lasting peace and progress ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ୧୯୪୯ ମସିହାରେ ସାଂଘୀୟ ଦଖଲ କରି ତାନରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଭାରତବର୍ଷର ମାର୍ଗ ଚାଲନାର ମାର୍ଗ ବୋଲି ସୂଚାଇ ଦିଆଗଲା । ସେତେବେଳକୁ କଲିକତା ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରେ ରଣନୀତି ଅକାମୀ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଏରଭତା ଜେଲରୁ କ. ତାଙ୍ଗେ, କ. ଘାଟେ, କ. ଅଜୟ ଘୋଷ,

ଏକ ଦଲିଲ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ପି.ସି.ଯୋଷୀ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଏକ ଦଲିଲ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଜେଲଖାନା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଭିତ୍ତିକରି କମ୍ବୋଡ ରାଜେଶ୍ବର ରାଓ, ସୁନ୍ଦରାୟା, ରାଜଶେଖର ରେଡି, ବାସବ ପୁନାୟା ପ୍ରମୁଖ ଗୋଟିଏ ଦଲିଲ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏ ସମସ୍ତ କଥାକୁ ବିଚାର କରି ବାହାରେ ଥିବା କେନ୍ଦ୍ର କମିଟିର କମ୍ବୋଡମାନେ, ରାଜେଶ୍ବର ରାଓଙ୍କୁ ପାର୍ଟି ସାଧାରଣ ସଂପାଦକ ମନୋନୀତ କଲେ । ତାଙ୍କ ଲାଭନ ପାର୍ଟିର ଲାଭନ ଭାବେ ଗୃହୀତ ହେଲା । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଜେଲରେ ଥିଲୁ ଅଧିକାଂଶ ରିଟ୍ ପିଟିସନ କଲୁ । ସେତେବେଳେ ଏ.କେ. ଗୋପାଳନଙ୍କ କେଶରେ ସୁପ୍ରୀମ କୋର୍ଟ ରାୟ ଦେବା ପରେ ହାଇକୋର୍ଟମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସାଥୀଙ୍କୁ ରିଟ୍ ପିଟିସନରେ ଖଲାସ କଲେ । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ କେତେକ ସାଥୀ ରିଟ୍ରେ ଖଲାସ ହେଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଖଲାସ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକଙ୍କୁ ଛାଡି ଦିଆଗଲା । ଆଉ କେତେକଙ୍କୁ ଜେଲ ଗେଟରୁ ଗିରଫ କରି ପୁଣି ଅଟକବଂଦୀ ପାଇଁ ନୂଆ କାରଣ ଦେଇ ପୁଣି ଜେଲଖାନାକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଏ ।

ମୁଁ ଏତିକିବେଳେ ଜେଲଖାନାରୁ ଖଲାସ ହେଲି ଏବଂ ଜେଲଗେଟ ଡେଇଁବା ପରେ ମୋତେ ପୁଣି ଗିରଫ କରାଗଲା । ଏବଂ ଗ୍ରାଉଣ୍ଡ ଅଫ ଡିଟେନସନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନଥିବାରୁ ମୋତେ ଲାଲବାଗ ଥାନାରେ ଅଟକ ରଖାଗଲା । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ରତ୍ନଲେଖ ହୁକୁମ ଔଷଧ ଦେବା ଘଟଣା ଘଟିଥାଏ । ଶହ ଶହ ଲୋକ ମରୁଥାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ପୋଲିସମାନେ ବ୍ୟସ୍ତଥାନ୍ତି । ମୋତେ ନେଇ ହାଜତରେ ରଖାଗଲା । ଏହି ସମୟରେ କେତେଜଣ ପୋଲିସ ଅଫିସର ଆସି ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟେଟମେଣ୍ଟ ଦେବାକୁ ପ୍ରତ୍ନାବିତ କଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ କିପରି ସେଥିରେ ରାଜି ହେବାରୁ ଖଲାସ ହେଲେ- ତାହା କହିଲେ । ହାଜତରେ ମୋତେ ପ୍ରାୟ ୪୮ ଘଣ୍ଟାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ସମୟ ରଖିଲେ । ମୋଠାରୁ ବିବୃତ୍ତି ଆଦାୟ କରିବା ବିଫଳ ହେବାରୁ ମୋତେ ପୁଣି କୋର୍ଟରେ ହାଜର କରାଗଲା । ମୋତେ ହାଜତରେ ରଖି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ନଗେନ ମିତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ମୋର ଡ୍ଵାରେଣ୍ଡରେ ଦସ୍ତଖତ କରାଇ ଆଣି, ପୋଲିସ ଅଫିସର ମୋତେ ଜେଲ ଭ୍ୟାନରେ ଚଢ଼ିବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି ଦାବି କଲି ଯେ ମୋତେ ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରତ୍ୟୁସ ନକରି ଜେଲକୁ ନେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ମୋତେ ଜବରଦସ୍ତି ଭ୍ୟାନକୁ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ମୁଁ ବସିଥିବା ଚୌକିରେ ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଫଟାଇଦେବି ବୋଲି କହିଲି । ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନଦେଖି ମୋତେ ସେମାନେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ପାଖକୁ ଆଣିଲେ । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଶ୍ରୀ ନଗେନ ମିତ୍ର ମୋ ଉପରେ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ ମୁଁ ତ ଡ୍ଵାରେଣ୍ଡ ସାଇନ କରିଛି- ତୁମେ ରଲନାହିଁ କାହିଁକି ? ମୁଁ କହିଲି- ପୋଲିସ କଣ୍ଠୋଡ଼ିରେ ଥିବାବେଳେ, ପୋଲିସ ଯଦି ମୋ ପ୍ରତି କୌଣସି ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ତାହାର ବୟାନ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଆଗରେ ଦେବାର

ଅଧିକାର ମୋର ଅଛି । ସେ କହିଲେ ତୁମର ବନ୍ଧନ ଦିଅ । ହାତରେ ମୋତେ କିପରି ରଖାଯାଇଥିଲା, କିଛି ଘୋଡ଼େଇ ହେବାକୁ ଦିଆ ଯାଇନଥିଲା, ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଇ ନଥିଲା- ଏହାର ବନ୍ଧନ ଦେଲି ଏବଂ କହିଲି ମୋତେ ୧୫୧ ଧାରାରେ ଗିରିଫ କରାଯାଇଛି ବୋଲି ପୋଲିସ କହୁଛି ଏବଂ ୧୫୧ ଧାରାରେ ୨୪ ଘଣ୍ଟାରୁ ଅଧିକ ହାତରେ ରଖା ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୋତେ ୨୪ ଘଣ୍ଟାରୁ ଅଧିକ ରଖୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୋତେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁ ଦଫାରେ ଆପଣ ଜେଲକୁ ପଠାଉଛନ୍ତି? ସେ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ କହିଲେ- ୧୫୧ ନହେଲେ ମୁଁ ତମୁକୁ ୧୦୭ ଦଫାରେ ପଠାଉଛି । ମୁଁ କହିଲି ୧୦୭ରେ ମୁଁ ଦୋଷୀ । ମୁଁ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ କହୁଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କଲା ପରେ ୧୦୭ରେ ତ କୌଣସି ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ନାହିଁ, ମୋତେ ଆପଣ କିପରି ଜେଲକୁ ପଠାଉବେ । ମୁଁ ୧୦୭ ରେ ଦେବାକୁ undertaking ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ କହିଲେ - ୧୦ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଜଣେ ଲୋକ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ସିଉରିଟି ହେଲେ ମୁଁ ଛାଡ଼ିଦେବି । ସେତେବେଳକୁ ସଂଧ୍ୟା ହୋଇଗଲାଣି । ମୁଁ କହିଲି ମୋତେ ସୁବିଧା ଦେଲେ ସିଉରିଟି ଆଣିଦେବି । ସେପରଦିନ ସିଉରିଟି ଆଣିବାକୁ ମୋତେ କହିଲେ ଓ ଜେଲ ହାତରେ ରଖିବାକୁ କହିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେହି କୋର୍ଟରେ ଉପସ୍ଥିତି ଥିବା କେତେକ ଓକିଲବନ୍ଧୁ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ଏବଂ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ମଉସା ଶଙ୍କରପୁରର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳରାମ ରାଉତଙ୍କୁ ଖବର ଦେଲି । ଜେଲକୁ ପୁଣି ନିଆଗଲା । ଜେଲରୁ ପରଦିନ ମୋତେ କୋର୍ଟକୁ ଅଣାଗଲା । ମଉସା ଜାମିନି ହେଲେ ।

ନଜର ବଂଦୀରେ ପାର୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟ

ମୋତେ ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ଖଲାସ କରାଗଲା । ପୋଲିସର ମୋତେ ଛ'ମାସ ଡିଟେନ୍ ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଣ୍ଡ ହେଲା । କୋର୍ଟ ମୋତେ ସର୍ତ୍ତଦେଲା ମୁଁ ତିର୍ତ୍ତୋଲ ଥାନାରେ ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରିବି ନାହିଁ । କୌଣସି ସଭା ସମିତି ବା ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଯୋଗ ନଦେବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରହିଲା । ୧୫ ଦିନରେ ଥରେ କୋର୍ଟରେ ହାଜର ହେବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରହିଲା । ମୁଁ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଗାଁକୁ ଗଲି ।

ଗାଁକୁ ଗଲାବେଳକୁ କମ୍ପେଡ଼ ଦୁଃଖାସନ ଜେନା ତିଖୁରି ଅଂତଳରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ରହିଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂଗଠିତ କରୁଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରୀଥିବା ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନଗୋ, ସେଠାରେ ଥିବା ତାଙ୍କ ଜମିରେ ଭାଗଚାଷୀମାନେ ଦଶଶା ଛଣା ଭାଗ ଦାବି କରିବା ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗିରିଫ କରି ଜେଲଖାନାକୁ ପଠାଇଦେଇଥିଲେ । ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀ ହାତିବନ୍ଧୁ ବେହେରା, ତାଙ୍କ ପୁଅ ଅର୍ଜୁନ ବେହେରା, ମାଧ୍ୟ ନାୟକ, ମୂରଲୀ ଦାସ, ବ୍ରଜ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ ବହୁ ଚାଷୀ ଗିରିଫ ହୋଇ କଟକ

ଜେଲରେ ଥିଲେ । ପରେ ଜାମିନରେ ଆସିଥିଲେ । ସାଥୀ ଜଳଧର ନନ୍ଦ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ସେ ଅଂଚଳରେ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ସଂପର୍କ ଥିଲା, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଜଳଧର ବାବୁଙ୍କ ସଂଗେ ସଂପର୍କ ରଖି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହେଲେ । ପାରାଦ୍ୱୀପ ଗଡର ହାତିବନ୍ଧୁ ସାହୁ, ଆଦିକନ୍ଦ ତରାଇ, ପ୍ରମୁଖ ମଧ୍ୟ ମଙ୍ଗରାଜ ପୁରର ଦାନବନ୍ଧୁ ତରାଇ, ଭୀମସେନ ସ୍ୱାଇଁ, ତିଖୁରିର ମୂରଲୀଧର ଦାସ ପ୍ରମୁଖ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ କାମ କରୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଜେଲଖାନାରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଘରେ ରହିଲି ଏବଂ ମୋ ଉପରେ ପୋଲିସ ସବୁବେଳେ ନଜର ରଖିଲେ । ମୁଁ କୁଆଡେ ଯାଇପାରୁ ନଥିଲି । ରାତିରେ ଏହି ସାଥୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ମିଟିଂ କରନ୍ତି । ମୁଁ ଯାଇ ସେଠାରେ ପହଂଚେ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ନୀତି, କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧା ପ୍ରଭୃତି ବୁଝାଏ । ରାତି ପାହିବା ପୂର୍ବରୁ ଘରକୁ ପଳାଇ ଆସେ ।

ଦିନକର ଘଟଣା । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ମିଟିଂ ପାଟକୁରାର ବଡ଼ ଗାଁଠାର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପୋଲିସର ନଜରରେ ନପଡ଼ିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସେଦିନ ସଂଧ୍ୟା ୬ଟା ବେଳେ ଆମଘରୁ ବାହାରି ବୁଲାଣି ବାଟ ଦେଇ ଚଉଦ ଗହୀର ଅତିକ୍ରମ କଲି । ସେ ଗହୀରରେ ଭୟଙ୍କର କୋଇଲିଖୁଆ କଷ୍ଟା ଥିଲା । ଏହି କଷ୍ଟା ମୋର ସମସ୍ତ ପାଦରେ ପୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ବଡ଼ଗାଁରେ ପହଂଚି ସେଠାରେ ମିଟିରେ ଯୋଗଦେଇ, କଂଟା ଯୋଗୁ ଗୋଡ଼ ଫୁଲିଥାଏ-ରାତିଥାଇ ଆସି ପୋଲିସ ଆଖିରେ ନପଡ଼ିବା ପାଇଁ ତିଖୁରିତର ପାର ହୋଇ ଗାଁରେ ପହଂଚିଲି । ସକାଳୁ ମୋ ଭଉଣୀମାନେ, ମୋ ଗୋଡ଼ରୁ ସବୁ କଷ୍ଟାଯାଇ କାଢ଼ିଲେ ମୋତରେ ସେମାନେ ୨୫ଟି କଷ୍ଟା କାଢ଼ିଥିବା ଏବେସୁଦ୍ଧା ମୋର ମନେ ଅଛି ଦୁଇ ତିନୋଟି କଷ୍ଟା ତଥାପି ଗୋଡ଼ରେ ରହିଗଲା ।

ପାର୍ଟି କନଭେନସନ ଓ ବି.ଏ.ପରୀକ୍ଷା

ସେହିବର୍ଷ ବି.ଏ. ରେ ସମ୍ମିଳେଷଣୀ ପରୀକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେତେବେଳେକୁ ପାର୍ଟିର କାହା ସହିତ କାହାର ସଂପର୍କ ନଥାଏ । ପାର୍ଟି କେନ୍ଦ୍ର ଅଜ୍ଞାତବାସରେ ଥାଏ । ସେହି କେନ୍ଦ୍ରକୁ ସାଥୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି, ଚତୁର୍ଦ୍ଧାଳୀନ ପାର୍ଟି ସଂପାଦକ, ଗୁରୁଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ନନ୍ଦ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ ଚଳାଉଥାନ୍ତି । କ୍ରମେ ଜେଲଖାନାରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ସାଥୀମାନେ ଏ କେନ୍ଦ୍ର ସହିତ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲେ ଯେ କଟକରେ ପାର୍ଟି ସାଥୀମାନଙ୍କର ଏକ କନଭେନସନ ହେବ । ଏହି କନଭେନସନରେ ପୁଣି ପାର୍ଟିକୁ ସଂଗଠିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ଦାୟିତ୍ୱ କମ୍ପେଟ

ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଗଲା । ଜେଲଖାନା ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ କଟକ ସହର ପାର୍ଟିର ସଂପାଦକ ଥିଲି । ସାଥୀ ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏ କନଭେନସନ ସଂଗଠିତ କରିବା ପାଇଁ ମୋର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲେ । ମୁଁ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟାରୀ ବି.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ କରି କଟକ ଆସି ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ଘରେ ରହିଲି । ସାଥୀ ଜଳଧର ନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବି.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ କଟକ ଆସିଲେ ଏବଂ ମୋ ପାଖରେ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ଘରେ ରହିଲେ । ସେ ମୋତେ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ସିରିଅସ୍‌ଲି ଏନଗେଜ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ମୁଁ ପାର୍ଟି କନଭେନସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାରୁ ସେ ସମୟେ ସମୟେ ମୋ ଉପରେ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କର ବାରଣ ନମାନି କନଭେନସନ ପାଇଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କଲି । ବହୁ କଷ୍ଟରେ ସେତେବେଳକାର ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାଣନାଥ ବାବୁ ଓ ମୁଁ ଉଭୟେ ମିଶି ନାରୀ ସେବାସଂଘ ହଲରେ କନଭେନସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲୁ । ସେହି କନଭେନସନରେ underground ରେ ଥିବା ସାଥୀମାନେ ଯୋଗଦେଇ ନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିବା ଡ୍ଵାରେଷ୍ଟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବା ପାଇଁ ଜେଲରେ ଥିବା ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିବାକୁ ଦାବୀ କରି ପ୍ରସ୍ତାବ ପାସ ହେଲା । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପାର୍ଟି ସଂଗଠନକୁ ସଜାଡ଼ିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ଏହି କନଭେନସନରେ ଖାଇବା ପାଇଁ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେବାରୁ ଗଞ୍ଜାମର ମୁଷିମେୟ ସାଥୀ କନଭେନସନରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆଉଟ କଲେ । ପରେ ପାର୍ଟି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସକ୍ରିୟ ହେଲା ଏବଂ ପାର୍ଟି ଅଫିସ ନିୟମିତ ଚାଲିଲା । ମୁଁ କଟକ ସହର କମିଟିକୁ, ଛାତ୍ର ସଂଘକୁ କର୍ମମୁଖର କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲି ଏବଂ ତା ସଂଗେ ସଂଗେ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲି । ମୁଁ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟାରୀ ପରୀକ୍ଷା ଦେଉଥିବାରୁ ଅନର୍ସରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲି । ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ କଲେଜ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଦରମା ବୃଦ୍ଧି କଲେ । ସେତିକିବେଳେ ସମସ୍ତ ଛାତ୍ର ସଂଗଠନ ମିଳିତଭାବେର ତାହାର ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ଗୋଟିଏ Council of Action ଗଢ଼ା ହେଲା । ଏହି Council of Action ରେ ସଭାପତି ହେଲେଗୋବିନ୍ଦ ଦାସ । ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଛାତ୍ରମାନେ ଯଥା ଦେବୀ ପ୍ରସନ୍ନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ଏହି ଧର୍ମଘଟରେ ବିଶେଷ ସକ୍ରିୟ ଥିଲେ । ସେତିକି ବେଳେ ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟାରୀ ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଥିବାରୁ, ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ପରୀକ୍ଷା ହଲକୁ ଯାଉଥଲି । ଦାବି ପୂରଣ ନହେଉଣୁ ଏହି ଛାତ୍ରନେତାମାନେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଧର୍ମଘଟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେଲେ । ଫଳରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସୀମାହୀନ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏମାନେ ଯେଉଁ ରାତ୍ରୀରେ ଘୋଷଣା କଲେ, ତା ପରଦିନ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହଲରେ ବିଧାନ ସଭାର ବୈଠକ ଚାଲିଥାଏ ଏବଂ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପୋଲିସ ବିଧାନ ସଭାକୁ ପହଞ୍ଚା ଢେବାକୁ ଆସିଲେ । ବହୁତ ପୋଲିସ ଆସିବା ଫଳରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ

ଗଭୀର ଅସନ୍ତୋଷ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ସହ ପରାମର୍ଶ ନକରି ନେତାମାନେ ଧର୍ମଘଟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିଥିବାରୁ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱିକୃତାବେ ଗାଳିଗୁଳଜ କଲେ । କେତେକ ଛାତ୍ର, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପୋଲିସ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ କେତେଜଣ C.I.D.(ସି.ଆଇ.ଡି) ଇନ୍ସନ ଯୋଗାଉଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଥାଏ, ଛାତ୍ର-ପୋଲିସ ସଂଘର୍ଷ ହୋଇ ଗଲେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭାଙ୍ଗିଯିବ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ଟେନିସ ପଡିଆ କ୍ରସ କରି ରେଭେନ୍ସା ହଲ ଅଭିମୁଖେ ସ୍କୋଗାନ ଦେଇ ଧାବମାନ ହେଲେ । ଠିକ ଏହି ସମୟରେ ମୁଁ ପରୀକ୍ଷାର ଶେଷ ପତ୍ର ଦେଇସାରି ବାହାରକୁ ଆସିଲି ଏବଂ ଛାତ୍ରମାନେ ବିସ୍ମୟ ହୋଇ ପୋଲିସ ପାଖକୁ ଦୌଡୁଥିବା ମୋ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିଲା । ମୁଁ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନକରି ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଯାଇ ଛିଡ଼ା ହେଲି ଏବଂ ଭାଷଣ ଦେଇ କହିଲି- ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ନେତାମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ତାକି ଆଣି ସମସ୍ତ କଥା ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣି ଛାତ୍ର ଏକତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଓ ଦାବି ହାସଲ ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ।

ମୁଁ ଏତକ କହି ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଟେନିସ ପଡିଆରେ ବସି ପଡିଲି ଏବଂ ସଭାପତି ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲି । ସାଧାରଣ ଛାତ୍ରନେତାମାନେ ଗରମ ଗରମ ଭାଷଣ ଦେଲେ- ସଭା ଚାଲିଲା । କେତେକ ଛାତ୍ର ଯାଇ କ୍ରିୟାନୁଷ୍ଠାନ ସମିତିର ସଭାପତି ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସ ଓ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ଦେବୀ ପ୍ରସନ୍ନ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଧରି ସଭାକୁ ଆସିଲେ । ସଭାପତି ହିସାବରେ ମୁଁ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ପଚାରିଲି କେଉଁ କାରଣରୁ ଏବଂ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏବଂ କେଉଁ ସର୍ତ୍ତରେ ଆପଣ ଧର୍ମଘଟ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କଲେ । ତାହା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ କୁହନ୍ତୁ । ସେ ଯାହା କହିଲେ- ସେଥିରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଅଧିକ ଉତ୍ୟକ୍ତ ହେଲେ । ଶେଷରେ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ଏବଂ Council of Action କୁ ଦାବି ହାସଲ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମଘଟ ଚାଲୁ ରଖିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ଏକ ବିରାଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାରି ସମଗ୍ର ସହର ପରିକ୍ରମା କଲା । ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲୁ ରହିଛି, ପ୍ରତ୍ୟାହାର ହୋଇ ନାହିଁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ପରେ ମୁଁ ଫୋର ସଭାପତି ଅଭିଭାଷଣ ଦେଇ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଚାଲୁ ରଖିବା ଆହ୍ୱାନ ଦେଲି । ପୋଲିସ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ବିଭୀତନ କରିବା ପାଇଁ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଯେଉଁ ଚକ୍ରାନ୍ତ କରୁଛନ୍ତି, ଛାତ୍ରମାନେ ସେଥିରେ ପ୍ରଭାବିତ ନହେବାକୁ କହି, ମୁଁ ବସାକୁ ଫେରିଲି, ମୁଁ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ଅଫିସ ଘରେ ଖୋଜଲି । ସକାଳ ଭୋର ସାଢ଼େ ୪ଟାରେ ପୋଲିସ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କ ଘର ଉପରେ ଚଢ଼ାଇ କଲେ । ତାଙ୍କ ଘରର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଜାନିଆ ହୋଇଯିବାରୁ ମୁଁ ସଂଗେ ସଂଗେ ଆସି ପୋଲିସଙ୍କ ପାଖରେ ହାଜର ହେଲି ।

ପୁଣି ଅଟକବଂଦୀ

ପୋଲିସ ମୋତେ ସେଠାରୁ ଆଣି ମଙ୍ଗଳାବାଗ ଥାନାରେ ରଖି ପୁଣି ଜେଲଖାନାକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ମୁଁ ଏକବର୍ଷ ଅଟକ ବଂଦୀ ରହିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଫଳରେ ଜେଲଖାନାରେ ଥିବା ସାଥୀମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ରହିଲି । ତାପରେ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ବିରାଟ ରୂପ ନେଲା । ପୋଲିସ ତରଫରୁ ଲୁହରୁହା ଗ୍ୟାସ ବିଧାନ ସଭା ଆଗରେ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । କିକେଟିଂ କରୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପରେ ପାଣି ମାତ ହେଲା । ଏହିଠାରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକ ଛାତ୍ରନେତା ମାନଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ନନ୍ଦିନୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଉପରେ ପୋଲିସ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର କଲା । ଛାତ୍ର ନେତାମାନେ ଟଙ୍କା ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକ ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲେ ଏବଂ ନୋଟ ତଳେ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ସେ ନୋଟ ଉପରେ କେତେକ ଛାତ୍ର ମୁଡ଼ିଲେ । ଏହି ଘଟଣା ପରେ ପୋଲିସ ଛାତ୍ରନେତା ସର୍ବଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସ, ପ୍ରବୀର ପାଲିତ ପ୍ରମୁଖଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ଜେଲକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ସେମାନେ ଜେଲଖାନାରେ ଯାଇ ମୁଁ ରହୁଥିବା ଝାଡ଼ରେ କିଛିଦିନ ରହିଲେ ଏବଂ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନର ଅବସାନ ପରେ ସେମାନେ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ଏକ ବର୍ଷ ଅଟକ ଆଦେଶର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲାନାହିଁ । ମୁଁ ଜେଲରେ ରହିଲି ।

ଏଥି ଭିତରେ ସମ୍ମିଳେଷାରୀ ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଖବର କାଗଜରେ ପାସ କରୁଥିବା ପିଲାଙ୍କ ନାମ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ି ନଥିବା ହେତୁ ଜେଲଖାନାରେ ଥିବା ପୁରୁଖା ସାଥୀମାନେ ମୁଁ ପାସ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ବୋଲି ମତ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ତା'ପରଦିନ ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବା ଖବର କାଗଜ ଯେପରି ଜେଲଖାନାକୁ ଆସିବା ବେଳ ହେଲା, ମୁଁ ଗେର୍ରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲି, କାଗଜକୁ ନେଇ ସିଧା ପାଠଖାନାକୁ ଗଲି । କାଗଜରେ ମୁଁ ଏବଂ ଜଟଧର ନନ୍ଦ ଉଭୟେ ପାସ କରିଥିବା ଦେଖି ଉଲ୍ଲାସିତ ହେଲି । ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଆସି କାଗଜ ଦେଖାଇଲି । ସାଥୀମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖୁସି ହେଲେ । ସେଦିନ ଜେଲଖାନାରେ ନିଶାମଣି ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ଏକ ଭୋଜି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ପାସ କଲା କରେ ମୋତେ ଖଲାସ କଲେନାହିଁ । ମୁଁ ଏଲାହାବାଦ ଯାଇ ଏମ.ଏ.ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ଦରଖାସ୍ତ କଲି । ମୋର ଅନୁରୋଧ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହେଲା । ପାଠ ପଢ଼ାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ଣ୍ଣଛେଦ ପଡ଼ିଲା ।

ପ୍ରଥମ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନରେ ପାର୍ଟିର ଯୋଗଦାନ

ବାହାରେ ପରିସ୍ଥିତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ଆମ ପାର୍ଟି ପ୍ରଥମ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନରେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ ନିଜର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଆରମ୍ଭ କଲା । ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ସାରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ।

ସାଥୀ ମୋହନ ଦାସ ପାର୍ଟି ନିର୍ବାଚନ କମିଟିର ସଭାପତି ମନୋନୀତ ହେଲେ । ସେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ବୁଲି, କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପାର୍ଟି ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦିଆଯିବ, ତାହା ନିରୂପିତ କଲେ । ସେ କୁଜଙ୍ଗ ଯାଇଥିଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ଏବଂ ପାଟକୁରା ଅଂଚଳରେ ଆମ ପାର୍ଟି ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ନଥିଲା । କେତେକ କାରଣରୁ ସେ ଏରସମା ଓ ପାଟକୁରାରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେବାପାଇଁ ବିଚାର କଲେ । ସେଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେବାର ଏକ ବିଶେଷ କାରଣ ହେଲା- ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ, ଯିଏକି ଏମ.ଏଲ.ଏ ଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥୀନକରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ନାୟକଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ କରିବାପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ସ୍ଥିର କଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସାମନ୍ତ ମହାଶୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ନାବିତ କଲେ ଏବଂ ସେ ନିର୍ବାଚନରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକ, ଯେକି ସାମନ୍ତଙ୍କ ସହ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲେ ସେ ପାଟକୁରାରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଲା । ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ସାମନ୍ତଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଶ୍ରୀମତୀ ରତ୍ନମାଳି ଜେମାଙ୍କର ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗରେ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା କଥା ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା । ଯଦିଓ କୁଜଙ୍ଗ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହ ମୁଁ ବିଶେଷ ସଂପୃକ୍ତ ନଥିଲି, ମୁଁ ଅଜ୍ଞାତବାସରେ ଥିବା, ଜେଲଖାନାରେ ଥିବା ବେଳେ ମୋ ସଂପର୍କରେ ଯେଉଁସବୁ ଖବର ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ଯୁବକ ଏବଂ ଛାତ୍ରମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ନିର୍ବାଚନରେ କାମ କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ମୁଁ ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଜେଲଖାନାରୁ ଖଲାସ ହେଲି । କୁଜଙ୍ଗର ଯୁବକମାନେ ମୋତେ ସମର୍ଥନା ଜଣାଇଲେ । ମୁଁ ସେଠାରୁ ଯାଇ ରତ୍ନମାଳି ଜେମାଙ୍କ ଘରେ ରହି ବିଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କ ସହ ପରିଚିତ ହେଲି ।

ମୋତେ ସମର୍ଥନ କରିବା ପାଇଁ ରତ୍ନମାଳୀ ଜେମା, ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ବିରବର ସାମନ୍ତଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ସେମାନେ କୁଜଙ୍ଗ-ଏରସମାର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକଙ୍କୁ କଟକର ଯୋଡ଼ା ଅଂଚଳରେ ଥିବା ତାଙ୍କ ବାସଭବନ ‘କୁଜଙ୍ଗ କୁଟୀର’କୁ ଡାକି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୁଁ ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲି ଏବଂ ପଦ୍ମବାବୁ ପାଟକୁରାରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଂଗ୍ରେସରୁ ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ନାୟକ, ପ୍ରଜାସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରୁ ନରେନ୍ଦ୍ର

ନାୟକ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ମୋର ପ୍ରାର୍ଥୀ ପତ୍ରକୁ ଯାଅରେ କାଟିଦେବା ପାଇଁ ମୋର ବୟସ ନହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରତାପୋସାଲିଷ୍ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ମୋର ବାପା ୨୫ ବର୍ଷ ହୋଇଛି ବୋଲି କୋର୍ଟରେ ଆପିଡେଭିଟ୍ କଲେ । ରିଟର୍ଣ୍ଣ ଅଫିସର ସବୁକଥା ବିଚାର କରି ମୋତେ କାଟିଲେ ନାହିଁ । ଏରସମା ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ରାସ୍ତାଘାଟ ନଥିଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସବୁ ଅଂଚଳ ଦେଖିନଥିଲି । ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ମୋର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ ମୋତେ ଜିତେଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଏ ଦିଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାରେ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ରତ୍ନମାଳି ଜେମାଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । କେତେକ ସତ୍ତାରେ ଭାଷଣରେ ସାଧାରଣତଃ ପାର୍ଟିର ନୀତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସଂପର୍କରେ କୁହାଯାଏ । ୧୯୪୨ ମସିହାରେ କ୍ରମାନ୍ୱୟ ପାର୍ଟି ନେଇଥିବା ଭୂମିକା ସଂପର୍କର ପ୍ରତାପୋସାଲିଷ୍ ପାର୍ଟି ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ବିଶେଷ ଚାବରେ ସମାଲୋଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ଆମ ପକ୍ଷରୁ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ଥିବାରୁ ଏବଂ ରତ୍ନମାଳୀ ଜେମା ଥିବାରୁ, ଏହାର ପ୍ରଭାବ ବିଶେଷ ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ନଥିଲା ।

ଆମ ପରିବାରର “ଜଳହଂସ” ବୋଲି ଏକ ନୌକା ଥିଲା । ସେହି ନୌକାରେ ଶ୍ରୀମତୀ ରତ୍ନମାଳୀ ଜେମା, ତାଙ୍କ ସାନଭଉଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଚିନି ମାଉସୀ, ଯାହାଙ୍କୁ ମୁଁ ମାଉସୀ ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିଲି ଏବଂ ଅନ୍ୟସାଥୀମାନେ ନଈ କୂଳରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଉଥିଲେ । ମୋତେ ଶ୍ରୀମତୀ ଜେମା (ମୁଁ ଯାହାଙ୍କୁ ମାମା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିଲି) ବିଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କୁ ପରିଚିତ କରାଉଥିଲେ । ନିର୍ବାଚନରେ ଆମର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସାରିକେଲ ଥିଲା । ନବୀରତ ସାଥୀମାନେ ଚାଲି କରି ପ୍ରଚାର କରୁ ଥିଲେ, ପଥପ୍ରାନ୍ତ ସଭା କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ସାରିକେଲଟି ଆମ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ନିଜେ ଚାଲି ଚାଲି ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲି । ନିର୍ବାଚନ ଫଳ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ନାୟକ ୧୨ ହଜାର ଭୋଟ ପାଇ ବିଜୟୀ ହେଲେ । ନରେନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ୭ ହଜାର ଭୋଟ ପାଇଲେ, ମୁଁ ୬ ହଜାର ୫ଶହ ଭୋଟ ପାଇଲି । ନିର୍ବାଚନ ପରେ ମୋର କାମ କଣ ହେବ ସେଥିପାଇଁ ପାର୍ଟିରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ହେଲା । ତେତେକ ସାଥୁ ମୋତେ ଟ୍ରେଡ ଇଉନିଅନ କାମ କରିବା ପାଇଁ ବିଚାର କରୁଥିଲେ । କେତେକ ସାଥୀ ମୁଁ ଏରସମାରେ ରହି ପାଟକୁରା-ଏରସମାରେ ପାର୍ଟି ବେସ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଭାବୁଥିଲେ । ମୁଁ ନିଜେ ଏଲାହାବାଦ ଯାଇ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଇଚ୍ଛା ଥିଲି । ମୁଁ ମୋର ଇଚ୍ଛା ଯେତେବେଳେ ମାମା (ରତ୍ନମାଳୀ ଜେମା)ଙ୍କ ପାଖେ ପ୍ରକାଶ କଲି, ସେ ମୋ ଉପରେ ଅଭିନାମ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ- ଆମେ ଲୋକଙ୍କୁ ଜାବାବ ଦେଇଛୁ ତାଙ୍କ ସେବା କରିବୁ ବୋଲି- ସେୟା ହିଁ କର । ସର୍ବ ଶେଷରେ ମୁଁ କୁଜଙ୍ଗ

ପାଟକୁରା ଅଂଚଳରେ କାମ କରିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଲି । ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ପାର୍ଟି ସଂଗଠନ, ଗଣ ସଂଗଠନ ଗଢ଼ିଲି ଏବଂ ପଦ ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ମିଶି ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲି । ସେ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ କୁଚଙ୍ଗ ଓ ମହାକାଳପଡ଼ା ଜଙ୍ଗଲକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଆନ୍ଦୋଳନ ମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ତାର କାରଣ ହେଉଛି- ଜମିଦାରୀ ଉଠି ଯିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବାରୁ, କୁଚଙ୍ଗ ଜମିଦାର ପୂର୍ବତନ କୁଚଙ୍ଗ ଇଷ୍ଟେଟରେ ଥିବା ଜଙ୍ଗଲ ଜମି ପଟ୍ଟା ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କେତେକ ଜଙ୍ଗଲ ରିଫିଉଜିକ୍ ଅଭିଧାନ ପାଇଁ କଟାଗଲା । ସେତେବେଳେ ମେଦିନିପୁର, ଚବିଶ ପ୍ରଗଣାର ବଙ୍ଗଳା ଚାଷୀମାନେ ଏ ଅଂଚଳର ଜଙ୍ଗଲ ଜମି- ଉର୍ବର ଥିବା ଜାଣି ଏହି ଜମିକୁ ପଟ୍ଟାମାନେବା ପାଇଁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସେତେବେଳେ କୁଚଙ୍ଗ ଜମିଦାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଖିବୁଜା ଭାବରେ ବଂଗାଳୀ ମାନଙ୍କୁ ପଟ୍ଟା ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଚିରାଚରିତ ଭାବେ ଏହି ଜଙ୍ଗଲ ଅଂଚଳରେ ପୂର୍ବରୁ କନ୍ଧାଚାଷ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଗାଁ ଜମିର ଅଭାବ ପଡ଼ିଲେ, ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ଏକତ୍ର ଜମି ଚାଷ କରୁଥିଲେ । ବଙ୍ଗାଳୀ ଚାଷୀମାନେ ତାଙ୍କର ବଙ୍ଗଳାରେ ଥିବା ଜମିକୁ ବିକ୍ରି କରି ବେଶି ପଇସା ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ଥିଲେ । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ଏତେ ପଇସା ଡୋକ୍ତା ସମର୍ଥ ନଥିଲେ । ଜମି ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆ ଗଲା । ତେଣୁ ଗାଁମାନଙ୍କରେ ଅଶାନ୍ତି ବ୍ୟାପିଲା । ସ୍ଥାନୀୟ ଧନୀ ଚାଷୀମାନେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ମଇଁଷି ରଖୁଥିଲେ । ମଇଁଷିମାନେ ଏହି ଜଙ୍ଗଲ ମାନଙ୍କରେ ଚରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ । ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ସଭା ସମିତି କରି ଧାରଣା ଇତ୍ୟାଦି କରି ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସରକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜମିଦାର ବଙ୍ଗଳାମାନଙ୍କୁ ଜମିଦେଇ ଚାଲିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଜମିଦାରୀ ଉଲ୍ଲେଦ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ତୀବ୍ରତର ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଦ୍ଵିମତ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଜମିଦାରୀ ଉଲ୍ଲେଦକୁ ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ । ଜମିଦାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଜମିଦାରଙ୍କର ଟ୍ରଷ୍ଟ ସିପ୍ ପାଇଁ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜମିଦାରୀ ଉଲ୍ଲେଦ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ଥିଲେ । ସେ ଅଂଚଳ ଶାସନ ଆଇନ, ପ୍ରଶାସନ କରିବା ଓ ଅଂଚଳ ଶାସନ ହାତରେ, ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ଦେବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ । ସେଇଥି ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ଜମିଦାରୀ ନଈଠିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ ସେମାନେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ବୁଲି ଟ୍ରଷ୍ଟ ଗଢ଼ିବାର ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଏହିପରି ଏକ ଟ୍ରଷ୍ଟ ଗଠନ ପାଇଁ ବାଇ-ଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ଏହା ସପକ୍ଷରେ ଜନସମର୍ଥନ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ସଭାସମିତିମାନ କରୁଥିଲେ ।

କୁଜଙ୍ଗର ବିଶ୍ୱାଳିଠାରେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ ସଭା ଆହୁତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସଭାକୁ କୁଜଙ୍ଗର ମ୍ୟାନେଜର ରାୟ ବାହାଦୁର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ବିରବର ସାମନ୍ତ ଯିବାକୁ ଛିର ହୋଇଥିଲା । ବିଶ୍ୱାଳି ସଭାରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ଆମ ସମର୍ଥକ ମାନଙ୍କ ସହିତ ଏହି ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲି । ସାମନ୍ତ ମହାଶୟ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଭାଷଣ ଦେଲେ । ରାଧା ବାହାଦୁର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ର କିଛି କହିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ କହିବାକୁ ଦେବାକୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ତରଫରୁ ଦାବି ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ଏ ସଭାରେ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦକୁ ନକରାଇ ଦେବାପାଇଁ ଏହା ଏକ ଚକ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି ବିଷ୍ଣୁତ ଭାବରେ ବୁଝାଇବା ପରେ ଲୋକେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ଏବଂ ଏହି ଆଗରୁକମାନଙ୍କୁ ସଭାଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ଦାବି କଲେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥା ହେଲାଯେ, ସେମାନଙ୍କର କେହି ସମର୍ଥକ ରହିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ସେହି ଗ୍ରାମର ଜଣେ ମହାଜନ ଏବଂ ବଡ଼ତାଷୀ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ସାମଲ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଠେଲିପେଲି ସେମାନଙ୍କୁ ନଈ ପାରି କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସଭାରେ ଯାହା ଘଟିଲା, ତାହା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିକୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଅଂଚଳରେ ଜମିଦାର ଏବଂ ମହାଜନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବଳ ଜନଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା ।

କୁଜଙ୍ଗରେ ପାର୍ଟି ଗଠନ

ଏହି ସମୟରେ କୁଜଙ୍ଗ ଅଂଚଳରେ ପାର୍ଟି ସଂଗଠନ ଗଢ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ଜଳଧର ନନ୍ଦଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କୁଜଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନରେ, ନିର୍ବାଚନ ସଂଗ୍ରାମରେ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ, ଓ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଭାଗତାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ କୁଜଙ୍ଗରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଗଠିତ ହେଲା ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସଭ୍ୟ ହେଲେ, ସେମାନେ ହେଲେ ସର୍ବସାଥୀ ଦାନବହୁ ତରାଇ, ଭୀମସେନ ସ୍ୱାଇଁ, ଆଦିକନ୍ଦ ତରାଇ, ଯଦୁନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡା, ନାରାୟଣ ମାଝି, ଅଲେଖ ବେହେରା, ପଞ୍ଚାନନ ପାଣି, ରଜେନ୍ଦ୍ର ପାଣି, ବୀର ପାଣି, ମହମ୍ମଦ କୁର୍ବାନ ଅଲ୍ଲୀ, ଦାଶରଥ ବେହେରା, ଶିବ ପାଲ, ନୃସିଂହ ମୁକୁଳି ପ୍ରମୁଖ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସାମନ୍ତରାୟ, ହାଡ଼ିବଂଧୁ ବେହେରା, ନୃସିଂହ ମଙ୍ଗରାଜ, ଅର୍ଜୁନି ବେହେରା, ମୂରଲୀଧର ଦାସ, ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି, ବାଉରୀ ବନ୍ଧୁ ସାହୁ- ଏମାନେ ପୂର୍ବରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ମେମ୍ବର ହୋଇଥିଲେ ।

୧୯୫୧ ମସିହାର ନିର୍ବାଚନ ପରେ, ନିର୍ବାଚନ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ ମଲାସାହି ଗ୍ରାମରେ ନିର୍ବାଚନରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ସାଥୀ ଓ ସମର୍ଥକମାନଙ୍କର ଏକ ବିରାଟ ସମାବେଶ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଏହି ସମାବେଶ ପରେ ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବରେ ପାର୍ଟିର କୁଚ୍ଚ ଆଂଚଳିକ କମିଟି ଗଢ଼ାଗଲା । ଏହାର ସଂପାଦକ ଥିଲେ ସାଥୀ ଦୀନବନ୍ଧୁ ତରାଇ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ବିଧିବଦ୍ଧ ଭାବରେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ ବ୍ରାଞ୍ଚ କମିଟି ଗଢ଼ିବା ସହିତ ପାର୍ଟିର ବିଭିନ୍ନ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର ପାର୍ଟି ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଲା ।

ଖଜଣା ଛାଡ଼, କଷା ଚାଷ ଓ ମାଛ ମରା ଆଧିକାର ଆନ୍ଦୋଳନ

୧୯୫୨ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପରେ ସରକାର ଜମିଦାରୀ ନେବା ସାଂଗେ ସାଂଗେ ଜମିଦାରମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ବାକି ଖଜଣା ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଜାମାନେ କିଛି କିଛି ଖଜଣା ଦେଉଥିଲେ ଓ କିଛି ବାକି ରଖୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ ଓ ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ ଚାଲିଲା । ଚାଷୀମାନେ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ତେଣୁ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା ଯେ ବାକି ଖଜଣା ଚାଷୀକୁ ଛାଡ଼ କରାଯାଉ । ଖଜଣା ନଦେବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା । ଚାଷୀମାନେ ଖଜଣା ଦେଲେ ନାହିଁ । ପୂର୍ବତନ ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ ପାଇଁ କୁଲୁମ ଚାଲିଲା । ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ନକରିବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଦାବି କରାଗଲା । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଏହି ଖଜଣା ଆଦାୟ କରିବାରେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ନକରିବା ପାଇଁ ମନାକଲେ । ଫଳରେ ଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ହେଲା ଏବଂ ବର୍ଷମାନରୁ ବର୍ଷମାନ ରାଜ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ସଂଗଠନ ଗଢ଼ିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୁଚ୍ଚ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କୁ କୁଚ୍ଚରେ ପ୍ରବେଶ ନକରାଇବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ସେମାନେ ଯେଉଁଦିନ କୁଚ୍ଚ ପହଞ୍ଚିବା କଥା ସେଦିନ ହଠାତ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ କୁଚ୍ଚ ଆସିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦିଆଗଲା । ଖୁବ କମ ସମୟରେ ଏ ସଂବାଦ ବିଦ୍ୟୁତ ବେଗରେ ପ୍ରସାରିତ ହେଲା ଏବଂ ହଜାର ହଜାର ଚାଷୀ ଆସି କୁଚ୍ଚରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ବୋଟ କୁଚ୍ଚ ଦୁଠରେ ଲାଗିଲାକ୍ଷଣି ଚାଷୀମାନେ ବୋଟକୁ ଓଲଟାଇ ଦେଲେ । ସେ କର୍ମଚାରୀ ମାନେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ କୁଚ୍ଚ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ଫଳରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କ

ଭିତରେ ଅଧିକ ଉଷାହ ସଂଚରିତ ହେଲା ଏବଂ କିଛିଦିନ ପରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ଚରଫରୁ ଦଶଶା ଖଜଣା ଛାଡ଼ କରାଗଲା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ବାକି ଛ'ଶା ଆଦାୟ ହେବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ତାହା ସଫଳ ହେଲାନାହିଁ ।

କୁଜଙ୍ଗ କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଷଷ୍ଠ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ ଝଗହ ଟଙ୍କା ଖଜଣା ଦେଇ କୁଜଙ୍ଗରେ ଥିବା ୫୨ଟି ନଦୀରେ ମାଛ ମାରିବାର ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ହାତକୁ ଜମିଦାରୀ ଯିବା ପରେ ନଦୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ନିଲାମ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତେଣୁ କୈବର୍ତ୍ତଙ୍କର ଏହି ଅଧିକାର ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରାଗଲା ଓ ନିଲାମ ନକରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଦାବି କରାଗଲା । ସେତେବେଳର ରେଭିନିଉ ବୋର୍ଡ଼ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ସେନାପତି କୁଜଙ୍ଗ ଗଲେ । କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ଚରଫରୁ ଏ ଦାବି ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ କୁଜଙ୍ଗରେ କୁସାର ମାନେ ସାମାନ୍ୟ ବନକର ଚାରଣା ପରସା ଦେଇ ହାଣ୍ଡି ପୋତିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା କାଠ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଆଣୁଥିଲେ । ଜମିଦାରୀ ଉଠିଲା ପରେ ଏହି କୁସାରମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ପୂର୍ବ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲୁ ରଖିବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା । ନୀଳମଣି ସେନାପତିଙ୍କ ନିକଟରେ ସେ ଦାବି ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଗଲା । କୁସାରମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ଅଧିକାର କାଏମ ରହିଲା ।

ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପୂର୍ବରୁ ବଂଗାଳୀମାନେ ବହୁ ଜମି ଫିଜା ନେଇଯିବା ଫଳରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲକୁ ବାହାର ଲୋକଙ୍କୁ ଲିଜ ନଦେବା ପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଚରଫରୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂପର୍କରେ ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକ, ଜଙ୍ଗଲ କାଟିବାକୁ ବିରୋଧ କରି ଏକ ପୁଷ୍ଟିକା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହା ସବୁଗାଁ ଲୋକଙ୍କର ସମର୍ଥନ ପାଇଲା । ଯେତେବେଳେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ତିନିକଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନାମରେ ହଜାର ହଜାର ଏକ ଜମି କଲିକତାର ଜଣେ ତିନିକଳ ମାଲିକଙ୍କୁ ଜମିଦାର ଲିଜ୍ ଦେଇଥିଲେ, ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ଏହି ସମସ୍ତ ଜଙ୍ଗଲ ଜମିକୁ ଚାଷୀ ମାନେ ଦଖଲ କରିନେଇ କଷା ଚାଷ କଲେ । ଏହି କଷା ଚାଷ କରୁଥିବା ଚାଷୀମାନେ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ପଟ୍ଟା ପାଇଗଲେ । ଯେଉଁମାନେ ପଟ୍ଟା ପାଇନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ଚାଷ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ଅଛି । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ପଥିରିଆରେ ଦୟାମଠ ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଡିଖିରିରେ ହୋଇଥିବା ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯାହାକି ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାହ୍ନୁନଗୋଙ୍କର ଥିଲା, କେସ୍ ହାଇକୋର୍ଟ ଯାଇଥିଲା । ଏହି କେସ୍‌କୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ସାଥୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ପଣାଏତ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଷ୍ଠାର ସହ ପରିଚାଳନା କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ହାଇକୋର୍ଟ ପୋଲିସ୍ ଉପରେ

ଜୋରିମାନା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହା ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଦମ୍ଭ ଦେଲା । ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବରେ ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାସୀ ଚାଷୀମାନେ କଟକର ଜମି ମାଲିକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା ।

ଦଳେଇଘାଇରେ ସ୍ୱଚ୍ଛାସେବୀ କାର୍ଯ୍ୟ

୧୯୫୫ ମସିହାରେ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୫ ତାରିଖରେ ଦଳେଇ ଘାଇ ଭାଙ୍ଗିବା ଫଳରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବିସ୍ତୃତ ଅଂଚଳ ଜଳମଗ୍ନ ହେଲା । ଯେତେବେଳେ ବଢ଼ି ମାଡୁଥିଲା ମୁଁ କଟକରେ ଥିଲି । ବନ୍ଧୁ ଭାଙ୍ଗିବା ପୂର୍ବଦିନ କଟକରେ ଜନରବ ହେଲା ଯେ ଦଳେଇ ଘାଇ ଭାଙ୍ଗିବ- ଅତଡ଼ା ଖାଉଛି । ସେତେବେଳେ ଆମ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ପାର୍ଟି ଅଫିସ କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ କୂଳରେ ଥିବା ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ଘରେ ଥିଲା । ଏ ସଂବାଦ ପାଇଲାକ୍ଷଣି ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜକୁ ଗଲି ଏବଂ ବନ୍ଧୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍ୱଚ୍ଛସେବକ ଭାବେ ଯିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲି । ସେତେବେଳେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଇଉନିଅର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ହରିଶ ଚନ୍ଦ୍ର ବକ୍ସିପାତ୍ର ଥିଲେ ଓ ସଂପାଦକ ରଣଜିତ ଦାସ ଯିଏକି ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟଯନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଉତ୍ତମଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରୁ ବହୁ ଛାତ୍ର ବାହାରିଲେ । ସାଥୀ କେଶବ ଦାସ ଏବଂ ମୁଁ କଟକ ମଟର ଆସୋସିଏସନର ସଭାପତି ଏସ.ସି.ବୋଷଙ୍କ ପାଖରେ ପହଂଚିଲୁ ଏବଂ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦଳେଇଘାଇ ପାଖରେ ପହଂଚାଇବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇଲୁ । ଏବଂ ସେ ମହାଶୟ ତିନିଖଣ୍ଡି ବସ ଦେଲେ । ସେହି ବସରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଦଳେଇ ଘାଇ ଅଂଚଳକୁ ଗଲୁ ।

ଦଳେଇ ଘାଇଠାରେ ଦେଖିଲୁ ଯେଉଁଠାରେ ଅତଡ଼ା ଖାଉଛି ସେଠାରେ ଖୁବ କମ ଲୋକ ବାଲିବସ୍ତ୍ରା ପକାଇଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ମହାନଦୀ ଡିଭିଜନର ଏକ୍ସକ୍ୟୁଟିଭ ଇଂଜିନିଅର ଦୁର୍ଗାଚରଣ ପତି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ରା ଯୋଗାଇ ଦେଲେ । ଛାତ୍ରମାନେ ବାଲିବସ୍ତ୍ରା ଭର୍ତ୍ତିକରି ବନ୍ଧୁ ଖାଉଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବାଲିବସ୍ତ୍ରା ପକାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଯଦିଓ ଛାତ୍ରମାନେ ସମଗ୍ର ରାତ୍ରି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଲେ ବନ୍ଧୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ବରଡ଼ାଠାରେ ଗୋଟିଏ ଘାଇ ହୋଇଗଲା । ଆଉ ବନ୍ଧୁ ରକ୍ଷା କରିହେବ ନାହିଁ ତାଣି ଛାତ୍ରମାନେ ସେଠାରୁ ଫେରିଗଲେ । ମୁଁ ସେଠାରେ ଏକ ସାଇକେଲ ସଂଗ୍ରହ କରି କୁଟଙ୍ଗ ଅରିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲି । ବାଟରେ ଆଡକିଟ ଲୋକଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଛି-ସମସ୍ତେ ଉତ୍ତମାନଙ୍କୁ

ଚାଲିଯାନ୍ତି କହି କହି ସଂଧ୍ୟାରେ କୁଚଙ୍ଗରେ ପହଂଚିଲି । କୁଚଙ୍ଗ ହାଟରେ ଡେକ୍ଟରା ଦେଇ ଲୋକଙ୍କୁ ସତର୍କ ହେବାପାଇଁ ନିବେଦନ କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଦଳେଇ ଘାଇ ପାଣି ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଆଚଳରେ ଦେଇ ଯିବ, ସେ ଅଂଚଳକୁ ହୁଲିରେ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଯାଇ ଉଦ୍ଧାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଜଣାଇ ଦେଲି । ବହୁ ସାଥୀ ହୁଲି ସଂଗ୍ରହ କରି ସେହି ରାତିରେ ହରିପା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ । ତାପର ଦିନ ଦଳେଇ ଘାଇ ଭାଙ୍ଗିଯିବା ପରେ ବହୁ ଅଂଚଳ ବନ୍ୟା ପ୍ଲବିତ ହୋଇଗଲା । ଲୋକେ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଗାଇ ଗୋରୁ ଧରି ଆସି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ମୁଁ ଯେପରି ଭାବରେ କୁଚଙ୍ଗ ଗଲି, ସେଥିରେ ପାଟି ନେତାମାନଙ୍କର ଆଶଙ୍କା ହେଲା, ମୁଁ ବନ୍ୟା ଘେରରେ ବୋଧହୁଏ କେଉଁଠି ପଡ଼ିଗଲି । ବନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗିବାର ଦୁଇଦିନ ପରେ ରିଲିଫ କେନ୍ଦ୍ର କନ୍ଦରପୁରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା । ସେଥିରେ ଚାଉଳ, ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ବିପନ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ମୋତେ ଖୋଜିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରିଲିଫ ସାମଗ୍ରୀ ଧରି କେତେକ ଛାତ୍ର ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଆମ ଗାଁ ପାଖକୁ ଗଲେ । ମୁଁ ସେତେବେଳେକୁ ଆମ ଘରେ ମୋ ଅଜ୍ଞାକ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଗାଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ବସାଇ ବସ୍ତା ବସ୍ତା ମୁଢ଼ି ଭଜାଇ ଯେଉଁଠି ବିପନ୍ନ ଲୋକମାନେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲି । ବୋରିକି ପାଖରେ ଯେଉଁଠି ବନ୍ୟାଜଳ ଲାଗିଥିଲା, ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବୋଟ ରଖି ବିପନ୍ନ ଅଂଚଳକୁ ଜିନିଷ ପଠାଉଥିଲି । ସେଥିରେ ଆମ ଗ୍ରାମର ଓ ଆଖପାଖ ଗ୍ରାମର ଲୋକଙ୍କର ଅକୁଣ୍ଠ ସହଯୋଗ ବଡ଼ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ସାଥୀମାନେ ଆମ ଗାଁ ଘାଟରେ ପହଂଚିବାରୁ ଗ୍ରାମବାସୀ ଯୁବକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେ ନେଇଥିବା ରିଲିଫ ତାଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ଦାବି କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଲକ୍ଷଟିକୁ ବିପନ୍ନ ଅଂଚଳ ଅଭିମୁଖେ ନେଇଗଲି ।

ଲକ୍ଷଟି ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ତ୍ରିଲୋଚନପୁର ନିକଟରେ ବନ୍ୟା ଜଳରେ କୌଣସି ବନ୍ଧ ବାଡ଼ ଦେଖାଯାଉନଥିଲା । ଲକ୍ଷ ଚାଳକ ନଦୀର ଧାରକୁ ଠଉରାଇ ନଦୀର ଲକ୍ଷକୁ ଏକ ଚତାରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ଫଳରେ ଲକ୍ଷଟି ଆଉ ଚାଲିଲା ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ ଭିତରେ ଥିବା ସ୍ୱଚ୍ଛସେବକମାନେ କାତ ମାରି ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ ଘୁଂଟିଲା ନାହିଁ । ଏହିପରି ଘଣ୍ଟାଏ ଯିବା ପରେ ମୁଁ ହଠାତ୍ ପାଣିକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲି । ଲକ୍ଷ ଯେଉଁ ଚତାରେ ଲାଗିଥିଲା, ତାର ମଙ୍ଗ ପାଖରେ ପିଠି ଲଗାଇ ଲକ୍ଷକୁ ପଛକୁ ଠେଲିଲି । ଫଳରେ ଲକ୍ଷଟି ଘୁଂଟିଲା ଏବଂ ଭାଷିଗଲା ଲକ୍ଷ ଭାସିଗଲା ପରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପାଣି ସୁଅରେ ପଡ଼ିଗଲି । ଲକ୍ଷ ଚାଳକ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ହଠାତ ଲକ୍ଷରୁ ଦଉଡ଼ିଟି ପକାଇ ଦେଲା । ମୁଁ ସେ ଦଉଡ଼ିକୁ ଧରି ପକାଇବାରେ ଲକ୍ଷ ଲୋକେ ଟାଣିଲେ ମୁଁ ଲକ୍ଷରେ ଚଢ଼ିଲି । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ କିଛି ପାଣି ପିଇ ଦେଇଥିଲି । ଲକ୍ଷ ଦିନ ଗୋଟାଏ ବେଳକୁ ଗୋବିନ୍ଦପୁରରେ ପହଂଚିଲା ।

ସେଠାରେ ରମାକାନ୍ତ ନାୟକ ଭାତ ଡାଳମା କରି ଲକ୍ଷରେ ଯାଇଥିବା ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ହରିପା ପଠାଇଲି । ସେମାନେ ଗଲାପରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଡଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟରେ ବୋରିକିରେ ପହଂଚିଲି । ବୋରିକିରୁ ଗାଁକୁ ଆସିଲା ବୋଳକୁ ଗାଁର ଲୋକେ ମୋ ଉପରେ ରାଗିଥିବାର ଜଣାଗଲା । ରାଗିବାର କାରଣ ହେଲା- ସେହିଦିନ ତିର୍ତ୍ତୋଲରେ ଯେଉଁ ରିଲିଫ ସେଣ୍ଟର ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା, ସେଠାରେ ବନ୍ୟା କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଶ୍ରୀ ନୀଶାମଣି ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ପରାମର୍ଶକ୍ରମେ ବନ୍ୟାରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ନହୋଇଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ରିଲିଫ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଲକ୍ଷରେ ଯାଇଥିବା ରିଲିଫକୁ ଆମ ଗାଁ ବାଲାଙ୍କୁ ଦେଲି ନାହିଁ- ଯେହେତୁ ସେମାନେ ବନ୍ୟାଦ୍ୱାରା କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି- ସେମାନେ ରିଲିଫ ପାଇବା ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି କହିଥିଲି । ଯେଉଁ ଅଂଚଳର ଲୋକେ ରିଲିଫ ପାଇବାର ହକଦାର ନୁହନ୍ତି, ସେ ଅଂଚଳରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖାଦେଲା । ଆମ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ତିର୍ତ୍ତୋଲ ପଠାଇଲି । ସେଠାରେ ଯେତେ ଚାଉଳ ଡଙ୍ଗା ଥିଲା, ସେସବୁକୁ ଜବରଦସ୍ତ ଚାଣି ଆଣି କୁଜଙ୍ଗରେ ପହଂଚିଲେ ଏବଂ ରିଲିଫ ଚାଉଳ ସାଧାରଣରେ ବଣ୍ଟନ କରାଗଲା । ଏହି ଘଟଣାଟି ମୋ ଜୀବନର ଏକ ଅନୁଶୋଚନାର ବିଷୟ ହୋଇ ରହିଗଲା । ରିଲିଫ ବଣ୍ଟନରେ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏକ ନିନ୍ଦିତ ଘଟଣା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଅବସ୍ଥା ଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ଏକଥା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହା ମୋର ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖଦାୟକ ଥିଲା ।

ଏହି ବନ୍ୟା ଫଳରେ ଏରସମା ଅଂଚଳରେ ନାହିଁ ନଥିବା କ୍ଷତି ଘଟିଲା । ବନ୍ୟାଜଳ ଛାଡ଼ିବା ପାଇଁ ଡେରି ହେଲା, ସେତେବେଳେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ବିରୋଧୀ ଦଳର ନେତା ଅବିଭକ୍ତ ଜମ୍ବୁନିଷ୍ଠ ପାର୍ଟିର ଜମ୍ବେଡ଼ ଏ.କେ. ଗୋପାଳନ, ରାଷ୍ଟ୍ରାଧ୍ୟାପ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁ ଲକ୍ଷରେ କୁଜଙ୍ଗ ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳର ରାଜ୍ୟ ସଭା ସଦସ୍ୟ ଶ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲେ । କୁଜଙ୍ଗରେ ବିରାଟ ଜନ ସମାବେଶରେ ସେ ଭାଷଣ ଦେଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ପାଇଁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ରାତିରେ ଆମ ଘରେ ରହି ସକାଳୁ ଲକ୍ଷ ଯୋଗେ ଫେରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ବେସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଅଂଚଳରୁ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇ ଆମର କୁଜଙ୍ଗ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ପଠାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଆମେ କୁଜଙ୍ଗ, ଅନ୍ଧାରୀ ଓ ବାଲିତୁଠରେ ରିଲିଫ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲୁ । ନିୟମିତ ଭାବରେ ଲୋକଙ୍କୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଲୁଗାପଟା ଦେଉଥିଲୁ ।

ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ ପାର୍ଟି ପିପୁଲସ୍ ରିଲିଫ କମିଟି ତରଫରୁ ବହୁ ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇଥିଲେ । ଡାକ୍ତର ଓ ଔଷଧ ପଠାଇଥିଲେ, ଏହି ଡାକ୍ତରମାନେ ଅନ୍ଧାରୀଠାରେ ରହି ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ ଔଷଧ ବିତରଣ ସହ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବେ ଚିକିତ୍ସା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ୨ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ଧାରୀରେ ଥିଲେ । ଡିଖିରିରେ ସାଥୁ ବ୍ରଜ ମହାନ୍ତି ଏହି କେନ୍ଦ୍ର ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ଥଇଥାନ ପରେ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କଟକର ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ପରେ ଓ ପୁରୀର ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ପରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ଆକାର ଧାରଣ କଲା ଏବଂ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପାର୍ଟିର ନେତାମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା । କୁଜଙ୍ଗରେ ଲଗାତର ଭାବରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲୁ ରଖିବା ପାଇଁ ଯୋଜନା ହେଲା । ରାଜ୍ୟସାରା ୧୪୪ ଜାରି ହୋଇଥିବାରୁ ୧୪୪ ଭାଙ୍ଗି ପ୍ରଥମେ କୁଜଙ୍ଗ ଅଂଚଳରୁ ଶ୍ରୀ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ପଟ୍ଟନାୟକ ସମେତ କମ୍ପ୍ରେଡ ପଞ୍ଚାନନ ସ୍ୱାଇଁ ଓ ବହୁ ସାଥୁ ଗିରଫ ହେଲେ ।

ଜଟାଧାରୀ ମୁହାଣ ଖୋଳା

୧୯୫୩ ମସିହାରେ ଜଟାଧାରୀ ମୁହାଣ ପୋତି ହୋଇଗଲା । ଫଳରେ କୁଜଙ୍ଗ ଅଂଚଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରଘୁନାଥପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଳଦଣ୍ଡା କେନାଲର ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ମାଛଗାଁ କେନାଲର ଉତ୍ତରପାର୍ଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳାର୍ଣ୍ଣବ ହୋଇ ରହିଲା । ସେ ଜଳ ନିଷ୍କାସନ କରିବା ପାଇଁ, ଫସଲକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଇଞ୍ଜିନିଅରମାନେ ଯାଇ ମୁହାଣ ଖୋଳିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରି ସଫଳ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କୁଜଙ୍ଗ ଓ ଏମସମା ଅଂଚଳର ହଜାର ହଜାର ଚାଷୀଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ମୁହାଣ ଖୋଳିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଗଲା । ଚାଷୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରୁ ସଂଗଠିତ ହୋଇ ଯାଇ ସମୁଦ୍ର କୂଳର ତଟାରେ ପହଂଚିଲେ । ମୁଁ ଓ ଆମ ସାଥୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସାଂଗେ ମିଶି ମୁହାଣ ଖୋଳା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲୁ । ବର୍ଷା ଚାଲିଥାଏ । ନୂଆଗାଁର ଲୋକେ ମୁହାଣ ଖୋଳା ସଂପର୍କରେ ପୂର୍ବରୁ କିଛି ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରିଥିଲେ । ନୂଆଗାଁର ସରପଂଚ ଏ ଫକରୀ ଦାସ, ଭରତ ପଲେଇ, ଜଗୁ ବରାଡ, ରସିକ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ସେଠାରେ ରହି ମୁହାଣ ଖୋଳିବାକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ମୁଁ, ସାଥୀ ରମାକାନ୍ତ ନାୟକ, ଦୀନବନ୍ଧୁ ତରାଇ ପ୍ରମୁଖ କୁଜଙ୍ଗର ଅଧିକାଂଶ ଚରୁଣ ପାର୍ଟି ସାଥୀ ସେଠାରେ ପଡ଼ି ରହିଲୁ । ଆମ ପାଇଁ ନୂଆ ଗାଁର

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜବାସୀ ସାମନ୍ତରାୟ, ପାଣ୍ଡବ ସ୍ଵାଇଁ (ମରୁଥ ସ୍ଵାଇଁ) ଘନଶ୍ୟାମ ସ୍ଵାଇଁ, ପ୍ରମୁଖ ନୂଆ ହୋଇ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ସାଥୀମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହରେ ସେଠାରୁ ୪/୫ କି.ମି ଦୂର ନଈ ପାର ହୋଇ ଆମ ପାଇଁ କଂସାରେ ଖାଇବାକୁ ଆଣୁଥିଲେ । ମୁହାଣ ଖୋଳିବାର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ଦାୟକ ଥିଲା । ଶହ ଶହ ଲୋକ ବର୍ଷାରେ ଓଦା ହୋଇ ମୁହାଣ ଖୋଲିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଥିଲେ । ଏବଂ ଏକାର୍ଯ୍ୟରେ ନଦୀର ଜଳ ପତ୍ତନ ସମୁଦ୍ରର ଜଳ ପତନଠାରୁ ଅଧିକା ରହିବା ଉଚିତ । ପ୍ରଥମେ ମୁହାଣର ମଧ୍ୟଭାଗ ଖୋଳା ଗଲା ଏବଂ ତାପରେ ନଦୀ ପାଣିକୁ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ନାଳରେ ଛାଡି ଦିଆଗଲା । ପାଣି ଗତି କରୁଥିଲାବେଳେ ସମୁଦ୍ରର ଲହରୀ ଚଡ଼ା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ସେ ଚଡ଼ା ନକରାଇ ଦେବାପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ହାତକୁ ହାତ ଧରି ସମୁଦ୍ର ପାଣିରେ ପଶି ଲହଡ଼ିରେ ଯେଉଁ ବାଲି ନାଳ ମୁହଁରେ ଜମା ହେଉଥିଲା, ତାକୁ ଗୋଡରେ ଠେଲି ଦାହାର କରୁଥିଲେ । ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ ୧୫ ଘଣ୍ଟା ସମୁଦ୍ର ପାଣିରେ ଛିଡା ହୋଇ ରହିବା ପରେ ହଠାତ ଗୋଟିଏ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ ହେଲା ଏବଂ ମୁହଁ ଖୋଲିଗଲା । ଏହି ମୁହାଣ ଖୋଳା କାର୍ଯ୍ୟରେ ୩ଦିନ କାଳ ବର୍ଷା, ପବନ ଭିତରେ ସମୁଦ୍ର ତଣ୍ଡାରେ ତାଷୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ସଂଗରେ ପଡ଼ିରହିବା ଏକ ରୋମାଞ୍ଚକାରୀ ଅଭିଜ୍ଞତା । ଲୋକଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଜମା କରିବାର ଯେଉଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ବାହାନା ଦେଖାଇ କେତେକ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ଵାର୍ଥ ଲୋକ ଟଙ୍କା ଲୁଟିବା ପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ଏହି ସ୍ଵାଭାବିକ ଆତ୍ମ ବିଶ୍ଵାସକୁ ଧ୍ଵଂସ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଯାହା ଫଳରେ ତାଷୀମାନେ ଆଉ ସ୍ଵେଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁନାହାନ୍ତି ଏବଂ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟକୁ ଆଶା ରଖି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ନିଜସ୍ଵ ପ୍ରେରଣାକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି ।

ମୁହାଣ ଖୋଳା ହୋଇଗଲା ପରେ ତାଷୀମାନେ ତାଷ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲେ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଜନପ୍ରିୟତା ଅସମ୍ଭବ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ସେହିପରି ପୂର୍ବରୁ ଜମିଦାରୀ ଅମଳରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଲୁଣାବନ୍ଧ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଫଳରେ ଫସଲ ହେଉ ନଥିଲା । ଏ ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ମାଣ ଦାବି କରି ପାର୍ଟି ଚରଫରୁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିକରେ ବିଶେଷ କ୍ଷତି ହେଉଥିଲା, ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଲୁଣାଘେରି ବନ୍ଧ ପାଇଁ ଅନଶନ

ମୁଁ ଏବଂ ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକ ଏକତ୍ର ହସିନା ଓ ମଙ୍ଗରାଜପୁର ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଅଠରଘେରିଆଠାରେ ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲୁ । ସେଠାରେ ଆମ ପାର୍ଟି ସାଥୀମାନେ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ମୁଣ୍ଡରେ ମାଟି ବୋହି ଏ ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ । ସେହିପରି ପିତାବାଙ୍କ ଠାରେ ଅଠରବାଙ୍କି ନଦୀକି ବନ୍ଧେଇ ପାରାଦ୍ୱୀପ ଗ୍ରାମରେ ଓ ଆଖପାଖ ଅଂଚଳରେ ଫସଲକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ପାର୍ଟି ସାଥୀମାନେ ହାଟ ବଜାରରୁ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ କରି କାମ କରୁଥିବା ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲେ । ଘରେ ମୋ ଅଜ୍ଜାଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଏସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ତୁଲେଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲି । ପରେ ସମଗ୍ର ଲୁଣା ପ୍ଲାଟିଟ ଅଂଚଳରେ ଫସଲକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଯାଇଥିଲା । ଲୁଣା ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକ ବେଠିରେ ପୂର୍ବରୁ ଜମିଦାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ଚାଷୀମାନେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଲୁଣାବନ୍ଧ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ଯୋଜନା ନଥିଲା । ପରେ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା, ଫଳରେ ଲୁଣାବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ ଦାୟିତ୍ୱ ସରକାର ବହନ କଲେ ଏବଂ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଉପକୂଳ ଅଂଚଳରେ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା ଏବଂ ଏହି ଲୁଣାବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ ଦାୟିତ୍ୱ ସରକାର ନେବାକୁ ଦାବି କରି ୧୯୫୮ ମସିହାରେ ବିଧାନ ସଭାର ପ୍ରତିନିଧି ହେବା ପରେ ଦୀର୍ଘ ୧୧ ଦିନ ଧରି ଅନଶନ କରିଥିଲି ।

ସେତେବେଳର ପୂର୍ବମନ୍ତ୍ରୀ ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଉଦ୍‌ଦେଓ ଯେକି ଏହି ଲୁଣା ଅଂଚଳର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗତ ଲୋକନାଥ ମିଶ୍ର (ଉପବାଚସ୍ପତି) ସେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରୋକ୍ଷରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କଲାପରେ ଏହା ଗୃହୀତ ହେବା ପାଇଁ ସହଜ ହୋଇଥିଲା । ମୋର ଅନଶନର ଏକାଦଶ ଦିନ, ପ୍ରଥମ ଲୁଣାବନ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ସରକାରଙ୍କ ଫରଫରୁ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା ଏବଂ ଗଡ଼ କୁଜଙ୍ଗଠାରୁ ଗୋବିନ୍ଦପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁଣା ଘେରିବନ୍ଧ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଆଜି ଲୁଣା ଘେରିବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ବହୁ ଅଂଚଳରେ ଏ ବନ୍ଧମାନ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଛି । ଏଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଭାଗମାନ, ଡିଭିଜନମାନ, ଜଳସେଚନ ବିଭାଗରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ଜୀବନର ସଂଗ୍ରାମରେ ଏହା ମୋ ଜୀବନରେ ସବୁଠାରୁ ଏକ ସଫଳ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ।

ପାର୍ଟି ପ୍ଲେନମ୍ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ

ରାଜ୍ୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅନ୍ତରଗ୍ରାହଣରୁ ଆସିଲା ପରେ ନିର୍ବାଚନ ହେବାରୁ ପାର୍ଟିର କୌଣସି ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ଆଲୋଚନା ହେବାର ସୁଯୋଗ ନଥିଲା । ପାର୍ଟି ୧୯୫୨ ନିର୍ବାଚନରେ ବିଧାନସଭାରେ ୭ଟି ଆସନ ଲାଭକଲା । ଗୋଟିଏ ଲୋକସଭା ଆସନ ହାସଲ କଲା । ନିର୍ବାଚନ ଫଳାଫଳକୁ ଭିତ୍ତିକରି ପାର୍ଟିର ଏକ ସାଙ୍ଗଠନିକ ପୁନଃଗଠନର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଲା । ଏହାକୁ ଭିତ୍ତିକରି ପାର୍ଟି ଅଜ୍ଞାତବାସକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ, ରେଳବାର ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ କାମ କରୁଥିଲି । କଟକ ସିଟି କମିଟି ପାର୍ଟିର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲି । ମୋତେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ରଖାଗଲା । ପାର୍ଟି ଅଜ୍ଞାତବାସରେ ଥିଲାବେଳେ ସାଥୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, କୃଷକ ସଭାର ଦାୟିତ୍ୱ ସହ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ପାର୍ଟି ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ କ. ଦୁଃଶାସନ ଜେନା କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ପାର୍ଟି ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ । କ. ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଜେନା, କ. ପ୍ରହ୍ଲାଦ ସେଠୀ, କ. ମହାଦେବ ସିଂ, କ. ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ନେଇ ନୂଆ କଟକ ଜିଲ୍ଲା କମିଟି ଗଠିତ ହେଲା । ଏହିପରି ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟିରେ ସାଙ୍ଗଠନିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ଏକ ବିଶେଷ ପାର୍ଟି ପ୍ଲେନମ୍ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ପ୍ଲେନମ୍ କୁଜଙ୍ଗଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବାର ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ମୋତେ ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା ।

କୁଜଙ୍ଗରେ ସମ୍ମିଳନୀ ହେବାପାଇଁ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନଥିବା ହେତୁ ସମ୍ମିଳନୀ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମାଣ କରାଗଲା । ଗାଁ ଗହଳରୁ ପାର୍ଟି ସାଥୁମାନେ ଆସି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଦୃଶ୍ୟ ମଣ୍ଡପଟିଏ ତିଆରି କଲେ । କଟକରୁ କୁଜଙ୍ଗ ଯିବାପାଇଁ ବସ ନଥିଲା । ବସ ଜରପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଉଥିଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ବାଟ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଯିବାପାଇଁ ଡଙ୍ଗାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । କୁଜଙ୍ଗର ସାଥୁମାନେ ନିଜେ ଡଙ୍ଗା ଟାଣି ଜରପୁର ଆସିଲେ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରେ ସାଥୁମାନଙ୍କୁ ୧୭ ମାଇଲ ବାଟ ଡଙ୍ଗାରେ ବସାଇ କୁଜଙ୍ଗ ନେଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଡଙ୍ଗାରେ ସାଜସାଥୁମାନେ ଗୀତବୋଲି ସ୍ମୋଗାନ୍ ଦେଇ ଡଙ୍ଗା ଟାଣି ଟାଣି ଯାଉଥିବା ଦୃଶ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉତ୍ତାପନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଏହି ପ୍ଲେନମ୍ ୩ ଦିନ ଚାଲିଲା । ପ୍ଲେନମ୍ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରୁ ଭାର ବା ଗାଡ଼ିରେ ଚାଉଳ, ପନିପରିବା ଆସିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହଜନକ ଥିଲା । କୈବର୍ତ୍ତଗ୍ରାମମାନଙ୍କରୁ ଭାର ଭାର ମାଛ ଓ ବହି, ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରୁ ଦୁଧ ଓ ଦହି ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ପରିମାଣରେ ବୁହାଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ କୌଣସି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସମ୍ମିଳନୀରେ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଇ ନଥିଲା ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହୁଥିଲେ ।

ଏହି ପ୍ଲେନମ୍ ପାର୍ଟି ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଏକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା ଯାହା ଫଳରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଏହିପରି ଭାବରେ ସମ୍ମିଳନୀ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରିବାପାଇଁ କମ୍ପେଡ୍‌ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା ।

ପ୍ଲେନମ୍ ଶେଷଦିନ ଏକ ବିରାଟ ଜନସମାବେଶ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଫେରିଲାଦିନ ସେହିପରି ଏକ ନୌକାଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଜଇପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲେ ।

କଟକ ଜିଲ୍ଲା ପାର୍ଟିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି

ଏହା ପୂର୍ବରୁ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି କେବଳ ପଟିଆ, ଶଙ୍କରପୁର, ଧର୍ମଶାଳା, ଯାଜପୁର ଜିଲ୍ଲାର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ଆଠଗଡ଼ରେ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଏହାପରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ପାର୍ଟିର ବହୁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାର ଘଟିଲା । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପାର୍ଟି ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ିଥିବାରୁ ସେହି ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ପାର୍ଟିର ପ୍ରସାର ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ହେଲା ।

କଟକ ସହର ପାର୍ଟିକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜିଲ୍ଲାଭାବେ ଧରାଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ଗଲାପରେ କମ୍ପେଡ୍ ଗଗନ ବିହାରୀ ଜେନା ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ । କ. ପ୍ରବୀର ପାଲିଡ଼୍ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଇ କଟକ ସହରରେ କାମକଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରବୀର ବାବୁ, ହରିଶ ବକ୍ସିପାତ୍ର, ଗିରିଜା ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ଛାତ୍ରସଂଘର ପରିଚାଳନା ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲେ । ପ୍ରେସ୍ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବ୍ୟତିରେକ କଟକରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପମାନଙ୍କରେ ପାର୍ଟିର ଇଉନିୟନ୍ ଗଠିତ ହେଲା । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଶିଳ୍ପରେ ଥିଲା ଚୌଦ୍ୱାର ଲୁଗାକଳ ଶ୍ରମିକ ସଂଘ । ସଭାପତି ଥିଲେ ବିରେନ୍ ମିତ୍ର । ଆମ ପାର୍ଟି ସାଥୀମାନେ ସେ ଇଉନିୟନ୍ ଭିତରେ କାମ କଲେ । ଇଉନିୟନ୍ ନେତୃତ୍ୱ ପରିଚାଳନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ସପକ୍ଷରେ କାମ କରିବାରୁ ଏକ ବିଦ୍ରୋହ ସଂଗଠିତ ହେଲା ଏବଂ ଶ୍ରମିକମାନେ ଅଖିଳ ଭାରତ ଟ୍ରେଡ଼ ଇଉନିୟନ କଂଗ୍ରେସ (AITUC) ନେତୃତ୍ୱକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସାଥୁ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ଏହି ଇଉନିୟନ୍‌ର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ ।

ଏହି ଇଉନିୟନ୍ ବହୁଦିନଧରି ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ୧୯୫୬ ମସିହା ସୀମା ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବାରେ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭିତରେ ପାର୍ଟିର ପ୍ରଭାବ ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ବହୁତ ଅବଦାନ ଦେଇଥିଲା ।

ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟି ଅଜ୍ଞାତ ବାସକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ଏକ କାରଣରୁ ପାର୍ଟିର ସଂପାଦକ କ. ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ସଂପାଦକରୁ ଅନ୍ତର କରାଗଲା । ଅଜ୍ଞାତବାସରେ କ.ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ରାଜ୍ୟ ସଂପାଦକ ହେଲେ । ଏହି ଘଟଣା ପାର୍ଟି ଭିତରେ ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟିର ମାନସିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବିଦ୍ରାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଯାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅଧିକ ଭାବରେ ପାର୍ଟିର ରାଜନୀତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା ।

ପାର୍ଟି ଅଜ୍ଞାତବାସରୁ ଆସିବା ପରେ ସାଥୁ ଗୁରୁତରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ପାର୍ଟିର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ବ୍ୟାପକ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇଉଠିଲା ।

୧୯୪୧-୪୭ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ

କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ କଂଗ୍ରେସରୁ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅଲଗା ହେବାପରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ସୋସାଲିଷ୍ଟମାନଙ୍କର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବିରୋଧୀ ଚକ୍ରଯୋଗୁଁ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ମେହନତୀ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପାର୍ଟି ଯେତେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହେବାର କଥା, ତାହା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସୋସାଲିଷ୍ଟମାନେ ୧୯୪୨ରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ନେଇଥିବା ଭୂମିକା ଉପରେ ଭିତ୍ତିକରି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଖରେ ନିଯିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅପେକ୍ଷା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଥିବା ହେତୁ ବିଧାନ ସଭାରେ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରୁ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବହୁ ପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିଯୋଗୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିବାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ସେହି ସମୟ ଭିତରେ ଡିଭିଜନ, ଏରସମା, ପାଟକୁରା, ମହାକାଳପଡ଼ାରେ ପାର୍ଟିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ବିଶେଷ ଭାବରେ ଘଟିଥିଲା । ଜଙ୍ଗଲକଟା ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ, ବାକି ଖଜଣା ଛାଡ଼, ମୁହାଁଣ ଖୋଳା, ଲୁଣି ଘେରିବନ୍ଧ, ଭାଗଚାଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ୧୯୪୫ ବନ୍ୟାରେ ବିଭିନ୍ନ ରିଲିଫ କାର୍ଯ୍ୟ ପାର୍ଟିର ଅଭିବୃଦ୍ଧିକୁ ଦୃଢ଼ୀକୃତ କରିଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ୧୯୪୩-୪୪ରେ ମରୁଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବା ଅଞ୍ଚଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ମାନେ ଓ କ. ଗୁରୁତରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ମୋହନ ଦାସ ବ୍ୟାପକ ପଦଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଶିବୁଗ୍ରାମ -

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଏକ ଦୁର୍ଗ ଥିଲା । ସେଠାରେ ହୋଇଥିବା ଅନାହାର ମୁହଁ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଧାନସଭାରେ ମୁଲତବୀ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ଏହି ମୁଲତବୀ ପ୍ରସ୍ତାବ, ବିଧାନସଭାରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇ ଯେଉଁ ନାମଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା, ସେଥିରେ ତ୍ରୁଟିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବିଧାନସଭାରେ ଏହା ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହେବାରେ ସରକାର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସମୟ ନେଇଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ଘରୋଇ ବିଭାଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗୋଚରରେ ନଜନାକ ଅତିକ୍ରମ କରି ସେ ଗାଁକୁ ଯାଇ ଖବର ସଂଗ୍ରହ କରି ବିଧାନସଭାରେ ବିବରଣୀ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ଯଦିଓ ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଅନାହାରରେ ମରିଥିବା ନାମରେ ତ୍ରୁଟି ଥିବାଯୋଗୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିକୁ ନିହିତ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା, ତଥାପି ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟାପକ ଟେଷ୍ଟ ରିଲିଫ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ତଗାବି ରଣ ଦିଆଗଲା ।

ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲାବେଳେ ଭୂସଂସ୍କାର ପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ, ତା’ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଂଗ୍ରେସରେ ଥିବା ରାଜା ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ପକ୍ଷପାତି ଲୋକେ ଲଗାତର ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ଯିବାପରେ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ।

ଶ୍ରୀ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲାବେଳେ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ହେଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସବୁବେଳେ ଅପପ୍ରଚାର ଚାଲିଲା । ବିଶେଷ କରି ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଅଞ୍ଚଳ ଶାସନ ଆଇନ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପଦକ୍ଷେପ ଥିଲା । ଏଥିରେ ପଞ୍ଚାୟତର କ୍ଷମତା ନିରୂପିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ପଞ୍ଚାୟତମାନଙ୍କୁ କେତେକ ପରିମାଣରେ ବିଚାର କ୍ଷମତା ଦେବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଏକ କୋକୁଆ ଭୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମହତାବ ବାବୁ କେନ୍ଦ୍ରରେ କିଛିଦିନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲାପରେ ତାଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେଇ ବୟେର ରାଜ୍ୟପାଳ କରାଗଲା । ଓଡ଼ିଶାର ସାମା ଆନ୍ଦୋଳନ, ୧୯୫୫ ମସିହା ବନ୍ୟାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ସମସ୍ୟାର ସୁଯୋଗ ନେଇ କଂଗ୍ରେସରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ୧୯୫୭ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ କଂଗ୍ରେସକୁ ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠତା ମିଳିବ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରି ମହତାବ ବାବୁଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କରାଇଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସମର୍ଥନରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଠନ

୧୯୫୭ ନିର୍ବାଚନ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ପଟ୍ଟଭୂମିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ନିର୍ବାଚନରେ କଂଗ୍ରେସ ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ପୂର୍ବତନ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନେ ଗଠନ କରିଥିବା “ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ” ଅନେକ ସ୍ଥାନ ପାଇଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ୯ଟି ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ୧୧ଟି ସ୍ଥାନ ହାସଲ କଲା । ତେଣୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି, ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଓ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦର ବୁଝାମଣାରେ ଏକ ଅଣକଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ମୁଁ ଏରସମାନ୍ନ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲି । ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ସହିତ ସହଯୋଗରେ ସରକାର ଗଢ଼ିବାର ଚିନ୍ତା ଆମ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଚାଲିଲା । ପାର୍ଟିର ଅଧିକାଂଶ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ସାଥୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ସହିତ ସହଯୋଗ କରି ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ିବାର ପକ୍ଷପାତି ଥିଲେ । ୧୯୫୭ରେ ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ନିର୍ବାଚନରେ କେରଳରେ ମିଳିତକମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ହେଲା ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଭ. ଏମ୍. ଏସ୍. ନମ୍ବୁଦ୍ରୀପଦ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ।

କେରଳରେ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଠନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ତତ୍କାଳୀନ ପାର୍ଟି ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ଅଜୟ ଘୋଷ କେରଳ ଗଲେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାକୁ ପଲିଟିବୁରୋ ସଭ୍ୟ ଶ୍ରୀ ରାମମୂର୍ତ୍ତି ଆସିଲେ । ବୋଧହୁଏ “ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ”କୁ କୌଣସିମତେ ସାହାଯ୍ୟ ନକରିବା ପାଇଁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେବାକୁ ପଲିଟିବୁରୋ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ । ଆମ ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟିର ବହୁତ ସାଥୁ ଏପରି ନିଷ୍ପତ୍ତିର ବିରୋଧ ଥିଲେ । ତେଣୁ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଡିନିଦିନ ବିତିଗଲା । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ନାନାପ୍ରକାର ବିଚ୍ଛାତକାରୀ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟି ଡିନିଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାରେ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ ଅଜୟ ଘୋଷ ତ୍ରିଭାନ୍ସମରୁ ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟି ଅଫିସକୁ ଫୋନ୍ କରି ଶ୍ରୀ ରାମମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ।

ରାମମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ଅଜୟ ଘୋଷ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ କେନ୍ଦ୍ରର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କର ଏବଂ କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିବ୍ କୁହ ଏହା ପାର୍ଟିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ଅଗତ୍ୟା କଂଗ୍ରେସକୁ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ କୌଣସି ନିଆଗଲା । କେଉଁ କେଉଁ ଦାବି କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ କଂଗ୍ରେସଠାରୁ ଏକ ବିବୃତ୍ତି ଆଦାୟ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା ।

କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ସେତେବେଳେ ବାରନ ମିତ୍ର ଓ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ କଂଗ୍ରେସକୁ ସରକାର ଗଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ପାର୍ଟି ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ରାଜ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ସାଥୁ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ପଠାଇଲା । ପାର୍ଟି ଚାହୁଁଥିବା ଦାବି ଯଥା ଖଟଣାଛାଡ଼, ବୁସଂସାର, କେନ୍ଦୁପତ୍ର ବ୍ୟବସାୟ ଜାତୀୟକରଣ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ବିବୃତ୍ତି ଦେଲାପରେ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଗଣଶ୍ରେଣୀଙ୍କୁ ଚଣାର ଦେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । କାରଣ କଂଗ୍ରେସ ଏକାକୀ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ଥିବାରୁ ରାଜ୍ୟପାଳ କଂଗ୍ରେସକୁ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରିବାପାଇଁ ଡାକିଲେ । ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ଆବଶ୍ୟକ ସରକାରୀଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ତାଲିକା ଦେଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଭାବରେ ଶପଥ ନେଲେ ଏବଂ ଆମ ପାର୍ଟିର ବିଧାୟକ ନେତା କ. ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ସାଥୁ ଶୈଳେନ ମହାପାତ୍ର ବିଧାନସଭାର ଅଧିକ ସମ୍ପାଦକ ଦାୟିତ୍ବରେ ରହିଲେ । ଏହି ଘଟଣା ପରେ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଥିବା ମାନସିକ ବିଭାଜନ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । କେତେକ ସାଥୁ ପ୍ରଚାର କଲେ ଯେ ସାଥୁ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ସାଥୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଟଙ୍କା ଆଣି ପାର୍ଟିର ଉପର ନେତୃତ୍ବକୁ ଭୁଲ ସମ୍ଭାବ ଦେଇ ପାର୍ଟିକୁ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ପକାଇଦେଲେ ।

ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଏହି ପ୍ରଚାର ଏକ ଅସ୍ବାଭାବିକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟିକଲା । ପାର୍ଟି ନେତାମାନଙ୍କର ଭାବମୂର୍ତ୍ତି କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣହେଲା । ଏହା ବହୁକାଳ ପାଇଁ ପାର୍ଟି ଜୀବନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ କମିଶନ ଗଠିତ ହେଲା । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ଘଟିଥିଲା, ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ ତାଙ୍କ ରଚିତ “ସ୍ମୃତି ଓ ଅନୁସ୍ମୃତି”ରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି; ତାହା ଘଟଣାରେ ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଇଛି । ସେ ଲେଖୁଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଗଢ଼ିବାକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ପରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିକୁ କିଛି ଟଙ୍କା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ଟଙ୍କା ଯିଏ ଆଣିଥିଲେ, ପାର୍ଟି ତାହା ନରଖିବାରୁ ଫେରାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଉତରାୟ ତାଙ୍କ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଚରମର ସମ୍ମାନ ବଢ଼ିଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଯେଉଁ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟିହେଲା ତାହା ଶୁଭଙ୍କର ନଥିଲା ।

ଅଜ୍ଞାତବାସରୁ ଆସିବା ପରେ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଯେଉଁ ଜୀବନୀଶକ୍ତି ଥିଲା, ସେ ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି ଆଉ ସେହିପରି ରହିଲା ନାହିଁ ।

୧୯୫୭ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥ ହେଲି ଏରସମାରୁ । ସାଥୁ ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକ ପ୍ରାର୍ଥ ହେଲେ ରାଜନଗରରୁ ଏବଂ ମିଳିତ ଭାବେ ଏ ଦୁଇ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ନିର୍ବାଚନ ଅଭିଯାନ ଚାଲିଲା । ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ଥିବା ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଶ୍ୟାମ ନାୟକ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥ, ଏବଂ ଶ୍ରୀ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ସ୍ୱାଇଁ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପ୍ରାର୍ଥ ଥିଲେ । ପଦ୍ମଚରଣଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରୀ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥ ଥିଲେ । ନିର୍ବାଚନରେ ଏହା ବ୍ୟତୀତ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ (ଯାହାକି ଦ୍ୱୈତ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ) କ. ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି ଓ କ. ପ୍ରହ୍ଲାଦ ସେଠୀ ପ୍ରାର୍ଥ ହେଲେ । ଆମ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ବଡ଼ଚଣାରେ ପ୍ରାର୍ଥ ଦିଆଗଲା । ନିର୍ବାଚନରେ ରାମବାବୁ, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ପରାଜିତ ହେଲେ ଏବଂ ରାଜକୃଷ୍ଣ ବୋଷ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଳିକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ରାଜନଗରରୁ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ କମ ଭୋଟରେ ଜିତିଲେ । ମୁଁ ଏରସମାରୁ ଜିତିଲି ।

ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ

ବିଧାନସଭାରେ ଆମ ପାର୍ଟିର ୯ ଜଣ ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ । ଅନୁଗୁଳରୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିବା କ. ନରେନ୍ଦ୍ର ନାୟକଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସରେ ନେବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ନେଇ କୁଜଙ୍ଗରେ ରଖାଗଲା । ପରେ ସେ କଂଗ୍ରେସକୁ ପଳାଇଲେ । ସେତେବେଳେ, ବିଧାନସଭାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସବୁ ପାର୍ଟି ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ଙ୍କର ବୈଠକ ହେଉଥିଲା । କିଏ କେଉଁ ବିଷୟରେ କହିବେ, ତାହା ସ୍ଥିର ହେଉଥିଲା । ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ଜନିଷ ଥିବାରୁ ମୋତେ ସବୁକଥା ପଢ଼ିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ସାଥୁ ଶୈଲେନ ମହାପାତ୍ର ମଧ୍ୟ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବିଧାନସଭାରେ ବହୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ମୋତେ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ବଜେଟ ପଢ଼ିବା ଏବଂ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସାଧାରଣ ଆଲୋଚନା ପ୍ରାୟ ମୋ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେଉଥିଲା । ମୁଁ ମୋର ଶକ୍ତିମତେ ଉଦ୍ୟମ କରି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଥିଲି । ୧୯୫୮ ବଜେଟରେ ମୁଁ ଆଲୋଚନା କରିସାରିଲା ପରେ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ବଜେଟ ଉପରେ ଭାଷଣ ଦେଲେ ଏବଂ ସେ ମୋ ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।

ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦର

ବିଧାନସଭାରେ ୧୯୫୫ ବନ୍ୟା ଓ ଦୁର୍ବିପାକରେ ସରକାର ଦେଇଥିବା ତଗାବି ରଣ ଛାଡ଼ କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଣିଥିଲି । ଓଡ଼ିଶାର ମହତାବ ସରକାର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ

ପାଟିକୁ ଦେଇଥିବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଅନୁସାରେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କର ବିଲ୍ ଆଗତ କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ସିଲେକ୍ଟ କମିଟିରେ ମୁଁ ଏବଂ ମୋହନ ଦାସ ସଭ୍ୟଥିଲୁ । ଏହି ଆଇନ୍ ବିସ୍ତୃତଭାବେ ବିଧାନ ସଭାରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ସିଲେକ୍ଟ କମିଟିରେ ମୁଁ ଏବଂ ମୋହନ ଦାସ ମିଳିତ ଭାବେ ବିଲରତ୍ନଟି ବିରୁଦ୍ଧ ଦର୍ଶାଇ ନୋଟ୍-ଅଫ-ଡିସେଣ୍ସ ଦେଇଥିଲୁ । ଏହାଛଡା ଓଡ଼ିଶା ଜିଲ୍ଲାପରିଷଦ ଆଇନ ମଧ୍ୟ ବିଧାନ ସଭାରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇ ପାସ ହୋଇଥିଲା ; ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଞ୍ଚଳ ଶାସନ ବିଲ୍ ଯାହା ପଞ୍ଚାୟତକୁ ଭିତ୍ତି କରି ପାସହୋଇଥିଲା, ତାକୁ ଅକାମୀ କରିଦିଆଗଲା । ଏଥି ଭିତରେ ବିଧାନ ସଭାରେ ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୋଜନାରେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦର ହେବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇ ଥିଲା । ଏଠାରେ ବନ୍ଦର ହେବାକୁ ବିରୋଧ କରି କେତେକ ସଭ୍ୟ ଧାମରାରେ ବନ୍ଦର ହେବାପାଇଁ ଦାବି କରିଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗତ କମିଟୀ ମହାରାଜା ” ପୂର୍ବମନ୍ତ୍ରୀ, ଓ ସମ୍ମାନାନ୍ୱିତ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ଧାମରା ପାଇଁ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଥିଲେ । ଧାମରା ଅପେକ୍ଷା ପାରାଦ୍ୱୀପ ବୃହତ ବନ୍ଦର ହେଲେ ଭଲ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ଯୁକ୍ତି କରି ଦର୍ଶାଇଥିଲି । ଶେଷରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦର ହେବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ତତ୍ପରେ ହରିବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି, ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରବକ୍ତାଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସ୍ଥିର ହେଲା, ଲୁହାପଥର ଟ୍ରେନରେ ଆସି ଯୋଡ଼ାରେ ମାଲଗୋଦାମ ନିକଟରେ ଜମାହେବ, ସେଠାରୁ ତାହା ତଙ୍ଗା ଯୋଗେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ଯିବ । ଶେଷରେ ଲକ୍ଷ୍ମରେ ଯାଇ ମହାନଦୀ ମୁହାଣରେ ଜାହାଜରେ ନଦାହେବା ଏହି ଯୋଜନାକାଳ ଭିତରେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ରୋପଓ ହୋଇ ସୁକିନ୍ଦା ସହିତ ସଂଯୋଜିତ ହେବ ଏବଂ ରୋପ୍-ଓରେ ଲୁହାପଥର ଆସି ଗଦା ହେବ, ପରବର୍ତ୍ତି ସମୟରେ, ଜାହାଜରେ ପଠଯିବ । ସେତେବେଳେ ଏହି ବନ୍ଦର ପାଇଁ ମାତ୍ର ୧ କୋଟି ୩୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବଜେଟରେ ରଖାଯାଇଥିଲା ।

୧୯୫୯ ମସିହାରେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ହେଟାମୁଣ୍ଡିଆ ଠାରେ ବନ୍ଦରର ଶୁଭ ଦିଆଗଲା । ଏହି ଶୁଭ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହି ଅବସରରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସବୁ ବିଧାୟକ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ ।

ମୁଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଏମ.ଏଲ୍.ଏ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ନକରି, କଂଗ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କ ଡର୍କିଆରେ ଏ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଗଲା । ଏଥିରେ ମୁଁ ବଡ଼ ମର୍ମାହତ ହୋଇଥିଲି । ଏବଂ ବିଧାନସଭାରେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ଧର କଥା ଆଲୋଚନା ହେଲାବେଳେ, ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରର କୌଣସି ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତି ହୋଇନଥିଲା । ମୁଁ ବିଧାନ ସଭାରେ

ମତବ୍ୟକ୍ତ କରି-“ ମୁଁକୁ ମାଉପ ନାହିଁ, ପୁଅ ନାଁ ଗୋପାଳିଆ” ସେହି ସମୟରେ ଉପ ବାଟସ୍ବତି ଶ୍ରୀ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ ମୋତେ କହିଲେ କଥାଟା ଠିକ୍ ଖାପ ଖାଇଲା ନାହିଁ । ମୁଁ କହିଲି କଣ କହିଲେ ଖାପ ଖାଇବ, ଆପଣ ଦୟାକରି କହନ୍ତୁ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମଙ୍ଗରାଜ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କହିଲେ “ପୁଅନାହିଁ ପୁଅ ପେଟରେ, ପୁଅର ବାପ ଖଡ଼ଗତଉଛି ବନମାଳିପୁର ହାଟରେ”

ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ :-

ଏହି ସମୟରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ସହିତ କଂଗ୍ରେସ ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କଲେ । କୁହାଗଲା - ଭୂସଂସ୍କାର ବିଲ୍‌ଟି ପାସ ହେଲା ପରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଙ୍କ ପ୍ରଭାବରୁ ସରକାରଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଥିବା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିପୁଳ ଖଣିଜ ସଂପଦକୁ ବିନିଯୋଗ କରୁଥିବା ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହାକୁ ଅଭିଭାର କରିଥିବା ସ୍ବପ୍ନ ବିଳାସୀ ମାନେ ଏକ ହୋଇ ଏହିପରି ଏକ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଯାହାପକ୍ଷରେ ଭୂସଂସ୍କାର ଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲାନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଖଣିଜ ସମ୍ପଦ, ବନଜ ସଂପଦ ବ୍ୟବହାର କରି ଲାଭବାନ ହୋଇଥିବା ଭାରତବର୍ଷର ଏକଟାଟିଆ ପୁଂଜିପରିମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ପରି ଏକ ସରକାର ଚାହୁଁଥିଲେ । ଏହି ସରକାର ପତନ ଘଟାଇବା ପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଆନ୍ଦୋଳନ କଲା ଏବଂ ଏହି ସରକାର ଭିତରେ ଓଡ଼ିଶାର ଆଶାଯୀ ନୂଆକରି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ପୁଂଜିପତିମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସଂଘର୍ଷ ହେଲା । ଫଳରେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ମହତାବଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏବଂ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓ କ ମଧ୍ୟରେ ଅତର୍ଦ୍ଦୟ ସୃଷ୍ଟିହେଲା ।

ଏ ଅତର୍ଦ୍ଦୟର କାରଣ ଯାହାହେଉନା କାହିଁକି, ସର୍ବୋପରି ଏହା ଓଡ଼ିଶାକୁ ଭୁଲ୍ କରୁଥିବା ମୁଷିମେୟ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରର ଏକଛାଟିଆ ପୁଂଜିପତି, ଓ ବଡ଼ ବଡ଼, ଜମି ମାଲିକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲା । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ବଦନାମ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ଚତୁର ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ବେମାର ଥିବାରୁ ବିଧାନ ସଭାକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ । ଏବଂ ବିଜୁବାବୁତାଙ୍କଠାରୁ ଅଲେଖା କାଗଜରେ ଦସ୍ତଖତ ନେଇଯାଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କଲେ । ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ ନିଯିତ କରିବାପାଇଁ, ସେ କୋଇଲାରୁ ପେଟ୍ରୋଲ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ନେଇଥିବା ରଣ, ଦୁରତ

ଶୁଦ୍ଧିବାପାଇଁ ଏବଂ କୋଇଲାରୁ ପେଟ୍ରୋଲ ବାହାର କରିବା ଏକ ମିଥ୍ୟା କଥା ବୋଲି ଦର୍ଶାଇ ଏକ ବେସରକାରୀ ପ୍ରସ୍ତାବ ବିଧାନ ସଭାରେ ଆଗତ କରାଗଲା, ମୁଁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ସଂଶୋଧନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲି । ସଂଶୋଧନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା - “ଏହିପରି ଏକ ଏକତରଫା ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିବା ଯେହେତୁ ବିଧାନ ସଭାର ଚଳଣି ଅନୁସାରେ ପ୍ରସ୍ତାବକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କଲାପରେ, ସଂଶୋଧନ ଦେଇଥିବା ସଭ୍ୟ ଆଗତୁରା କହିବା ସୁଯୋଗ ପାଇଁ ଏହି ସଂଶୋଧନ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ବିଜୁବାବୁ ଶେଷରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ । ବିଜୁବାବୁ ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ହଠାତ ମୁଁ ପାନେଲ ଅଫ ଚେୟାରମ୍ୟାନରେ ଥିବାରୁ ଉପବାଚସ୍ଥିତି ସମ୍ମାନସ୍ଥତ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ ମୋତେ ବିଧାନସଭା ପରିଚାଳନା କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କ ସଭାଗୃହ ଛାଡି ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ ଆଶା କରୁଥିଲି ବିଧାନ ସଭା ସମୟ ୫ ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଜୁବାବୁ ତାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦେବା ଅବ୍ୟାହତ ରଖିବେ କିନ୍ତୁ ବିଜୁବାବୁ କୌଣସି କାରଣରୁ ୫ଟା ବାଜିବାର ୫ ମିନିଟ୍ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ଭାଷଣ ଶେଷ କରିଦେଲେ । ମୁଁ କାଳବିକଳ ନକରି ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ କ୍ଲରିଫିକେସନ ଦେବାକୁ କହିଲି ।

ବିଜୁବାବୁ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଉଠିବାରୁ ଶ୍ରୀ ବାଙ୍କବିହାରୀ ଦାସ ଏକ ବୈଧାନିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତାପନ କରି ଚେୟାର, କ୍ଲରିଫିକେସନ, ପଚାରି ଏକ ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କଲେ । ତାଙ୍କର ବୈଧାନିକ ପ୍ରଶ୍ନ ମୁଁ ରୁଲ୍ ଆଉଟ୍ କରିଦେଲି । ଫଳରେ ବିଜୁବାବୁ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ତାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଦେବା ୫ ଟାରୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଗଲାପରେ ହାଉସକୁ ଆଡ଼ଜନ କଲି । ଫଳରେ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପାସ କରାଇନେବା ଉଦ୍ୟମ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଗଲା ।

କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଦୁନ୍ଦ୍ର କ୍ରମେ ବଢ଼ିଲା । କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ପାଇଁ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକ, ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାର୍ଥା ହେଲେ । ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଯିବା ଫଳରେ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକ ଓଡ଼ିଶା ଛାଡି ଚାଲିଗଲେ । ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ମାର୍କେଟିଂ କୋପରେଟିଭ ସୋସାଇଟିର ସଭାପତି ଥିଲେ । ଏହି ମାର୍କେଟିଂ ସୋସାଇଟି ଓଡ଼ିଶାରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସାର ଦେବାରେ ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହିସାର ଚାଷୀଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ନାହିଁ । ଚାଷୀମାନଙ୍କର ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେବାଫଳରେ ରାଜ୍ୟରେ ସାର ସମସ୍ୟା ଏକ ସମସ୍ୟାରୂପେ ଦେଖା ଦେଲା । ତାର କାରଣ ଥିଲା ମାର୍କେଟିଂ ସୋସାଇଟିକୁ ଆସୁଥିବାସାର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ଚରିଆରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଆସୁ ଚାଲିଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଠି ସାର ଯାଉଥିଲା,

ତାହାସବୁ ଅନୁସଂଧାନକରି ଜାଣିବା ପରେ ବିଧାନ ସଭାରେ ଏ ସଂପର୍କରେ ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରାଗଲା । ସେତେବେଳେ ରାଧାନାଥ ରଥ କୃଷି ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଏହି ଗୋଟିକ ପ୍ରଶ୍ନ ବିଧାନ ସଭାରେ ସେତିକ ପ୍ରାୟ ୪୫ ମିନିଟ୍ ଚାଲିଲା । ଏଥିରେ ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀ ତଥା ମହତାବ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରି ସିକରକର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲେ, ଯେ ସମଗ୍ର ପ୍ରଶ୍ନକାଳ ଏକ ଘଣ୍ଟାରୁ ଯଦି ୪୫ ମିନିଟ୍ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଯାଏ, ତେବେ ବିଧାନ ସଭାରେ ଆଉ କୌଣସି କଥା ଆଲୋଚନା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଫଳରେ ବାଚସ୍ପତି ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଆଉ ଅତିରିକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ କାହାକୁ ସୁବିଧା ଦେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବାରୁ ମୁଁ ବହୁ ଅନୁନୟ କରି କେବଳ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ସୁଯୋଗ ମୋତେଦେବାପାଇଁ ନିବେଦନ କଲି ।

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରିଲି ଯେ ମାର୍କେଟିଂ ସୋସାଇଟିର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏକା ଲୋକକି ନୁହନ୍ତି । ରାଧାନାଥ ବାବୁ ଯେହେତୁ ମନଭିତରେ ମହତାବଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ଥିଲେ ସେ ହଠାତ୍ କହିଲେ ହଁ ଏକାଲୋକ । ଏଥିରେ ବାଚସ୍ପତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟହୋଇଯାଇ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ଏପରି ଦୁର୍ନୀତି ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ବୋଲି ସନ୍ଦେହକରି ବିଷୟଟି ଅନୁସଂଧାନ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଫଳରେ ଅନୁସଂଧାନ ଅରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ । ପୁଣି କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଏହି ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ଭିତରେ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ । ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶାସନ ଜାରି ହେଲା ।

ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତକାଳୀନ ନିର୍ବାଚନ

ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତକାଳୀନ ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଚାଲିଲା । ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ, ଏବଂ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଅଘୋଷିତ ରାଜିନାମା ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଦୁନ୍ଦ୍ର ଚାଲିଲା ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠୀ, ବିଜୁବାବୁ ଓ ବିରେନ୍ଦ୍ରଦାସ ସମର୍ଥକମାନଙ୍କୁ ହରାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ରାଜ୍ୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠୀ ବିରୋଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ରାଜନୈତିକ ଭାବେ ସ୍ଥିରକଲେ ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥ ଛିଡ଼ା କରାଇବାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସ ଏକସହ ଅଘୋଷିତ ରାଜିନାମା

କଲେ । ସେହି ନିର୍ବାଚନରେ ବିଜୁବାବୁ ଚୌଦ୍ୱାରରୁ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଚୌଦ୍ୱାରରେ ହରେଇବା ପାଇଁ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଚୌଦ୍ୱାର ଶ୍ରମିକ ସଂଘର ଶ୍ରୀ ବନମାଳି ଦାସଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ଚୌଦ୍ୱାରରେ ପାର୍ଟି ସାଥୁମାନେ ବନମାଳି ବାବୁଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମୁଁ କଟକ ଚିଲ୍ଲା ପାର୍ଟିର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲି ଏବଂ ଏରସମା ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ହଠାତ୍ ମୋତେ ଚେକିଗ୍ରାମ କରି ପାର୍ଟି ଅଫିସକୁ ଡକାହେଲା । ମୁଁ ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ସାଥୁ ବନମାଳୀ ଦାସ, ଯିଏ ଅଫିସରେ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ, ସେ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ବନମାଳୀ ଦାସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ନହେବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ତାଙ୍କ କଥାରୁ ଯାହା ଜଣାଗଲା - ବନମାଳୀ ବାବୁ ଜିଡ଼ାହେଲେ ବିଜୁବାବୁ ହାରିଯାଇ ପାରନ୍ତି ।

ଏହା ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଥିବାରୁ ମୁଁ ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ଚୌଦ୍ୱାର ଯିବାକୁ ସ୍ଥିରକଲି । ଚୌଦ୍ୱାର ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଚିଲ୍ଲା ପାର୍ଟିର ନେତାମାନଙ୍କ ସହ ବଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲି । ଦୁଃଖାସନ ବାବୁଙ୍କ ସମେତ ଅନ୍ୟ ସାଥୁମାନେ ଚୌଦ୍ୱାର ଯାଇ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲି । ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ସାଥୁ ପ୍ରଚାର ପାଇବୁଙ୍କୁ ପଚାରି ତାଙ୍କ ମତ ଲୋଡ଼ିଲି । ପ୍ରଚାର ବାବୁ ଏହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନକରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଯେହେତୁ ଏହା ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥପତ୍ର ଦାଖଲ କରିବା ସମୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲାଣି, ତେଲିକଲେ ଅସୁବିଧା ହେବ ଭାବି ଚୌଦ୍ୱାର ଗଲି । ମୋର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କିଛି ପରିମାଣରେ ଲଜ୍ଜା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପାର୍ଟିର ଶୁଦ୍ଧତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବୋଲି ଭାବି ଚୌଦ୍ୱାର ଗଲି । କାରଣ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଯେତେବେଳେ ପାର୍ଟିର ନିର୍ବାଚନ କୌଶଳ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଗଲା, ସେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟ କମିଟି ବୈଠକରେ ମୁଁ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲି । ତଃ ଜେଡ଼. ଏ. ଅହଙ୍କତ କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଆସିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା କଂଗ୍ରେସରେ ଏକ ଦୂଆ ନେତୃତ୍ୱ ଆଣିବା ପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ସମର୍ଥନ କଲେ । ମୁଁ ଚୌଦ୍ୱାରରେ ପହଞ୍ଚି ସମସ୍ତ ପାର୍ଟି ସାଥୁମାନଙ୍କର ବୈଠକ ଡାକିଲି । ସେତେବେଳକୁ ଚୌଦ୍ୱାରର ପାର୍ଟି ସାଥୁମାନେ ମୋ ଯିବା ବିଷୟରେ ଅବଗତ ଥିଲେ । ମୋର ମନେହେଲା, ପାର୍ଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନକରିବାପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ପାର୍ଟିର ଉପର ନେତୃତ୍ୱର କେତେକ ସାଥୁ ଲଜ୍ଜା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଚୌଦ୍ୱାରର ନେତୃତ୍ୱାଳୀୟ ସାଥୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ ।

ବୈଠକ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମୁଁ ରାଜନୈତିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝାଇଲି । ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ଚୌଦ୍ୱାରରେ ପ୍ରାର୍ଥ ନଦେବା ଉଚିତ ହେବ ବୋଲି କହିଲି । ଫଳରେ ଚୌଦ୍ୱାରର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିବଲ ଠାରୁ ମୋତେ ଦୃଢ଼ ବିରୋଧରେ ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ବନମାଳୀ ଦାସ ପ୍ରାର୍ଥ ନହେବା ପାଇଁ ଭୋଟଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଫଳରେ ବିରୋଧ କରୁଥିବା ସାଥୀମାନେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେଥିଭିତରୁ କେତେକଟା ମୋତେ ହେପ ପକାଇଲେ । କେତେକ ସାଥୀ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଭୋଟାମାନ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । ବନମାଳୀ ଦାସ ପ୍ରାର୍ଥ ହେଲେନାହିଁ । ମୁଁ ଏରସମାରେ ପ୍ରାର୍ଥପତ୍ର ଦାଖଲ କଲି । ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରୀମତୀ ରଘୁମାଳୀ ଜେମା କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥ ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ହାଡ଼ିବହୁ ସ୍ବାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥ ହେଲେ । ୧୯୫୭ ନିର୍ବାଚନରେ ମୁଁ ୧୩ ହଜାର ଭୋଟ ପାଇଥିବା ବେଳେ ଏ ନିର୍ବାଚନ (୧୯୬୧)ରେ ମୁଁ ୧୯ ହଜାରରୁ ଅଧିକ ଭୋଟ ପାଇ ହାରିଲି ଏବଂ ଶ୍ରୀମତୀ ରଘୁମାଳୀ ଜେମା ୨୧ ହଜାର ଭୋଟ ପାଇ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ନିର୍ବାଚନ ହାରିଲା ପରେ ପାର୍ଟିର ବିଧାନସଭାର ସଭ୍ୟସଂଖ୍ୟା ୯ରୁ ୪କୁ ଖସି ଆସିଲା । ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଭୟଙ୍କର ଆଲୋଡ଼ନ ଚାଲିଲା । ଏଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିବଲ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନା ଅଭିଯୋଗ ଆସିଲା । ବିଶେଷ କରି ବିରୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଠାରୁ ବହୁ ପାର୍ଟି ନେତା ଟଙ୍କା ଆଣିଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ ହେଲା । ଶେଷରେ ବିହାରର ପାର୍ଟି ନେତା ଶ୍ରୀ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ଶର୍ମାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ରାଜ୍ୟ କମିଟିର ବୈଠକ ହେଲା । ଏହି ବୈଠକରେ କିଛି ଟଙ୍କା ଆସିଥିବା ଜଣାଗଲା । ରାଜ୍ୟ ନେତୃତ୍ୱ ତରଫରୁ ଏ ଟଙ୍କା କିପରି ଭାବରେ ବିନିଯୋଗ ହୋଇଛି, ତାହାର ଏକ ହିସାବ ଦିଆଗଲା । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଏହିଯେ, ଯେଉଁ ନେତାମାନେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଟଙ୍କା ନେଇଥିଲେ, ସେମାନେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱ ଏ ଟଙ୍କାକୁ ପ୍ରାର୍ଥମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବାଣ୍ଟିକରି ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀକି କେବଳ ପୋଷ୍ଟର ଛଡ଼ା ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପଲସା ଦେଇନଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ମୋ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହୋଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ନିର୍ବାଚନ ଖର୍ଚ୍ଚ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ଧାରଣା ହେବା ଉଚିତ ।

୧୯୫୭ ନିର୍ବାଚନରେ ମୋ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ନିର୍ବାଚନ ଖର୍ଚ୍ଚ ମୋଟ ୨୨ ଶହ ଟଙ୍କା ହୋଇଥିଲା । ୧୯୬୨ ନିର୍ବାଚନରେ ମୋ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ସମୁଦାୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ପ୍ରାୟ ୭ ହଜାର ଟଙ୍କା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମ ୭ ୯୩

ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ଠାରୁ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ମିଳିଥିଲା, ତାହା ପ୍ରାୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିବା ଟଙ୍କାର ୩ ଗୁଣରୁ ଅଧିକ । କମ୍ପ୍ରେଡ଼ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ଶର୍ମାଙ୍କର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ପଦରେ ପାର୍ଟିର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧନ କିଛି ପରିମାଣରେ କମିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପୂର୍ବପରି ଭିତରେ ଭିତରେ କୁହୁଳି ରହିଲା ।

ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ସରକାର ଗଠିତ ହେବାପରେ ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଏକ ବୃହତ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ କଟକ-ପାରାଦ୍ୱୀପ ରାସ୍ତାକୁ ପ୍ରଶସ୍ତ ରାସ୍ତାରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ହାଇୱେ ନିର୍ମାଣ କରି ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦର ସହ ସୁଜିୟା ଲୁହାପଥର ଖଣି ଅଞ୍ଚଳକୁ ସଂଯୋଗ ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଗଲା । ଏହି ସମୟରେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନର କିଛିଦିନ ପରେ ଏକ ଗାଡ଼ି ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ବିରେନ୍ ବାବୁ ଆହତ ହେଲେ । ଠିକ୍ ନିର୍ବାଚନ ପରେ ପରେ ମୁଁ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିବାରୁ ଅଧିକ ସାଇକିଲିଙ୍ଗ କରିବାରେ ମୋ ପିତାରେ ଗୋଟାଏ ବଥ ବାହାରିଲା । ତାହା ଅପରେସନ ହେଲା । ଘା' ଶୁଖିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ିଲି । ଏକ୍ସ ରେ ପଟୋ ଉଠିଲା ପରେ ମୋତେ କଲିକତା ଯିବାପାଇଁ ସାଥ୍ ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ବାରମ୍ବାର ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ମୁଁ କଲିକତା ଯିବାକୁ ବିଚାର କରୁଥିବା ବେଳେ ସାଥ୍ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ମେଡିକାଲ କଲେଜରେ ନିଷ୍ଠେତକ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗିରିଧାରି ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ କହିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ପଣ୍ଡା ମୋତେ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପରେ ସେ ନିଜେ ମୋତେ ଅପରେସନ୍ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ମୁଁ ସାଥ୍ କେଶବ ଦାସଙ୍କ ଘରେ ରହିଲି । ସେଠାରେ ମୋର ଅପରେସନ୍ ହେଲା ।

ପାର୍ଟିର ବିଭାଜନ

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପାର୍ଟିରେ ଚାଉନା ଓ ସୋଭିଏଟ୍ ଇଉନିୟନ୍‌ର ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ଗୁରୁତର ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବିଭାଜନ ହେଲା । ଭାରତବର୍ଷରେ ତାର ପ୍ରତିଫଳନ ହୋଇ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗରେ କମ୍ପ୍ରେଡ଼ ହରେକୃଷ୍ଣ କୋନାର ଭିଏଟନାମ ଯାଇଥିଲା ବେଳେ ତାଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ବେଜିଙ୍ଗ ନିଆଗଲା । ସେ ବେଜିଙ୍ଗରୁ ଫେରି ଆସିବା ପରେ ଭାରତବର୍ଷର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶଗତ ବିଭାଜନ ସୃଷ୍ଟିହେଲା ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ୧୯୫୭ ମସିହାରୁ ଯେଉଁମାନେ ପାର୍ଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସହ ଏକମତ ନଥିଲେ ଏବଂ ୧୯୬୨ ନିର୍ବାଚନରେ ପାର୍ଟିର ରଣକୌଶଳକୁ ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ରାଣାହାଟ ମାଇଲ୍‌ଷୋନ ଟାୟାରତୋକାନଠାରେ ଏକ ସମାବେଶ ପାର୍ଟି କେନ୍ଦ୍ର ତନାଇଲେ । ଏବଂ କେତେକ ସାଥୁ ଏ ଉଭୟ କେନ୍ଦ୍ର ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ରହି ପାର୍ଟିର ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ବଢ଼ାଇବାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବିଶେଷ ଅବଗତ ନଥିଲି । ଜଣେ ସାଥୁ ଏ ଉଭୟ କେନ୍ଦ୍ର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିଲେ, ସେ ଦିନେ ହଠାତ୍ ଆସି ମୋତେ କହିଲେ ଯେ ମାଇଲ୍‌ଷୋନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିବା କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିଭ ମୋଟର ଟାଙ୍କୁ ଅକଥନୀୟ ଭାଷାରେ ଗାଳିଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ଗୁପ୍ତଚର କହି ମାଇଲ୍‌ଷୋନରୁ ଚଢ଼ିଦେଲେ । ସେହି କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିଭଠାରୁ ଏହା ଶୁଣିବା ପରେ ମୁଁ ସାବୁନା ଦେଲି ଏବଂ ପାର୍ଟିର ଏକତା ପାଇଁ କାମ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲି । ମୋ ଦେହ ଭଲ ହୋଇଯିବାରୁ ମୁଁ ଭୁବନେଶ୍ଵର ଆସିଲି । ଦେଖିଲି, ଆମ ନିଧାନ ସଭାର ଏଭ୍ୟମାନେ ପୂର୍ବରୁ ଯେପରି ଏକତ୍ର ରହୁଥିଲେ - ତାହା ଆଉ ନାହିଁ । ପାର୍ଟିର ବିଧାନସଭା ଅଫିସ ଦାୟିତ୍ଵରେ ଥିବା ସାଥୁ ଶୈଳେନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ବିଦାକରି ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ମୋ ବିରେନ ମିତ୍ରଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସହଯୋଗୀ ହିସାବରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ବିରେନ ମିତ୍ର ଅସୁସ୍ଥ ଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଗଲି । ତାଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ସେ ମୋତେ କହିଲେ - ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ପାରାଦ୍ଵୀପ ବନ୍ଦର ସମ୍ପର୍କରେ ମୋ ସହିତ କିଛି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ମୋତେ ବସିବାକୁ କହି ସେ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ ଫୋନ୍ କରିବାରେ ବିଚ୍ଠିନାକୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତା'ପରେ ଚିପ୍ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଶିବରମଣିଙ୍କୁ ଡକାଗଲା । ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା - ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ପାରାଦ୍ଵୀପ ବନ୍ଦରକୁ ଶୁଭ ଦେବାକୁ ଆସିବେ । କିପରି ଭାବରେ ପଣ୍ଡିତ ନେହେରୁଙ୍କୁ ଭଲଭାବେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଦିଆଯିବ ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଗ୍ରୀନାଇଟ୍ ପଥରରେ ଏକ ସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲି । ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନଟି ଥିଲା ପାରାଦ୍ଵୀପ ବନ୍ଦରରେ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ କିପରି ତ୍ଵରାନ୍ୱିତ ହେବ - ବିଶେଷକରି ରାଷ୍ଟ୍ରା ନିର୍ମାଣ ଓ ପାରାଦ୍ଵୀପରେ ପିଇବା ପାଣି ନଥିବା ହେତୁ ତାଳଦଣ୍ଡା କେନାଲର ସିଙ୍ଗିଟାକିଠାରୁ ଏକ କେନାଲ ଖୋଳାହେବା ଏବଂ କେନାଲରୁ ପାଣି ସମ୍ଭାଳ କରିବା କଥା ସ୍ଥିର ହେଲା । ବିଶେଷ କରି ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ସଡ଼କରେ ମାର୍ଗାଘାଇଠାରୁ ଭୁବନେଶ୍ଵର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରା ନିର୍ମାଣ ଏକ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ଥିଲା । ତାହା ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଆଲୋଚନା ପରେ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ କଥାବେଲି ।

ଏହି ମିଟିଂ ପରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚନ ଆସିଲା । ଏହି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିବାରୁ ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ଏବଂ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦ୍ବିବେଦୀ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଆମ ଏମ୍.ପି. ଚିତ୍ରାମଣି ପାଣିଗ୍ରାହୀ (୧୯୫୭) ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ କୁନି ଭାଇନା ତତ୍କାଳୀନ କେନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଥ ବିଭାଗ ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ବିବ୍ରଧେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ମୁଁ ଏ ନିର୍ବାଚନରେ ନିମାପଡ଼ାରେ ରହି ଆମ ପ୍ରାର୍ଥୀ ପାଇଁ କାମ କଲି । ଏଥି ଭିତରେ ପାରାଦ୍ବୀପ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସମ୍ପୃକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ “କଳିଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ଶ୍ରମ - ସମବାୟ ସମିତି” ଗଠନ କଲି ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ନଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତ୍ବରାନ୍ବିତ କରିବା ପାଇଁ, ନିର୍ମାଣ ଖର୍ଚ୍ଚ Cost of Construction କମାଇବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଶ୍ରମ ସମବାୟ ସମିତି ଗଠନ କରିବାକୁ ଏବଂ ତାକୁ ସରକାରୀ ସହଯୋଗ ଦେବାକୁ ମୁଁ, ବିଭୁବାବୁ ଓ ବିରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ କଲି । ଯାହା ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଶ୍ରମ ସମବାୟ ସମିତିମାନ ଗଠିତ ହେଲା । କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ ସମବାୟ ସମିତିମାନଙ୍କୁ କେତେକ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ନୀତିଗତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଗଲା । ମୁଁ କୋଅପରେଟିଭ୍ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହେବା ଫଳରେ ମୋତେ ଏକ ନିର୍ବାଚନରେ କୁଚକ୍ଷ କୋଅପରେଟିଭ୍ ବ୍ୟାଙ୍କରେ, ଯାହାକି କଟକ ଉତ୍ତନାଭିଷେଦ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ କୋଅପରେଟିଭ୍ ବ୍ୟାଙ୍କର ଏକ ଶାଖା ଥିଲା, ତାର ସଭାପତି କରାଗଲା । ଏହା ଫଳରେ ମୁଁ କଟକ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ କୋଅପରେଟିଭ୍ ବ୍ୟାଙ୍କର ଡାଇରେକ୍ଟର ହେଲି । ବିଖ୍ୟାତ ଖେଳଝାଡ଼ ଶ୍ରୀ ଇଲେନ ରାୟ ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କର ସଭାପତି ହେଲେ । ମୋର ଜଣେ ପୁରାତନ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଫକୀର ପଣ୍ଡା ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କର ସମ୍ପାଦକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ ।

ମହାକାଳପଡ଼ା, ରାଜନଗର, ପାଟକୁରା - ଯାହାକି ପୂର୍ବେ କୁଚକ୍ଷ ଜମିଦାରୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିଲା - ତାହା କୁଚକ୍ଷ ବ୍ୟାଙ୍କଦ୍ବାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥିଲା । ତାର କାରଣ ପ୍ରଥମ ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଯେତେବେଳେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଙ୍କଟ ଘନୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ କୁଚକ୍ଷର ଚାଷୀମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ । ନିଜର ସ୍ବାର୍ଥ ପାଇଁ କୁଚକ୍ଷର ଜମିଦାର ତାଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳ ସମୂହକୁ ନେଇ ଏକ ବ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । କୁଚକ୍ଷର ପ୍ରଜାମାନେ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧପାଣି ଦେଇଥିଲେ, ତାହାକୁ ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କ, ମୂଳ ପୁଞ୍ଜି ରୂପେ ବିନିଯୋଗ କରିଥିଲା । ସେଥିରେ ଜମିଦାରଙ୍କର ପକ୍ଷପାତି ଲୋକଙ୍କୁ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଭାବରେ ମନୋନୀତ କରାଗଲା । ଯେଉଁ ଚାଷୀମାନଙ୍କର ଅଧିକ ଖଜଣା ବାକିଥିଲା, ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାଙ୍କର ଶାଖା ଦିଆଗଲା ଏବଂ ସେ ରଣ ଟଙ୍କାକୁ ଖଜଣା ବାବଦକୁ କାଟି

ନିଆଗଲା ପକ୍ଷରେ ଚାଷୀମାନେ ରଣ ଶୁଣିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଜମିବାଡ଼ି ହରାଇଲେ । ଅନ୍ୟଦିଗରେ କେତେକ ଜାଗାରେ ମହାଜନମାନେ ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମ୍ମୁଖ ହେଲେ । ମହାଜନଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଆଣି ରଣୀମାନେ କିଛି ଦେଲେ । ସେହି ଟଙ୍କା ଉପରେ ରଣୀମାନଙ୍କଠାରୁ ସୁଧ ଆଦାୟ ହେଲା । ଚାଷୀର ରଣ ବଢ଼ିଲା ଏବଂ ମହାଜନ ଓ ବ୍ୟାଙ୍କ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଲାଭବାନ ହେଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏପରି କୋକୁଆ ଚାନ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଗଲା ଯେ ଝିଅ ବାହାଘର ପୂର୍ବରୁ ଜନସାଧାରଣ ଅଭିଭାବକମାନେ ସମ୍ମୁଖ ବର ପରିବାରର କୋଅପରେଟିଭ ରଣ ଅଛିକି ନାହିଁ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ।

କୋଅପରେଟିଭ ସମିତି ଗଠନ

କୋଅପରେଟିଭ ରଣ କରିଥିବା ପରିବାର ଘରେ କେହି ଝିଅ ବିଭାଘର କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏହିପରି ଜମିଦାରମାନେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ଯେଉଁ ବ୍ୟାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ - ସେହିସବୁ ବ୍ୟାଙ୍କକୁ ନେଇ କଟକ ଇଉନାଇଟେଡ଼ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ କୋଅପରେଟିଭ ବ୍ୟାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିହେଲା । ବ୍ୟାଙ୍କର ସମ୍ପାଦକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ପକାର ପଣ୍ଡା ମୋର ଛାତ୍ର ସମୟର ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ରସଂଘର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଥିଲେ । ତେଣୁ ବ୍ୟାଙ୍କ ଡିରେକ୍ଟର ହିସାବରେ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ସାମିତ ରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବୃଦ୍ଧି କରାଇବା, ନୂଆ କୋଅପରେଟିଭ ସୋସାଇଟି ମାନ ଗଠନ କରିବା, ବିଶେଷ କରି କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ କେବଳ ପେପର ଟ୍ରାନ୍ସପର କରି ଯେଉଁ ଶୋଷଣ ହେଉଥିଲା, ତାକୁ କିଛି ପରିମାଣରେ ସାମିତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲି । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କଟକ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ କୋଅପରେଟିଭ ବ୍ୟାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ବଢ଼ିଗଲା । କଟକ କୋଅପରେଟିଭ ବ୍ୟାଙ୍କ ‘ଏ’ କ୍ଲାସର ସମ୍ମାନ ଲାଭକଲା । କଟକ କୋଅପରେଟିଭ ବ୍ୟାଙ୍କ ଏକ ଭଡ଼ା ଘରେ ହେଉଥିଲା । ସେ ଘରକୁ ବ୍ୟାଙ୍କ ନାମରେ କିଣାଗଲା । ପୁନର୍ବାର ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟାଙ୍କ ଡିରେକ୍ଟର ନିର୍ବାଚନ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ବ୍ୟାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହେଉଥିବା ମହାଜନମାନେ ଦଳବାହି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲେ ଏବଂ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଜଣେ ବଡ଼ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କୁ ବ୍ୟାଙ୍କ ଡିରେକ୍ଟର ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ କଲେ । ବ୍ୟାଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ପାଉଣା ପାଉଥିଲେ ।

କଳିଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ଶ୍ରମ ସମବାୟ ସମିତିର ମୁଁ ସଭାପତି ହେବାପରେ ଆମ ସୋସାଇଟିକୁ ପ୍ରଥମେ “ସର” କାର୍ଯ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ସେହି ସ୍ଥାନରେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରମାନେ ବ୍ରଜରେ ପଥର ଆଣି ଗାଦି କରନ୍ତି । ସେହି ଗାଦି ଓଭରସିଅରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମାପ ହୁଏ । କେତେ

ଘନପୁଟ ପଥର ରହିଲା, ତାହା ନିରୂପିତ ହୁଏ । ସେହି ପଥରଗାଦିରୁ ଶ୍ରମିକମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ପଥର ନେଇ ନଈରେ ‘ସର’ରେ ପକାନ୍ତି । ୧୦୦ ଘନପୁଟ ପଥର ପକାଇବା ପାଇଁ ଦୁଇଟଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ପୂର୍ବରୁ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରମାନେ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ନିଜେ ପାଉଥିବା ୨ ଟଙ୍କାରୁ ବାରଣା ପଇସା ଦେଉଥିଲେ । ସୋସାଇଟି କାମ ନେବାରୁ ୨ ଟଙ୍କାରୁ ଆମେ ୧ ଟଙ୍କା ବାରଣା ଦେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲୁ । ଏକଥା ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା ।

ଅଧିକା ପଇସା ଦେଲେ ମଧ୍ୟ କାମ ହେଲା ନାହିଁ

ଶ୍ରମିକମାନେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କହିଲେ ଆଗରୁତ ଆମେ ବାରଣା ପଇସା ପାଉଥିଲୁ, ସେହି କାମକୁ ସୋସାଇଟି ଆଣି ଆମକୁ ଏକ ଟଙ୍କା ବାରଣା ଦେଉଥିବାରୁ, ସୋସାଇଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ବହୁତ ପଇସା ଆଣୁଥିବେ । ସେମାନେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କାମ କଲେନାହିଁ । ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ, ବଡ଼ି ଆସିବା ସମୟ ହୋଇଯାଉଥିବାରୁ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ନହେଲେ ତାହା ସୋସାଇଟିଠାରୁ ନେଇ ଅନ୍ୟକୁ ଦେବେବୋଲି ଧମକ ଦେଲେ । ଆମେ ନିୟୁତ କରିଥିବା ସୁପରଭାଇଜର ଅସହାୟ ହୋଇ ଆସି କହିବାରୁ ମୁଁ ଯାଇ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ବସାଇ ସବୁକଥା ବୁଝାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କେତେକ କୁହାକିଆ ଶ୍ରମିକଙ୍କ କଥାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ମୋତେ କାମ କରିବାକୁ ନାସ୍ତିକଲେ ।

ମୁଁ ଅସଫଳ ହୋଇ ଫେରିଆସିଲି । ଯେହେତୁ ଏ ସୋସାଇଟିର ପ୍ରଥମ କାମ ଥିଲା, କଟକବଳେ କୌଣସି ଏ କାମ କରିବାକୁ ବିଚାର କରି ସେଦିନ ମୁଁ ଯାଇଥିଲା ବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ବେଶି ପାଟି କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆମ ସୁପରଭାଇଜର ସୋସାଇଟିର ଅଫିସକୁ ଡାକି ଆଣିବାପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ଅଜାଣତରେ କହିଲି । ଏହି ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରୁଥିବା ଲୋକେ ଅଫିସରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କହିଲି - ଆମେତ ୨ ଟଙ୍କାରେ କାମ ଆଣିବୁ - ତୁମେ ଏ କାମ ପାଇଁ ବାରଣା ପାଉଥିଲୁ, ଆମେ ଏକଟଙ୍କା ବାରଣା ଦେବା ସତ୍ତ୍ୱେ ତୁମେ କାହା ଶିକ୍ଷାରେ କାମ ବନ୍ଦ କରିଛ ? ସେମାନେ ଆଜ ଦେଖାଇ କାମ ନକରିବାକୁ ଜିଦ୍ ଧରିଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲି - ତୁମେ ଯେତେଜଣ ଅଛ - ତୁମେ ସେ କାମ କରାଇଦିଅ - ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଦେହଟଙ୍କା ଦିଆଯିବ - ତୁମକୁ ବାକି ତାରଣାଟା ଦିଆଯିବ । ସେମାନେ ରାତି ହୋଇଗଲେ । ସବୁଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ଶ୍ରମିକମାନେ ଏକଟଙ୍କା

ବାରଣାରେ କାମକରିବାକୁ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ନାହିଁ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ କାମ କଲେ । କାମ ନିର୍ବାହିତ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । କାମ ଶେଷ ହେଲା ପରେ ମୁଁ କାମ ସ୍ଥଳକୁ ଗଲି । ସବୁ ଶ୍ରମିକଙ୍କୁ ଡାକିଲି । ସେମାନେ ସବୁପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇଯାଇଛନ୍ତିକି ନାହିଁ - ପଚାରିଲି । ମୋ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ଆମ ସୁପରଭାଇଜର ଏହି କୁହାଳିଆମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଦେଇଥିଲେ । ତାପରେ ସୁପରଭାଇଜରକୁ କହିଲି ଆମ ବଡ଼ପାଟିଆ ଭାଇମାନଙ୍କର କେତେ ପଇସା ବାକି ଅଛି ? ସୁପରଭାଇଜର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଜଣେ ଶ୍ରମିକ ସେମାନେ କିପରିବା ପାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ପଚାରିଲେ । ମୁଁ ତାକୁ କହିଲି - ଆପଣ ମାନେ ଟଙ୍କାଏ ବାରଣାରେ କାମ କରିବାକୁ ରାତି ନହୋଇ କାମବନ୍ଦ କରିବାରୁ, ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନପାଇ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସର୍ତ୍ତଦେଉଥିଲି ଯେ, ସେମାନେ ଯଦି ଟଙ୍କାଏ ଆଠଶାରେ କାମ କରାଇବେ, ତେବେ ତୁମକୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ଚାରଣା ଦିଆଯିବ । ଆପଣମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବୋଲରେ କାମ କଲେ ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ସେହି ପଇସା ଦିଆ ଯାଉଛି ।

ସାମାନ୍ୟ କେତେକ ଶ୍ରମିକ ଏମାନଙ୍କୁ ଗାଳିଗୁଲିଜ କଲେ । ଆମକୁ ସେ ଟଙ୍କା ଦିଅ ବୋଲି ଦାବି କଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଲି- ଯେହେତୁ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଜବାବ ଦେଇଛୁ, ନ୍ୟାୟତଃ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ମୋ ଉପସ୍ଥିତିରେ ସେମାନେ କଳହରେ ବ୍ୟାପୁଛ ହେଲେ । ଜୀବନରେ ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତା ଆମ ସମାଜର ମଣିଷମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥାଏ ।

ନୂତନ ଅଭିଜ୍ଞତା

ସେହିପରି ହାଡୁଆ ଗୁଆମୁଣ୍ଡା ବନ୍ଦରେ ସୋସାଇଟିକୁ ମାଟିକାମ କରିବା ପାଇଁ କାମ ମିଳିଲା । ମାଟି ହଜାର ୨୪ ଟଙ୍କା ନିର୍ବାହିତ ହୋଇଥିଲା । ପୂର୍ବରୁ ଏ କାମ ପାଇଁ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରମାନେ ୨୪ ଟଙ୍କାରୁ ୧୨ ଟଙ୍କା ଦେଉଥିଲେ । ସୋସାଇଟି ୨୨ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲା । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା, ସୋସାଇଟି କାମ ହେଲାନାହିଁ । ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି ଯେ ଶ୍ରମିକମାନେ ତାଙ୍କ ଘର ପାଖରେ ୨୨ ଟଙ୍କାରେ କାମ ନକରି ଘରପାଖରୁ ଦୂରରେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମାଟି ହଜାର ୧୨ ଟଙ୍କାରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ଘଟଣାଟିକୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଜାଣିଲି - ଯେହେତୁ ସୋସାଇଟି ହଜାରେ ମାଟି ପାଇଁ ୨୨ ଟଙ୍କା ସ୍ଥିର କରିଛି, କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରମାନଙ୍କର ଜାତସାରରେ ଏବଂ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଜାତସାରରେ ଦୂର ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ପୁରୁଣା ଖନ୍ଦକକୁ କେବଳ ଚାଉଁଦେଇ ଖନ୍ଦକ ମଝିରେ ସାକ୍ଷି ଦେଇ ଦୁଇଶ ମାତ୍ର କାମ କରୁଛନ୍ତି । ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନେ ହଜାରେ

ସଂଖ୍ୟାରେ ମାପ ନେଉଛନ୍ତି । ତେଣୁ କିପରି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି, ଏହା ମୋ ପାଇଁ ଏକ ନୂତନ ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟକି (P.W.D.) ପି. ଡବ୍ଲ୍ୟୁ. ଡି. ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟକୁ ଲୋକେ ସେତେବେଳେ 'Plunder Without Danger' କହୁଥିଲେ ତାହା ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲା ।

ତାଳବନ୍ଧା କେନାଲର ଯେଉଁ ନୂଆ (Extension) ଏକସ୍ପେକ୍ସେକ୍ସନ୍ ହେଲା, ପାରାଦ୍ୱୀପକୁ ଜଳଯୋଗାଣ ପାଇଁ, ସେଠାରେ କେନାଲରେ ପ୍ରଥମ 'ରିଟ' କାମ ସୋସାଇଟିକୁ ମିଳିଥିଲା । ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ମାପ ନେଲାବେଳେ ଏ ଇଚ୍ଛା ଗଢ଼ାରତାକୁ ଏକ ପୁଟ ହିସାବରେ ପେମେଣ୍ଟ କଲେ । ସୋସାଇଟିଠାରୁ ପୁଟେ ମାପ ନେଲେ । ତାର କାରଣ ସହଜ । ସୋସାଇଟି ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲେନାହିଁ । କାରଣ ଏ ଇଚ୍ଛା ଖୋଳି ଶ୍ରମିକମାନେ ପଇସା ନେଲେ । ପୁଟକର ହିସାବରେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ପଇସା ଆଣିଲା ଓ ଅନ୍ୟ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଦେଲା ।

ସେହିପରି ଜଙ୍ଗଲ କଟାପରେ ମୂଳ ତଡ଼ାଗଲା । ଏହି ମୂଳତଡ଼ା ଗଛର ଗୋଲେଇ ଅନୁସାରେ ପଇସା ଦିଆଗଲା । ଓଡ଼ିଶାସିଅରମାନେ, ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନେ ଗୋଲେଇ ବଢ଼ାଇ ଗୋଟା ମୂଳ ପାଇଁ ଟ୍ରା ଗଛର ହିସାବରେ ପଇସା ନେଲେ । କଟକରୁ ମୋରମ ଗଲା । ସେ ମୋରମ ତ୍ରିପୁରା ହିସାବ ନିଆଗଲା । ଜଣେ ଜଣେ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଗୋଟିଏ ତ୍ରିପ ପାଇଁ ଟ୍ରା ପଇସା ନେଲେ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସୋସାଇଟିର କାମ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ସୋସାଇଟି ସୁପରଭାଇଜରମାନେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ମେମ୍ବର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନଙ୍କ ସହ ସଲାସୁତରା ହୋଇ ନିଜ ନାମରେ କାମ ନେଲେ । ସୋସାଇଟିରୁ ଦରମା ନେଉଥିଲେ । ଏଥିରେ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ମୁଁ ଦେଖିଲି ଓ ଅନୁଭବ କଲି ଲୋକ ସହଯୋଗରେ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ ଭାବରେ ଓ ଠିକ ସମୟରେ କରିବା ଏକ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । ଲୋକଙ୍କୁ ଯଦି ଦୁର୍ନୀତିରେ ଭାଗ ଦେବ ଏବଂ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ, ତାହେଲେ କିଛି ପରିମାଣରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ଏଥିରେ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଦିନେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଡାକବଜାରରେ ମୁଁ କହିଲି ଯେପରି ଲୁଟ୍ ହେଉଛି, ଏହା ଅସମ୍ଭବ ଲୁଟ୍ । ଏପରି ଲୁଟ୍ ରୋକିବାକୁ ପ୍ରଶାସନିକ କଣ୍ଟ୍ରୋଲ ରହିବା ଉଚିତ ।

ଆମ ଲୋକ ଚରିତ୍ର

ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ମୋ କଥାକୁ ହସରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲେ - ଯଦି ପ୍ରଶାସନର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବଢ଼ାଯିବ, ତେବେ ଦୁର୍ନୀତିତ ଜମିବ ନାହିଁ, ବରଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶାସନିକ ଚେକ୍ରେ ଦୁର୍ନୀତି ହେବ । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ କାମର ଅଗ୍ରଗତି ବ୍ୟାହତ ହେବ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁରହିଲି । ସେ ମୋତେ କହିଲେ - ଏ ବୟରକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଭିତରେ ଯଦି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ

କରାନଯାଏ, ତେବେ ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଆଉ ବନ୍ଦର ହେବନାହିଁ । ବନ୍ଦରକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୀମା ଭିତରେ କରିବାକୁ ହେବ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ, ଲୋକଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଏହାକୁ ପ୍ରଶସ୍ତ ଦେବା ଉଚିତ ।

ମୋର ସ୍ୱପ୍ନରଙ୍ଗ ହେଲା । ଆଉ ଅଧିକ ଭାବରେ ସୋସାଇଟିର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇପାରିଲି ନାହିଁ । ସେହିପରି ଏହି “କଳିଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ସମବାୟ ସମିତି” ସଭାପତି ଥିଲି । ମୋର ଯେଉଁ ଅଭିଜ୍ଞତା ହେଲା, ଆମ ରାଜ୍ୟର ଲୋକ ଚରିତ୍ର ସମ୍ପର୍କରେ ତାହା କ୍ରମେ ମୋତେ ନିରୁତ୍ସାହିତ କଲା । ସେହିପରି କୋରାପୁଟରେ ମିର କାରଖାନା ନିର୍ମାଣରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆନ୍ଧ୍ର କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରମାନେ ଉଚ୍ଚା ରେଟ୍ରେ କାମ ନେଉଥିଲେ । ଆମ ସୋସାଇଟି ପକ୍ଷରୁ ସେଠାରେ ଟେଣ୍ଡର ଦିଆଗଲା ଏବଂ କମ ରେଟ୍ରେ ସୋସାଇଟି କାମ ନେଲା । ସୋସାଇଟିର ଲାଭ ହେଉ ବା ନହେଉ, ମିର ନିର୍ମାଣରେ ବହୁତ ଖର୍ଚ୍ଚ କମିଗଲା ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ଅଭିଜ୍ଞତା ହେଲା - ଆମ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକଙ୍କୁ ରାତିରେ ନିଆଯାଇ ଅଧିକ ରେଟ୍ରେ ସେଠାରେ ରଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇ ଅଧିକ ରେଟ୍ରେ କାମ ଦିଆଗଲା । କିନ୍ତୁ ପରିତାପର ବିଷୟଯେ, ଆନ୍ଧ୍ରର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କଠାରୁ ଆମ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଧିକ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇ, ଅଧିକ ରେଟ୍ ଦିଆଗଲେ ମଧ୍ୟ, ଆନ୍ଧ୍ର ଶ୍ରମିକମାନେ ତାହାଠାରୁ କମ୍ ରେଟ୍ରେ, ପିସ୍ ରେଟ୍ରେ କାମ କରି ଅଧିକ ରୋଜଗାର କଲେ, କିନ୍ତୁ ଆମ ଲୋକଙ୍କୁ ଆମେ ଦେଉଥିବା ରେଟ୍ ପୋଷେଇଲା ନାହିଁ ବୋଲି କହି ସେମାନେ ସେଠାରୁ ପଳାଇ ଆସିବାକୁ ଜିଦ୍ ଧରିଲେ ଏବଂ ପଳାଇ ଆସିଲେ । ଏହିପରି ମନୋବୃତ୍ତି ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଦୁର୍ଜନୀରେ ଶ୍ରମିକର (Efficiency) କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ବଢ଼ାଇବାରେ କିପରି ଅତରାୟ ଏହା ବିଚାରଯୋଗ୍ୟ । ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତାଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶା କୃଷି ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଏବଂ ଅସଂଗଠିତ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ମନୋବୃତ୍ତିର ଏକ ଉତ୍କଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।

ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ପାରାଦ୍ୱୀପର ଦୁର୍ନୀତି ବିଷୟରେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ବିରୋଧ ନେତାମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ବିଶେଷ ବିଚାରଯୋଗ୍ୟ । ସେମାନେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଉତ୍ସାହିତ ଥିଲେ, ଏ ବନ୍ଦର ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ସେତିକି ଉତ୍ସାହ ନଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରକୁ ମହାନଦୀ ମୁହାଣରେ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିରାକୃତ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଦେଖାଗଲା, ଯେହେତୁ ମହାନଦୀ ମୁହାଣରେ ଏକ ବ୍ରେକ୍‌ଓ୍ୱାଟର ଥିଲା ପ୍ରସ୍ତାବ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ଜାପାନ ଅସମ୍ଭବ ହେଲା, ସେହିହେତୁ ପାରାଦ୍ୱୀପକୁ ଏକ “ଲାଗୁନ୍ ହାରବର” କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା, ପ୍ରଥମେ ହାରବର ଖୋଳାହେବ । ହାରବରକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ଏକ ବ୍ରେକ୍ ଓ୍ୱାଟର ଥିଲା ଦକ୍ଷିଣ ପାଖେ ତିଆରି କରାଯିବ ଏବଂ ଏହାକୁ କିଛି ମାନ୍ୟତା ଲେବରରେ ଖୋଳା ଯିବାପରେ ସମୁଦ୍ର ବାଟେ ବ୍ରେକର ଆସି ଏ ଖୋଳେଇ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରାଯିବ ।

ବ୍ରେକ୍ ଥିଲା ସମ୍ପର୍କରେ ଦେଖାଗଲା - ଯଦି ଅନ୍ୟ ବନ୍ଦରର ବ୍ରେକ୍ ଓ୍ୱାଟର ଥିଲା ପରି କରାଯିବ, ତାହେଲେ ପ୍ରଥମେ ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ବ୍ରେକ୍ ଓ୍ୱାଟର ଥିଲା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇ ତାହାକୁ ସ୍ଥଳଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ କରାଯିବ । ଏହା ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ଏବଂ ଯେହେତୁ ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦର ଓଡ଼ିଶାର ସୀମିତ ସମ୍ବଳ ଭିତରେ କରିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଗଲା, ସେଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ରାଜ୍ୟର ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟରୁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଯେହେତୁ ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରର ହଳଦିଆ ବନ୍ଦର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଥିଲା, ସେହେତୁ ବିଚାର କରାଗଲା ଯେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଏହି କଥା ବିଚାର କଲାବେଳେ, ତତ୍କାଳୀନ ଚିପ୍ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଶ୍ରୀନିବାସନୁଜର ପରାମର୍ଶରେ ଅପ୍‌ସୋର୍ ବ୍ରେକ୍ ଓ୍ୱାଟର ତିଆରି କରାଯିବ । ତେଣୁ ପାରାଦ୍ୱୀପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାସ୍ତା ନଥିବାରୁ ଦୁରନ୍ତ ରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କରିବା, ପୋଲ ନିର୍ମାଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଖୋର୍ଦ୍ଧାଠାରୁ ପଥର ଟ୍ରକରେ ନେଇ ସମୁଦ୍ର କୂଳରୁ ଭିତରକୁ ଭିତରକୁ ପକାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥିରହେଲା । ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଟ୍ରକ ଖୋର୍ଦ୍ଧାଠାରୁ ପଥର ବହନ କରି ଆଣିବାରୁ ଗ୍ରାଫିକ ଯାମ୍ ବଢ଼ିଗଲା । ତେଣୁ ଆମ ଲୋକେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ନଥିବାରୁ ବହୁ ରାସ୍ତା ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଲା । ଏହି ସମସ୍ତକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ କିଛି ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଗଲା । ଯେଉଁମାନେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ପ୍ରଚାର କଲେ ଯେ ଏହା ଗୋଟାଏ ସଫଳ ଯୋଜନା ନୁହେଁ, ଏପରିକି ପଥରସବୁ ଭାସିଯାଇ ହଳଦିଆରେ ଲାଗିଲା ବୋଲି ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା । ସେହିପରି ଅଠରବାଙ୍କି ପୋଲ କମ ସମୟରେ କରାଯିବାରୁ ଯେଉଁ ସାମାନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖାଦେଲା, ତାକୁ ବ୍ୟାପକଭାବରେ ପ୍ରଚାର କରାଗଲା । ଏପରି ପ୍ରଚାର ସତ୍ତ୍ୱେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଦୃଢ଼ତା ହେତୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଗେଇଲା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜନମତ ପ୍ରବଳ ହେଲା । ଯାହାର ପ୍ରତିଫଳନ ପରବର୍ତ୍ତୀ ନିର୍ବାଚନରେ ପଡ଼ିଲା ।

ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ

୧୯୬୪ରେ ଗୋଟିଏ ରେଡ଼ିଓ ଦୋକାନର ଘଟଣାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଜଟକରେ ବିରାଟ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଗଢ଼ିଉଠିଲା । ଏହାର ପ୍ରଭାବ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଜଳକର ବୃକ୍ଷି କରିବାରୁ, ଜଳକର ବୃକ୍ଷି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜଳକର ନଦେବା ପାଇଁ, ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ପାରାଦ୍ୱୀପର ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ଏ ପ୍ରଭାବକୁ ରୋକିପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହି ସମୟରେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଉଦ୍ୟମରୁ ଆଇ.ଡି.ସି. (Industrial Development Corporation) ଗଠିତ ହେଲା । ଫଳରେ ରାଜ୍ୟ ପବ୍ଲିକ୍ ସେକ୍ଟର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଲା ଏବଂ ଏହି ଆଇ.ଡି.ସି. ତରଫରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ସିମେଣ୍ଟ କାରଖାନା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ତାଳଚେର ତାପକ ବିଦ୍ୟୁତ୍ କେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ସର୍ବୋପରି ଚୀନ ଆକ୍ରମଣ ହେତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିର୍ଚ୍ଚ କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏ ସମସ୍ତ ସବୁ ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି, ଜଳକର ବୃକ୍ଷିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି, ଦୁର୍ନୀତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ବିରୋଧଦଳମାନେ ଯେଉଁ ପ୍ରଚାର ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଲେ, ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ବିଶୁଦ୍ଧ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟିହେଲା । କାମରାଜ ଯୋଜନାରେ ବିଜୁବାବୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀରୁ ଯିବାଫଳରେ ବୀରେନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେହିପରି ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗିରହିଲା । ସେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀରୁ ଯିବାପରେ ଶ୍ରୀ ସଦାଶିବ ତ୍ରିପାଠୀ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ହେବା ଏକ ସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣା । ଏହା ଯେପରି ସଂଗଠିତ ହେଲା, ଯେଉଁସବୁ ଅଘଟଣ ଘଟିଲା ଯଥା ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର କଂଗ୍ରେସ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବିକା ଶ୍ରୀମତୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମାତୁଙ୍ଗ, ତାହା କଂଗ୍ରେସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓ ଚିତ୍ରୁଟ୍ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଖର ଜନମତ ସୃଷ୍ଟିକଲା ।

ଗୋଷ୍ଠୀନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ

ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ଶେଷରେ ଫାସିଜିମର ପରାଜୟ ପରେ ସମଗ୍ର ପୂର୍ବ ଇଉରୋପରେ ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ସୋଭିଏତ୍ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତିରେ ସରକାର ଗଢ଼ିଥିଲେ, ସେଥିରେ ଫାସିଷ୍ଟ ବିରୋଧୀ ବିଭିନ୍ନ ଦଳମାନେ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ସର୍ବହରା ଏକନାୟକତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନାଁଆରେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ଦଳମାନଙ୍କୁ ସରକାରରୁ ବିଦାୟ କରି ଦିଆଗଲା ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ଯେପରି ଭାବରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା, ତାହା ପଛରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ

ନଥିଲା । ଫଳରେ ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିଆରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ମାର୍ଶାଲ ଟିଟୋଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଭିନ୍ନ ପଥରେ ଗଠି କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଏବଂ ନୂଆ ନୂଆ ଥିଓରୀ ବସ୍ତାନ କରାଗଲା । ପୂର୍ବ ଇଉରୋପରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାସନ ଦୃଢ଼ ହେଲାବେଳେ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀମାନେ ‘ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ’ ଚାରି ରଖିବା ପାଇଁ ‘ନାଟୋ’ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ କଲେ ।

ଇଟାଲି ଏବଂ ପ୍ରାନ୍ତ, ଯେଉଁଠାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲା ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧପରେ ସରକାରରେ ଅଂଶୀଦାର ଥିଲେ, ସେମାନେ ସରକାରରୁ ବାହାରି ଆସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ନିର୍ବାଚନ ଆଇନକୁ ସଂଶୋଧନ କରି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ସୀମା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଆଉ ଯେପରି ବେଶି ସଂଖ୍ୟାରେ ଆସିପାରିବେ ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଗଲା । ଫଳରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଦୁଇଟି ଶିବିରରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନବସ୍ଥାପନ ଦେଶମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ହିଟଲରର ପରାଜୟ ପରେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନେ ବାହୁଁ ଠାରେ ଏକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ମିଳିତ ହେଲେ । ଏହି ବାହୁଁ ସମ୍ମିଳନୀକୁ ରୂପ ଦେବାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ, ଇଟିପ୍ରେର ନାସେର ଓ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆର ସୁକର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଚୀନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଚାଓ-ଏନ-ଲାଉ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ନିରପେକ୍ଷ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଯୁଦ୍ଧ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶାନ୍ତିପାଇଁ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକାଠି କରିଥିଲେ ।

ଭାରତବର୍ଷର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଏଥିପ୍ରତି ଏକ ନାସ୍ତିବାଚକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ନେଇଥିଲା । ପରେ ଏହା ଭାରତବର୍ଷରେ ନିରପେକ୍ଷ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରବକ୍ତା ହେଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଷାଲିନ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସୋଭିଏତ୍ ଇଉନିୟନ୍‌ରେ ବିଂଶ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସ, ସୋଭିଏତ୍ ଇଉନିଅନ୍‌ରେ ଘଟିଥିବା ସମସ୍ତ ଘଟଣାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ (Cult of Personality) ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଯୋଗୁଁ ଏହାସବୁ ଘଟିଛି ବୋଲି କୃଷ୍ଣେଇ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କଲେ ଏବଂ ତା’ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ । ଏହା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏକ ଘୂର୍ଣ୍ଣ ସୃଷ୍ଟିକଲା । ଏବଂ ଏହା ପରେ ପରେ ହଙ୍ଗେରୀ, ଚେକୋସ୍ଲାଭାକିୟା ପ୍ରଭୃତିରେ ତଥାକଥିତ ପ୍ରତିବିପ୍ଳବ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଲାଲବାହିନୀ ଓ ସୋଭିଏତ୍ ଇଉନିୟନ୍ ଯେଉଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲା, ତା’ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଲେଖକ ପାର୍ଟି ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ଆମ ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ପାର୍ଟି ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଏହା ଫଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦୁର୍ବଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଭାରତବର୍ଷରେ କମ୍ରେଡ୍ ରଣଦୀଭେଙ୍କ ପରେ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ରାଓ ସମ୍ପାଦକ ହୋଇଥିଲେ । ପାର୍ଟିରେ ଏହା ବହୁ ପରିମାଣରେ ବିତର୍କିତ ହୋଇ ଅଜୟ ଘୋଷ ପାର୍ଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ ହେଲେ ।

ଭାରତରେ ପ୍ରଥମ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସରକାର

କେରଳରେ ୧୯୫୭ ନିର୍ବାଚନରେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପ୍ରଥମ ସରକାର ଗଠନ କରିବା ଏକ ଅଭିନବ ଘଟଣା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଛି ବୋଲି କହୁନଥିଲା ଏବଂ ୧୯୫୧ର ପାର୍ଟି ପ୍ରୋଗ୍ରାମରେ ଯାହା କୁହାଯାଇ ନଥିଲା, କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଗଲା ।

ପାର୍ଟିର ରଣନୀତି ଓ ରଣକୌଶଳ ଜଣ ହେବ - ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ପାର୍ଟିରେ ବିତର୍କ ଜାରି ରହିଲା । ୧୯୫୯ ବେଙ୍ଗାଳୁରୀ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରେ ପାର୍ଟି କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିଭ୍ ସହମତ ହେଲେନାହିଁ । କେତେକ ସାଥୁ କଲିକତା କଂଗ୍ରେସରେ ପାର୍ଟି ଯେଉଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲା, ସେହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଆଧାର କରି ପାର୍ଟିର ରଣନୀତି ଛିର କରିବାକୁ ଦାବି କଲେ ଏବଂ ଅଜୟ ଘୋଷ ଉଭୟ ବିଚାରଧାରାକୁ ସମନ୍ୱିତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରି ସଫଳ ହେଲେ ।

ତୀନ ଆକ୍ରମଣ

ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ଆଦର୍ଶଗତ ବା ନୀତିଗତ କାରଣରୁ ନୁହେଁ - ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅସୁଯାକୁ ଭିତ୍ତିକରି, ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱର କେତେକ ତୃଟିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି, ପାର୍ଟି ଭିତରେ କନ୍ଦଳ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଚାଉଳା ଭାରତର ସୀମା ସମ୍ପର୍କରେ ନିଜ ସ୍ଥିତିକୁ ଦୃଢ଼ କରିବା ପାଇଁ କେତେକ ଅବାହୁତ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲା । ମାକ୍‌ମୋହନ ଲାଇନ୍‌କୁ ସୀମାରୂପେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ କେତେକ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇଥିଲା । ବାହୁଁ କନପରେଡ଼ ପରେ ଚାଉଳା ସହ ଯେଉଁ ପଞ୍ଚଶୀଳ ନୀତି ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା, ତାହାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ହେଲା । ଚାଉଳା ଭାରତବର୍ଷରେ ଅନୁପ୍ରବେଶ କରି ଆକ୍ରମଣ କଲା । ସେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଚାଉଳା ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଭାରତବର୍ଷ ପୃଷ୍ଠିବାଦ କବଳରୁ ମୁକ୍ତ ହେବ ବୋଲି ଏକ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । କୌଣସି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରେନାହିଁ, ତେଣୁ ଚାଉଳା ଆକ୍ରମଣ କରିନାହିଁ ବୋଲି ଆଲୋଚିତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନର ତତ୍କାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ବିଚାର କରି ଯାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଇଥିଲା, କେତେକ ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କଲେ । ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଚାଲୁରହିଲା । ତୀନ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଯେତେବେଳେ ବମଡିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଗଲା, ସେତେବେଳେ ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ସେତେବେଳକୁ ଅଜୟ ଘୋଷଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଇ. ଏମ୍. ଏସ୍. ନମ୍ବୁଦ୍ରିପଦ, ସାଧାରଣ

ସମ୍ପାଦକ ଓ ଶ୍ରୀ ଏସ୍. ଏ. ତାଙ୍କେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ହେଲେ । ଏ ଭବନେ ଦୁଇ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତୀକ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ପାର୍ଟିର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲି ଏବଂ ପ୍ରଥମେ ଭାରତବର୍ଷରେ ତୀନ ଆକ୍ରମଣ କୁ ନିନ୍ଦାକରି ଏକ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ବାହାରକଲି ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ପାଣ୍ଠିକୁ ଚଳା ଆଦାୟ କରି ଦେଲି ।

ମୁଁ ଯେଉଁ ଦିନ ଚଳା ଆଦାୟ କରି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଦେଲି, ତା' ପରଦିନ ଭାରତବର୍ଷରେ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା ।

ମୋତେ ଏବଂ କେଶବ ଦାସଙ୍କୁ କେଶବ ଦାସଙ୍କ ଘରୁ ଏକତ୍ର ଗିରଫ କରି କଟକ ଜେଲକୁ ନେଲେ । ଏହି ସମୟରେ କେଶବ ଦାସ ନୂଆ ବିବାହ କରିଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ ପୋଲିସ ଆମକୁ ଗିରଫ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେ ପୋଲିସକୁ ବସାଇ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହିତ କଥାହେଲି ଏବଂ କେଶବ ଦାସଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଓ୍ଵାରେଷ୍ଟ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନଥିଲି । ଏହାପୂର୍ବରୁ କେଶବ ଦାସ ଖସି ପଳାଇବା ପାଇଁ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ସେଥିରେ ସହମତ ନହୋଇ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେଲି । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପୋଲିସ ସହିତ ଦୁଆର ପାଖକୁ ଆସିଲି, ପୋଲିସ କେଶବ ଦାସଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ ବୋଲି କହିଲେ । ମୁଁ ଏହା ଶୁଣିବା ପରେ କେଶବ ଦାସଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନବବିବାହିତ ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ କଥାହୋଇ ଆସିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । କେଶବ ଆସିଲା ପରେ ଆମକୁ ପୋଲିସ ଲାଇବାଗ ପୋଲିସ କ୍ଷେସନକୁ ନେଲେ । ଆମେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲୁ, ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି, ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ପ୍ରବୀର ପାଲିତ ଓ ଚିନ୍ତାମଣି ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସେଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନେଇ କଟକ ଜେଲର ସତର ନମ୍ବର ଓ୍ଵାର୍ଡରେ ରଖାଗଲା । ସେହିପରି ଅନ୍ୟତ୍ର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା । ଜେଲରେ ତାରିମାସ ରହିବାବେଳେ, ଆମକୁ ଜେଲରୁ ଖଲାସ କରାଗଲା ।

ଭାରତବର୍ଷର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଯେଉଁମାନେ ତୀନ ଆକ୍ରମଣକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ତିଆରି କଲେ । ସେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକ ଦଲିଲ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ ବିଶ୍ଵ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ପୃଥିବୀରେ ଘଟି ଯାଇଥିବା ଘଟଣାବଳୀକୁ ବିଚାରକରି ଏକ ନୂତନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏଥିରେ ତାଲନା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଏକମତ ହେଇନାହିଁ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଏକ ମାସ ପିଟିସନ୍ (ମହା ଦରଖାସ୍ତ) ଦାଖଲ

କରିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଗଲା । ଏଥିପାଇଁ ଦସ୍ତଖତ ସଂଗ୍ରହ କରାଗଲା । ଭାରତବର୍ଷରେ ଯୋଜନାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ କଣ ହେବ, ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ନଗଦ ଦାବି ଯଥା - ଦରବୃଦ୍ଧି, ଭୂସଂସ୍କାର ପ୍ରଭୃତି ଉପରେ ଦାବିଗୁଡ଼ିକ କରାଯାଇଥିଲା ।

ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟକୁ ମହାଅଭିଯାନ

ଦିଲ୍ଲୀରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଆଗରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କର ବିସ୍ଫୋର କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ବିସ୍ଫୋରକୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଯାଇଥିଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସାଥୀମାନେ ଦୁଇଟି ରେଳତରଫା ରିଜର୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହି ମହାସମାବେଶରେ ୫ ଲକ୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଦିଲ୍ଲୀ ସହର ଲାଲେଲାଲ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏହି ଶୋଭାଯାତ୍ରା ରାମଲୀଳା ପଡ଼ିଆରୁ ବାହାରି ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲା । ସ୍ବୟଂ ପଣ୍ଡିତ ନେହେରୁ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ଉପର ମହଲାରେ ଏହି ଦୃଶ୍ୟକୁ ନୀରିକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଏମ୍.ପି.ମାନେ ସଂଗୃହୀତ ଦରଖାସ୍ତକୁ ଗତି ବ୍ରକରେ ଲଦି ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଗେଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇଥିଲେ ଓ ତାକୁ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ ।

ସେଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ସାଧାରଣ ସଭା ହୋଇଥିଲା । କମ୍ରେଡ୍ ତାଙ୍ଗେ, ଭବାନୀ ସେନ ପ୍ରମୁଖ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ଭିନ୍ନମତ ପୋଷଣ କରୁଥିବା ସାଥୀମାନେ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ସହଯୋଗ କରିନଥିଲେ । ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ବିସ୍ଫୋର ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦରବୃଦ୍ଧି ବିରୁଦ୍ଧରେ, ବ୍ୟାଙ୍କ ଜାତୀୟକରଣ ପାଇଁ ଓ ଭୂସଂସ୍କାର ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସାଥୀମାନେ ପିକେଟିଂ କରି ଗିରଫ ହେଲେ ।

ମୁଁ, ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ଦୁଃଶାସନ ଜେନା ପ୍ରମୁଖ କଟକ କଲେକ୍ଟରିଏଟ୍‌ରେ ପିକେଟିଂ କରିବାରୁ ଆମକୁ ଆରେଷ୍ଟ କରି ଜେଲକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଆମକୁ ଜେଲରେ ମାସେ ରଖିବା ପରେ ଖଲାସ କରିଦିଆଗଲା ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ବିଭାଜିତ

ଏହାପରେ ଭାରତବର୍ଷର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ରଣକୌଶଳ ଓ ରଣନୀତି ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ମତବିରୋଧ ଦେଖାଦେଲା । ବିଭେଦର ମୁଖ୍ୟ ଉତ୍ସାହଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା - ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀର ଏକନାୟକତ୍ବରେ ଭାରତୀୟ ବିପ୍ଳବ ହେବ ନା ବୁର୍ଜୁଆ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାପାଇଁ ଭାରତବର୍ଷର ଅଗ୍ରଗତି ଚାହୁଁଥିବା ବୁର୍ଜୁଆଜୀ ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ, ବୁର୍ଜୁଆ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବକୁ ସଫଳ କରିବ ।

ରଣକୌଶଳ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୃଢ଼ ଥିଲା - ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ପାଲିଆମେଣ୍ଟକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ବୁର୍ଜୁଆ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବକୁ ସଫଳ କରିବା । ଏହାକୁ ଜାତୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ର (National Democracy) ବୋଲି ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ସର୍ବହାରୀ ଏକନାୟକତ୍ବରେ ଭାରତବର୍ଷର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଓ ଏହା ଜନଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ଦ୍ବାରା ରୂପାୟିତ କରିବା । ଏଥି ସହିତ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟିର ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟାନ୍ତ୍ୟୁନ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏଥିରେ ଏକମତ ହେଲେନାହିଁ ଓ ପାର୍ଟିର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନୀତି - ବହୁମତରେ ଗୃହୀତ ନୀତିକୁ ସମ୍ମାନ ନଦେଇ, ସେମାନେ ପାର୍ଟିରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ଏକ ନୂଆ ପାର୍ଟି ଗଢ଼ିଲେ ଓ ସେ ପାର୍ଟିର ନାମ ସି.ପି.ଆଇ.(ଏମ୍) ଦେଲେ ।

ଏହି ବିଭାଜନର ପ୍ରକ୍ରିୟା - ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୋଷଙ୍କର ବିଯୋଗ ପରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ମତାବଳୟମାନେ ପାର୍ଟି ଅଫିସ୍ ସହିତ ଅସହଯୋଗ କରି ମାଲକଙ୍କୋନ୍ ଟାଣ୍ଡାରଦୋକାନଠାରେ ଗୋଟିଏ ସମାବେଶ ପାର୍ଟି ଅଫିସ୍ ଚଳାଇଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜନୈତିକ ଓ ଆଦର୍ଶଗତ କାରଣରୁ ବିଭାଜନର ଭିତ୍ତି ନଥିଲା । ପୂର୍ବରୁ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ବିଶେଷକରି ଓଡ଼ିଶାରେ ମହତାବ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ ସମୟରୁ ଯାହା ଚାଲିଥିଲା, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଧାରଣା ଦ୍ବାରାହିଁ ପ୍ରଭାବିତ ହେଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ସି.ପି.ଆଇ.(ଏମ୍)ରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଯୋଗଦେଲେ ସେମାନେ ହେଲେ ସର୍ବସାଧୁ - ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ଦାସ, ଈଶ୍ବର ଦାସ (ନୀଳଗିରି), ଶିବାଜୀ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବଡ଼ଜେନା (ପୁରୀ), ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସି.ପି.ଆଇ.(ଏମ୍) ପାର୍ଟିର ସମ୍ପାଦକ ବନମାଳୀ ଦାସ ହେଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀରୁ ଗଲାପରେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦୁର୍ନୀତି ପ୍ରଶ୍ନକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି, ଜଳକର ବୃଦ୍ଧି ବିରୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପକ ଜନଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ଜଳକର ବୃଦ୍ଧି ବିରୋଧି ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ବଲପୁରର ବରଗଡ଼ ଓ ବଲାଙ୍ଗୀର ଜିଲ୍ଲାର ସୋମପୁର-ରାମପୁର ଓ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ବ୍ୟାପକ ହୋଇଥିଲା । ବଲାଙ୍ଗୀର ଓ ବରଗଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ମୁଖ୍ୟ ଭାଗ ନେଇଥିଲା ବେଳେ ଜଗତସିଂହପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ମୁଖ୍ୟ ଭାଗ ନେଇଥିଲା ।

୧୯୬୭ ନିର୍ବାଚନ

ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୯୬୭ ମସିହାରେ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ଏଥିରେ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରୁ ବିଚାଳିତ ହୋଇ ଦଳେ ମହତାବ ଓ ପବିତ୍ର ମୋହନ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଜନକଂଗ୍ରେସ ଗଠନ କଲେ । ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ଓ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି

ଏକପ୍ରକାର ବୁଝାମଣାରେ ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ିଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଏକାକୀ ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ିଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରୁ ୭ ଜଣ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ - କମ୍ବେଡ଼ ହରିହର ଦାସ, ଗତିକୃଷ୍ଣ ସ୍ୱାଇଁ, ସର୍ଦ୍ଦାର ଦଣ୍ଡପାଣି ସ୍ୱାଇଁ, ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ପଣ୍ଡା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମହାପାତ୍ର, ଗଙ୍ଗାଧର ପାଇକରାୟ, ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀ । ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ପାଇକରାୟ ପାର୍ଟି ବିଧାୟକ ଦଳର ନେତା ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

୧୯୬୭ ପରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜନକଂଗ୍ରେସ ସରକାର, ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ କମିଶନ ବସାଇଲେ । ଏହି କମିଶନ ଅଫ୍ ଇନକ୍ୱାୟା ବିଜୁବାବୁ ପ୍ରଶାସନିକ ଅନିୟମିତତା ଦର୍ଶାଇ ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟ ଦେଲେ । ସେହିପରି ମୋଧଲକରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଠିତ ଏହି କମିଶନ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ଇନକ୍ୱାୟା କଲେ । କେନ୍ଦ୍ରପଡ଼ା କାରବାରରେ ମହତାବ ବାବୁ ଅସଂଗତ କାମ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି କମିଶନ ସ୍ପଷ୍ଟ ମତ ଦେଲେ । ଏହାକୁ ଭିରିଚରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜନକଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ମତାନୈକ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସରକାର ମୋଧଲକର ରିପୋର୍ଟକୁ ଗ୍ରହଣ ନକରିବା ପାଇଁ ଜନକଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଦାବି ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଦରଦାମ ବୃଦ୍ଧି, ବୁଦ୍ଧିବ୍ୟୟ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା । ଏଥିରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି ବହୁ ସାଥୀ ଗିରଫ ହେଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଗିରଫ ହୋଇ କଟକ ଜେଲରେ ରହିଲି । ମୁଁ କଟକ ଜେଲରେ ଥିଲାବେଳେ ମୋ ମା'ଙ୍କ ଦେହ ବିଶେଷ ଖରାପ ହେଲା ଏବଂ ମୁଁ ଜେଲରୁ ପ୍ୟାରୋଲରେ ଯାଇଁ ମା'ଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲି । ମା'ଙ୍କର କ୍ୟାନସର ବୋଲି ଜଣାଗଲା । ମା' ବହୁତ ଦିନ କଟକ ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜରେ ରହିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କିଛି ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲାନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଲିଭର କ୍ୟାନସର ହୋଇଥିବାରୁ ଏବଂ ତାହା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ମା'ଙ୍କୁ କେବଳ ସେବାସୁଶ୍ରୁଷା କରିବା ପାଇଁ ଡାକ୍ତରମାନେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ସେହି ଅନୁସାରେ ମା'ଙ୍କୁ ଆଣି ୭/୨ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. କ୍ୱାର୍ଟର ଯେଉଁଠି ମୁଁ ରହୁଥିଲି, ସେଠାରେ ରଖିଲି । କଲିକତାରୁ ଜଣେ ହୋମିଓପାଥ ଡାକ୍ତର ମା'ଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

କିଛିଦିନ ପରେ ହଠାତ ଦିନେ ରାତିରେ ମା'ଙ୍କର ଅକ୍ସିଜେନ ଅଭାବ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଡାକ୍ତରଖାନା ନେଲୁ । ତାଙ୍କର ଆଉ ଚେତା ଫେରିଲା ନାହିଁ । ସେହିଦିନ ତାଙ୍କର କାଳ ହୋଇଗଲା । ମା'ଙ୍କର କାଳ ମୋ ପାଇଁ, ମୋ ପରିବାର ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଧସ । ବିଶେଷ କରି ମୁଁ ନିଜକୁ ଅସହାୟ ମନେକଲି । କାରଣ ମା' ମୋର ପ୍ରଧାନ

ପୁଷ୍ପପୋଷକ ଓ ଉଦ୍‌ଭାସଦାତ୍ରୀ ଥିଲେ । ମା'ଙ୍କ ବିୟୋଗ ପରେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାରେ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନାୟା ପ୍ରସ୍ତାବ ଅଣାଯିବାରୁ, ମୋତେ ଅନାୟା ପ୍ରସ୍ତାବରେ କହିବା ପାଇଁ ଡାକରା ଗଲା । ମୁଁ ଆସି ବିଧାନସଭାରେ ଡକ୍‌ରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କଲି । ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ନେତା ଥିଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ । ସେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅନାୟା ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଭାଗନେଲେ ।

ହଜେରୀ ଯାତ୍ରା

ସେହିବର୍ଷ ହଜେରୀର ସୋସାଇଟି ଓ ଖୁର୍ଦ୍ଦାସ ପାର୍ଟିର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କ୍ରମେ ମୁଁ ହଜେରୀ ଗଲି । ହଜେରୀରେ ନଗଦ ଘଟି ଯାଇଥିବା ପ୍ରତିବିପ୍ଳବ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବାପାଇଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ପ୍ରାୟ ୬୭ଟି ଦେଶରୁ ପ୍ରତିନିଧି ଆସିଥିଲେ । ବୁଦାପେଷ୍ଟରେ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା ।

ପ୍ରତିବିପ୍ଳବ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନାବେଳେ ହଜେରୀର ସାଥୁମାନେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବହୁ ଦେଶର ସାଥୁମାନେ ଏହି ପ୍ରତିବିପ୍ଳବକୁ ସି.ଆଇ.ଏ. (ଆମେରିକା ଗୁରୁତ୍ୱା ବିଭାଗ) ସଂଗଠିତ କରିଥିଲା ବୋଲି ମତପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ମୁଁ ସେଥିରେ ଏକମତ ନହୋଇ ମତ ଦେଇଥିଲି ଯେ, ହଜେରୀର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଶାସନରେ କିଛି ଦୁର୍ବଳତା ଥିବାରୁ ଜନଅସନ୍ତୋଷ ଥିଲା, ତାହାର ସୁଯୋଗ ସି.ଆଇ.ଏ. ନେଲେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ନଜଦମୟତାର ଉପାଖ୍ୟାନ ଦେଇ କହିଥିଲି ଯେ କିଏ ଏବଂ ସତ୍ୟ - ନଜ ରାଜାଙ୍କର ମଧ୍ୟସ୍ଥି ହୋଇଥିଲେ । ନଜରାଜା ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଉଦ୍‌ଭାବନ କରି ସତ୍ୟକୁ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସନ ଦେଇଥିଲେ । ତେଣୁ କଳିତ କଳି । ସେ ନଜରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ନଜରାଜା ନିଜ ଗୋଡ଼ ଠିକ୍ ଭାବରେ ନଧୋଇବାରୁ ଶନି ସେବାଟେ ନଜରାଜାଙ୍କ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ନଜରାଜା ୧୨ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ହରାଇଲେ । ତେଣୁ ଶନିକୁ ଦୋଷ ଦେବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ । କଳିତ କଳି - ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ । ତେଣୁ ନଜରାଜା ସେ ଦିଗରେ ସତର୍କ ନହେବାରୁ ଏ ଅଘଟଣ ଘଟିଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀମାନେ ସମାଜବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବାପାଇଁ ସବୁବେଳେ ଉଦ୍ୟତ । ଏ ଦିଗରେ ସତର୍କ ହୋଇ ହଜେରୀର ସୋସାଇଟି ପାର୍ଟି ପ୍ରକୃତ ପଦକ୍ଷେପ ନନେବାରୁ ସି.ଆଇ.ଏ. ତାର ସୁଯୋଗ ନେଲା ।

ମୁଁ ହଜେରୀ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସିଣ୍ଡିକେଟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଥିଲେ । ସିଣ୍ଡିକେଟ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପଦ ପାଇଁ ସଂଜୀବ ରେଡ଼ିକ୍ସ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ମନୋନୀତ କଲେ । ପଦରେ କଂଗ୍ରେସ

ଭିତରେ ବିବାଦ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇ ମୁଖ୍ୟତଃ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଏହି ଘଟଣା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଆଲୋଡନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ମୁଁ ମଧ୍ୟୋଦେଇ ହଜେରା ଗଲି । ଭାରତବର୍ଷ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟିର ସଭ୍ୟ ଆମକୁ ବୃତ୍ତାପେଷ ପଠାଇବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟୋ ଏରୋଡ୍ରମରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଭାରତରୁ ମାନ୍ୟତା ଜଣେ ପୁରୁଷା ସାଥୀ ମାନାଲିକଣ୍ଠ ସ୍ୱାମୀ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ବେମାର ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଯିବାର କାରଣ ଥିଲା ହଜେରାରେ ଚିକିତ୍ସିତ ହେବା ।

ଭାରତବର୍ଷର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ସାଥୀଜଣକ ମତେ ପଚାରିଲେ ଯେ ଏହାର ପରିଣତି କଣ ହେବ ? ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲି, ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରୁ ଯିବେ - କିନ୍ତୁ ନିର୍ବାଚନରେ ଶ୍ରୀ ଗିରି ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ନିର୍ବାଚିତ ହେବେ । ସେ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିନଥିଲେ । ମୋତେ ବେର(ବାଟି) ରଖିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲି - ବାଟି ରଖିବାର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଘଟଣାବଳୀ ଯେପରି ଘଟିଚାଲିଛି, ସେଥିରେ ଏହା ଘଟିବା ଅନିର୍ବାହ୍ୟ । ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସରେ ବାମପନ୍ଥୀ ମତ ପୋଷଣ କରୁଥିବା ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସି.ପି.ଆଇ.ର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା । ମୁଁ ହଜେରାରେ ପହଞ୍ଚିବାର କିଛିଦିନ ପରେ । ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରୁ ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇଙ୍କୁ କାଢ଼ିଦେଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଗିରି ପ୍ରାର୍ଥପତ୍ର ଦାଖଲ କଲେ । ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ବିବେକାନୁସାରେ ଭୋଟ ଦେବାପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କହିଲେ । ମୁଁ ଏମ୍. ଏଲ୍.ଏ. ଥିବାରୁ ମୋର ଭୋଟ ଦେବାର କଥା ।

ପାର୍ଟି କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଗଲା ମୋତେ ତୁରନ୍ତ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିବା ପାଇଁ କୁହାଗଲା । ମୁଁ ସେତେବେଳେ “ଲେବ୍ ବାଲେଟନ”ରେ ଏକ ସାମାନ୍ତୋରିଅମରେ ଥିଲି । ସେଦିନ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ସାଥୀମାନଙ୍କ ସହିତ ହଜେରାର ପୃଥିବୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମଦ ତିଆରି ହେଉଥିବା ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ରବିନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ଏକ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ରହିଛି, ସେହି ଲେବ୍ ବାଲେଟନକୁ ଯାଇଥିଲି । ମୁଁ ସେଠାରୁ ଅପରାହ୍ନରେ ଫେରିଲା ପରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟନିବାସରେ ଦେଖିଲି ଯେ ମୋ ସମସ୍ତ ଜିନିଷପତ୍ର ବନ୍ଧାହୋଇ ଥିଲା ହୋଇଛି ଏବଂ ବୃତ୍ତାପେଷରୁ ଆସିଥିବା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗାଡ଼ି ମୋତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛି । ମୋତେ କୁହାଗଲା ସେହି ଦିନ ହିଁ ମୋତେ ଭାରତ ଫେରିବାକୁ ହେବ । ସେତେବେଳେ ବୃତ୍ତାପେଷରୁ ଭାରତକୁ ତାଲରେବ୍ ଫ୍ଲେନ୍ ଥିଲା । ଦିନ ୪ଟାବେଳେ ଯେଉଁ ଫ୍ଲେନ୍ ବୃତ୍ତାପେଷରୁ ମଧ୍ୟୋ ଆସେ, ସେହି ଫ୍ଲେନ୍ରେ ମୋତେ ମଧ୍ୟୋ

ଯିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସେହିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମସ୍ୟୋରୁ ଯେଉଁ ପ୍ଲେନ ଦିଲ୍ଲା ଆସେ, ସେହି ପ୍ଲେନ ଧରିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ କାଳବିନ୍ୟାସ ନକରି ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୁଦାପେଷ୍ଟରୁ ଯାଇଥିବା ଇଣ୍ଟରପ୍ରିଟର ସହିତ ବୁଦାପେଷ୍ଟ ଆସିଲି । ଯେହେତୁ ପ୍ଲେନ ଚାଇମ୍ ନିକଟ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା, ସେହେତୁ ସେ ଗାଡ଼ି ଖୁବ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଆସିଲା । ସେ ଗାଡ଼ିରେ ସାଇରନ୍ ଥିଲା । ସାଇରନ୍ ବାଜିଲାକ୍ଷଣି, ଅନ୍ୟ ଗାଡ଼ିସବୁ ରାସ୍ତାରେ ଠିଆ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ବୁଦାପେଷ୍ଟ ଏରୋଡ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିବା ବେଳକୁ ବୁଦାପେଷ୍ଟରେ ଥିବା ପାର୍ଟି ହୋଟେଲରେ ମୋର ଯେଉଁସବୁ ଜିନିଷପତ୍ର ଥିଲା - ସେ ସମସ୍ତ ଜିନିଷପତ୍ର ପ୍ୟାକ୍ ହୋଇ ବୁକିଙ୍ଗ୍ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ମୁଁ ପହଞ୍ଚିଲା କ୍ଷଣି ପ୍ଲେନ୍ରେ ଚଢ଼ିଲି ଏବଂ ସେଦିନର ବିଦାୟତା ମୋ ପାଇଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖଦାୟକ ଥିଲା । ଯେଉଁ ସାଥୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଆସିଥିଲି, ସେମାନେ ଛଳଛଳ ନେତ୍ରରେ ମୋତେ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ବିଶେଷକରି ମୋତେ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ି ଦିଆଯାଇଥିଲା, ସେ ଗାଡ଼ିର ଡ୍ରାଇଭର ସାଥୀ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ମୋ ଇଣ୍ଟରପ୍ରିଟର ତାଙ୍କୁ ସାବୁନା ଦେଲେ ଏବଂ ମୁଁ ପୁଣି ତୁରନ୍ତ ହଜେରୀ ଆସିବି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲି ।

ମସ୍ୟୋରେ ଆସି ସିଧା ଏରୋଡ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ସେଠାରେ ମସ୍ୟୋର ସାଥୀ ଯାହାଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋରାରଜୀ ଯିବେ ବୋଲି କହିଥିଲି, ସେ ବଡ଼ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ମୋରାରଜୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋ କଥା ସତହେଲା ବୋଲି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମୋତେ ସେ ବାଜିମାରିବା କଥା କହିଥିବାରୁ ମୁଁ ବାଜିମରା କଥା ତାଙ୍କୁ ମନେ ପକାଇଲି । ମୁଁ ବାଲେଶ୍ଵରକୁ ଆସିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ମଦ କାରଖାନାକୁ ଯାଇଥିଲି - ସେହି ମଦ କାରଖାନାର ଇଉନିୟନ, ମୋତେ ଉପହାର ଦେଇଥିବା ଗୋଟିଏ କାର୍ତୁନ ମଦ ଯାହାକି ମୋର କୌଣସି ବ୍ୟବହାରରେ ଆସିବ ନାହିଁ, ତାହା ତାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଲି ।

ସେଦିନ ମସ୍ୟୋରୁ କ୍ରମେଡ୍ ପେରିନ୍ ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଭାରତ ଆସୁଥିଲେ । ଉଭୟେ ପ୍ଲେନ୍ରେ ଆସି, ସକାଳେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏରୋଡ୍ରମରେ ସାଥୀ ଚିତ୍ତ ବିଶ୍ଵାସ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏରୋଡ୍ରମରୁ ଆସି ସେ ସମୟରେ ଆସପ୍ ଅଲ୍ଲା ରୋଡ଼ରେ ଥିବା ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସକାଳ ୧୦ଟା ବେଳେ କମ୍ପ୍ରେଡ୍ ତାଙ୍କେ ଆସି ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ସେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିବା ରାଜନୈତିକ ଅଗ୍ରଗତିର ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋତେ କହିଲେ ଏବଂ ଗିରି ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ, ଭାରତବର୍ଷରେ ଏକ ନୂତନ ରାଜନୈତିକ ଧୁବିଜରଣ ହେବ ବୋଲି କହିଲେ । ତାଙ୍କେ ସେତେବେଳେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ସିଣ୍ଡିକେଟ୍

ସହିତ ସଂଜୀବ ରେଡ଼ିକୁ ଭୋଟ ଦେବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ମୋତେ ଜଣାଇଲେ ଏବଂ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ ଭେଟି ସେ ଯେପରି ଗିରିଜ ସପକ୍ଷରେ କାମ କରନ୍ତି, ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ ଫୋନ୍ କଲି । ସେ ମିଳିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୁଁ ଭବାନୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏମ୍.ପି.ଙ୍କୁ ଫୋନ୍ କଲି । ଭବାନୀ ଭାଇ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଥିଲାବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯେଉଁମାନେ ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଆନ୍ତି - ସେ ସେମାନଙ୍କ ଖବର ବୁଝନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯାଉଥିବା ଲୋକେ ଭବାନୀ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁସବୁ ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ପାଆନ୍ତି ତାହା ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟ କାହାଠାରୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ବସ୍ତୁତଃ ଭବାନୀ ବାବୁଙ୍କ ଘର ଦଳମତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ମୁଁ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଭବାନୀ ଭାଇଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । କିଛି ସମୟ ପରେ ଭବାନୀ ଭାଇ ମୋତେ ଜଣାଇଲେ ଯେ, ବ୍ରୁମେ ଚାରିଟା ବେଳକୁ ମୋ ଘରକୁ ଆସ । ବିଜୁବାବୁ ଏଠାକୁ ଆସିବେ । ମୁଁ ଭବାନୀ ଭାଇ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ବିଜୁବାବୁ ଆସିଲେ । ମୋର ବିଦେଶ ଗସ୍ତ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ସମୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜଣା କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାରୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଯାହା ଉତ୍ତର ପାଇଲି ସେଥିରୁ ଜାଣିଲି ସେ ସେ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉପରେ ବିଶେଷ କ୍ଷୁଦ୍ର ତାଙ୍କର ସିଣ୍ଡିକେଟ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନଙ୍କ ସହିତ ବୃଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ କିଛି କହିବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଭାବି କମ୍ପ୍ରେଡ୍ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଜଣାଇଲି । ଡାକ୍ତର ମୋଠାରୁ ଶୁଣିବା ପରେ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଯେପରି ଗିରି ଅଧିକ ଭୋଟ ପାଆନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ । ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି, ଯାହାର ୨୧ ଜଣ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ଥିଲେ, ସେମାନେ ଗିରିଙ୍କୁ ଭୋଟ ଦେବେ ବୋଲି ଜଣାଗଲା । ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ସେତେବେଳେ କେନ୍ଦ୍ରରେ ସୂଚନା ଓ ପ୍ରସାରଣ ମନ୍ତ୍ରୀ (ରାଜ୍ୟ ପାହ୍ୟା) ଥାନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ତାଙ୍କ ସହ ଦେଖାହେଲା ଏବଂ କିପରି ଗିରି ଓଡ଼ିଶାରୁ ଅଧିକ ଭୋଟ ପାଇବେ ସେଥିପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାଲାଗି ବିଚାର ଆଲୋଚନା ହେଲା ।

ମୁଁ ଓଡ଼ିଶା ଆସି କଂଗ୍ରେସ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲି ଏବଂ ଯାହା ଅନୁଭବ କଲି, ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ କଂଗ୍ରେସ ସଭ୍ୟ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଥିଲେ । ୪ ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜମୋହନ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ସହିତ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ କଲି । ସଦ୍ୟଶିବ ତ୍ରିପାଠୀ, ଗିରିଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାନ୍ତି କରିଦେଲେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତାପ ମହାନ୍ତି, ବିଜୁ ବାବୁଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସହଯୋଗୀ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ

ଗିରିକୁ ଭୋଟଦେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଯେହେତୁ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିରେନ ମିତ୍ର, ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ ପ୍ରମୁଖ ସଂଜ୍ଞାବ ରେଡ଼ି ପାଇଁ କାମ କଲେ, ସେହେତୁ ମହତାବ ବାବୁ ଭାବିଲେ ତାଙ୍କର କଂଗ୍ରେସ ଭିତରକୁ ଫେରି ଆସିବା ପାଇଁ ଏହା ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ । ତେଣୁ ଜନ କଂଗ୍ରେସ ପାର୍ଟି ଗିରିକୁ ଭୋଟ ଦେବାର ସମ୍ଭାବନା ଦେଖାଦେଲା । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାର୍ଟିର ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ମାନେ ତୃତୀୟ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ଭୋଟ ଦେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାର ୧୪୦ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୬୭ ଜଣ ଗିରିକୁ ଭୋଟଦେଲେ । ନିର୍ବାଚନର ପ୍ରଥମ ରାଉଣ୍ଡରେ କେହି ଜିତିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯେହେତୁ ଧାରଣା ଥିଲାଯେ ଗିରି ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏକ ରାଜନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ - ତେଣୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଚାନ୍ଦନୀଚୌକ ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ଫଳାଫଳକୁ ମଧ୍ୟରାତ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବେଗର ସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲୁ । ଗିରି ଅଳ୍ପ ଭୋଟରେ ଜିତିଗଲାପରେ ଆମେ ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ସାଥୀମାନେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରି ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରୀରେ କଟକ ସହର ପରିକ୍ରମା କଲୁ ।

ଗିରି ନିର୍ବାଚିତ ହେବା ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସ ବିଭାଜନ ଅଭିମୁଖେ ଦ୍ରୁତ ଭାବରେ ଗତିକଲା । ସେହି ସମୟରେ ଆମେ ବ୍ୟାଙ୍କ ଜାତୀୟକରଣ, ରାଜା, ମହାରାଜାମାନଙ୍କର ଭରା କାଟିବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ କଲୁ । କଟକ ସହରରେ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରି ମୁଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ଗିରଫ ହେଲୁ । ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବତ୍ର ସାଥୁମାନେ ଗିରଫ ହେଲେ । ଭାରତବର୍ଷ ସାଖୁ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ହେଲା ।

ଭଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ବ୍ୟାଙ୍କ ଜାତୀୟକରଣ ଏବଂ ରାଜାମାନଙ୍କର ଭରା କାଟ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିବ୍ୟାଧି କରିବା ପାଇଁ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହା ଭାରତବର୍ଷର ରାଜନୀତିରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କଲା । ‘ଗରିବା ହଟାଅ’ ବୋଲି ଭଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ଯେଉଁ ଡାକରା ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ସପକ୍ଷରେ ବ୍ୟାପକ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ଓଡ଼ିଶାରେ କେନ୍ଦ୍ରପତ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜନ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରିହାତି ଦେବା ଏବଂ ମୋଧଲଙ୍କର ରିପୋର୍ଟକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଜନକଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ମତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଚାତୁ ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜନକଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଆମ ପାର୍ଟି ଡରଫରୁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । ଜନକଂଗ୍ରେସର କେତେକ ସଭ୍ୟ, ସେତେବେଳେ ବିଧାନ ସଭାରେ କଂଗ୍ରେସର ନେତା ଥିବା ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ, ମୁଁ ଯାଇ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜ୍ୟପାଳ ଥିବା ଶ୍ରୀ ଆନସାରୀ, ଯେ କି ପୁରୀରେ ରହୁଥିଲେ,

ତାଙ୍କୁ ଭେଟି ସରକାର ଉପରେ ଆଶ୍ୱା ନାହିଁ ବୋଲି ଏବଂ ସରକାରକୁ ତିସ୍ତମିତ କରିବା ପାଇଁ ଦାବି ଜଣାଇଲୁ । ଜନ କଂଗ୍ରେସର ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟ, ଜଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି, କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦଳ ସହ ସମ୍ପର୍କ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବା ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶାସନ ଜାରି ହେଲା । ୧୯୭୧ ମସିହାରେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା ।

୧୯୭୧ ନିର୍ବାଚନ

ଓଡ଼ିଶାରେ ନିର୍ବାଚନରେ ମୁଁ ପୁଣି ଏରସମାରୁ ପ୍ରାର୍ଥ ହେଲି । ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥ ହେଲେ । ନିର୍ବାଚନରେ ମୋର ଜିତିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ନିର୍ବାଚନର ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଆମର ଏକ ନିର୍ବାଚନ ସଭାକୁ ଯେପରି ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଗଲା ଓ ତା' ପରଦିନ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ ଆମ ସାଥୀ ଓ ସମର୍ଥକମାନଙ୍କ ଉପରେ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଯେଉଁ ଆକ୍ରମଣ ହେଲା, ବିଶେଷକରି କାଳିଆପାଟର ଗୋଠଟିଆ ଗ୍ରାମରେ ସାଥୀ ଧଡ଼ି ସାମଲଙ୍କ ଘର ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ତାଙ୍କ କବାଟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସବୁ ଲୁଟିକରି ନିଆଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରାଗଲା । ତା' ଫଳରେ ସମଗ୍ର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଆତଙ୍କ ଖେଳିଗଲା । ନିର୍ବାଚନରେ ମୋର ପରାଜୟ ହେଲା । ଏହି ପରାଜୟ ପାଇଁ ଆମ ସାଥୀମାନେ ମୋତେ ନିନ୍ଦାକଲେ । ତାର କାରଣ କୁଜଙ୍ଗ ସଭାରେ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଯେଉଁ ଅତର୍କିତ ଆକ୍ରମଣ ହେଲା, ତାହାକୁ ମୁକାବିଲା କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ବାରଣ କଲି ଏବଂ କୌଣସି ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟାଇବା ପାଇଁ ନିବୃତ୍ତ କଲି । ଏସବୁ ଆମ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ତିନୋରାଇଇତ କଲା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷକୁ ଅଧିକ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେଲା ।

ନିର୍ବାଚନରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କେହି ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠତା ହାସଲ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ ବିଭାଜିତ ହେଲା । ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ ଗଠିତ ହେଲା । ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦଳ ଓ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ଦଳ ମିଶି ଓଡ଼ିଶାରେ ମହାମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କଲେ । ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏହି ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳର ସହଯୋଗୀ ଦଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସଂହତି ନଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୀତିର ଅଞ୍ଚଳରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାତ୍ୟା ଯୋଗୁଁ ଲୁଆର ଫଳରେ ବ୍ୟାପକ କ୍ଷୟକ୍ଷତି ହେଲା । ଏ ସରକାର ଅବସ୍ଥାକୁ ସମ୍ଭାଳିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ କିଛି କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

୧୯୬୭ ମସିହାଠାରୁ ମୋତେ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ସହିତ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ପାର୍ଟିର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତାର କାରଣ ପାର୍ଟି ବିଭାଜନ ବେଳେ ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ଦାସ, ସି.ପି.ଏମ୍.ରେ ଯୋଗ ଦେବାରୁ ଓ ଶୈଲେନ ମହାପାତ୍ର କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗଦେବାରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ପାର୍ଟି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଇ କମ୍ପେଡ଼ କାଦର ଏବଂ କମ୍ପେଡ଼ ଗୋବିନ୍ଦ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସମଗ୍ର ଜିଲ୍ଲା ପାର୍ଟିକୁ ପୁନଃସଂଗଠିତ କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲି । ପକରେ ମୋ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇପାରିଲି ନାହିଁ । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାରେ ପାର୍ଟି ପୁନଃଗଠନ ଲାଭକଲା । ପାର୍ଟିରେ ବହୁ ନୂତନ ସାଥୀ ବିଶେଷକରି ଛାତ୍ରସାଥୀ ଯୋଗଦେଲେ । ଅରୁଣ ଦେ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ସମୟରେ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ । ମୁଁ ସମଗ୍ର ଜିଲ୍ଲାରେ ବାରମ୍ବାର ପଦଯାତ୍ରା କରି ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ୟାକୁ ଧରି ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିଚାଳନା କଲି ।

ଶିକ୍ଷକ ମହାସଂଘ

ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜନକଂଗ୍ରେସ ଅମଳରେ ୧୯୬୯ ମସିହାରେ ଶିକ୍ଷକ ମହାସଂଘ ଗଠିତ ହେଲା । ଶିକ୍ଷକ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ପାର୍ଟି ପକ୍ଷରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ଆଇନ ନଥିଲା । ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ଏଡୁକେଶନ କୋର୍ଡ଼ ଅନୁସାରେ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲୁଥିଲା । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁତ ଗୁଡ଼ିଏ ଘରୋଇ କଲେଜ, ହାଇସ୍କୁଲ ଓ ନିମ୍ନ ମାଧ୍ୟମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ପକରେ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷାକୋର୍ଡ଼, ଯାହାକି ସୀମିତ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆଧାର କରି ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ତାହା ପ୍ରାୟ ଅକାମୀ ହୋଇଗଲା । ଘରୋଇ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକର ଶିକ୍ଷକମାନେ ନାନା ଭାବରେ ଶୋଷିତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଚାକିରୀର କୌଣସି ନିରାପରା ରହିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ତିନୋଟି ଶିକ୍ଷକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯଥା ବେସରକାରୀ କଲେଜ ଶିକ୍ଷକ ସଂଘ, ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷକ ସଂଘ ଓ ନିମ୍ନ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷକ ସଂଘ ଅଲଗା ଅଲଗା ଦାବି ପ୍ରକୃତି ଉପସ୍ଥାପିତ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଶି ନିଶ୍ଚିତ ଉତ୍କଳ ଶିକ୍ଷକ ମହାସଂଘ ଗଠନ କଲେ । ସ୍ୱର୍ଗତ ବନମାଳୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ଯିଏ ନିମ୍ନ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷକ ସଂଘର ସଭାପତି ଥିଲେ, ସେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ସଭାପତି ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ଏବଂ କଲେଜ ଶିକ୍ଷକ ସଂଘର ସମ୍ପାଦକ ସାଥୁ ଅବନୀ ବରାଳ ସାଧାରଣ ସମ୍ପାଦକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଶର୍ବଶ୍ରୀ ରାଜ କିଶୋର ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିବେକାନନ୍ଦ ଦାଶ, କୈଳାଶଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଏବଂ ରାଜକିଶୋର

ଭୁବନେଶ୍ୱର, ପାଟଣାପାଲି ବେଢ଼ିଆ, ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ରାୟସିଂହ ପ୍ରମୁଖ ଏହାର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ରହିଲେ । ସମସ୍ତେ ମିଶି ଚାକିରୀ ନିରାପତ୍ତା ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ଦାବିକରି ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ଦାବି ଉପରେ କେତେକ ଶିକ୍ଷକ ତତ୍କାଳୀନ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସରକାରୀ ବାସଭବନ ଆଗରେ ଅନଶ୍ୱନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଭଣ୍ଡାର କରିବା ପାଇଁ ଅନଶ୍ୱନ କରିଥିବା ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଶିବିରରେ ସରକାରଙ୍କ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରରେ ମଦ ବୋତଲ ରଖାଯାଇ ତାହାରି ଆଗରେ ତାଙ୍କ ଅନଶ୍ୱନ ଶିବିରକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଗଲା ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରହାର କରାଗଲା । ଶିକ୍ଷକମାନେ ଏହି ନୃଶଂସତାର ପ୍ରତିବାଦରେ ସାଧାରଣ ଧର୍ମଘଟ ତାକରା ଦେଲେ । ଏହି ଧର୍ମଘଟ ବହୁଦିନ ଧରି ଚାଲିଲା । ଏହାକୁ ସମାଧାନ କରିବାରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ହେଲାନାହିଁ ବରଂ ଅଧିକ ପ୍ରତିଶୋଧମୂଳକ ପଦକ୍ଷେପମାନ ନିଆଗଲା ।

ସେତେବେଳେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର-ଜନକଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ମତଭେଦ ଉତ୍ତୁଚ ଭାବରେ ପ୍ରକଟିତ ହେଉଥିଲା । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦଳ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ଶିକ୍ଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଧିକ ଦିନ ଚାଲୁ ରହିବାରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତହେଲା । ସେତେବେଳେ ଜନକଂଗ୍ରେସର ରାଜସ୍ୱ ଏବଂ ଜଳସେଚନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ, ଯେ କି ଜଣେ ଦକ୍ଷ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ - ତାଙ୍କୁ ଅପଦସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦଳ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ହତୀଆର ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଏପରିକି ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ନିଆଣି କେବଳ ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ଅଣାଯାଇଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆମ ପାର୍ଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର-ଜନକଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ମତଭେଦକୁ ଚାନ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ରଣକୌଶଳ ଘିର କରିଥିଲା । ମୁଁ ବିଧାନସଭାରେ ଏହି କୌଶଳକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ସବୁମତେ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲି । ଯାହା ଫଳରେ ଆମ କାର୍ଯ୍ୟ ଜନ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତି କିଛି ପରିମାଣରେ କୋହଳ ଥିଲା ।

ବିଧାନସଭା ଲବିରେ ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ ଯେକି ମୋ ବାପାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ, ସେ ମୋତେ କହିଲେ - ଲୋକନାଥ, ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟମାନେ ବିଧାନ ସଭାରେ ମୋତେ ହରକତ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ମୋଠାରୁ ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରୁଛନ୍ତି । ତୁ ଦିନେହେଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ମୋତେ କହିଲୁ ନାହିଁ । ମୁଁ କହିଲି ମୋର ସେପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ, ଯଦି ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହେବି, ଆପଣ ସେତେବେଳେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ବିଦ୍ୟୁତ୍

କର୍ମଚାରୀମାନେ ପାଇଥିବା ଆଞ୍ଚାଳିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନହେବାରୁ ସେମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରମ ମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜକଲ୍ଲର ମିଶ୍ର ଆଞ୍ଚାଳିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ନୀତି କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସଂଘ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଅଶ୍ୱିନମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲେ । ସେ ପରିଚାଳନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ସଲାସୁତରା ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଶ୍ରମିକ ସଂଘର ନେତାମାନେ ଅଭିଯୋଗ କରୁଥିଲେ ।

ହଠାତ୍ ଦିନେ, ଶିକ୍ଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ସମାପ୍ତି ପାଇଁ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଏକ ଭୂତ ପଶିଲା । ମୁଁ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ସରକାରୀ ବାସଭବନକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ କହିଲି - ଆପଣ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ାନାହିଁ ବା ନଥିଲା । ତେବେ ଆପଣ, ଆପଣଙ୍କ ବଚନ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ଏହି ଦୁଇଟି ଆନ୍ଦୋଳନର ସଫଳ ସମାଧାନ ପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ପକାନ୍ତୁ ।

ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ସେ ଭାବିଥିଲେ ଅନ୍ୟ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ମାନେ ଯେପରି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କାର୍ଯ୍ୟ - ଯଥା ବଦଳି, ନିଯୁକ୍ତି, କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟରଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେବା ବା ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀର କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିଯୋଜିତ କରିଥାଆନ୍ତି, ମୁଁ ସେହିପରି କୌଣସି ଅନୁରୋଧ କରିବି । କିନ୍ତୁ ସେ ଏପରି ଏକ ଅନୁରୋଧ ଶୁଣି ଏହା ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ବୋଲି ଭାବି ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ।

ସେ ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଲି - ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ଅର୍ଜୁନ ଯେତେବେଳେ ଗନ୍ଧର୍ବମାନଙ୍କ କବଚରୁ ମୁକ୍ତ କଲେ, ସେତେବେଳେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ କଥା ଦେଇଥିଲେ ଦରକାର ବେଳେ ଅର୍ଜୁନ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ଠିକ୍ ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ବେଳେ, ଯେତେବେଳେ ଅର୍ଜୁନ ରାତିକପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନର୍ଯ୍ୟମଣି ମୁକୁଟ ଦେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ, ସେ ବିନାଦ୍ୱିଧାରେ ତାହା ତାଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ । ଆପଣ ମୋତେ କଥା ଦେଇଥିବାରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇଲି ।

ସେ ସମ୍ମତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଶିକ୍ଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଫଳ ସମାପ୍ତି ଘଟିଲା ଓ ତାହା ଶିକ୍ଷକ ମହାସଂଘକୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କଲା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ବିଭୁକ୍ତି କର୍ମଚାରୀ ସଂଘ ତାଙ୍କର

ନେତୃତ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ସାଥୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମକୁ ତାଙ୍କ ସଂଘର ସଭାପତି କଲେ । ଘଟଣାଚକ୍ରରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ କର୍ମଚାରୀ ସଂଘ ବିକାଶିତ ହେଲା, ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷକ ମହାସଂଘ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଛକରେ ଏକ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ ଜଣେ ଛାତ୍ର ନେତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଛାତ୍ର ଗୁଳିମାଡ଼ରେ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଧାନସଭାରେ ଏକ ମୁଲତବି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ନୟକିଶୋର ମିଶ୍ର ଅନୁମତି ନଦେବା ଫଳରେ ଗୃହର ପ୍ରବଳ ହଟଗୋଳ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ ମାଇକ୍ ଭାଙ୍ଗି ମାଇକ୍‌ର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ ସିକରଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ନିକ୍ଷେପ କରିଥିଲି ଏବଂ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଚଟି ପକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲାବେଳେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଗୃହକୁ ମୁଲତବୀ କରିଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ବିରୋଧୀ ଦଳ ବିଧାନସଭା ବର୍ତ୍ତନ କରିବାପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ । କିଛିଦିନ ଧରି ବର୍ତ୍ତନ ଚାଲିଲା । ଏହି ବର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ଅନ୍ୟ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ମାନେ ହାତରା ଖାତାରେ ଦସ୍ତଖତ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କରୁନଥିଲି । ମୋର ମତ ଥିଲା ବିଧାନସଭା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ନକରି ହାତରା ଖାତାରେ ଦସ୍ତଖତ କରି ଭରାନେବା ଏକ ନୀତିହୀନ କାର୍ଯ୍ୟ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ଏ ବର୍ତ୍ତନ କାଳରେ ଭରା ଦାବି କରିନଥିଲି ।

ମୋର ମାଇକ୍ ଫୋପଡ଼ା ଓ ଟପଲ ଉଠାଇବା ଘଟଣା ଖବରକାଗଜରେ ଖୁବ୍ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏ ସମ୍ବାଦ ସ୍ୱର୍ଗତ ଭୂପେଶ ଗୁପ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିବାରୁ ସେ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଟିପ୍ପି ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ - ଲୋକନାଥ ବାବୁ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଏପରି ବ୍ୟବହାର ଆଶା କରିନଥିଲି । ବିଧାନସଭାର ସଭ୍ୟମାନେ ଓ ଲୋକସଭାର ସଭ୍ୟମାନେ ଯଦି ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ, ଏହାର ପରିଣତି ହେବ - ଏଠାରେ କୌଣସି ସମସ୍ୟା ଆଲୋଚନା ହୋଇ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଯିବ । ବିଧାନସଭା ବା ଲୋକସଭା ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହେବ । ଏହାର ଫଳାଫଳ ସୁଦୂର ବିସ୍ତାରୀ ହେବ । ତାଙ୍କଠାରୁ ଏ ଟିପ୍ପି ପାଇ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ନକରିବା ପାଇଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି ।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜନକଂଗ୍ରେସର ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ବେଳେ କୁଜଙ୍ଗ, ମହାକାଳପଡ଼ା, ଏରସମା, ରାଜନଗରର ଯେଉଁ ଚାଷୀମାନେ ଜଙ୍ଗଲ ଜମି କାଟି କନ୍ଧାଚାଷ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ରୟତୀ ଅଧିକାର ଦେବାପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତୀବ୍ରତର କରାଗଲା । ଦଳମତ ନିର୍ବିଶେଷରେ

ଯେ ଚାଷୀ କନ୍ଧାଚାଷ କରୁଥିଲେ - ୧୪୫ଟି କନ୍ଧାକୁ ମିଶାଇ “ରାମଚଣ୍ଡୀ କୃଷକ ସଭା” ନାମରେ ଏକ କୃଷକ ସଂଗଠନ ଗଢ଼ାଗଲା । ଏହାର ସଭାପତି ପାରାଦ୍ଵୀପର ସରପଞ୍ଚ ସ୍ଵର୍ଗତ ଆର୍ତ୍ତ ସାମଲ ଓ ପାରାଦ୍ଵୀପ ଗଡ଼ର ସ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମଙ୍ଗରାଜ ଉପସଭାପତି ହେଲେ । ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ସ୍ଵର୍ଗତ ସାଥୁ ଉଚ୍ଛବ ପରିମାଣିକ ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ । ସାଥୁ ଦାନବନ୍ଧୁ ତରାଇ ସେତେବେଳେ କୁଜଙ୍ଗ ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତିର ତେୟାରମ୍ୟାନ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଏହାର ପରିଚାଳନା ଦାୟିତ୍ଵରେ ରହିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମଙ୍ଗରାଜପୁର, ଅସିନା, ଜିମାଣି, ବଗଦିଆ ପ୍ରଭୃତି ଗାଁର ସାଥୁମାନେ ଏ ସଂଗଠନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସାହର ସହିତ କାମ କଲେ । ଏ ସଂଗଠନ ତରଫରୁ ଚାଷୀଙ୍କୁ ରୟତି ସ୍ଵତ୍ତ୍ଵ ଦେବା ଦାବିକରି କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଓ କୁଜଙ୍ଗରେ ବିରାଟ ସଭା ଶୋଭାଯାତ୍ରାମାନ ହେଲା ।

କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରେ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ଦଶଦିନ ପାଇଁ ଆରଜ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ମୋ ସମେତ ବହୁ ସାଥୁ ଗିରଫ ହେଲେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜସ୍ଵ ମନ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ସ୍ଵର୍ଗତ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏ କନ୍ଧା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗଲେ ଓ ବଡ଼ାଘରଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ସାଧାରଣ ସଭା ହେଲା । ସୁରେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଅବସ୍ଥାକୁ ଉପଲବ୍ଧ କରି ଏହି ଜଙ୍ଗଲ ଜମି ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ରୟତୀ ସ୍ଵତ୍ତ୍ଵ ଦେବାପାଇଁ ଘୋଷଣା କଲେ ଓ ଫରେଷ୍ଟ ସେଲମେଣ୍ଟ ହେବାପାଇଁ ସରକାରୀ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ଜାରିକଲେ । ସମାଜରାଜ ଭାବରେ ଚାଷୀଙ୍କୁ ପଟ୍ଟା ଦେବା ଓ ଫରେଷ୍ଟ ସେଲମେଣ୍ଟ ଚାଲିଲା । କେତେକ କନ୍ଧାରେ ଫରେଷ୍ଟ ସେଲମେଣ୍ଟ ବିକଳ ହେବାରୁ ଫରେଷ୍ଟ ସେଲମେଣ୍ଟ ସରିଥିବା କନ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ପଟ୍ଟା ଦେଇଦେଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ କନ୍ଧ ରହିଗଲେ ।

ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଜନ କଂଗ୍ରେସ ମଣ୍ଡିମଣ୍ଡଳ ସମୟରେ ବୃହସ୍ପତି ପାଇଁ ରାଜ୍ୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ବ୍ୟାପକ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଜନ କଂଗ୍ରେସର ପତନ ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ଏହି ନିର୍ବାଚନ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜନୈତିକ ଦଳମାନଙ୍କର ନୂତନ ସମୀକରଣ ହୋଇଥିଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଏ ନିର୍ବାଚନରେ ୪ଟି ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି, ଯେଉଁମାନେ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବିଧାନସଭାରେ ୨୧ଟି ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ୧୧କୁ ଖସି ଆସିଲା । ବିଜୁବାବୁ ୪ଟି ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇ ହାରିଲେ । କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିଭ୍ ହ୍ୟୁମାନିଟିଆର ପଣ୍ଡା କଂଗ୍ରେସ ସହଯୋଗରେ ତାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

୧୯୭୧ ମସିହାରେ ଏକ ଭୟାବହ ସାମୁଦ୍ରିକ ଝଡ଼ରେ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ଷୟକ୍ଷତି ଘଟିଲା । ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଢ଼ା ଯାଇଥିଲା ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ-ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର-ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ । ଏ ସରକାର ସମସ୍ୟାକୁ ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହେଲାନାହିଁ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ବ୍ୟାପକ ଜନଆନ୍ଦୋଳନ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ଏହି ସମୟରେ କଟକ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାରେ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା, ଅବସ୍ଥା ଏତେ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଥିଲା ଯେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ମତୋରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ମଣିଷ ମାଂସ ଖାଇବା ଜଣାଗଲା । ସ୍ୱର୍ଗତ ବୃହେଶ ରୁପ୍ତ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଏହାକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କଲେ ଏବଂ ଭୟରା ଗାନ୍ଧୀ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସର ବିଧାନସଭାର ନେତା ଶ୍ରୀ ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, କେନ୍ଦ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିବା ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ, ବ୍ରଜ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ଆମ ଦଳରୁ ମୁଁ, ସାଥୁ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ରାଜଭବନରେ ଦେଖାକଲୁ । ସେ ଆମକୁ ଅବସ୍ଥା ସୁଧାରିବା ପାଇଁ ଏକତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବେସରକାରୀ ରିଲିଫ କମିଟି ଗଢ଼ାଗଲା । ସେଥିରେ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ସଭାନେତ୍ରୀ ରହିଲେ, ମୁଁ, ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ସଭ୍ୟ, ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ବାଙ୍କବିହାରୀ ଦାସ ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ । ଏହି ରିଲିଫ କମିଟି ତରଫରୁ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କେତୋଟି ରିଲିଫ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲାଗଲା । ମହାକାଳପଡ଼ାରେ ଯେଉଁ ରିଲିଫ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲାଗଲା, ସେଥିରେ ଆମ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଅର୍ଜୁନୀ ବେହେରା ଓ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର ଏହି ରିଲିଫ କେନ୍ଦ୍ର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ । ଏରସମା ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ରିଲିଫ କମିଟି ହେଲା, ସେଥିରେ କମ୍ପ୍ରେଡ୍ ରମାକାନ୍ତ ନାୟକ ରହିଲେ । ଆଉ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ରିଲିଫ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲାଗଲା । ସରକାରୀ ଅବହେଳାର ପ୍ରତିବାଦରେ କୁଜଙ୍ଗରେ ଅନଶନ ସଂଗଠିତ ହେଲା । ଏହି ଅନଶନରେ ସାଥୁ ନାରାୟଣ ପଣ୍ଡା, ନାରାୟଣ ମାଝି, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦଳାଇ, କୁଳମଣି ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ଅନଶନ କଲେ । ସେହିପରି ମାର୍ଶାଘାଘାଘାରେ ମଧ୍ୟ ଅନଶନ ହେଲା । ଏହି ଅନଶନରେ ସାଥୁ ଅର୍ଜୁନ ବେହେରା, କଂଗ୍ରେସର ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଅନଶନ ବ୍ୟାପକ ଜନ ସମର୍ଥନ ଲାଭକଲା । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ତତ୍କାଳୀନ ରିଲିଫ କମିଶନର ଅନଶନକାରୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କର କେତେକ ଦାବି ପୂରଣ କଲେ ।

କୁଜଙ୍ଗରେ ଅନଶନ ଭାଙ୍ଗିଲା ଦିନ ଏକ ବିରାଟ ସାଧାରଣ ସଭା ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଭାରେ କଂଗ୍ରେସର ବିଧାନସଭା ନେତା ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ କଂଗ୍ରେସ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଏବଂ ପି.ଏସ୍.ପି. ତରଫରୁ ଏକ ବିକ୍ଷୋଭର ଡାକରା ଦିଆଗଲା । ସେହି ବିକ୍ଷୋଭରେ ବହୁ ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ - ଏଥିରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଅଧିକ ଥିଲେ । ଏହି ବିକ୍ଷୋଭ ବିଧାନସଭା ସମ୍ମୁଖରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ପୋଲିସ୍ କର୍ତ୍ତନର ସାମନା କଲାବେଳେ ଯୁବକଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ କର୍ତ୍ତନର ଅପର ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଫଳରେ ପୋଲିସ୍ ତରଫରୁ ଲାଠି ଏବଂ ଛୁହଛୁହା ଗ୍ୟାସ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା ।

ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଥିବା ଆମ ଜିପ୍ ଉପରେ ସାଥ୍ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ଛିଡ଼ାହୋଇ, ଲାଠିଧରି ପୋଲିସ୍‌ଙ୍କୁ ମୁକାବିଲା କଲାବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ଜିପ୍ ଉପରକୁ ଉଠିଗଲି । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଉପର ଲାଠି ପ୍ରହାର ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଆମ କୁଜଙ୍ଗର ଜଣେ ସାଥ୍ ମୂରଲୀ ବିଶ୍ୱାଳ ମୋତେ ଜିପ୍ ଉପରୁ ଟାଣିଆଣିଲେ । ମୁଁ ଅଳ୍ପକେ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲି । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଗାବାବୁ ଲାଠିପ୍ରହାରରେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଲାଠି ପ୍ରହାର ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ତଃ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କୁ ପୋଲିସ୍ ଗୋଟାଏ କଡ଼କୁ ନେଇଗଲେ । ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ, କମ୍ପ୍ରେଡ଼ କେଶବ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ଆହତ ହେଲେ । ବନମାଳୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଲାଠି ପ୍ରହାରରେ ଡ୍ରେନ୍‌ରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଏହାପରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରାକାରୀମାନେ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ ଦେଲେ । ଶୋଭାଯାତ୍ରାକାରୀ ଏବଂ ପୋଲିସ୍ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଲା । ବିକ୍ଷୋଭ ପରେ ସଭା ହେବାର ସ୍ଥିର କରାଗଲା ।

ମୁଁ ଲାଠି ପ୍ରହାରରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପରେ ପକାଇ ଯାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ସଭା କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲି । ସଭା ଆଡ଼କୁ ଲୋକଙ୍କୁ ମୁହାଁଇବା ପରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ଆଡ଼କୁ ଆହତ ସାଥ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଗଲି । ଏଥୁ ଭିତରେ ପ୍ରଚାର ହେଲାଯେ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଇଛି । ମୁଁ ହସିଚାଲରେ ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ଦେଖିଲି - ମୋ ଭଉଣୀ କାନ୍ଦିଗଡୁଛି ଏବଂ ମୋର ସାନଭାଇ ସୋମନାଥ ପୋଲିସ୍ ସହିତ ମୋ ଭାଇକୁ ମୋତେ ଦେଖାଅ ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତେଜିତ ହେଉଛି । ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ମୋର ଉପସ୍ଥିତି ସେଠାରେ ଏକ ନୂତନ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟିକଲା । ମୋ ଭଉଣୀକୁ ମୁଁ ଆଶ୍ୱାସନା

ଦେଇ ଆହତମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସଭା ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୋଇଥିଲା ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ।
ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଫେଖି ତକ୍କର ମହତାବ ପେଣ୍ଡାଲ୍ ଉପରେ ବସିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି
ପାଣିଗ୍ରାହୀ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି ।

ମୁଁ ସଭାମଣ୍ଡପରେ ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ମହତାବ ବାବୁ ଦୁରନ୍ତ ସଭା ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ
ମୋତେ କହିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ସଭାପତି କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ
ସଭାପତିତ୍ବରେ ସଭା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଲାଠିମାଡ଼କୁ ପ୍ରତିବାଦ କରାଗଲା, ଓଡ଼ିଶା ବନ୍ଦର
ତାକରା ଦିଆଗଲା । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶା ବନ୍ଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳ ହେଲା । କଟକରେ ଏହି ବନ୍ଦ
ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଦାୟିତ୍ବରେ ଥିଲି । ଯେତେବେଳେ ଚାନ୍ଦିନୀଚୌକରେ ବସ୍ ବନ୍ଦ
କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା, ଆମ ସ୍ବେଚ୍ଛାସେବକମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ ମିଲିଟାରୀ ପୋଲିସ୍
ପ୍ରବଳ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଏହି ବନ୍ଦରେ କଟକ ସହରରେ ପିକେଟିଂ କରୁଥିବା ବେଳେ
ଝିଅମାନଙ୍କ ଉପରେ ପୋଲିସ୍ ତରଫରୁ ନିର୍ମମ ଲାଠିଚାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ପିକେଟିଂ କରୁଥିବା
ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତି ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ବସ ଆଗକୁ ଯୋଗାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ଏଥିରେ
କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ବିଶେଷ ଭାବରେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହେଲେ । କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଯେଉଁମାନେ
ପିକେଟିଂରେ ଭାଗ ନେଉଥିଲେ, ସେମାନେ ହେଲେ ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଭୈରବ
ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ । ପୋଲିସ୍ ଆକ୍ରମଣରେ ଜାନକୀବାବୁ ଭୟଙ୍କର ଉଦ୍‌ଶ୍ମିତ ହେଲେ ଏବଂ
ଆମ ଅଫିସକୁ ଆସି ବୋମା ସଂଗ୍ରହ କରିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଧାରଣା
ଥିଲା ବୋଧହୁଏ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସବୁବେଳେ ବୋମା ଏବଂ ମାରଣାସ୍ତ୍ର ରଖିଥାଏ । ତାଙ୍କ
ସାଙ୍ଗରେ ଆଲୋଚନା ହେବାରୁ ତାଙ୍କର ଏହି ଧାରଣା ଦୂରୀକୃତ ହେଲା ଏବଂ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ
ଉପାୟରେ ସମସ୍ତ ଦମନ ସତ୍ତ୍ବେ ପିକେଟିଂ କରିବାପାଇଁ ସେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ
ରାଜନଗରରୁ ମଧ୍ୟବର୍ଗୀକାଳୀନ ନିର୍ବାଚନରେ ବିଜୁବାବୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ
ତରଫରୁ ଆଡ଼ଭୋକେଟ ଧୂବଚରଣ ରାଉତରାୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ
ତରଫରୁ ପ୍ରବଳ ହିଂସା ଆଚରଣ କରାଗଲା ଏବଂ ମିଟିଂ ଇତ୍ୟାଦି କରିବାରେ ବାଧା
ଦିଆଗଲା ।

ମହାକାଳପଡ଼ାରେ ଆମ ପାର୍ଟି ଧୂବଚରଣ ରାଉତରାୟଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କଲା ।
ମହାକାଳପଡ଼ା ମିଟିଂରେ ମହତାବ ବାବୁ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ
ତରଫରୁ କାହ୍ନୁ ଚରଣ ଲେଙ୍କା ମାର୍ଗାଘାଟଠାରେ ନିର୍ବାଚନ ଅଫିସ୍ ଦାୟିତ୍ବରେ ଥିଲେ ଓ
ନିର୍ବାଚନ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ମାର୍ଗାଘାଟଠାରେ ଆମ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଏକ ଅଫିସ୍

ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । କମ୍ପେଡ଼ ମଦନମୋହନ ଅଧିକାରୀ ଓ ଅର୍ଜୁନ ବେହେରା ପ୍ରମୁଖ ଆମ ପାର୍ଟି ଡରପରୁ ନିର୍ବାଚନ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ମହତାବ ବାବୁଙ୍କୁ ମିଟିଂରେ ଯୋଗ ଦେବାରେ ବାଧା ଦେବାପାଇଁ ମାର୍ଶାଘାତ କେନାଲ ପୋଲ ତଳେ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ ଡରପରୁ ଯୋଜନା ହୋଇଥିଲା । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ହିଂସା ଆଚରଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବାଟ ନଥିବା ହେତୁ ମହତାବ ବାବୁ ମାର୍ଶାଘାତଠାରୁ ଫେରିଆସିଲେ ।

ମହତାବ ବାବୁ ଫେରିଆସିଲା ପରେ ମୁଁ କେନାଲ ପୋଲ ଉପରେ ପାରିହୋଇ ନଳଦିଆ ଗାଁରେ ହେଉଥିବା ଏକ ମିଟିଂରେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ ଯିବାବେଳେ ସେହି ମାର୍ଶାଘାତ ପୋଲ ଉପରେ ମୋ ଗାଡ଼ିକି ବନ୍ଦ କରିଦେବା ପାଇଁ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ ଡରପରୁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ଗାଡ଼ି ଉପରକୁ ଟେକା ଫୋପଡ଼ାଗଲା । ଗାଡ଼ି ଆଗରେ ଅବରୋଧ କରାଗଲା । ମୋ ଡ୍ରାଇଭର ଅବରୋଧକାରୀଙ୍କ ଉପରେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇନେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ମୋତେ କହିଲା । ମୁଁ ତାକୁ ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ କରି ଗାଡ଼ିରୁ ବାହାରି, ସେମାନେ ଏପରି କାହିଁକି କରୁଛନ୍ତି ପଚାରିବାରୁ, ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ସେମାନେ କୌଣସି ହିଂସା ଆଚରଣ ନକରି, ଆପଣ କାହିଁକି କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ପଚାରିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରୁ ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି, ସେମାନଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ସମ୍ମାନ ରହିଛି । ମୁଁ ବୁଝାଇବାରୁ, ସେମାନେ ଅବରୋଧ ଉଠାଇନେଲେ ଏବଂ ମୁଁ ଯାଇ ନଳଦିଆ ଶାସନରେ ଆମ ଡରପରୁ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିବା ମିଟିଙ୍ଗରେ ଯୋଗ ଦେଲି । ସେଠାରେ, ମୁଁ ମିଟିଙ୍ଗ କରୁଥିବା ବେଳେ କିଛି ଅସାମାଜିକ ଯୁବକ, ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ମୋ ଉପରେ ଗୋବରପାଣି ଢାଳିଦେଲେ ଓ ଟେକା ପକାଇଲେ ।

ଗ୍ରାମର ବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ ଏଥିରେ ଉତ୍ସିହ୍ନ ହୋଇ ଉକ୍ତ ଅସାମାଜିକ ଯୁବକ ମାନଙ୍କୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଛୁ, ସେତେବେଳେ ଲୋକନାଥବାବୁ ଆମ ଗାଁକୁ ଆସି ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହାଙ୍କ ଉପରେ ଆମ ଗାଁର କେତେକ ଯୁବକ ବାହାର ଲେକଙ୍କର ପରାମର୍ଶରେ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିନ୍ଦନୀୟ । ଏ କଥାଟି ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ସେତେବେଳେ ସାଧାରଣ ଲେକଙ୍କର ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାର ଯେଉଁ ମାନସିକତା ଓ ଶକ୍ତି ଥିଲା ଏବେ ତାର ଘୋର ଅବକ୍ଷୟ ଘଟିଛି । ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିର୍ବାଚନରେ ଏହିପରିଘଟଣା ଘଟୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦ ନାହିଁ । ନିର୍ବାଚନ ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଭାବିତ

ହେବାର ଏହା ହେଉଛି ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଦି ପର୍ବ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଏତିକି ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ସମାପ୍ତି, ହେବ ଯେ, ୧୯୫୧ ଓ ୧୯୫୭ ନିର୍ବାଚନ ଯେପରି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ହେଉଥିଲା ଏହିପରି ଘଟଣାଟି ତାହାର ବିପରୀତ । ସେହିପରି ନିର୍ବାଚନରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମକରି ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ର ନାମରେ ଖୋଲା ଖୋଲି ଭାବରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥପ୍ରୟୋଗ ହେଲା, ତେଣୁ ଆଜି ନିର୍ବାଚନରେ ଅର୍ଥ ଓ ବାହୁ ବଳର ଯେଉଁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ମତ ପ୍ରଦାନ କରିବାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି, ଏବଂ ଗଣତନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଙ୍କୁକରିଦେଇଛି, ତାହାର ଆରମ୍ଭ ଏହିଶକ୍ତି ମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଯେଉଁମାନେ ଏହାକୁ ଉସାହ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ନିର୍ବାଚନରେ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେବାପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର- ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ ଓ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ଦଳର ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ନାନା ବିଭେଦର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଭୁବନେଶ୍ବରରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଉପରେ ଲାଠିମାତ ପରେ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସର ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଏପରିକି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଦଳର ବହୁସଭ୍ୟ ସରକାରରୁ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଗଂଗାଧର ପ୍ରଧାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ସରକାରଙ୍କ ଉପରୁ ସମର୍ଥନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କଲେ । ବିଶ୍ବନାଥ ଦାସଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳର ପତନ ଘଟିଲା । ପତନ ଘଟିବା ପରେ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସରୁ ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସକୁ ଗଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବହୁଲୋକ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାପାଇଁ ଆଶାଯା ଥିଲେ । ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସର କେତେ ଜଣକୁ କଂଗ୍ରେସରେ ନିଆଗଲା ନାହିଁ କଂଗ୍ରେସ ହାର କମାଣ୍ଡଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ।

ଶ୍ରୀ ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ଦଳପତି ଥିବାରୁ ଆମ ପାର୍ଟି ଭିତରୁ କେତେକ ତାଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କରିବା ପାଇଁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଯେଉଁଦିନ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ନେତା ନିର୍ବାଚନ ହେବାର କଥା, ଆମ ପାର୍ଟିର କେତେକ , ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବେବୋଲି ଧରିନେଇ, ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନା କରିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସର କେନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରକିନ୍ଦ୍ ଯାଦବ, ଯେକି ପୂର୍ବରୁ ଆମ ପାର୍ଟିରେ ଥିଲେ । ସେ ନେତା ନିର୍ବାଚନରେ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ, ଯିଏକି ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସର ଜଣେ କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀଥିଲେ, ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ବିଭାଜନ ବେଳେ, ଏକ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲେ । ଯାହାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ :

wish such person like Nandini Satpathy, if she would have been in my camp, I would have won the battle. ସେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ସେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ

ହେବାପରେ କେନ୍ଦ୍ରପତ୍ର ଜାତୀୟକରଣ କଲେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଭୂସଂସ୍କାର ଆଇନର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଇଲେ । ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ ଉତ୍କଳ ଦୃଢ଼ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀଙ୍କ ନିର୍ବାଚନର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଆମ ପାର୍ଟିଭିତରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କେତେକ ସାଥୀ ମତପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ, କେନ୍ଦ୍ର ନେତୃତ୍ୱକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀ ପ୍ରମୁଖ ତାଙ୍କୁ ନେତା କରାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ଆମ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଏହାର କିଛି ଭିତ୍ତି ଥିବାରୁ (କଂଗ୍ରେସ ନେତା ନିର୍ବାଚନବେଳେ) ତାହାର ଏକ ପ୍ରଭାବ ଅନୁଭୂତ ହେଲା ।

ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାପରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତିର, ଯେଉଁ ସମସ୍ୟା ଦୁର୍ନୀତିର ଗତାଘର ଥିଲା ଏବଂ ଯାହାଯୋଗୁଁ ଅତୀତରେ ସରକାରୀ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଲାଗିଥିଲା, ସେହି କେନ୍ଦ୍ରପତ୍ର ବ୍ୟବସାୟକୁ ଜାତୀୟକରଣ କଲେ । କେନ୍ଦ୍ରପତ୍ର ଜାତୀୟକରଣ ହେବାପରେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତର ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପରେ କଟକ ସହରରୁ ବିଧାନସଭା ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିରୋଧ ମିତ୍ର ଛିଡା ହେଲେ । ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ କଲେ । ମୁଁ କଟକରେ ରହି ନିର୍ବାଚନ ପରିଚାଳନା କଲି । ସମସ୍ତ ବିରୋଧସତ୍ତ୍ୱେ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

କଂଗ୍ରେସ ବିଧାନସଭାର ସଭ୍ୟମାନେ ପୁଣି, ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସରୁ ଆସିଥିଲେ ସେମାନେ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସକୁ ଚାଲିଗଲାପରେ ବିଧାନସଭାରେ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବ ଅଣାଯିବାପାଇଁ ବିଚାର ଚାଲିଲା । ଏହି ଅନାସ୍ଥା ପ୍ରସ୍ତାବରେ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀଙ୍କ ପରାଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଥିଲା ।

ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ହଠାତ୍ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଦେଲେ । ତେଣୁ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ- ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଚ୍ଛେଦକୁ ନେତୃତ୍ୱରେ ସରକାର ଗଢ଼ିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ଇସ୍ତଫା ଦେବା ବେଳେ ବିଧାନସଭାକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବାପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସୁପାରିଶ ଉପରେ ଭିତ୍ତିକରି ଗଭର୍ଣ୍ଣର ବି. ଡି. ଜଟି ଇସ୍ତଫାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଧାନସଭା ଭାଙ୍ଗିଦେବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାରୁ ବିଧାନସଭା ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଗଲା । ଏହା ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି, ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚରପରୁ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଚିତ୍ କରାଗଲା । ହାଇକୋର୍ଟ ଏହା ତାଙ୍କର ପରିସରକୁ ନୁହେଁ ବୋଲି ରାୟ ଦେଲେ । ଫଳରେ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା ।

ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀଙ୍କ ନିର୍ବାଚନ ବେଳେ ଯେଉଁ ପରସା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା, ଓଡ଼ିଶା ପାର୍ଟି ଏହି ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରିବା ବୋଲି ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଦିଲ୍ଲୀ ବିଧାନ ସଭାରେ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ଅନ୍ୟ ପାର୍ଟି ନେତାଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରି ପାର୍ଟି କେନ୍ଦ୍ରରୁ ବିଧାନସଭା ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣତାର ଟଙ୍କା ଆଣିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏ ଟଙ୍କା ଆଣିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ, ସେହିମାନେ ଦୁର୍ଗାବାବୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଭଙ୍ଗ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କଲେ । ପୁରୀଠାରେ ପାର୍ଟିର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୈଠକରେ ଦୁର୍ଗାବାବୁ ପାର୍ଟି ସେକ୍ରେଟାରୀରୁ ଗଲେ ଏବଂ ସଦାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି ପୁଣି ପାର୍ଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ ହେଲେ ।

୧୯୭୪ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପୁଣି ମଧ୍ୟବର୍ଗୀକାନ୍ଦାନ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୁଝାମଣା ହେଲା । ଏବଂ କେତୋଟି ସିଟ୍ରେ ବହୁତପୂର୍ଣ୍ଣ ଲଢ଼େଇ ହେବା ବୋଲି ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ନିର୍ବାଚନରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ୭ଟି ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କଲା । କଂଗ୍ରେସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଟତା ହାସଲ ନକରିବାରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସମର୍ଥନରେ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସରକାର ଗଢ଼ାଗଲା । ଏହି ସରକାର ଗଠିତ ହେବାପରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ “ସିଧାସଳଖ ଦରମା ପ୍ରାପ୍ତି” ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଭୂସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ, ମହାଜନଙ୍କ ଶୋଷଣରୁ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରଣୟନ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ କୋରସୋର ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ମୁଁ ବିଧାନସଭାର ପାର୍ଟିନେତା ନିର୍ବାଚିତ ହେଲି । ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଭୋଟ ପାଇ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲି । ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଉଥିବା ଦାବିଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆ ନଯିବାରୁ, ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତୀବ୍ରତର କରାଗଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତୀବ୍ର ନକରିବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର ଏହି ଉଦ୍ୟମ ଆମ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।

ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର Direct Payment ଦାବିକରି ଏବଂ ଶିକ୍ଷକମାନେ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର, ପେନସନ ପ୍ରଭୃତି ଦାବି ଉପରେ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ କଲେ, ସେ ଆନ୍ଦୋଳନ ତୀବ୍ରତର ହେଲା ଏବଂ ଶିକ୍ଷକମାନେ ବିଧାନସଭା ଆଗରେ ବିଧାନସଭା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଲୁହକୁହା ଗ୍ୟାସ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା ଓ ଲାଠିମାଡ଼ ହେଲା ।

ଲୁହକୁହା ଗ୍ୟାସରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ କିଛି ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ବିଧାନସଭା ପରିସର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ଏହି ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଅଶୋକଦାସ ପ୍ରମୁଖ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅଫିସ ଯାଏଁ ଗଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ଛେପ ପକାଇଲେ । ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ଏଥିରେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହେଲେ । ବୋଧହୁଏ ତା' ପରଦିନ ହେବାକୁ ଥିବା ଶିକ୍ଷକ ବିଶୋଭ ଉପରେ ଦମନ କରିବା କଥା ବିଚାର କଲେ ।

ମୁଁ ବିଧାନସଭାର ପାର୍ଟି ନେତା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ମୋ ସହିତ କୌଣସି ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ କରୁନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ସେଦିନ ସେ ଟେଲିଫୋନ୍ ଯୋଗେ ଶିକ୍ଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଡାକିଲେ ଏବଂ ସେଦିନ ଯାହାସବୁ ବିଧାନସଭା ପରିସର ଭିତରେ ଘଟିଥିଲା ତାକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି, ଶିକ୍ଷକମାନେ ଭାରତୀୟ ଲୋକଦଳ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ ନକରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଆଭାସ ଦେଲେ ଏବଂ ପରଦିନ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ବିଶୋଭ ଉପରେ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିବାର ସୂଚନା ମିଳିଲା । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ନକରି ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଦାବିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେବା ଉଚିତ ହେବବୋଲି କହିଲି । ଯଦି ଶିକ୍ଷକମାନେ ଭାରତୀୟ ଲୋକଦଳ ନେତୃତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଅବହେଳା ଯୋଗୁଁ, ତଥା ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାବି ପୂରଣ ନକରିବା ଯୋଗୁଁ ହୋଇଛି ବୋଲି କହିଲି । ସେ ମୋତେ କହିଲେ - ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଯଦି ସିଧାସଳଖ ଦରମା ଦିଆଯିବ, ତେବେ ସେ ବାବଦରେ ଆଠ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଯାହା, ସେଥିରେ କୌଣସି ଉନ୍ନତିମୂଳକ କାମ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଅର୍ଥର ଏକ ବିକଳ ଯୋଜନା କଥା କହିଲି । ମୁଁ ଯିଏ ଧରି କହିଲି - ଆପଣ ଯଦି ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଦାବି ପୂରଣ ନକରନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ଆପଣ ହିନସ୍ତା ହେବେ । ସେ ଏହାର ଅର୍ଥ ବୁଝି ମୋତେ ଓଲଟି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଏଥିରେ କଣ ଆପଣଙ୍କ ପାର୍ଟି ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ହେବ ? ଏହି ସୂଚନାଟି ମୋ ପାଇଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖଦାୟକ ଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ ସେହିଠାରେ କହିଲି । ଆମ ପାର୍ଟି କଣ କରିବ ନକରିବ, ସେ ବିଷୟରେ ଆପଣ କେଉଁଠୁ ସୂଚନା ପାଇଛନ୍ତି ? ସେ କିଛି ନକହି ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ଉନ୍ନତିମୂଳକ କାମ ବିଷୟରେ କିଛି ସୂଚନା ଦେଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପରିଷ୍କାର ଜଣାଇ ଦେଲି । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବେ ନା ଦାବି ପୂରଣ କରିବେ - ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ

ଭାବରେ ତାହା କରିବା ଆପଣଙ୍କର ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଏ ଦାବି ହାସଲ ପାଇଁ ଯାହା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଯେତେ ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆମେ ତାହା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଏହା କହି ମୁଁ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରିରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଆସିଲି । ଶିକ୍ଷକ ନେତାମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନ ତୀବ୍ରତର କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲି । ପ୍ରାୟ ରାତି ଗୋଟାଏ ବେଳେ, ମୋ ପାଖରେ, ମୋ ଘରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ତତ୍କାଳୀନ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଯଦୁନାଥ ଦାସ ମହାପାତ୍ର ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ବିନାୟକ ବାବୁ ପୂର୍ବରୁ ଶିକ୍ଷକ ଥିବା ହେତୁ ଓ ଶିକ୍ଷକ ନେତା ଥିବା ହେତୁ, ଉଦ୍‌ଘୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ସିଧାସଳଖ ଦରମା ଦିଆହେବ ବୋଲି ଆପଣ ଆସିବା ପରେ କ୍ୟାବିନେଟ୍ ମିଟିଂରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ବୋଲି କହିଲେ ।

ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅଧିକାଂଶ କଂଗ୍ରେସ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ଙ୍କର ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ହୋଇଥିଲା - ତାର ସ୍ୱସ୍ଥ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଲା, ଯେତେବେଳେ ତତ୍କାଳୀନ କଂଗ୍ରେସ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ତ୍ରିଲୋଚନ କାନୁନଗୋ ଅଭିଯୋଗ କଲେ ଯେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ୮ କୋଟି ଟଙ୍କା ନେଇଛନ୍ତି । ଏହାପରେ ଅନ୍ୟ ଦାବିଗୁଡ଼ିକ ହାସଲ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ପୁଣି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଦାବିକୁ ସମର୍ଥନ କରି ବିଚୁବାରୁଙ୍କ ସମେତ ବିଧାନସଭାରେ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ଦଳର ନେତା ସ୍ୱର ଉଠାଇଲେ । ବିଶେଷ କରି ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ଦେବା ସମ୍ପର୍କରେ । ସେମାନଙ୍କର ଦାବିର ଯଥାର୍ଥତା ଉପରେ ଭରସା କରି ଏ ବିଷୟଟି ଗୋଟିଏ ଗୃହ କମିଟିକୁ ଦିଆଯାଇ ଏବଂ ଗୃହକମିଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ସରକାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବେ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଥିଲା, ସେଥିରେ ଆମ ପାର୍ଟି ଏକାକୀ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାନ୍ତା ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହେଲା, କାରଣ ଯେତେବେଳେ ଗୃହ କମିଟି ବସିଲା, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ବିଷୟରେ ବିଧାନସଭାରେ ଯେଉଁମାନେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ, ବିଚୁବାରୁଙ୍କ ସମେତ - ସେମାନେ ଗୃହ କମିଟିରେ ଏହାକୁ ବିରୋଧ କଲେ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ଦେବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଲେ । ଏପରିକି ସି.ପି.ଏମ୍. ପାର୍ଟିର ନେତା ଏପରି ବିଚାରକୁ ଏମର୍ଥନ କଲେ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ନଦେବାପାଇଁ ଗୃହକମିଟି ସୁପାରିଶ କଲେ । ମୁଁ ଏଥିରେ ଏକମତ ନହୋଇ କମିଟି ସୁପାରିଶରେ ଭିନ୍ନ ମତ ଦେଲି । ଏହା ମୋ ଜୀବନରେ ଏକ ଦୁଃଖଦାୟକ ଅଭିଜ୍ଞତା ।

ମୁଁ ଗୃହକର୍ମଟି ଗଢ଼ିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେବା କୁଲ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଆଜି ବିଚାରୁଛି ।
ଜଟେତ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷକମାନେ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି
ପାଇପାରିଥାନ୍ତେ ।

ଭୂ-ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନ

ଏ ସମୟରେ ଭୂସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଜୋରସୋରରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ
ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ପୂର୍ବରୁ ଭାଗଚାଷ ଆଇନ ପାସ୍ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭାଗଚାଷୀମାନେ
ନିଜର ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାପାଇଁ ସାହସ କରୁନଥିଲେ । ତାହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଲା
ଯେଉଁମାନେ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ, ସେଠାରେ ଜମି ମାଲିକମାନେ ପୋଲିସ୍ ସହାୟତାରେ ଧାନ
କାଟି ନେଉଥିଲେ । ଫଳରେ ଭାଗଚାଷୀମାନେ ଅଧିକାରତ ଦୂରର କଥା, ଫସଲରୁ ଭାଗ
ମଧ୍ୟ ପାଇନଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଚାଷୀମାନେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେମାନେ
ଭାଗଚାଷୀ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାକୁ ଭୟଭୀତ ହେଉଥିଲେ । ନୂଆ ଭାଗଚାଷ ଆଇନରେ
ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା, ଯେଉଁମାନେ ଭାଗଚାଷୀ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେବେ, ସେମାନେ ଜମି
ପାଇବେ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ଷତିପୂରଣ ଦେଇ ଜମିର ମାଲିକାନା ପାଇବେ । କେବଳ ଆଇନ ହେଲେ
ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୁଏନାହିଁ, ଏହା କ୍ରମଶଃ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ମନକୁ ଆସିଲା । ଆମ ପାର୍ଟି
ତରଫରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଜୋରଦାର କରିବାପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଗଲା । ତଥାପି ମଧ୍ୟ
ଅଧିକାଂଶ ଭାଗଚାଷୀ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେନାହିଁ । ମୁଁ ନିଜେ
ମାର୍ଗାଘାଟ ଯାଇ ବାଲିପୁଆଁ ସିରେରପୁର, ତିଖୁର ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ
କରି ଭାଗଚାଷ ଦରଖାସ୍ତ ଦିଆଉଥିଲି । ଫସଲ ଅମଳ ସମୟକୁ ଜମିମାଲିକମାନେ
ଧାନକାଟି ନେବାର ଆଶଙ୍କା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ଆଖପାଖ ଗାଁମାନଙ୍କର
ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ଏହି ଫସଲ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିବା
ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରଭାବିତ କଲି ।

ବାଲିପୁଆଁର ଚାଷୀମାନେ ଧାନକାଟିବାରୁ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜମି ମାଲିକମାନେ
ଥାନାର ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଜମିମାଲିକମାନେ ପାଟକୁରା ଥାନାର ପୋଲିସ୍ ଅଫିସରଙ୍କର
ସାହାଯ୍ୟ ନେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ପୋଲିସ୍ ଯାଇ ଯେଉଁଠାରେ ଚାଷୀମାନେ
ଧାନ ଜମା କରିଥିଲେ, ତାକୁ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଅତ୍ତିଆରରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ
କଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଚାଷୀ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସହଯୋଗ କରୁଥିବା ଚାଷୀ ଓ ପୋଲିସ୍

ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ହେଲା । ପୋଲିସ ଗୁଳି ଚକାଇବାରୁ ବାଲିସୁଆଁର ଚାଷୀମାନେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ପୋଲିସ ଉପରେ ପାଇଟା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ସମଗ୍ର ପୋଲିସମାନଙ୍କୁ ବାଡେଇ, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବହୁଳ ଇତ୍ୟାଦି ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ । ଗୁଳିରେ ବାଲିସୁଆଁର ଜଣେ ଯୁବକ ଶ୍ରୀ ମୂରଲୀ ପରିଡ଼ାଙ୍କଠାରେ ଗୁଳି ବାଜିଲା । କିଛି ସମୟ ପରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଗଲା । ପୋଲିସ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସାମନା ନକରି ପକାୟନ କଲାପରେ, ଚାଷୀ ଏବଂ କମ୍ପ୍ରେଡ଼ ଦାନବହୁ ତରାଇ ଯେକି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ନଥିଲେ - ତାଙ୍କ ନାମରେ ଏସ୍.ଆର୍.ଆର୍. ଦେଲେ । ଏସ୍.ଆର୍.ଆର୍.ରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଦେଶୀ ବହୁକରେ ଦାନବହୁ ତରାଇ ଗୁଳି କରିବାରୁ ସେଥିରେ ଆହତ ହୋଇ ମୂରଲୀ ପରିଡ଼ା ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଛନ୍ତି ।

ଯେଉଁଦିନ ଏ ଘଟଣା ଘଟିଲା, ଠିକ୍ ସେହି ଦିନ କଟକର ଡାହାଳିଆବାଗ ଠାରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ପାର୍ଟିର ଜିଲ୍ଲା ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଦାନବହୁ ବାବୁ ଜିଲ୍ଲା ସମ୍ପାଦକ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ।

ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ହେବାର ସମ୍ଭାବ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ସମ୍ମିଳନୀ ପରଦିନ ଏହି ଘଟଣା ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ବିଧାନସଭାରେ ଏକ ମୁଲତବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲି । ମୁଲତବା ପ୍ରସ୍ତାବର ଉତ୍ତର ଦେବାପାଇଁ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାଙ୍କବିହାରୀ ଦାସ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଗଲେ । ସେ ସେଠାରେ ସମସ୍ତ କଥାଟାଣି, ସରକାରୀ ଅଧିସରଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରି ଏକ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଯେଉଁ ଚାଷୀମାନେ ଭାଗଚାଷୀ ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିବେ, ଜମି ମାଲିକ ଏସ୍.ଆର୍.ଆର୍. ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ପୋଲିସ ସେଠାକୁ ଯିବେନାହିଁ ବା ଚାଷୀଙ୍କୁ ବାଧା ଦେବେନାହିଁ । ଏହି ଘୋଷଣାଟି ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଥିଲା କାରଣ ୧୯୪୮ରୁ Tenant Protection ଆଇନ ପାସ ହେଲାପରେ ଯେଉଁ ଭୟ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ନିରୁସାହିତ କରୁଥିଲା, ସେ ଭୟ ଦୂରୀଭୂତ ହେଲା । ଘୋଷଣା ଅନୁସାରେ ଭାଗଚାଷୀମାନେ ମକଦ୍ଦମା ସରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପସଲ ନେଇ ଅମଳ କରି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରଖିଲେ । ମକଦ୍ଦମା ଶେଷ ହେବାପରେ ସେମାନେ ଜମି ମାଲିକଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଭାଗ ଦେବେ ବା ଜମିର ମାଲିକାନା ପାଇବେ । ଏହି ଘୋଷଣା ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ସାହସ ଦେଲା । ଯାହା ପକ୍ଷରେ ସାରା ରାଜ୍ୟରେ ବିଶେଷ କରି ଯେଉଁଠାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଥିଲା, ଚାଷୀମାନେ ସେଠାରେ ଭାଗଚାଷ କରୁଥିବା ଜମିରେ ମାଲିକାନା ପାଇବା ପାଇଁ ଆବେଦନ କଲେ । ଏହି ଘୋଷଣା ଅନୁସାରେ ଚୌହଦୀ ଚାଷୀଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଉପରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ମକଦ୍ଦମା

ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବ । ଯେହେତୁ ଭାଗଚାଷ କରୁଥିବା ଚାଷୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ କୌଣସି କାଗଜପତ୍ର ପ୍ରମାଣ ପାଇନଥିଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର, ମାର୍ଗାଘାଟ ତହସିଲ, କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କୁଜଙ୍ଗ ତହସିଲ, ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ବେଗୁନିଆ, ବୋଲଗଡ଼, ଡେଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲାର କାମାକ୍ଷାନଗର, ବାଲେଶ୍ଵରର କୁଦିଅଣା, ସୋର ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶେଷ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ପରେ କଂଗ୍ରେସ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳର ଛାତ୍ର ଓ ଯୁବକମାନେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାରେ ବାଲେଶ୍ଵରର ତତ୍କାଳୀନ ଏସ୍.ପି. ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦୀ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମ କରି ଭାଗଚାଷୀମାନେ ଜମିର ସବ୍ ପାଇଲେ । ବାଲିସୁଆଁ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ପରେ ପୋଲିସ୍ ତରଫରୁ ଜମିମାଲିକଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଥିଲା । ପୋଲିସ୍ ଘରେ ଘରେ ପଶି ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟ କରିନେଲେ । କୁକୁଡ଼ା, ଛେଳି ଇତ୍ୟାଦି ନେଇ ତାଙ୍କ କ୍ୟାମ୍ପରେ ଖାଇଲେ । ବିଧାନସଭାରେ ଆମ ଦଳ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା କରିବା ଫଳରେ ଏ' ଦମନ ବନ୍ଦ ହେଲା ।

ପୁନର୍ବାର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ କୁଜଙ୍ଗର ତ୍ରିଲୋଚନପୁରଠାରେ ଜମି ମାଲିକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଚାଷୀ ଜମିରୁ ଧାନ କାଟି ନେଉଥିଲା ବେଳେ ଜମି ମାଲିକକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଜଣେ ଲୋକ ନିହତ ହେଲା ଏବଂ ସେଠାରେ ବୃନ୍ଦାବନ ମୁଦୁଲି, ରମାକାନ୍ତ ନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ନେତାମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଦାଲା କରାଗଲା ।

ପ୍ରଥମେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନେତା ଦାନବନ୍ଧୁ ତରାଇ, ଅର୍ଜୁନ ବେହେରାଙ୍କ ସମେତ ୭୦ ଜଣଙ୍କୁ ହତ୍ୟା ମାମଲାରେ ଗିରଫ କରାଗଲା । ସରକାରୀ ଘୋଷଣା ପରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏକ ନୂଆ ଉଜ୍ଜାଦନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ତା'ପରେ ବୃନ୍ଦାବନ ମୁଦୁଲି, ରମାକାନ୍ତ ନାୟକଙ୍କ ସମେତ ବହୁ ଚାଷୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହତ୍ୟା ମାମଲାରେ ଗିରଫ ପରଫାନା ବାହାରିଲା ଓ ସେମାନେ ଗିରଫ ହେଲେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଓଡ଼ିଶାରେ ଭୂସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ମାଇଲଖୁଣ୍ଟ ଭାବେ ଛିଡ଼ାହେଲା । ମୂରଲୀ ପରିଡ଼ା ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମରିଥିଲେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ମୃତିସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ମୂରଲୀ ପରିଡ଼ାଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିନ ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଚାଷୀମାନେ ପରିବା, ଚାଉଳ ଆଣି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ହଜାର ହଜାର ଚାଷୀ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଏକ ନୂତନ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକର ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ।

ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିଚାଳନା ବେଳେ ଯେଉଁ ଡୂଟି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା, ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପାର୍ଟିର ସ୍ଥିତିକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଲା । ଏହି ସୁଯୋଗର ସୁବିଧା ନେବାପାଇଁ, ଯେଉଁ ସୁଯୋଗ ଥିଲା, ସେ ସୁଯୋଗର ଅପଚୟ ହେଲା । ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ ନକରାଯାଇ ଗ୍ରାମ୍ୟ କଳହକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏବଂ ଦଳୀୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମିଥ୍ୟା ଭାଗଚାଷୀମାନଙ୍କର ଦରଖାସ୍ତ ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗରିବ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଜମିରେ ଭାଗଚାଷୀ ଦରଖାସ୍ତ ନକରିବା ପାଇଁ ବାରଣ କରାଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଜମିରେ ଭାଗଚାଷ ଦରଖାସ୍ତ କରାଗଲା, ଏପରିକି ବିଧବାମାନେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରୁ ବ୍ୟବ ପଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ।

ମୋର ପରିବାର, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ, ବିଶେଷ କରି ମୋର ମାମୁଁଘରର ଜମିରେ ବେଶୀ ଦରଖାସ୍ତ ହେଲା । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଚାଉଳରମାନେ ମୋତେ ନିହିତ କରିବା ପାଇଁ, ଅନ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ପ୍ରରୋଚନାରେ ଏହା କରାଇଲେ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାଷୀମାନେ ଯେଉଁ ଧାନ କାଟିଆଣିଲେ, ଆମ ପାର୍ଟି ସମେତ, ଅନ୍ୟ ପାର୍ଟିର ଲୋକମାନେ, ଯିଏ କି ଏଥିରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କର ଧାନ ଗଚ୍ଛିତ ରହିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଦେଲେନାହିଁ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହି ଧାନକୁ ବିକି ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନାନାପକ୍ୱାର ବ୍ୟବସାୟ କଲେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୋର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ଛିନ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଦଳରେ ଯୋଗଦେଇ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ମହାଜନୀ ଲୋପ ଓ ବିଶ୍ୱାସୀ କବଳା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଏବଂ ବିଶେଷ କରି କୁଜଙ୍ଗ ତହସିଲରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ଏହା ଫଳରେ ଲୋକେ ଯେଉଁ ରଣ ନେଇଥିଲେ, ତାହା ଆଉ ମହାଜନମାନଙ୍କୁ ଦେଲେନାହିଁ । ମହାଜନୀ ରଣ ପ୍ରାୟ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ବାଲିସୁଆଁରେ ଯେଉଁ ଚାଷୀମାନେ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମୋତେହିଁ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୋକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ଯେ ମୂରଲୀ ପରିଡ଼ା ଦେଶୀ ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳିରେ ନମରି ପୋଲିସ ଗୁଳିରେ ମରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଦାନବନ୍ଧୁ ବାବୁଙ୍କ ସମେତ ସମସ୍ତ ମୁଦାଲା ଖଲାସ ହେଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ କୁଡ଼ିଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆମ ପରିବାରର ଯେଉଁ ମହାଜନୀ ଥିଲା, ସେ ସମସ୍ତ ମହାଜନୀ ଖାତାପତ୍ର, ହାଣ୍ଡନୋଟ୍ ନିଜେ ପୋଡ଼ିଦେଲି । ଗୋଡ଼ା, ଆଉଁରି, ଅଁସିହା ଅଞ୍ଚଳରେ ମୋର ସାନମାମୁଁ ବ୍ୟାପକ ମହାଜନୀ କରୁଥିଲେ । ଖାତକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ମୂଳ ବା ସୁଧ କିଛି ଦେଲେନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କେତେକ ମହାଜନ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାଙ୍କ ମହାଜନୀ ବଜାଏ ରଖିଲେ ।

କୁମ୍ଭେ କୁଡ଼ିଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ମହାଜନୀ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ହୋଇଗଲା ।

୧୯୭୪ ମସିହାରେ କଂଗ୍ରେସ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ନଥିବାରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସମର୍ଥନରେ ଯେତେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା, ସେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ସାମିଲ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲା । କେନ୍ଦ୍ର କମିଟି ଓ ରାଜ୍ୟ ପରିଷଦ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ନେବାକୁ ବଡ଼ ବ୍ୟଗ୍ର ଥିଲେ । ଉପସ୍ଥିତିରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିନୀତ ଭାବରେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଭୂପେଷ ଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲେ । ଏପରିକି ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଡେପୁଟି ଚିଫ ମିନିଷ୍ଟର କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଲେ । ନନ୍ଦିନୀ ଦେବୀ ଏକଥା କହିବାରୁ ଭୂପେଷ ବାବୁ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ମନା କରିଦେଲି ଯେ ଆମେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗଦେଲେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ପାଟ ହେବ ଏବଂ ତାହା ଅପେକ୍ଷା ବାହାରୁ ସମର୍ଥନ କରି ଓଡ଼ିଶାର ଅଗ୍ରଗତି ପାଇଁ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ସୁବିଧା ଆଣିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର ହେବ । ଆମେ ସ୍ପଷ୍ଟ ମନା କରିଦେବାରୁ ନନ୍ଦିନୀ ଦେବୀ ନିଜକୁ ଅସହାୟ ମନେ କଲାପରି ମୋର ମନେହେଲା । ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ନରହିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ବାଚସ୍ପତି ହେଲେ ଭଲ ହେବ ବୋଲି ସେ କହିଲେ । ମୋତେ ସେଥିପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଉ ବୋଲି ଭୂପେଷ ଗୁପ୍ତଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଭୂପେଷ ବାବୁ ପୁଣି ମୋତେ ଚାହିଁବାରୁ ମୁଁ ବାଚସ୍ପତି ହେବାପାଇଁ ନାସ୍ତି କରିଦେଲି । ମୁଁ ବୃଦ୍ଧକାବରେ ଅନୁଭବ କଲି ଯେ ଏପରି ହେଲେ ଆମ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ବିଭେଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରେ ।

ସେତେବେଳେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ା ହେଲାପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚାଉଳ ଦର ବଢ଼ିଲା ଏବଂ ଲୋକଙ୍କୁ ଚାଉଳ ଯୋଗାଇ ଦେବାପାଇଁ କିଛି ପଦକ୍ଷେପ ନେବାପାଇଁ ନନ୍ଦିନୀ ଦେବୀ ନନ୍ଦନକାଳନରେ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ସହିତ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ଗୁପ୍ତ ବୈଠକ କଲେ ।

ଏହି ଗୁପ୍ତ ବୈଠକରେ ସ୍ଥିର ହେଲାଯେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଧାନ ଓ ଚାଉଳ ଥିବା, ତାହା ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଣାଯିବ । ରାସ୍ତାରେ ଯେଉଁ ଧାନ ଚାଉଳ ନାହାରିକୁ ଚାଲି ଯାଉଛି, ତାହା ଜବତ କରାଯିବ ଏବଂ ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ମାର୍କେଟ ଦରରେ ପଇସା ଦିଆଯିବ ।

ଏହି ମହକୁତମାଲ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ (Dehoarding Campaign) କାମ ଚାଲିଲାବେଳେ ସମ୍ବଲପୁରର ଶାସନ ଗାଁରେ ଜଣେ ଧନୀ ଚାଷୀଘରୁ ଧାନ ବାହାର କରିବାକୁ ପୋଲିସ ସାହାଯ୍ୟରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଏହାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବିରୋଧ କଲେ । ପୋଲିସ ଗୁଳି ଚଳାଇଲା । ଜଣେ ନିହତ ହେଲେ । ବହୁଲୋକ ଆହତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ବିରୋଧୀ ଦଳମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଏହା ବିରୋଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀବଲ୍ଲଭ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସେତେବେଳେ ଯୋରାଣ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା, ୧୯୮୫ ମସିହାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିକୁ କଂଗ୍ରେସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ କେବଳ ଦେଓରଡ଼ ସିଟି ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ଦେଓରଡ଼ ସିଟିରୁ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାଥ୍ ହେଲେ ଶ୍ରୀବଲ୍ଲଭ ପାଣିଗ୍ରାହୀ; କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ସ୍ୱର୍ଗତ ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ପଣ୍ଡା । ସେ ନିର୍ବାଚନ ଦାୟିତ୍ୱରେ ମୁଁ ଝାରସୁଗୁଡ଼ାରେ ଥିବାବେଳେ ବାମାନ୍ତରାରେ ଏକ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାର ସଭା ହେଲା । ସେ ସଭାକୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ପବିତ୍ର ପ୍ରଧାନ, ମୁଁ ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନ ପଣ୍ଡା ଯାଇଥିଲୁ । ସେହି ସଭାରେ ପବିତ୍ର ବାବୁ ଏମରଜେନ୍‌ସି ପରେ ଓ ପୂର୍ବରୁ ଦେଶରେ କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଯେଉଁ ନୃଶଂସ କାଣ୍ଡ ହୋଇଛି, ଏପରିକି କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଶ୍ରୀବଲ୍ଲଭ ପାଣିଗ୍ରାହୀ କିପରି ଗୁରୁବାର ଦିନ ଶାସନ ଗାଁରେ ଚଢ଼ାଉ କରି ଧାନ ଅମାରରୁ କାଢ଼ିଥିଲେ, ତାହା ବିସ୍ମୃତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ।

ମୁଁ ତିହୋଡ଼ିଂ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଜଣେ ମୁଖ୍ୟ ଭାଗୀଦାର ହୋଇଥିବା ହେତୁ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି କହିବାକୁ ମୁଁ ନିଜେ ମାନସିକ ଯତ୍ନଶୀଳ ଭୋଗକଲି । ସଭାରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ କହି ମୋ ଦେହ ଖରାପ ଲାଗୁଛି ବୋଲି ମୋର ବକ୍ତୃତା ବନ୍ଦକଲି । ଏହା ମୋ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା । ନିଜେ ତିହୋଡ଼ିଂ କ୍ୟାମ୍ପେନର ନିଷ୍ପତ୍ତିର ଜଣେ ଭାଗୀଦାର ଭାବରେ ଏବଂ ସେହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟ କାରୀ କରିଥିବା ଜଣେ ଲୋକ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି କହିବା ମୋର ବିବେକ ବିରୋଧୀ ବୋଲି ମୁଁ ଗଭୀର ଭାବରେ ଅନୁଭବ କଲି । ଏହା ମୋତେ ସୀମାହୀନ ମାନସିକ ଯତ୍ନଶୀଳ ଦେଲା ।

ଏହି ଡିହୋର୍ଡ଼ଂ କ୍ୟାମ୍ପେନକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଆମ ଯୁବସାଥୀ, ଛାତ୍ରସାଥୀ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର ଯୁବଛାତ୍ରଙ୍କ ଭିତରେ ମତଭେଦ ହେବାରୁ ଗଞ୍ଜାମର ତଣେ କଂଗ୍ରେସ ଛାତ୍ରନେତାଙ୍କର ସଂଘର୍ଷରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ଏହା ଫଳରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ରାଜନୈତିକ ହତ୍ୟା ବାରମ୍ବାର ଘଟିଲା । ଏଥିରେ ଆମର ଗଞ୍ଜାମ ପାର୍ଟି ବହୁ ପରିମାଣରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଲା । ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ରାଜନୀତିରାୟଣ ଯେଉଁ ନିର୍ବାଚନ ମକଦ୍ଦମା କରିଥିଲେ, ଏଲାହାବାଦ ହାଇକୋର୍ଟ ତାଙ୍କ ନିର୍ବାଚନକୁ ଅସିଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଥିଲା ଏବଂ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ଇସ୍ତଫା ଦେବାପାଇଁ ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ଇସ୍ତଫା ନଦେଇ ସୁପ୍ରିମ କୋର୍ଟକୁ ଗଲେ । ତେଣୁ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସରକାରକୁ ଦକ୍ଷିଣପନ୍ଥାମାନେ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ “ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପ୍ଳବ” ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାରୁ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ‘ଇମରଜେନ୍ସି’ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହି ଇମରଜେନ୍ସିକୁ, ଦକ୍ଷିଣପନ୍ଥାଙ୍କ କବଳରୁ ଦେଶକୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଲା କିନ୍ତୁ ଏହା ଆମକୁ ବଡ଼ ଅତ୍ୟୁଆ ଲାଗିଲା । ସେହି ସମୟରେ ପାର୍ଟିର ସାଧାରଣ ସମ୍ପାଦକ ଓଡ଼ିଶା ଆସି କଟକ ନାରୀସେବା ସଦନରେ ଇମରଜେନ୍ସିକୁ ସମର୍ଥନ କରିବାର ଯଥାର୍ଥତା ସମ୍ପର୍କରେ ପାର୍ଟି କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ । ସେ ବୁଝାଇ ସାରିବା ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲି ଯେ କଂଗ୍ରେସ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ନଥିବାବେଳେ, ସେହି ପାର୍ଟିର ନେତା ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଏମରଜେନ୍ସିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ବିଚାର କଣ ଯଥାର୍ଥ ହେବ ?

ମୋର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଫଳରେ ସେ ନିଜେ ଅଶ୍ୱସ୍ତି ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଆମର ବହୁ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ସାଥୀ ମୋର ଏପରି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ ବୋଲି ପରେ ମୋତେ ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଏମରଜେନ୍ସିରେ ଆମେ ବିଧାନସଭାରେ ଯାହା କହିଲୁ ତାହା ଖବରକାଗଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାନାହିଁ । ଫଳରେ ଜନସାଧାରଣ ଧରିନେଲେ ଆମେ କଂଗ୍ରେସରେ ପୁରା ମିଶ୍ରିଯାଇଛୁ । ଏହାପରେ ବିରୋଧୀ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ନେତାମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରାଗଲା ଏବଂ ସଞ୍ଜୟ ଗାନ୍ଧୀ ସମସ୍ତ ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ଘୋଷଣା କରିଥିବା ୨୦ ଦିନୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସଞ୍ଜୟ ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଯୁବକଂଗ୍ରେସ ଘୋଷଣା କରିଥିବା ୧୩ ଦିନୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା । ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକଭାବେ ସଞ୍ଜୟ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟିକଲା ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ନବ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ଓ ରମାଦେବୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବାପାଇଁ ସଞ୍ଜୟ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନହେବା ପରେ ନୟିନୀ ଦେବୀ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ନେତୃତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଦେଖାଦେଲା ।

ଓଡ଼ିଶା କଂଗ୍ରେସରେ ନୟିନୀ ଦେବୀଙ୍କର ବିରୋଧମାନେ ନୟିନୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରୁ ହଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ଏପରିକି ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ପୋଲିସ ଆସି ଓଡ଼ିଶା ସରକାରକୁ ଦଖଲ କରିବାର ଉଦ୍‌ଯୋଗ କଥା ଶୁଣାଗଲା । ଯଦିଓ ନୟିନୀ ଦେବୀ, ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଓ ରମାଦେବୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ, ତଥାପି ନୟିନୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରୁ ହଟାଇ କଂଗ୍ରେସର ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠତା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶାସନ ଜାରି କରାଗଲା ।

ଏପରି ଘଟଣା, ଭାରତରେ ସେତେବେଳେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଥିଲା । ୧୩ ଦିନ ପରେ କଂଗ୍ରେସର ନୂଆ ନେତା ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଧାନସଭାରେ ଏହା ଆଲୋଚନା ବେଳେ ମୁଁ ଯାହା କହିଥିଲି, ତାହା ଭାରତବର୍ଷରେ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଭୂପେଶ ବାବୁ New Age ପତ୍ରିକାରେ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପାଦକୀୟ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଇମରଜେନ୍ସିକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଆମ ପାର୍ଟି ରିତରେ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏପରିକି ହାଇଦ୍ରାବାଦରେ ପାର୍ଟିର ଜାତୀୟ ପରିଷଦରେ ଇମରଜେନ୍ସିକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା କୁହାଯାଉଥିବା ବେଳେ ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଯେ ପାର୍ଟିର ଉପର ନେତୃତ୍ୱ ଇମରଜେନ୍ସି ଓ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲା ବେଳେ, ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଥାକର ନେତୃତ୍ୱ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ସମ୍ବାଦଟି ଭୁବନେଶ୍ୱରର ପି.ଟି.ଆଇ. ପ୍ରତିନିଧି ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ପି.ଟି.ଆଇ. ମୁଖ୍ୟ ସମ୍ବାଦଦାତା ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ବେହେରାଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ସେ ମୋତେ କହିଲେ - ଏପରି ସମ୍ବାଦ ଭୁବନେଶ୍ୱର ପି.ଟି.ଆଇ. ତରଫରୁ ଯାଇନାହିଁ । ଏହା ଏକ ପୁତ୍ର । ସେତେବେଳର ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଉକ୍ତିକୁ ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ନକରିବା ପାଇଁ ସେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ମୋର ବିଧାନସଭା ରିତରେ ଓ ବାହାରେ ଏମରଜେନ୍ସିକୁ ବିରୋଧ କରି ମୁଁ ଯେଉଁ କେତେକ ମତବ୍ୟ ଦେଇଥିଲି, ତାହା କେତେକ ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ମୋତେ ସମାଲୋଚନା କରି, ଅନେକ ଚିଠି ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା ।

ଭୟିରା ରାଜା ହଠାତ୍ ନିର୍ବାଚନ ଘୋଷଣା କରିବାରୁ, ଏମରଜେନ୍ସି ଉଠାଇ ଦେବାରୁ, ଭୁବନେଶ୍ୱରକୁ ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇ ଆସିଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଏକ ବିରାଟ ସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଭାରେ ଜଗଜୀବନରାମ, ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ଓ ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ସେହି ସଭାରେ ଯେତେ ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, ଅତୀତରେ କୌଣସି ସଭାରେ ଏତେ ଲୋକ ଯୋଗ ଦେବା ଆମେ ଦେଖି ନଥିଲୁ । ନିର୍ବାଚନ ଘୋଷିତ ହେବାରୁ ମୋତେ ଜଗସିଂହପୁର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ କରାଗଲା ସାଥୀ ପସନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ଦେଓଗଡ଼ ଦୁଧିଡ଼ିଂସ ପଣ୍ଡା ଆଦାରୁ, ପୀତାମ୍ବର ପଣ୍ଡା ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଲୋକସଭା ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ।

ସଦ୍ୟ ଗଠିତ ଜନତା ଦଳ ତରଫରୁ ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମ୍ୟାମ୍ବ ବଳ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ଓ ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ମୁଁ ୭୭ ହଜାର ଭୋଟ ପାଇ ଅମାନତ ହରାଇଲି । ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ପଣ୍ଡା ୪୨ ହଜାର ଭୋଟ ପାଇ ଅମାନତ ହରାଇଲେ । ଦୁଧିଡ଼ିଂସ ପଣ୍ଡା, ଓ ପୀତାମ୍ବର ପଣ୍ଡା ମଧ୍ୟ ଅମାନତ ହରାଇଲେ । ମୋ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାରରେ କୁପେଶ ବାବୁ ଆସି ମୁଁ ପାଇଁ ଆମେଷକୁ ଗଲେ ଭଲ ହେବ ବୋଲି ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ଡିଭର ଭାରତରେ କଂଗ୍ରେସର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାଜୟ ହେଲା । ସି.ପି.ଏମ ଜନତା ଦଳ ସହିତ ମେଣ୍ଟ କରିଥିବା ହେତୁ, ତାଙ୍କର ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ନିର୍ବାଚନରେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ବହୁତ କମିଗଲା ।

କିଏ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ଟଣା ଓଟରା ଚାଲିଲା । ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇ ଭାରତ ବର୍ଷର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । କେନ୍ଦ୍ରରେ ଜନତା ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ପରେ ତରଣ ସିଂହ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ୯ଟି ରାଜ୍ୟରେ ଥିବା କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀ ମଣ୍ଡଳକୁ ୩୫୬ ଧାରାରେ ବରଖାସ୍ତ କରାଯାଇ ସାନି ନିର୍ବାଚନ ହେଲା ।

ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ମୁଁ ପୁଣି ଏରସମାରୁ ବିଧାନସଭା ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲି ଏବଂ ଶୋଚନୀୟ ଭାବେ ପରାଜିତ ହେଲି । ଜନତା ପ୍ରାର୍ଥୀ ଶ୍ରୀ ଦାମୋଦର ରାଉତ, ଯେକି ୧୯୭୪ ନିର୍ବାଚନରେ ମୋଠାରୁ ବହୁ କମ ଭୋଟ ପାଇଥିଲେ, ସେ ଏଥର ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । କମ ଭୋଟ ପାଇବାର ଦୁଇଟି କାରଣ ଥିଲା । ପ୍ରଥମ କାରଣ ହେଲା ଏମରଜେନସିକୁ ସମର୍ଥନ, ଦ୍ୱିତୀୟ କାରଣ ହେଲା ଆମ ସାଥୀ ମାନେ ଯେପରି ଭାବେ କୁସଂସ୍କାର ଓ ମନ୍ଦାଜନା ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କଲେ, ତାହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ୧୩୮

ବହୁଦିନଧରି ମୁଁ ଯେଉଁ ସପୋର୍ଟ ବେସ୍ ତିଆରି କରିଥିଲି, ତାହା ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ମୋର ବହୁ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସଂପର୍କାୟମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋ ଚିରୁଦ୍ଧରେ ଗଲେ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ ।

ନିର୍ବାଚନ ପରେ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ହରିଜନମାନେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଭାଗତାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବହୁଜନି ପାଇଥିଲେ, କୁଜଙ୍ଗ ତହସିଲରେ ଯେଉଁ ୩ ହଜାର ଏକର ଜମିରେ ତାଷ୍ଟ୍ର ମାନେ ମାର୍ଜିକାନା ଭାରକରିଥିଲେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ନିର୍ବାଚନ ପୂର୍ବରୁ ଆମ ସାଥୀ ମାନେ କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ ଯେ, ଆମେ ୮୦ ଭାଗ ଭୋଟ ପାଇବୁ । ଗୋଟିଏ ବୁଥ, ଯେଉଁ ବୁଥରେ ଭାଗତାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବହୁଜନି ପାଇଥିଲେ, ଯେଉଁ ଜମି ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକାଂଶ ଜମି ମୋ ମାମୁ ଘର ଥିଲା ନିର୍ବାଚନରେ ଦେଖାଗଲା, ଆମେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରୁ ୫ ଭାଗ ଭୋଟ ମଧ୍ୟ ପାଇବୁ ନାହିଁ । ଆମ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବାରୁ ସେମାନେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଯେ, ହରିଜନମାନେ ଟଙ୍କା ପାଇ କଂଗ୍ରେସକୁ ଭୋଟ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱେଷଣ ସହିତ ମୁଁ ଏକମତ ନହୋଇ ସେହି ଗାଁ କୁ ଗଲି । ସେହି ଗାଁରେ ମୋର ମାମୁ ଘର ଗୋଟିଏ ଆମର ଘର ଥିଲା । ପୂର୍ବରୁ ଯେତେବେଳେ ସେ ଗାଁକୁ ଯାଉଥିଲି, ମାମୁଘର ଖମାରରେ ରହୁଥିଲି । ଏଥର ବୁସଂସାର ଯୋଗୁ ମୋ ମାମୁଘର ଯେକି ହଜାରେରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଏକର ଜମି ହରାଇଲେ ସେ ମୋର ଘୋର ବିରୋଧ ହୋଇଗଲେ । ମୁଁ ସେ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ଟିଣ ବାଡେଇ ମୋତେ ଗାଦି ଗୁଲ୍ଲି କଲେ ।

ମୁଁ ଯାଇ ଗାଁ ସ୍କୁଲ ଘରେ ରହିଲି । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଥିବା ସାଥୀମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ରହିଲେ । ସେ ଗାଁରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ହରିଜନ । ମୁଁ ରାତିରେ ସେମାନଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବେଳେ ପଚାରିଲି - ଆପଣମାନେ କାହାକୁ ଭୋଟ ଦେଲେ ? ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ବୁଢ଼ା କହିଲେ ଆମେ ଆପଣଙ୍କୁ ଭୋଟ ଦେଇନାହିଁ । କାରଣ ପଚାରନ୍ତେ, ସେମାନେ କହିଲେ- ଭୋଟ ପୂର୍ବରୁ ଆମଭିତରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ଆପଣଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଆମେ ଜମି ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଆମକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ କରିଛି । ଅତୀତରେ ଆମେ କୌଣସି ଦୋକାନକୁ ଗଲେ, ଆମକୁ ଗିଲାସରେ ତା ଦିଆଯାଉନଥିଲା, ବସିବାପାଇଁ ଜାଗା ଦିଆଯାଉନଥିଲା, ଆମେ ଅଇରା ବସୁଥିଲୁ- ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ କଂଗ୍ରେସ ଆମକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ସମାନ କରିଛି । ସେମାନେ ଚାଲିଗଲା ପରେ, ଶୋଇଲା ବେଳକୁ ଆମର ଯେଉଁ ସାଥୀମାନେ ହରିଜନମାନେ ଟଙ୍କା ନେଇ ଭୋଟ ଆମକୁ ଦେଲେ ନାହିଁ ବୋଲି କହୁଥିଲେ- ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲି, ତୁମେ ତାଙ୍କ କଥାରୁ କ'ଣ ବୁଝିଲ ? ତୁମେ

ଧରିନେଇଥିଲ - ତମେ ଜମିଦେଇଥିବାରୁ ଭୋଟ ପାଇବ । ତେଣୁ ତୁମେ ଭାବୁଛ -ଜମି ବା ଟଙ୍କାରେ, ଲୋକେ ଭୋଟ ଦେବାକଥା ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କଲ ଯେ, କେବଳ ଦବା ନବା ନୁହେଁ-ମଣିଷର ଆଉକିଛି ବିଚାର ଅଛି ଏବଂ ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ଅଛି । ଆମର ବ୍ୟବହାରରେ କିଛି ଉଣା ଥିବା ହେତୁ ସେମାନେ ଆମକୁ ତାଙ୍କ ନିଜର ବୋଲି ଭାବୁନାହାନ୍ତି । ଏହି ଘଟଣାଟି ମୋର ଏତେବର୍ଷର ବିଚାର ଧାରା ଯେ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଦାବା ହାସଲରେ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳି ଗଲା । ଅର୍ଥନୈତିକ ଦାବି ସହିତ ଆମ ସମାଜରେ ଥିବା ବୈଷମ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଜନସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ।

ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ

ନିର୍ବାଚନରେ ଜନତା ଦଳ ଗଠିତ ହେଲା । ଅର୍ଦ୍ଧବିବାଦ ଭିତରେ ମୋରାରଜୀ ଦେଶାଇ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ଜନତାଦଳ କେନ୍ଦ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ିଲା ପରେ ଯେଉଁସବୁ ରାଜ୍ୟରେ ଅଣ ଜନତା ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଥିଲା, ୩୫୬ ଧାରାର ଅପପ୍ରୟୋଗ କରିସେସମସ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳକୁ ଭାଙ୍ଗିଦିଆଗଲା । ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗଳାରେ ଜନତା ଦଳ ସି.ପି.ଏମ. କୁ ବେଶି ସ୍ଥାନଦେବାକୁ ରାଜି ନହେବାରୁ ସି.ପି.ଏମ ଅନ୍ୟ ଦଳମାନଙ୍କୁ ନେଇ ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ିଲା । ସେମାନେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ହାସଲ କରି ସେଠାରେ ଜ୍ୟୋତିବସୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ିଲେ । ଏଥିରେ ସି.ପି.ଆଇ ବାହାରେ ରହିଲା ।

କେରଳରେ ଅତ୍ୟୁତ ମୋନନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କଂଗ୍ରେସ ସମର୍ଥନରେ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାଗଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଜନତା ଦଳ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ିଲା ଶ୍ରୀ ନିଜମଣି ରାଉତରାୟ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଖଣି ଓ ଇସ୍ପାତ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ।

୧୯୭୭ ନିର୍ବାଚନରେ ଆମ ପାର୍ଟି ଯେଉଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେଇ ଥିଲେ, ମୋ ସମେତ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ହାରିଲେ । କେବଳ ସାଥୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ସାହୁ ଛତ୍ରପୁର ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳରୁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ବିଧାନସଭାର ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଏକକୁ ଖସି ଆସିଲା ।

୧୯୮୦ ମସିହାରେ ମୋରରଜୀ ସରକାର ପତନ ହେଲା, ତାର କାରଣ ଜନସଂଘ, ଯାହାକି ଜନତା ଦଳ ଭିତରେ ଥିଲା, ତାର ସଭ୍ୟ ମାନେ ଆର.ଏସ୍.ଏସ୍ ସଭ୍ୟ ନରହିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବହୁ ଲୋକସଭା ସଭ୍ୟ ଜନତାଦଳ ଛାଡ଼ିଲେ-ମୋରାରଜୀ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ ।

ଶ୍ରୀ ଚରଣ ସିଂହ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ କଂଗ୍ରେସ ସମର୍ଥନରେ ସରକାର ଗଢ଼ିଲେ । ଯେଉଁ ଦିନ ଚରଣ ସିଂହଙ୍କର ଆତ୍ମା ଭୋଟ ପାଇଁ ଦିନ ଧାୟୀ ହୋଇଥିଲା, କଂଗ୍ରେସ ସମର୍ଥନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାରୁ, ସେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟକୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ନହୋଇ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ । ଠିକ୍ ସେତିକି ବେଳେ ମୋର ଦାବାଙ୍କର ବିୟୋଗ ହେଲା । ଏହା ମୋ ପାଇଁ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖଦାୟକ ଥିଲା । ମୋତେ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଏକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳରେ ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିଆକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ସେତିକିବେଳେ ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିଆ ଯିବା ପାଇଁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲି । ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଭାଙ୍ଗିଯିବାରୁ ପାର୍ଟି ସଂପାଦକ ସି. ରାଜେଶ୍ୱର ରାଓ, ନିର୍ବାଚନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋତେ ନଯିବା ପାଇଁ ବାରଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟମାନେ ଗଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଚାଲିଲା କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜନତା ଦଳ ସହିତ ବୁଝାମଣା ହେବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଏହି ବୁଝାମଣା ପ୍ରଶ୍ନ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଉଠିଲା ବେଳେ ପାର୍ଟିର ବହୁସାଥୀ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଛିଡ଼ା ହେବାପାଇଁ ମତ ଦେଲେ । ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଆତ୍ମା ସିଙ୍ଗରେ ବୁଝାମଣା ହେବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଆତ୍ମାରେ ସାଥୀ ବ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ ପଣ୍ଡା ପ୍ରାଥୀ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ପାର୍ଟିର ଭୋଟ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ଥିବା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ପାର୍ଟିର ଅଧିକାଂଶ ନେତା ଏହା ଇଚ୍ଛା ରଖିଲେ ନାହିଁ ।

ଦୁ୍ୟତିବାବୁ ନିର୍ବାଚନରେ ଆତ୍ମାରେ ଛିଡ଼ାହେଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସାଥୀ ୨୦ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଆତ୍ମାରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମାରେ ଛିଡ଼ା ହେବା ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଗଲେ ନାହିଁ । ମୋତେ ଯାଇ ଆତ୍ମାର ନିର୍ବାଚନ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଜଗତସିଂହପୁରରେ ରବିରାୟ ଛିଡ଼ା ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଳିକ ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ରବିରାୟ ପରାଜିତ ହେଲେ ଶ୍ରୀ ମଳିକ ଜିତିଲେ । ଦୁ୍ୟତିବାବୁ ଆତ୍ମାରେ ହାରିଗଲେ ।

ଭାଟିଣ୍ଡା ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରେ ଯେଉଁ ନୂତନ ରଣ କୌଶଳ ନିର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଥିଲା, ସେହି ରଣ କୌଶଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଚାଲୁ ରହିଛି ।

୧୯୮୩-୮୪ ରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ ଭୟଙ୍କର ବନ୍ୟାହେଲା ଓଡ଼ିଶାର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷା ଜଣାଇବାପାଇଁ, ବିରୋଧିଦଳ ପକ୍ଷରୁ ଏକ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ଦିଲ୍ଲୀ ଗଲେ । ଏଥିରେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ ମହାନ୍ତି, ବିଶ୍ୱକୃଷ୍ଣା ହରିଚନ୍ଦନ, ଭାଗବତ ବେହେରା, ଶିବାଜୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ମୁଁ ଯାଇଥିଲୁ ।

ବିକ୍ରପଜନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଆମେ ଭୟରା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଭେଟିଲୁ । ସମସ୍ତ ଦାବୀ ସହିତ ଗୋଟିଏ ଦାବି ଥିଲା, ଓଡ଼ିଶାକୁ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଦିଆଯିବ, ତାହା କେନ୍ଦ୍ରକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବ । ହଠାତ୍ ମୋ ପାଟିରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା, ପଣ୍ଡିତ ବଞ୍ଜନାକୁ ଯଦି ଟଙ୍କା ଯିବ, ତାହାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଦାୟିତ୍ୱ କ'ଣ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ?

ଏକଥା ଭଲେଷ୍ଟ କରିବାରେ କାରଣ ହେଉଛି ସଂବିଧାନ ବର୍ହିକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକରିବାରେ ଆମର ଟିକିଏ ହେଲେ ଦ୍ୱିଧା ନଥିଲା । ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଦରକାର ତାହା କୁହାଯାଏ । ପକ୍ଷରେ ଆମେ ନିଜର ଦକ୍ଷତା ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦେଇଦେବା ହେତୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତବର୍ଷର ସଂସ୍ଥାପନ ଗଣତନ୍ତ୍ର ସଂପର୍କରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରୁନାହିଁ ।

୧୯୮୪ ମସିହାରେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାରରେ ଟ୍ରେଜର ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟିହେଲା କୌଣସି ତାହାତ ବନ୍ଦର ଭିତରକୁ ଆସିଲା ନାହିଁ । ଏବଂ ସେତେବେଳେ ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଡି.ଏଲ.ଆର. ଶ୍ରମିକ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଖବର କାରକ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଯେ, ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରରେ ବିକାଶ ରୋକିବା ପାଇଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚାଲିଛି । ତେଣୁ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ପ୍ରତିବାଦ କଲି । ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ବିକାଶ ପାଇଁ ଏବଂ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ରେଗୁଲାର କରିବାପାଇଁ ଦାବି ଉପସ୍ଥାପିତ କଲି । ଏହି ଦାବି ପୁରଣ ପାଇଁ ମୁଁ ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଅନଶ୍ଚନ କଲି । ୧୧ ଦିନ ଅନଶ୍ଚନ କଲାପରେ ମୁଁ ଅନଶ୍ଚନ ଭାଙ୍ଗିଲି । ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଟ୍ରେଜରକୁ ବନ୍ଦରର ପ୍ରବେଶ ପଥରୁ କଟାଗଲା । ଅସ୍ଥାୟୀ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ରେଗୁଲାର କରାଗଲା ।

ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା, ମରୁଡ଼ି ପାଇଁ ପାଟି ଡରପରୁ ବ୍ୟାପକ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା । ମୁଁ, କମ୍ରେଡ ରାଜେଶ୍ୱର ରାଓଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ୟାଜନଛାଡ଼ୁଥିଲାବେଳେ ଏରସମା ଯାଇଥିଲି । ଏରସମାର ଧରିଜାଣ ଗାଁରେ ଜଣେ ଗରିବ ଚାଷୀ ଆସିକହିଲା ଏ ଗାଁରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଘରଭଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଗଲା କିନ୍ତୁ ତାର ଘର ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ବୁଦ୍ଧ ଅପିସରେ ବୁଝିବାରେ ସେମାନେ କହିଲେ ସେ ଗାଁରେ ୧୩୫ ଜଣକୁ ଘର ଭଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆ ଯାଇଛି । ମୋ ଜାଣତେ ସେ ଗାଁର ଘର ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ନଥିଲା ତେଣୁ ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ପାଣିରେ ୩ କିଲୋମିଟର ଚାଲି ଧରିଜାଣେ ଗଲି । ଦେଖିଲି ସେ ଲୋକଟିର ଘର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି । କେତେଜଣ ଯୁବକ ମୋତେ ପଚାରିଲେ, ଆପଣ କାହିଁକି ଆସିଲେ ? ମୁଁ କହିଲି ଏ ଲୋକଟି ମୋତେ

କହିଲା- ତାର ଘର ଭାଙ୍ଗିଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଘରଭଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିନାହିଁ, ହୁଏତ ଘର ନଭାଙ୍ଗିଥିବା ବାଲାକୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳୁଛି । ପରେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି ଯେ ସେ ଗାଁରେ ଯୁବକମାନେ ଗୋଟିଏ ଯୁବକ ସଂଘ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଘର ଭଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟ ଚାହୁଁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଠାରୁ ୧୫୦ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ୫୦ ଟଙ୍କା ଆର.ଆର କୁ ଦେଉଛନ୍ତି । ୧୦୦ ଟଙ୍କା ଯୁବକ ସଂଘ ପାଇଁ ରଖୁଛନ୍ତି । ଏ ଟଙ୍କା ଯିଏ ଦେଉଛି- ସେ ଘର ଭଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟ ପାଉଛି । ଏ ଲୋକଟି ଏ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ମନା କରିବାରୁ ତାକୁ ଘର ଭଙ୍ଗା ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ପେରିଆସି, ଏହିକଥା ତତ୍କାଳୀନ କଟକ, କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ କହିବାରୁ ସେ କହିଲେ- ଦୁର୍ନୀତି ଆଉ ଅଧିକାର, ମନ୍ଦ୍ରୀ, ଏମ.ଏଲ.ଏ.ଙ୍କ ପାଖରେ ସିମାତ ରହିନାହିଁ । ଏଥିରେ ସାଧାରଣ ଜନତା ମଧ୍ୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କଲେଣି ଓ ଭାଗିଦାର ହେଲେଣି ।

ଏହି ଘଟଣାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀକ୍ଷାମାନ ହୁଏ ଯେ, ସମାଜରେ ଦୁର୍ନୀତି ବ୍ୟାପିବା ଏକ ସାଧାରଣ କଥା ହୋଇ ଗଲାଣି । ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟରୁ ମୁଁ ଆଜି ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛି ଯେ, ଦୁର୍ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ବେଶୀ କହୁଥିବା ଲୋକେ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ନୀତି ବିରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅଭିଯାନ ଦୁର୍ନୀତିକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଗୋଟିଏ ସରକାରକୁ ଲୋକେ ପରାସ୍ତ କଲେ ଯେଉଁ ଦଳ ଏ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରି କ୍ଷମତାକୁ ଆସୁଛି, ସେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଦଳଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଛି ।

୧୯୮୫ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ ଜନତା ଦଳ ଓ ଦୁଇ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ବୁଝାମଣା ହୋଇ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା ଆମ ପାର୍ଟିର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସାଥୀ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଛିଡ଼ା ହେବାପାଇଁ ଜନତାଦଳ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ଡାକି କଲେ । କିନ୍ତୁ ଆମ ରାଜ୍ୟ ନେତୃତ୍ୱ ଏକଥା ଗ୍ରହଣ ନକରିବାରୁ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଅଧିକ ଭୋଟରେ ଦେବଗଡ଼ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଛିଡ଼ା କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ଦେବଗଡ଼ରେ ପ୍ରସନ୍ନ ପାଣ୍ଡା ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ କିନ୍ତୁ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଏପରି ଗୋଷ୍ଠୀ କନ୍ଦକ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଯେ ତାହାର ପରିଣତ ହେଲା କେତେକ ଯୁବ ସାଥୀଙ୍କ ପାର୍ଟି ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ଅବମାନନା ଯୋଗୁଁ ପାର୍ଟିରୁ ସସ୍ପେଣ୍ଡ କରାଗଲା । ଏହି ସାଥୀମାନେ ଉଦାୟମାନ ସାଥୀଥିଲେ ଯଥା- ଜଗତସିଂହପୁରର ବସୁଦେବ ଷଡ଼ଙ୍ଗି, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଧନେଶ୍ୱର ମହାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତି । ଅବଶ୍ୟ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପାର୍ଟିରେ ନିଆଗଲା । ଏହି ଯୁବସାଥୀ ମାନଙ୍କର ଏ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ପଦ୍ଧତିରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେଲା, ତା ପଦ୍ଧତିରେ ସେମାନେ କ୍ରମେ ନିଷ୍ପ୍ରାୟ ହୋଇଗଲେ ।

ଜଗତସିଂହପୁର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ବହୁ ରବିରାୟ ଛିଡା ହେଲେ ସେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ବାଚନରେ ହାରିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଳିକ ଏଥିରେ ଜିଣିଲେ ।

ବିଧାନସଭାକୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରୁ ଚାରିଜଣ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଏହା ପରେ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁଜନଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଛି । ୮୫ ମସିହାରେ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ଦାନବହୁ ତରାଇ, ଯିଏ କି କୁଚଙ୍ଗ ପାର୍ଟିର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ । ସେ ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହାରିଲେ ।

୧୯୮୯ ନିର୍ବାଚନ ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଷ୍ଟ (ଜନତା-ସି.ପି.ଆଇ-ସି.ପି.ଏମ୍) ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ଜନତା ଦଳର ନେତା ସ୍ୱର୍ଗତଃ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକ ଏପରି ମେଷ୍ଟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠନ ପାଇଁ ରାଜି ହୋଇଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ କଂଗ୍ରେସକୁ ପରାସ୍ତ କରିବା ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିବା ହେତୁ ସିପିଆଇ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏପରି ମେଷ୍ଟ ଗଠନ ପାଇଁ ସି.ପି.ଆଇ. ଓ ସି.ପି.ଏମ୍. ତରଫରୁ ଏକ ବିରାଟ ସମାବେଶ ରୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ସଂଗଠିତ କରାଗଲା । ଏହି ସମାବେଶରେ ଲକ୍ଷାଧିକ ଲୋକ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଯାହାର ପ୍ରଭାବରେ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକ CPI ଏବଂ CPM ସହିତ ମେଷ୍ଟ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ରାଜି ହେଲେ । ୧୮ ଦିନୀ ସମ୍ବନ୍ଧିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା ।

ସିର୍ ବୁଝାମଣା ସଂପର୍କରେ ଆମ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଦେବଗଡ଼ ଏବଂ ଆଷା ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଠିଆ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିରିକୃତ ହେଲା । ଯେହେତୁ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ବଂସୁ ରବିରାୟ ଦୁଇଥର ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇ ହାରିଥିଲେ, ସେହେତୁ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ନଦେବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ବାଲେଶ୍ୱରରେ ସ୍ୱର୍ଗତଃ କୁଣ୍ଡୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଉଥିବା ହେତୁ, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ନଦେବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ପାର୍ଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ପରେ, ଆମ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ମୁଁ, ସାଥୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି, ସାଥୀ ପ୍ରବିର ପାଲିତ, ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ପାଖକୁ ଜନତାଦଳ ଅଧିକାରୀ ସିର୍ ବିଷୟ ପାଇନାଲ କରିବା ପାଇଁ ଗଲୁ । ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଆମକୁ ସିର୍ ସଂପର୍କରେ ପଚାରିବାରୁ ମୁଁ କହିଲି- ଆମର ଚାରୋଟି ଜାଗାରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଛିଡା ହେବାପାଇଁ ଭିତ୍ତିଭୂମି ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଯେହେତୁ ଆମେ ଜନତା ଦଳ ସାଙ୍ଗେ ମେଷ୍ଟରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଛୁ ସେହେତୁ ଆମେ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଲଢ଼େଇ କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଉନାହୁଁ । ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣିଲାପରେ

ବିଜୁବାବୁ ହଠାତ୍ କହିଲେ, ତମେ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ପ୍ରାଥୀ ଦେବା ଉଚିତ । ତୁମେହିଁ ପ୍ରାଥୀ ହେଲେ କେବଳ ସେଠାରେ ଜିତି ପାରିବ । ଆମ ଭିତରୁ କେହି କେହି ଜଗତସିଂହପୁରରେ ପ୍ରାଥୀ ଦେବାପାଇଁ ହଠାତ୍ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବାରଣ କଲି । କେଉଁ ସିଙ୍ଗ୍ ରେ ପ୍ରାଥୀ ଦିଆଯିବ ତାହା ରାଜ୍ୟପରିଷଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିସାରିଛି । ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାଥୀ ଦେବାକୁ ହେଲେ କେବଳ ରାଜ୍ୟ ପରିଷଦ ହିଁ ନିଷ୍ପତ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ପାରିବ । ତେଣୁ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ କହିଲି- ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ପରିଷଦ ବୈଠକ ତାଜି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ଆମକୁ ସମୟ ଦିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଠକରେ ଏ ବିଷୟରେ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବା ।

ଜଗତସିଂହପୁର କଥା ଉଠିଥିବା ହେତୁ ଉକ୍ତ ବୈଠକରେ ରବିରାୟ ଉପସ୍ଥିତ ରହିବା ଉଚିତ । ଏବଂ ସେହି ଦିନ ସେହିଠାରେ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ପ୍ରତାପ ମହାନ୍ତି ପ୍ରସାବ ଦେଲେ ଯେ ମେଣ୍ଟରେ ବିଜେପିକୁ ମଧ୍ୟ ସାମିଲ କରାଯାଉ । ଏହା ଶୁଣି ବିଜୁବାବୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେ ଏବଂ ପ୍ରତାପ ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ - ଯେଉଁ ବି.ଜେ.ପି ରେ ଥିବା ଆର.ଏସ୍.ଏସ୍ ଗାନ୍ଧୀ ହତ୍ୟାକାରୀ - ମୋର ସମସ୍ତ ଜୀବନ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସଂପ୍ରଦାୟାକତାବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼େଇ କରି ଆସିଛି । ସେମାନଙ୍କ ସହ ମେଣ୍ଟ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ରାଗ ଦେଖୁ ପ୍ରତାପ ମହାନ୍ତି ନୀରବ ହୋଇଗଲେ ।

୨ୟବାର ବୈଠକ ବସିଲା । ସେ ବୈଠକରେ ରବିରାୟ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ମୋତେ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଛିଡ଼ା କରାଇବା ପ୍ରସ୍ତାବ ବିଜୁବାବୁ ଦେଇ ରବିବାବୁ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ବା ପୁରୀରେ ଛିଡ଼ା ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ସେ ରବି ରାୟଙ୍କୁ ଏଥିରେ ସମ୍ମତି ଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ରବିବାବୁ କିଛି ନକହି ସମ୍ମତିଦେଲେ । ଏହି ବୈଠକ ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ରବିବାବୁଙ୍କୁ ବାହାରକୁ ଡାକି ପଚାରିଲି- ଆପଣ କ’ଣ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ସହିତ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଭାବେ ସହମତ ? ସେ ‘ହଁ’ କହିଲେ । ତାପରେ ତାର କିଛି ଦିନ ପରେ ଜନତା ଦଳ ଭିତରେ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ସିଙ୍ଗ୍ ରେ ରବିରାୟଙ୍କୁ ଠିଆ କରିବା ପାଇଁ ଗୁଞ୍ଜରଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା, ଏପରିକି ରବିବାବୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କିଛିନକହିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଗୁଞ୍ଜରଣ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଥିଲା ।

ଏହା ତାତ୍ତ୍ୱତ୍ତ୍ୱାବରେ ଉଠିବାରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ଯାଇ ରବିବାବୁଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା ଏହି ପ୍ରତିନିଧି ଦଳରେ ପ୍ରତାପ ବାବୁ, ଦୁର୍ଗା ବାବୁ ପ୍ରମୁଖ ରହିଲେ । ମୋତେ ରହିବାକୁ କହିବାରୁ, ମୁଁ ଏପରି ଏକ ଆଲୋଚନାରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ନାସ୍ତି କଲି ।

ରବିବାରକୁ ଭେଟିଲା ବେଳେ କିପରି ପ୍ରତାପ ବାବୁ ପ୍ରମୁଖ ରବିବାରକୁ ଏଥିରେ ଏକମତ ନହେବା ପାଇଁ ପରୋକ୍ଷରେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ କଥା ଟେପ ରେକର୍ଡ କରି ଦୁର୍ଗାବାରୁ ଆଣିଥିଲେ ଏବଂ ମୋତେ ଶୁଣାଇଲେ । ଏହାପରେ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ନହେବା ପାଇଁ ଜନତା ଦଳରେ ଘୋର ବିଦ୍ରୋହ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ରାହାମାରେ ବିଚୁ ବାବୁ ରାହାମାରେ ଜନତା ଦଳର କର୍ମୀ ବୈଠକରେ ଏକଥା ରିପୋର୍ଟ କରୁଥିଲାବେଳେ ଦାମରାଉଡକୁ ଛାଡି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ନେତା ତାଙ୍କୁ ଘୋର ବିରୋଧ କଲେ ।

ଏହାପରେ ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ ଡରପରୁ ନିମାପଡାର ଚନ୍ଦ୍ରମୌଳୀ ଠାରେ ଏକ ବିରାଟସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହି ସଭାକୁ ବିଚୁବାବୁ, ମୁଁ, ଶିବାଜୀ ବାବୁ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ପ୍ରମୁଖ ଯାଇଥିଲୁ । ଏହି ସଭାରେ ଯେତିକି ଲୋକ ସମବେତ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତି ହଜାରରୁ ଅଧିକ । ଏହି ସଭାକୁ ସଫଳ କରିବାରେ ଆମର ନିମାପଡା ଓ କାକଟପୁରର ସାଥୀ ମାନେ ଯଥା ଅକ୍ଷୟ ପ୍ରଧାନ, ଦେବ ସାହୁ, ନିମାପଡାର, କୃଷକ ନେତା ସନାତନ ପାତ୍ର, କାକଟପୁରର ଗତିବାବୁ, ସୋମନାଥ ପାତ୍ର, ଆଶିଷ କାନୁନଗୋ, ଇଶ୍ବର ବେହେରା ପ୍ରମୁଖ ସାଥୀମାନେ ଅକ୍ଲାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲେ । ମୋହନ ଦାସ ମଧ୍ୟ ଏ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ଏହି ସଭାର ପ୍ରଭାବରେ ଜନତା ଦଳର ବିରୋଧିତା ଚାଲିଗଲା ଏବଂ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଂଗ୍ରେସରୁ ଡକ୍ଟକାଜାନ ରାଜ୍ୟସଭା ସଦସ୍ୟ ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର ଠିଆହେଲେ । ଏହାପରେ ବିଚୁବାବୁ, ମୁଁ, ଶିବାଜୀ ବାବୁ, ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟକୁ ୧୮ ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଭୋଟ ଦେବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସମାବେଶରେ ଯୋଗଦେଲୁ । ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳିଲା । ସର୍ବଶେଷରେ ଏହି ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ଜଗତସିଂହପୁରର ରାହାମାଠାରେ ଯେଉଁ ଜନସମାବେଶ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଅକୃତପୂର୍ବ ।

ଏଥିରେ ଲକ୍ଷ୍ୟାଧିକ ମହିଳା ଓ ପୁରୁଷ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ମୋଟ ୨୦ଟି ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଅସନରୁ ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ ୧୮ ଟି ଆସନ ଜିତିଲେ । କେନ୍ଦ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରୀସଭା ଗଠନ ହେଲା । ବିଶ୍ବନାଥ ପ୍ରତାପ ସିଂହ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏବଂ ଜନତା ଦଳର କଂଗ୍ରେସକୁ ହରାଇବା ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟଥିବା ହେତୁ B.J.P ପ୍ରତି ନରମ ମନୋଭାବ ଯୋଗୁଁ ଏବଂ C.P.M ର ମଧ୍ୟ ଏଥିପ୍ରତି କୋହଳ ମନୋବୃତ୍ତି ଯୋଗୁଁ B.J.P ଆସନ ଦୁଇରୁ ୮୮କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ଆମ ପାର୍ଟି ଯୋଗଦେଲା ନାହିଁ ଏବଂ B.J.P

ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲା । ସବୁ ବାମପନ୍ଥୀ ଦଳ ଜଣାଇ ଦେଲେ ଯେ, B.J.P ମନ୍ତ୍ରୀ ମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ଆମେ ସରକାରକୁ ସମର୍ଥନ କରିବୁ ନାହିଁ । ମୁଁ, ନବମ ଲୋକସଭାରେ କମିଟି ଅଫ ପିଟସନର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଭାବରେ ମନୋନୀତ ହେଲି । ଓଡ଼ିଶାରୁ ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ ସମେତ ଅନେକ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏବଂ ଲୋକସଭାରେ ଯେଉଁ ଦିନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ, ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଲୋକସଭାରେ ପରିଚୟ କରାଇଲେ ସେ ଦିନ C.P.M ସଭ୍ୟ ପ୍ରଫେସର ନିର୍ମଳ ଚାଟାର୍ଜୀ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଲେ ଯେ, ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଓଡ଼ିଶା ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ।

ଲୋକସଭା ସଭ୍ୟ ଥିଲାବେଳେ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ (U.N.O.) ଜେନେରାଲ ଆସେମ୍ବଲିରୁ ଭାରତବର୍ଷକୁ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ପଠାଗଲା, ସେଥିରେ ମୋତେ ସଦସ୍ୟ ଭାବେ ପଠାଯାଇଥିଲା ।

U.N.O.ରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟା ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୁଏ, ତା' ପୂର୍ବରୁ Indian delegate ମାନେ ବସି ଭାରତର ମତ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି ଏବଂ ଜଣେ ଜଣକୁ କହିବାକୁ ଦିଆଯାଏ । U.N.O.ରୁ ମୁଁ ଡ୍ୱାସିଂଟନ ଯାଇଥିଲି । ମୋତେ ଡ୍ୱାସିଂଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ଏୟାସିର ମୁଖ୍ୟ କନସେଲର ଶ୍ରୀ ଲଲାଟେନ୍ଦ୍ର ମାନସିଂହ ଭେଟିଲେ । ଡ୍ୱାଟରଗେଟ୍ ହୋଟେଲରେ ରହିଲି । ସେତେବେଳେ ଆବିଦ୍ ହୋସେନ୍ ଆମେରିକାରେ ଭାରତର ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ ଥିଲେ । ମୁଁ ଡ୍ୱାସିଂଟନରେ ଥିବା ଓଡ଼ିଶାବାସୀମାନଙ୍କୁ ଭେଟିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ବହୁ ଓଡ଼ିଆ ଯେଉଁମାନେ ଆମେରିକାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଆବିଦ୍ ହୋସେନ୍ ଡାକିଥିବା ତିନିରକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପୁଞ୍ଜି ଖଟାଇବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା । ସେମାନେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ, ଆମେରିକାରେ ପ୍ରାୟ ୨୫ ହଜାରରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓଡ଼ିଆ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆସୋସିଏସନ୍‌ର ପ୍ରତିବର୍ଷ କୁନ୍ ମାସରେ ସମ୍ମିଳନୀ ହୁଏ । ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଆସୋସିଏସନ୍‌ର ସମ୍ମିଳନୀକୁ ଆସୁଥିବା ବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ମନ୍ତ୍ରୀ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ଆଧୁନିକ ହସ୍‌ପିଟାଲ ମୁଦିଷ୍ଟା କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମୁଁ ଫେରିଆସି ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଲି । ବିଜୁବାବୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ତାଙ୍କ ସମ୍ମିଳନୀକୁ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଓ ହସ୍‌ପିଟାଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବେ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ ।

ମୁଁ ଡ୍ରାସିଂଟନରୁ ନିଉୟର୍କ ପେରିଆସି ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି ଯେ ଗଞ୍ଜାମରେ ବନ୍ୟା ହୋଇ ସାମାନ୍ୟନ କ୍ଷୟକ୍ଷତି ହୋଇଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଉୟର୍କରୁ ପେରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଲି ଏବଂ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚି ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଗଲି । ସେଠାରେ ଆମ କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିଭ୍ ଗ୍ରାମ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲି ।

ଲୋକସଭା ସଭ୍ୟ ଥିଲାବେଳେ ଆମ ପାର୍ଟିର ସାଥୀମାନେ ମୋତେ ହୋମ୍ ବା ପାଇନାନ୍ସ କନସଲଟେଟିଭ୍ କମିଟିରେ ରହିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେଥିରେ ରାଜି ହେଲିନାହିଁ ଏବଂ ଭୂପୃଷ୍ଠ ପରିବହନ କନସଲଟେଟିଭ୍ କମିଟିରେ ରହିବା ପାଇଁ ଆମ ଦଳର ନେତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲି । ଏହାର କାରଣ ଥିଲା, ମୋ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳର ପାରାଡ୍ୱୀପ ଏକ ଅଂଶ ଥିବାରୁ ପାରାଡ୍ୱୀପ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଦୃଢ଼ୀକୃତ କରିବା, ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ଦ୍ୱିତୀୟ ପଣ୍ୟବର୍ଥ (Cargo Berth) ହେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇନଥିଲା । ତାହାର ମୂଳ ଏସିମେଟ ୧୭ କୋଟି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ୧୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ୨୭ କୋଟିକୁ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା । ମୋର ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ସେକେଣ୍ଡ ପଣ୍ୟ ବର୍ଥ ହେବା ଚୁଡ଼ାନ୍ତ ହେଲା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ପାରାଡ୍ୱୀପର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ବାସଗୃହ ନଥିଲା । ମୋ ଉଦ୍ୟମରେ ଏକା ବର୍ଷକେ ୧୮ ଶହ ଘର ନିର୍ମିତ ହେଲା । ଏହା ସହିତ ହଳଦିଆଠାରୁ ପାରାଡ୍ୱୀପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ପାରାଡ୍ୱୀପରୁ ଗୋପାଳପୁର ଦେଇ ଭାଇଜାର୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଜାତୀୟ ରାଜପଥ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ବହୁତ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲି । କନସଲଟେଟିଭ୍ କମିଟିରେ ଏହା ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏସିମେଟ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ।

୧୯୯୨ ମସିହାରେ ନବମ ଲୋକସଭା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ତାର କାରଣ ହେଲା ଆଡଭାନା ଯେଉଁ ରଥଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଗିରଫରେ ବି.ଜେ.ପି. ଦଳ ସମର୍ଥନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାରୁ ଏହା ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ ସମର୍ଥନରେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଥିବାବେଳେ ଗଞ୍ଜାମର ବନ୍ୟା ବିପର୍ଯ୍ୟୟକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି । ସେ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ଗଞ୍ଜାମ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ୫୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ଦେବାପାଇଁ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ, ଯାହାକି ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

କଂଗ୍ରେସ ସମର୍ଥନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ସାନି ନିର୍ବାଚନ ଘୋଷଣା ହେଲା । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ତ୍ରି-ଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ ତରଫରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେବା ଶିର କରାଗଲା । ସି.ପି.ଏମ୍.କୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଛାଡ଼ିଦିଆଗଲା । ଜଗତସିଂହପୁର ସିର୍ ସମ୍ପର୍କରେ ଜନତା ଦଳ ଘୋଷଣା କଲେ ଯଦି ସି.ପି.ଆଇ. ତାର ପ୍ରାର୍ଥୀ ବଦଳାଏ, ତେବେ ଜଗତସିଂହପୁର ସିଟକୁ ସି.ପି.ଆଇ.କୁ ଦିଆଯିବ । ନଚେତ୍ ବାଲେଶ୍ୱର ସିଟ୍ ସି.ପି.ଆଇ.କୁ ଦିଆଯିବ । ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଯେ ଅରୁଣ ଦେ ସେଠାରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବେ ଏବଂ ଜଗତସିଂହପୁର ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ବଦଳରେ ଯଦି ପ୍ରବୀର ପାଲିତକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ କରାଯାଏ ତେବେ ଜଗତସିଂହପୁର ସି.ପି.ଆଇ.କୁ ଦିଆଯିବ ।

ସି.ପି.ଏମ୍.କୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଛାଡ଼ିଦେବା ଓ ଲୋକନାଥ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ନହେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ କଥା ଉଠିଲା, ଏହାର କାରଣ ସ୍ୱରୂପ କୁହାଗଲା - ଯେହେତୁ ୧୮ ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ବିଚାରୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲାପରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଚୌଧୁରୀ ତାଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି, ସେହି ହେତୁ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ଠିଆ ହେବାପାଇଁ ବିରୋଧ କରାଯାଉଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ଆଉ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା ହେଉଛି ୧୯୯୦ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଧାନସଭା ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ଏହି ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ସି.ପି.ଆଇ.କୁ ୯ଟି ସିଟ୍ ଜନତାଦଳ ଛାଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ ଜନତା ଦଳ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଘୋଷଣା କଲେ । କିନ୍ତୁ ୫ଟି ସିଟ୍ ସି.ପି.ଆଇ.କୁ ଛାଡ଼ି ଅବଶିଷ୍ଟ ୪ଟି ସିଟ୍ରେ ଜନତା ଦଳ ପ୍ରାର୍ଥୀପତ୍ର ଦାଖଲ କଲେ । ଜନତା ଦଳର ଏପରି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଯୋଗୁଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏବଂ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଜନତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେବାପାଇଁ କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିଭ୍ ପକ୍ଷରୁ ଦାବି ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଶିର କରାଗଲା - ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେବା ଅଣରାଜନୈତିକ ହେବ ଏବଂ ଯେଉଁ ସିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆ ହୋଇଥିଲା, କେବଳ ସେହି ସିଟ୍ ଗୁଡ଼ିକରେ ପାର୍ଟି ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦିଆଯିବ । ନିର୍ବାଚନରେ ଜନତା ଦଳ, ସି.ପି.ଆଇ., ସି.ପି.ଆଇ.ଏମ୍. ମେଣ୍ଟ ବହୁ ସିଟ୍ ହାସଲ କଲେ ଏବଂ ପୂର୍ବ ବିଧାନସଭାରେ କଂଗ୍ରେସ ୧୧୪ଟି ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ କଂଗ୍ରେସ ସଂଖ୍ୟା ୧୧୯କୁ ଖସିଆସିଲା ।

ଶପଥ ନେବା ଦିନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ବିଚାରୁ ଘୋଷଣା କଲେ - ସି.ପି.ଆଇ.କୁ ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ନିଆଯିବ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ସି.ପି.ଆଇ. ସହିତ କୌଣସି ପରାମର୍ଶ କରିନଥିଲେ । ସି.ପି.ଆଇ. ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଥିଲା - ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ରହିବ ନାହିଁ - ସରକାରଙ୍କୁ ୧୪୯

ବାହାରୁ ସମର୍ଥନ କରିବ । ବିହାରରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାରଣରୁ ସି.ପି.ଆଇ. ଜନତା ଦଳ ସହିତ ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ସାମିଲ ହେବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟି ନେତାରୁ ଓଡ଼ିଶା କଥା ବିଚାର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ସି.ପି.ଆଇ. ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗଦେବା ଠିକ୍ ହେବ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ସି.ପି.ଆଇ. ରାଜ୍ୟ ପରିଷଦ ବସି ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବା କଥା ସ୍ଥିର କରାଗଲା ଏବଂ ସାଥୀ ପ୍ରସନ୍ନ ପଣ୍ଡା ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାବେ ଯୋଗଦେବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ଏ ବିଷୟ ପ୍ରସନ୍ନ ପଣ୍ଡା ଓ ମୁଁ ବିଚୁବାବୁଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର ହେଲା । ପ୍ରସନ୍ନ ବାବୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଗଲେ । ଆମେ ବିଚୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ କହିଲୁ - ଆପଣ ଆମ ସହିତ ପରାମର୍ଶ ନକରି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ରହିବେ ବୋଲି କାହିଁକି ଘୋଷଣା କଲେ ? ସେ କହିଲେ - ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳକୁ ମୁଁ efficient କରିବା ପାଇଁ ଚହା କହିଥିଲି । ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ରହିବାକୁ ଚାହେଁ । ପାର୍ଟିରେ କିଏ ମନ୍ତ୍ରୀ ରହିବେ ତାହା ସ୍ଥିର ହୋଇନଥିଲା । ତେଣୁ ଆପଣ କାହାକୁ ଠିକ୍ କରିବା ସମୀଚିନ ନୁହେଁ । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଭାବିଥିଲି ପ୍ରମନ୍ନ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ସେ ନୀରବ ରହିଲେ । ତାପରେ ପାର୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି କମ୍ପ୍ରେହେନ୍ସିଭ୍ ହୋମିଫାଜାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ବସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଜଣାଇଲା ଯେ ପ୍ରସନ୍ନ ବାବୁ ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ରହିବେ । ଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିଚୁବାବୁଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବାପାଇଁ ମୋତେ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ମୁଁ ବିଚୁବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାବେଳକୁ ଜାଣିଲି, କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ଉପପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଦେବୀଲାଲ କେତେକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଥିବାରୁ ବିଚୁବାବୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ ।

ତା ପରଦିନ ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀ ଗଲି । ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ବିଚୁବାବୁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ନାହାନ୍ତି ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଫୋନ୍ କରି ଦୁର୍ଗାବାବୁଙ୍କୁ କହିଲି - ସେ ଆମ ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିଚୁବାବୁଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେବେ । ଦୁର୍ଗାବାବୁ ଫୋନ୍ କରିବାରୁ ବିଚୁବାବୁ, ଦୁର୍ଗାବାବୁଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ - ତୁମେ କୋଉ ଦୁର୍ଗା ? ଯଦିଓ ସେ ଉଚ୍ଚାୟନ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ବରୁ ବହୁ ଘନିଷ୍ଟତା ଥିଲା । ଏବଂ ଦୁର୍ଗାବାବୁଙ୍କୁ ରୁକ୍ଷ ଭାବରେ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ଆଉ କାହାକୁ ନିଆଯିବ ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜବାବ ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଏ ଦ୍ୟବହାର ଦୁଃଖଦାୟକ ବୋଲି ଅନୁଭୂତ ହେଲା ।

୧୮ ଦଫା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ ଏକ କୋଅର୍ଡିନେସନ୍ କମିଟି ଗଠିତ ହେବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ଏହାର କିଛିଦିନ ପରେ ମୁଁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ କୋଅର୍ଡିନେସନ୍ କମିଟି କଥା କହିଲି । ସେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ - କୋଅର୍ଡିନେସନ୍ କମିଟି କେଉଁ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବ ? ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଲି - କେନ୍ଦ୍ରରେ ପଞ୍ଚାୟତମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ କ୍ଷମତା ଦେବା, ମହିଳାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ବଢ଼ାଇବା ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ କଥା ରାଜୀବ ଗାନ୍ଧୀ ଆଣିଥିବା ବିଲ୍‌ରେ ରହିଛି, ସେ କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଆମ ରାଜ୍ୟର ପଞ୍ଚାୟତ ଆଇନ୍ ପାସ୍‌ରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ ଯଦିଓ କେନ୍ଦ୍ରରେ ପଞ୍ଚାୟତ ଆଇନ ପାସ ହୋଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି ଭିତରେ ଏକ ଆଇନ ଆଣିବା ଭୁଲ ହେବନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ କୁସଂସ୍କାର ପାଇଁ ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗଳା ଡାହାଣରେ ଏକ କୁ-ସଂସ୍କାର ବିଲ୍ ଆସିବା ଦରକାର । ଏ ବିଷୟରେ ଆମମାନଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାପାଇଁ ସେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ପଞ୍ଚାୟତ ସଂଶୋଧନ ବିଲ୍ ଆସିଲା । ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମହିଳାମାନଙ୍କ ୩୩% ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ସ୍ଥିର କରିବାରେ ବିଜୁବାବୁ ଓ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଶଂସିତ ହେଲେ ।

କୁ-ସଂସ୍କାର ବିଲ୍ ବିଷୟରେ ଯେତେବେଳେ ଆମ ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ କଥାହେଲି, ସେ କହିଲେ ଯେ ଆମ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ମାନେ ଏ ବିଲ୍‌ର ପକ୍ଷପାତି ନୁହଁନ୍ତି । ତେଣୁ ଏ ବିଲ୍ ଅଣାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ନବମ ଲୋକସଭା ନିର୍ବାଚନ ବେଳେ ଆମର ଜନତା ଦଳ ସହିତ ମିତ୍ରତା ହୋଇଥିବାରୁ ଆମେ ଧରି ନେଇଥିଲୁ ଯେ ଜନତା ଦଳର କର୍ମୀମାନେ ଏବଂ ନେତାମାନେ ତାଙ୍କ ଦଳ ତରଫରୁ ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଜନତା ଦଳର କର୍ମୀମାନେ ଆଦୌ କାମ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏକଥା ବିଜୁ ବାବୁଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିଲି । ବିଜୁବାବୁ କହିଲେ - ତୁମେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସିଟ୍‌ରେ ଲଢ଼ୁଛ - ୬/୭ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରିପାରିବ ନାହିଁ ? ମୁଁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ କହିଲି - ଥରେ ବୁରୁଷ୍ଟ ଲୋକେ ରୁଟି ଦାବିକରି ଆଓରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ ପାଖରେ ବିଶୋଭ କଲେ । ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ - ଯେ ଏମାନଙ୍କୁ କଣ ସାମାନ୍ୟ ବିରିଆନି ଖାଇବାକୁ ମିଳୁନାହିଁ ? ଆପଣ ମୋତେ ସେହିପରି କଥା କହୁଛନ୍ତି । ତାପରେ ସେ ମୋତେ କହିଲେ ତୁମେ କିଛି ଟଙ୍କା ନିଅ । ଅନ୍ୟମାନେ ନେଉଛନ୍ତି, ତୁମେ ନିଅ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଲି - ମୁଁ ଟଙ୍କା ନେବିନାହିଁ । ଆପଣ, ଆପଣମାନଙ୍କର ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳର କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ତାକି, ସେମାନଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖି ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତୁ । ସେ

ମୋ କଥାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ ଏବଂ ଓଟି ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀରୁ ତାଙ୍କ ପାର୍ଟିର ନେତା ମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଚକା ଦେଲେ । ମୋ ଜାଣିବାରେ କେବଳ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ନାୟକ ଓ ଦାମୋଦର ରାଉତଙ୍କୁ ଛାଡି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଚକା ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ପରେ ଆମଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଚକା ନେଲେ । ପରେ ବିଚୁବାବୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ହିସାବ ଦେଲେ ତାହା ୧୨ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ।

ଦଶମ ଲୋକସଭା ନିର୍ବାଚନ ବେଳେ ମୋର ପ୍ରାର୍ଥୀତ୍ୱକୁ ବିରୋଧ କରାଯାଇଥିଲା । ଆମେ ଆମର ସୀମିତ ସମ୍ବଳ ଭିତରେ ନିର୍ବାଚନ କାର୍ଯ୍ୟ କଲୁ । ହଠାତ୍ ରାଜୀବ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ହତ୍ୟା ଯୋଗୁଁ ନିର୍ବାଚନ ଘୁଞ୍ଚିଗଲା ଆହୁରି ବେଶୀ ଟଙ୍କା ଦରକାର ହେଲା ଆମ ସାଥୀମାନେ ମୋତେ ବିଚୁବାବୁଙ୍କୁ କହିବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ନାସ୍ତି କରିଦେଲି, ପରେ ପ୍ରବୀର ପାଲିତ ପ୍ରମୁଖ ବିଚୁବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଅଶୋକ ଦାଶଙ୍କ ଜରିଆରେ କିଛି ଟଙ୍କା ଆଣିଲେ । କେତେଟଙ୍କା ଆଣିଲେ ତାହାର କୌଣସି ହିସାବ ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ନାହିଁ । ପରେ ମୁଁ ବିଚୁପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ବେଶୀ ସମାଲୋଚନା କରିବାରୁ ଅରୁଣ ଦେ ଖବରକାଗଜରେ ବିବୃତି ଦେଲେ- ମୁଁ ଓ ପ୍ରବୀର ପାଲିତ-ବିଚୁବାବୁଙ୍କ ଠାରୁ ୧୪ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଆଣିଛୁ ।

ନିର୍ବାଚନରେ ଖୁବ କମ ଭୋଟରେ ମୁଁ ଜିତିଲି । ନିର୍ବାଚନ ପରେ କେନ୍ଦ୍ରରେ ନରସିଂହ ରାଓ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଢିଲେ । ନରସିଂହ ରାଓ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷେୟ କାହ୍ନୁଚରଣ ଲେଙ୍କା ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ରେଳ ବିଭାଗ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ । ସେ ଏ ବିଭାଗର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିବାପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ରେଳବାଇ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁତ କିଛି ଅଗ୍ରଗତି ସାଧିତ ହେଲା । କେତେକ କ୍ଷେଷ୍ଟନ ଆଧୁନିକକରଣ ହେଲା । ବାଙ୍ଗିରପୋଷୀ-ରୁପସା ରେଳ ଲାଇନ ବ୍ରଡ୍‌ଗେଜ କରିବା ପାଇଁ ଟଙ୍କା ମଞ୍ଜୁର ହେଲା । ସେହିପରି ବାଂଶପାଣୀ - ସୁକିନ୍ଦା ରେଳ ଲାଇନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହେଲା ।

ଅଧିକ ଅର୍ଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା ମାତ୍ର ସେହି ଅନୁସାରେ କାମର ଅଗ୍ରଗତି ହେଲା ନାହିଁ । କାହ୍ନୁ ବାବୁଙ୍କ ନିଷ୍ଠାସତ୍ତ୍ୱେ କାର୍ଯ୍ୟର ଅଗ୍ରଗତି ଅଧିକ ହେଲା ନାହିଁ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଲୋକ ସଭାରେ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଲି । ପୁରୀରେ ରେଳବାଇ ଡରପରୁ ଆହୁତ ହୋଇଥିବା ଏକ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ମୁଁ କାହ୍ନୁ ବାବୁଙ୍କର ଅବଦାନ ସଂପର୍କରେ କେତେକ କଥା କହିବାରୁ ମୋତେ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଏବଂ ପାର୍ଟି ବାହାରେ, ଏପରିକି କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେମଧ୍ୟ ସାମାଲୋଚନା କଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସମ୍ବଲପୁର- ତାଳଚେର ଲାଇନର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରାଗଲା । ଏହି ରେଳ ଲାଇନର ବ୍ୟବସାୟୀକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଯେତିକି ନଥିଲା, ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ପୂର୍ବ ଓଡ଼ିଶାର ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା ।

ଆମ ପାଟି ତରଫରୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ରେଲ ଲାଇନ ଯଥାଶୀଘ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଡାକରା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସାଧାରଣ ସଂପାଦକ ସି. ରାଜେଶ୍ୱର ରାଓ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦୃଢ଼ୀକୃତ କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା - ବଲାଙ୍ଗୀର ରେଲ ଲାଇନ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ବଜେଟ୍‌ରେ ଅଳ୍ପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଲଟମେଣ୍ଟ ହେଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତରେକେ କୋରାପୁଟରେ ଲାଞ୍ଜୁରଡ଼ ରେଲଲାଇନ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନରସିଂହ ରାଓ ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ପାରାଦ୍ୱୀପରୁ ନିମାପଡ଼ା ଦେଇ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରୋଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ରେଲ ଲାଇନ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ କମିଟିରେ ଓ ଲୋକ ସଭାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲି ।

୧୯୯୩ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ବଲାଙ୍ଗୀରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ବିକ୍ରୀ ହେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାପିତ ହେଲା । ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ ତରଫରୁ ସେତେବେଳେ ନିର୍ବାଚନରେ କଳାହାଣ୍ଡି କୋରାପୁଟ ବଲାଙ୍ଗୀରରେ କୁକୁଡ଼ା ଦରରେ ପିଲା ବିକ୍ରି ହେବା ପ୍ରଶ୍ନଟି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲା । ବିଧାନସଭାରେ ବିଜୁବାବୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପରେ ୧୮ ଦିନୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ କଳାହାଣ୍ଡି ବଲାଙ୍ଗୀରର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆଯାଇ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଦିଗରେ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପରିଚାଳିତ ଜନତାଦଳ ବିଶେଷ କିଛି ନକରିବା ଏକ ଦୁଃଖ ଦାୟକ ଘଟଣା । ଯେତେବେଳେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୨ ତାରିଖରେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାରେ ବିରୋଧୀ ଦଳପକ୍ଷରୁ ଝିଅ ବିକ୍ରୀ ଉପସ୍ଥାପିତ ହେଲା, ତତ୍କାଳୀନ ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତର ଦେଲେ - ଅବସ୍ଥା ସଂଗୀନ । ରାଜ୍ୟସରକାରଙ୍କର ସମ୍ବଳ ଅଭାବ ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର ଆବଶ୍ୟକ ସାହାଯ୍ୟ ନଦେଉ ଥିବାହେତୁ ସମସ୍ୟାକୁ ମୁକାବିଲା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏକଥା ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ପରେ ମୋତେ ବଡ଼ ବାଧୁଲା । ଏକଥା ସତ୍ୟ ଯେ କଳାହାଣ୍ଡି-ବଲାଙ୍ଗୀରର ସମସ୍ୟା ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସମାଧାନ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଏଦିଗରେ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ନଦେଇ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ଦିନକୁ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ପାଳନ କରାଯାଇ ପ୍ରାୟ ୫ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଥିଲେ ।

ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ଦିନକୁ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହକାରେ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହଯୋଗରେ କରାଯିବା ଉଚିତ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ତହସିଲରୁ ୫ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚକରି ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ଦିନ ପାଳନ କରିବା ଆମ ପରମ୍ପରାର ବିରୋଧ ବୋଲି ମୁଁ ଗଭୀର ଭାବରେ ଅନୁଭବ କଲି । ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ନେତା ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ କଥା ଆମେ

ସମସ୍ତେ ଜାଣିଲେ । ସ୍ବାଧୀନତା ପରେ ଏବଂ ପୂର୍ବରୁ ଛାତ୍ରମାନେ ଗଣେଷପୂଜା ସରସ୍ବତୀ ପୂଜା ନକରି, ସେଥି ପାଇଁ ଆଦାୟ କରିଥିବା ଚାନ୍ଦା ରିଲିଫ ପାଣ୍ଠିକୁ ଦେବାର ବହୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ଏପରି ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଆମ ଛାତ୍ରଜୀବନରେ ଏକଥା କରିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଉଥିଲୁ, ଆମ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ଘଟଣା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ କଷ୍ଟ ଦାୟକ ।

୩ ତାରିଖ ଦିନ ଲୋକସଭାରେ ମୁଁ କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର କଥା ଉଦ୍ଘାଟିତ କଲି କରୁଣ ଭାବରେ । କଳାହାଣ୍ଡିକୁ ତୁରନ୍ତ କେନ୍ଦ୍ର ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ଦାବି ଉପସ୍ଥାପନ କଲି । ମୋର ନିବେଦନ ଗୃହର ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କଲା ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମଧ୍ୟ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ସ୍ବର ମେଳାଇଲେ । ସେହି ସପ୍ତାହର ଲୋକସଭା ବିବରଣୀ ଚାରମସ୍ ଅଫ ଇଣ୍ଡିଆରେ ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସା କରି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ମୁଁ ଦାବି କଲି ଯଦି ସପ୍ତାହକ ମଧ୍ୟରେ କଳାହାଣ୍ଡି ବଲାଙ୍ଗିର ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ରସରକାର ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନକରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ମୁଁ ମୋ ଜୀବନକୁ ବାଜି ରଖୁଛି । ମୁଁ ଏଥିପାଇଁ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ଆଗରେ ଅନଶ୍ଚନ କରିବି । ପରେ ମୁଁ ୧୦ ତାରିଖରେ ଅନଶ୍ଚନ କରିବାକଥା ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଲେଖି ଡେଇଁଲି ।

ହଠାତ୍ ୯ ତାରିଖରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅଫିସରୁ ଘୋଷଣା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଯେ କଳାହାଣ୍ଡି - ବଲାଙ୍ଗିର ଓ କୋରାପୁଟ ପାଇଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ରିଲିଫ-ପାଣ୍ଠିରୁ ଏକ କୋଟି ଟଙ୍କା ଦେବେ ଏବଂ ଏକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଦଳ ଓଡ଼ିଶା ଆସିବେ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଖବରକାଗଜର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଘୋଷଣା ପରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଅନଶ୍ଚନ କରିବେ କି ବୋଲି ପଚାରିଲେ ।

ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଲି- ମୁଁ ଯଦିଓ ଏ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଲେଖୁଛି, ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଘୋଷଣା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋ ସହିତ କୌଣସି ଆଲୋଚନା କରି ନାହାନ୍ତି । ଏ ଘୋଷଣା ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ମୋର ଅନଶ୍ଚନକୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ । ତେଣୁ ମୁଁ ଅନଶ୍ଚନ ନିଶ୍ଚୟ କରିବି । ଏ ସଂବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ପରେ ରାତି ୮ ଟା ବେଳେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ମୋତେ ଟେଲିଫୋନ କଲେ ଯେ, ଆପଣ ଅନଶ୍ଚନ କରିବା ପାଇଁ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ ଏବଂ ଏହା ଆଜିକାଲି ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟାରେ ଅନଶ୍ଚନ ହେଉଛି, ତାହା ସେପରି ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଡ୍ରାକସ୍ ରେକର୍ଡ ଦେଖିଲି । ଆପଣ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ସଂପର୍କରେ ବହୁବାର ଅନଶ୍ଚନ କରିଛନ୍ତି । ୧୧ ଦିନ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି

୨୨ ଦିନ ଏବଂ ୪୨ ଦିନ ମଧ୍ୟ ଅନଶନ କରିଛନ୍ତି । ଆପଣ ଯଦି ଏତେ ଦୀର୍ଘକାଳ ଏହି ସମସ୍ୟାଉପରେ ଅନଶନ କରିବେ, ଏହାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ । ଆମ ଅର୍ଥନୀତି ବର୍ତ୍ତମାନ ସଙ୍କଟ ଭିତର ଦେଇ ଗତି କରୁଅଛି । ଆମେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶକୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯାଉଛୁ । ଅନ୍ୟ ଦେଶରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବାରେ ଏହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ଏଣୁ ଆପଣ ଅନଶନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଏବଂ ଆପଣଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପୂର୍ନବିଚାର କରନ୍ତୁ ।

ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଲି ପୂର୍ନବିଚାର କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଭିତ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ । ସେ ମୋତେ କହିଲେ ଯେ ମୋ ଅଫିସ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ.ଏନ. ଚତୁର୍ବେଦୀଙ୍କୁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଉଛି । କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର ଓ କୋରାପୁଟ ସଂପର୍କରେ ମୁଁ କଣ ବିଚାରୁଛି ତାହାସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇବେ ।

ଏହାର କିଛି ସମୟପରେ ରାଷ୍ଟ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବେଦୀ ମୋତେ ଜଣାଇଲେ ଯେ, ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର ଓ କୋରାପୁଟ ସଂପର୍କରେ ଓ ଆପଣଙ୍କ ଅନଶନ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ମୁଁ ଶ୍ରୀ କାହ୍ନୁ ଚରଣ ଲେଙ୍କାଙ୍କୁ ସାଥରେ ନେଇଯିବି ।

ମୁଁ କହିଲି- ସେଥିରେ ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ବିଚାର କଲି ଯେ କେବଳ ମୁଁ ଆଲୋଚନା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଏମ.ପି. ମାନେ ପ୍ରଥମେ ଆଲୋଚନାରେ ଯୋଗଦେବା ଉଚିତ । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଶାର ଦିଲ୍ଲୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଏମ.ପି.ମାନଙ୍କୁ ଫୋନ କରି ମୁଁ ତାଙ୍କିଲି । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ ବଲାଙ୍ଗିରର ଏମ.ପି ଶ୍ରୀ ଶରତ ପଟ୍ଟନାୟକ, କଳାହାଣ୍ଡିର ଏମ. ପି ଶ୍ରୀ ସୁବାଷ ନାୟକ, ଦେବଗଡ଼ର ଏମ.ପି. ଶ୍ରୀ ବଲ୍ଲଭ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ଜେନା, ରାଜ୍ୟସଭା ସଦସ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ ମିରାଦାସ, ଓ ଶିବଜୀ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ମୋ ଘରକୁ ଆସିଲେ । ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବେଦୀ, ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କଳାହାଣ୍ଡି ବଲାଙ୍ଗିର, କୋରାପୁଟ ସଂପର୍କରେ କଣ କରିବାକୁ ହେବ, ସେଦିନ ଯେଉଁ ଚିଠି ଲେଖୁଥିଲି ତାହା ଦେଖାଇଲେ ଓ ଅନଶନ ବନ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ମୁଁ କହିଲି -ଏଥିରେ ମୋ ଅନଶନ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଥା ନାହିଁ । କେତେକ ଲୋକସଭା ସଦସ୍ୟ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଯେ ହେତୁ ରିଆକ୍ଟ କଲେଣି ତେଣୁ ଅନଶନ କରିବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । କିଛି ଆଲୋଚନା ପରେ ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବେଦୀ ଅନଶନ ନକରିବା ପାଇଁ ଜୋର ଦେଲେ । ଏହିପରି ଏକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ବିଚାର କଲି ଅନଶନ ଶେଷ ନୁହେଁ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସମସ୍ୟାକୁ ସମାଧାନ କରବା ପାଇଁ ଏହା ଗୋଟିଏ ପଦ୍ଧତି । ତେଣୁ ମୁଁ କହିଲି

ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କିଛି ପରିମାଣରେ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି, ତେବେ ଅନଶନକୁ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା ବୋଧହୁଏ ଉଚିତ ହେବ । ମୁଁ ଏହି ମତ ଦେବାରୁ ବି. ଏନ. ଚତୁର୍ବେଦୀ ତାହା ଆପଣ ଲେଖିକରି ଦିଅନ୍ତୁ - ମୁଁ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଜଣାଇବି ବୋଲି କହିଲେ । ତେଣୁ ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖିଲି । ସେଥିରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲି କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର, କୋରାପୁଟର ଜନତାଙ୍କ ପାଇଁ ଆପଣ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସାଧୁବାଦ ଜଣାଇଛି । ଆପଣଙ୍କର ଏମିସାରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚତୁର୍ବେଦୀ ମୋତେ ଭେଟିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ଯାହା ଆଲୋଚନା ହେଲା ତାହା ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇବେ । ମୁଁ ଅନଶନକୁ ସ୍ଥଗିତ ରଖୁଛି । ଏବଂ ଆଶା କରୁଛି, ଆପଣ କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର ଯିବେ ଏବଂ ସମସ୍ୟା ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘମିଆଦି ପ୍ୟାକେଜ ଘୋଷଣା କରିବେ । ତାପର ଦିନ ଲୋକସଭାରେ ମୁଁ ଅନଶନ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବା କଥା ଘୋଷଣା କଲି । ସ୍ଥଗିତ ରଖୁଥିବା ହେତୁ ଲୋକସଭା ବାଚସ୍ପତି ଶ୍ରୀ ଶିବରାଜ ପଟ୍ଟେଲ ମୋତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଲେ ।

କେରଳର ତ୍ରିପୁର ଠାରେ ଆମ ପାର୍ଟିର ସଂଗଠନିକ ସମ୍ମିଳନୀ ହେଉଥିଲା । ମୁଁ ସେଠାକୁ ଚାଲିଗଲି । ସେଠାରୁ ଫେରିଲା ପରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଭି.ଏନ. ଚତୁର୍ବେଦୀଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଥିବା ଚିଠିର ୨ ପୃଷ୍ଠାର ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତର ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ମୁଁ ସେ ଚିଠିଟି ପଢ଼ିସାରି ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖିଲି । ଆପଣ, କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର ଓ କୋରାପୁଟରେ ଯାହା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ଆପଣଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ, ରାଜୀବ ଗାନ୍ଧୀ ଏହିପରି ପଦକ୍ଷେପ ନେଉଥିଲେ । ମାତ୍ର ପରିସ୍ଥିତିରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ବିଶେଷ କରି ଅମଳାତନ୍ତ୍ର ଯେପରି ଭାବରେ ଏ ଯୋଜନାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ବିପରୀତ ପଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ମୋର ଚିଠି ପାଇଲାପରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଗୃହରେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଯେ, ଆପଣ ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ତିଆରି କରନ୍ତୁ । ମୁଁ ବଡ଼ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଲି ।

ମୁଁ ଦୀର୍ଘ ୨୦ ବର୍ଷ ହେଲା କଳାହାଣ୍ଡି ଯାଇନଥିଲି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଦେଖି ମୁଁ ଭାବିଲି, ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଶ୍ରୀ କାହ୍ନୁଲେଙ୍କା କିଛି ପରିମାଣରେ ମୁଁ ଅତିତରେ କରିଥିବା ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଅନଶନ ସଂପର୍କରେ ଅବଗତ କରାଇଛନ୍ତି ।

ମୁଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲି ଯେ, ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୃତ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଂପନ୍ନ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆପଣଙ୍କୁ ଦେବି । ମୁଁ ଆଉ ଲୋକସଭାକୁ ନଯାଇ ସିଧା କଳାହାଣ୍ଡି, କୋରାପୁଟ, ବଲାଙ୍ଗିର ଗଲି । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଓ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସାମ୍ବାଦିକ ସାଥୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ଯାଇଥିଲେ ।

ଆମେ କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ବଲାଙ୍ଗିର ରେ ପ୍ରାୟ ୬୦ ଖଣ୍ଡ ଗାଁ ବୁଲି, ସେ ଗାଁର ଲୋକମାନଙ୍କ ଆର୍ଥିକ, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନ ଦେଖିଲୁ । ସଂଗ୍ରହ କରିଥିବା ସମସ୍ତ ଘଟଣାବଳୀକୁ ଧରି ମୁଁ ଦିଲ୍ଲୀ ଗଲି । ଏବଂ ଦିଲ୍ଲୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅର୍ଥନୀତି ଅଧ୍ୟାପକ ତଃ ମନୋରଞ୍ଜନ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅଧ୍ୟାପିକା ଶ୍ରୀମତୀ ବିନ୍ଦୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କଲି । ଶ୍ରୀମତୀ ମହାନ୍ତି ସୋସିଆଲ ସାଇନ୍ସରେ ଅଧ୍ୟାପିକା । ସେମାନେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ- ଆପଣ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିବା ତାତ୍ତ୍ୱ ସଂପର୍କରେ ଏବଂ କଳାହାଣ୍ଡି ବଲାଙ୍ଗିର ଅବସ୍ଥା ସଂପର୍କରେ ଏକ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର ହେବା ଦରକାର । ସେହି ଆଲୋଚନା ଚକ୍ରକୁ ଯୋଜନା କମିସନର ଯେଉଁମାନେ କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗିର ବିଷୟରେ ଜାଣିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଦରକାର ।

ସେହି ଅନୁସାରେ ଶିକରା ହଲରେ ଏକ ସେମିନାର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହି ସେମିନାରକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଶ୍ଳେଷଣମାନଙ୍କ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ଏମ.ପି. ଓ ଅନ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ନେତାମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଗଲା । ସେହି ସେମିନାରରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ ଗୌରକିଶୋର ଦାସ (ଦିଲ୍ଲୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଇଂରେଜି ବିଭାଗ ମୁଖ୍ୟ) ଏବଂ ପରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ହୋଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଯେଉଁସବୁ ଆଲୋଚନା ହେଲା, ସେ ଆଲୋଚନା ଓ ମୁଁ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିବା ଘଟଣାବଳୀକୁ ବିଷ୍ଣୁତ କରି ଏକ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ତଃ ମନୋରଞ୍ଜନ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ତଃ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ସହଯୋଗୀ ମାନେ, (ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀଙ୍କ ସମେତ) ଏହି ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରସ୍ତୁତି କଲେ । ସେହି ରିପୋର୍ଟରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା ଯେ, ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଅବସ୍ଥାକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ କୁସଂସ୍କାର, ଜଳସେଚନ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ଏବାବଦରେ ୬୫୦୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ୫ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଖର୍ଚ୍ଚର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯିବା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରାଗଲା ।

ତାହାଧରି ମୁଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲି । ଏବଂ ଏ ରିପୋର୍ଟରେ କ'ଣ ଅଛି ତା'ର ସୂଚନା ଦେଲି । ୬୫୦୦ କୋଟି ଟଙ୍କା କଥା ଶୁଣି ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡିଲେ ଏବଂ ମୋତେ କହିଲେ- ଦୁଇ ଦିନ ତଳେ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅବସ୍ଥା ଖରାପ ଏବଂ ୧୫୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ଦେଲେ, କୌଣସି ମତେ ଅବସ୍ଥାକୁ ସମ୍ଭାଳିଦେବେ ବୋଲି ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି ।

ତାହାଶ୍ରୁଣି, ମୁଁ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡିଲି । ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ରେ ଏସଂପର୍କରେ ଯାହା ହେଉଛି - ସେ ସଂପର୍କରେ ମୁଁ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଖବର ଦେଉଥିଲି । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଏପରି ଏକ ଚିଠି ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୁ, ଯେହେତୁ ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଶ୍ନ, ସେ କଣ ଓଡ଼ିଶାର M.P ମାନଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରିପାରି ନଥାନ୍ତେ, ବିଶେଷକରି ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ ବଳବତ୍ତର ରହିଛି ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ଦଳଭାବେ ଆମପାର୍ଟି ସହିତ ତାଙ୍କର ଆଲୋଚନା କରିବା ଉଚିତ ଥିଲା ।

ମୁଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲି- ବିଚୁବାବୁ ଯାହା ଲେଖିଛନ୍ତି ତାହା ସାମୟିକ ଭାବେ ଅବସ୍ଥାକୁ ସୁଧାରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କିନ୍ତୁ ଏହା ଏକ ଦୀର୍ଘ ସ୍ଥାୟୀ ଯୋଜନା ବହୁ ଯୁକ୍ତି ଡଳ ପରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଏକ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ଯୋଜନା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ତତ୍କାଳୀନ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ବିଭାଗର ଜଏଣ୍ଟ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଶ୍ରୀ ଜଳକ୍ଷରଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଗଲା ।

ଶ୍ରୀ ଜଳକ୍ଷର ଓଡ଼ିଶା ଆସି, ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା ପରେ ଏହି ତିନୋଟି ଇଲାକାକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ତାହା ‘କେ ବି କେ’ ଯୋଜନା ନାମରେ ନାମିତ ହେଲା । ଏହି ଯୋଜନାରେ ଚାରିହଜାର ପାଞ୍ଚଶହ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ଯୋଜନାକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଅଟକ ବିହାରୀ ବାଜପାୟୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଠିତ ସରକାର ଏହି ଯୋଜନାର ଖର୍ଚ୍ଚ ପରିମାଣ ୬ ହଜାର ଦୁଇ ଶହ କୋଟି ଟଙ୍କାକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏକଥା ସତ୍ୟ ଯେ, ଏ ବାବଦ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ପାଇଛନ୍ତି, ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ନଗଣ୍ୟ । ଏହି ଯୋଜନା ତି ଗୃହୀତ ହେବା ଅର୍ଥ କେନ୍ଦ୍ରସରକାର ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାର ଅବାଶ୍ୟକତାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଯୋଜନାକୁ ସଠିକ ଭାବରେ ରୂପାୟନ କରିବା ପାଇଁ, ସୁଯୋଗନେବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ କୌଣସି ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ନହୋଇ, ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ତାଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାକୁ ଦେଖୁଥିବା ହେତୁ ଏ ଯୋଜନା କ୍ରମେ ଗୁରୁତ୍ୱ ହରାଉଛି । କେବଳ କାଗଜ ପତ୍ରରେ ବିବୃତ୍ତି ଦଳୀୟ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଛି । ଏ ସଂପର୍କରେ ମୁଁ କେବିକେ ଯୋଜନାର ବିହାଜବଲୋକନ ଶୀର୍ଷକ ଏକ ଲେଖାରେ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ରାଜନୈତିକ ଦଳମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ସମାଲୋଚନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତି ସୂଚନା ଦେଉଛି ।

ବନ୍ୟାନିୟନ୍ତ୍ରଣ

ଲୋକସଭା ସଭ୍ୟ ଥିଲା ବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ୟା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ମୁଁ ବାଟି ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲି । ଓଡ଼ିଶାର ଏମ.ପି ମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଭେଟି ଥିଲି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଅର୍ଥର ଆଚାର୍ କଥା ଦର୍ଶାଇଥିଲେ । ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ବନ୍ୟା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ନଦୀର ବନ୍ଧ, ପୁରାତନ କେନାଲର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ଓ ଅଧିକ ଜଳସେଚନ ପାଇଁ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପକରୁ ଟଙ୍କା ଆଣିବା ଲାଗି ସମ୍ମତି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଘଟଣା ଘଟିଲା ।

ଆଧୁନିକ ଯନ୍ତ୍ର କୌଶଳରେ ତିଆରି ରେଳଇଞ୍ଜିନର ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ କିଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଆଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଟେଣ୍ଡର ମଗାଯାଇଥିଲା । ସେହି ପ୍ରକାର ଇଞ୍ଜିନ ପାଇଁ ଆମର ପବ୍ଲିକ୍ ସେକ୍ଟର ଅଣ୍ଡରଟେକିଙ୍ଗ୍ ‘ଭେଲ’ ଟେଣ୍ଡର ଦେଇଥିଲା ବହୁପୂର୍ବରୁ ମାଧବ ରାଓ ସିନ୍ଧିଆ ରେଳମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲାବେଳେ ଏହିପରି ଇଞ୍ଜିନ କିଣିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରାଯାଇଥିଲା । ଯେଉଁ ମାନେ ଟେଣ୍ଡର ଦେଇଥିଲେ, ଆମର ସରକାରୀ ‘ଭେଲ’ ସମେତ ଏସିଆ ବ୍ରାଉନ ବ୍ରେଭେରି (A.B.B) ଟେଣ୍ଡର ଦେଇଥିଲେ ।

‘ଭେଲ’ ଜାପାନ ସହଯୋଗରେ ଗୋଟିଏ ଇଞ୍ଜିନ୍‌ପାଇଁ ୫ କୋଟିଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ ଯୋଗାଇ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲା ବେଳେ A.B.B ଇଞ୍ଜିନ୍ ଗୋଟିକୁ ୪୫ କୋଟି ଟଙ୍କାରେ ଦେବାପାଇଁ ଟେଣ୍ଡର ଦେଇଥିଲେ । ଏହାପୂର୍ବରୁ ଏ ସଂପର୍କରେ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ଯେଉଁ ମତ ଦେଇଥିଲେ, ତତ୍କାଳୀନ ରେଳଡ୍ରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସର୍ଦ୍ଦାର ଜାଫର ସରିଫ ତାହାକୁ ବିଚାରକୁ ନନେଇ ଏସିଆ ବ୍ରାଉନ ବ୍ରେଭେରି କୁ ଏହି ୪୫ କୋଟିରେ ଇଞ୍ଜିନ ଦେବାପାଇଁ ଅର୍ଡର ଦେଇଥିଲେ । ଏ ଘଟଣାଟି ସେତେବେଳେ ଲୋକସଭା ବାହାରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଚର୍ଚ୍ଚର ବିଷୟ ହୋଇପଡିଥିଲା । ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ରେଳଡ୍ରେ ଜନଭେନସନ କମିଟି ଏବିଷୟଟିକୁ ବିଚାରକୁ ନେବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଥିଲା । ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଜନଭେନସନ କମିଟିର ମେମ୍ବର ଥିଲି । ବାରମ୍ବାର ଜନଭେନସନ କମିଟି ବସିଲା । ସବୁ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ଡାକି ଆଲୋଚନା କରି ତାଙ୍କର ମତାମତ ସଂଗ୍ରହକରି ଏପରି ଇଞ୍ଜିନର କିଣିବା ଠିକ୍ ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲେ । ଏବଂ ଏ ଟୁଣ୍ଡକୁ ବାତିଲ କରିଦେବାପାଇଁ ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ଆଲୋଚନା ଓ କମିଟିର ରେକମେଣ୍ଡେସନ ଆଲୋଚନା ହୋଇ ଗୃହୀତ ହେବାପରେ ସ୍ଥିର କରାଗଲା ଯେ, ଆଉଥରେ କମିଟି ବସି ଏରିପୋର୍ଟକୁ ପାଇନାଲ କରିବା । ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେ କମିଟି ଯେଉଁ ମତ ପୋଷଣ କରିଥିଲା, ତାହା ପଠାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଗଲା ।

ଏହା ଜାଣିଲା ପରେ ରେଲୱେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଚରପରୁ ଏହାକୁ ବଦଳାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । ଯେଉଁ ଦିନ ରିପୋର୍ଟ ପାଇନାଲ ହେବ, ସେଦିନ ସବୁ ମେମ୍ବରଙ୍କୁ ଅଣାଯିବ, ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । ରିପୋର୍ଟଟି ବଡ଼ ହୋଇଥିବା ହେତୁ, ସେଦିନ ମେମ୍ବରମାନେ ଏହି ରିପୋର୍ଟ ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି, ତେଣୁ ଆଉ ଦିନେ କମିଟି ବସି ଏହା ପାଇନାଲ କରିବେ ବୋଲି ଦୃଢ଼ମତ ପୋଷଣ କଲେ ।

ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଜିଦ୍ ଧରିଲି ଏ ବୈଠକ ଶେଷ ପୂର୍ବରୁ ବା ଆଜି ରିପୋର୍ଟ ପାଇନାଲ କରାଯାଉ । ସେଥିରେ କେହି ଏକମତ ନହେବାରୁ ମୁଁ ମତ ପ୍ରକାଶ କଲି ଯେ, ରିପୋର୍ଟର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଯେହେତୁ ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ତାହା ଆଜି ସ୍ଥିର ନହେଲେ ବାହାରେ କମିଟି ସଂପର୍କରେ ଖରାପ ମତାମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ସେଥିରେ କେହି ରାଜି ନହେବାରୁ ମୁଁ ଶେଷରେ କହିଲି ଯେ, ଆପଣମାନେ ଏ ରିପୋର୍ଟକୁ ଆଜି ଗ୍ରହଣ ନକଲେ, ଭାରତବର୍ଷରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନୀ ହେବ । ତେଣୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ କମିଟିରେ ରହିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏ କମିଟିରୁ ପ୍ରତିବାଦ ସ୍ୱରୂପ ଇସ୍ତଫା ଦେଉଛି । ଏହା କହି ମୁଁ ଇସ୍ତଫା ପତ୍ର ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବାରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ତାହା କମିଟିର ଚେୟାରମ୍ୟାନଙ୍କୁ ଦେଲି । ଚେୟାରମ୍ୟାନ ତାହା ଗ୍ରହଣ ନକରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ, ଏ ରିପୋର୍ଟ ଏହି କମିଟିରେ ପଠିତ ହେବ (ଯେହେତୁ ଅନ୍ୟମାନେ ଏହା ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି) ଏବଂ ଆସନ୍ତା କାଲି ଏହା ପାଇନାଲ କରାଯିବ ।

କମିଟିର ବୈଠକ ମୁଲତବି ରହିଲା ଏବଂ ମୁଁ ସିଧା ଘରକୁ ଆସିଲି । ଏହି ସମୟରେ ମୋ ପାଖରେ ରହୁଥିବା ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଉଦ୍‌ଭଲୋକ ମୋତେ ନାନା ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ଏବଂ ରିପୋର୍ଟଟିକୁ ପାଇନାଲ ନକରିବା ପାଇଁ ନାନା ପ୍ରକାର ମୋହ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କଦର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାରେ ଗାଳିଦେଇକରି ବିଦା କରିଦେଲି । ୪/୫ ଘଣ୍ଟା ପରେ ଆମ ପାର୍ଟିର ସମ୍ମାନନୀୟ ନେତା ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ର ସଂପାଦକମଣ୍ଡଳୀର ସଭ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗତ ଏମ. ପାରୁକି ମୋତେ ଚେଲିଫୋନ କରି କହିଲେ ଜପର ସରିପ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି । ତୁମେ ବହୁ କଥା ନବୁଝି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମତ ପୋଷଣ କରୁଥିବା ହେତୁ ସେ ତୁମକୁ ଦେଖାକରି ସେ ପଏଣ୍ଟ ଗୁଡ଼ିକ ବୁଝାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ।

ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କହିଦେଲି- ମୁଁ ଜାପର ସରିପଙ୍କୁ ଭେଟିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସେ ମୋ ଘରକୁ ଆସିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଆସନ୍ତାକାଲି ରିପୋର୍ଟ ପାଇନାଲ ହେଲାପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାକରିବାକୁ ଯିବି ।

ରିପୋର୍ଟ ପାଇନାଲ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଦେଖାକରିବା ପାଇଁ ମୋ ଘରକୁ ସେ ଆସିବା ମାନେ, ତାହା ଖବରକାଗଜ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ଏବଂ ତାର କୁପ୍ରଭାବ ମୋର ଏବଂ ଆମ ପାର୍ଟି ଉପରେ ପଡ଼ିବ । ପାରୁକୀ ଆଉ କିଛି ନକହି ନିରବ ରହିଲେ । ତାପର ଦିନ ସକାଳ ୯ ଟା ବେଳକୁ ବନ୍ଧାଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ଯୁବକ ମୋତେ ଦେଖାକରିବାକୁ ଫୋନ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ ମୁଁ ବାଲେଶ୍ଵରର ଆପଣଙ୍କ ସାଥୀ, ଶମ୍ଭୁନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସଂପର୍କୀୟ ମୁଁ ଧରିନେଲି ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକ ଦେଖାକରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବାରୁ କେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦେଖା କରିବେ ନପଚାରି, ଆସିବାକୁ କହିଲି । ସେ ଯୁବକ ଜଣକ ସହ ପ୍ରାଥମିକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ସେ ତାଙ୍କ ପକେଟରୁ କାର୍ଡ ବାହାର କରି ଦେଲେ । ସେ ଏସିଆ ବ୍ରାଉନ ବ୍ରେଭରି (A.B.B)ର ଲିଆସନ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ । ତାଙ୍କ ଜେନେରାଲ ମ୍ୟାନେଜର ମୋ ସହିତ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ବୋଲି ଜଣାଇଲେ । ମୁଁ ଏ କମ୍ପାନୀ କଥାଶୁଣି, ତାଙ୍କୁ କହିଲି- ରିପୋର୍ଟ ପାଇନାଲ ପରେ ତାଙ୍କସହ ଦେଖା ହେବ । ସେ ବହୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଲି ନାହିଁ । ସେ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଲେ ।

ଚାରିଟା ବେଳକୁ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଆନେକ୍ସରେ ହେଉଥିବା ମିଟିଙ୍ଗକୁ ମୁଁ ଗଲାବେଳେ ଜଣେ ସମ୍ମାନୀୟ କମିଟି ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସହ ଦେଖା ହେଲା । ସେ କହିଲେ ଯେ ଏସିଆ ବ୍ରାଉନ ବ୍ରେଭରିର ଜେନେରାଲ ମ୍ୟାନେଜର ତାଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରିଥିଲେ । ଏବଂ ସେ ତାଙ୍କ ହାତରେ କମିଟିକୁ ଏକ ପିଟିସନ ଦେଇଛନ୍ତିଯେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଏ.ବି.ବି. ଠାରୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ନିଆଯାଇ ନାହିଁ, ତେଣୁ ତାଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ତକାଯାଉ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲି ତୁମକୁ ଭେଟିବାପାଇଁ ଏବଂ ତୁମ ଜରିଆରେ ଏପରି ପିଟିସନ ଦେବା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଲା ? ସେ ମୋତେ କହିଲେ ଏଥିରେ ଭୁଲ କଣ ଅଛି ? ଏବଂ ସେ କମିଟିରେ ସେ ଦେଉଥିବା ପିଟିସନକୁ ପସ୍ତାପିତ କଲେ । ମୁଁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରି- ଯଦି A.B.B.କୁ ସାକ୍ଷ୍ୟପାଇଁ ତକାଯିବ, ତେବେ ଏରିପୋର୍ଟ ପାଇନାଲ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କିବା ଅର୍ଥ ଏହା ନୀତିର ଖୁଲାପ ହେବ ଏବଂ ବିଦେଶୀ ପୁଂଜିପତିମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ଦୋଷ ଯୁକ୍ତ । ନାନା ଯୁକ୍ତିତର୍କ ପରେ ରିପୋର୍ଟ ସାମାନ୍ୟ ସଂଶୋଧନ ସହ ପାଇନାଲ ହେଲା । ଯାହା ସଂଶୋଧନ କରାଗଲା, ବାହାରକୁ ସଂଶୋଧନ ବୋଲି ଜଣାଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବସ୍ତୁତଃ ତାହା ମୁନ ରେକମେଣ୍ଡେସନ ହିଁ ଥିଲା ।

ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଥିଲା ବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ରେକପଥ, ଜାତୀୟ ରାଜପଥର ବିକାଶ ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ହଳଦିଆଠାରୁ ଗୋପାଳପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଜାତୀୟ ରାଜପଥ ନିର୍ମାଣ ଓ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ପିଇବା ଜଳ ବିଷୟରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଥିଲା ଓ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଉଥିଲା ।

ବୈତରଣୀ ନଦୀବନ୍ଧ ଯୋଜନା ପ୍ରଶ୍ନ ମଧ୍ୟ ବାରମ୍ବାର ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛି । ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭ୍ୟ ଥିବାବେଳେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା ବିଶେଷ ଅନୁଭବ କରିଛି, ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଲୋକସଭା ସଦସ୍ୟମାନେ ଦଳମତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ୟା ଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଏମ. ପି. ମାନେ ଏପରି କରିବାର ଆଗ୍ରହୀ ନଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତି

ଓଡ଼ିଶାରେ କଂଗ୍ରେସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ ଗଠିତ ହେଲା । ୧୯୮୯ ମସିହାରେ । ୧୮ ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ଚାହାରି ଭିତ୍ତିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଗ୍ରଗତି ପାଇଁ ବିଚାର କରାଗଲା । ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ କେବଳ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚନରେ ଅନୁତପୂର୍ବ ବିଜୟ ହାସଲ କଲାନାହିଁ । ୧୯୯୦ର ବିଧାନସଭା ନିର୍ବାଚନରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବିପୁଳ ବିଜୟ ହାସଲକଲା । କଂଗ୍ରେସ ୧୧୪ ସ୍ଥଳରେ ୧୧ ଟି ସ୍ଥାନଦଖଲ କଲା । ଜନତା ଦଳ ୧୨୩ ଟି ଆସନ ହାସଲ କଲା । C.P.I. ୫ଟି ସ୍ଥାନ, C.P.M. ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କଲା ।

ଜନତାଦଳ C.P.I କୁ ୯ଟି ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ C.P.I କୁ ଛାଡ଼ିଥିବା ୪ଟି ସ୍ଥାନରେ ନିଜେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେଲେ । ଫଳରେ ସେହିପରି ମଧ୍ୟ C.P.M.କୁ ଛାଡ଼ିଥିବା ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦେଲେ । ଫଳରେ ବିଦ୍ରୋହ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ନିର୍ବାଚନ ପରେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନରେ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପରେ C.P.I ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ସମ୍ମତି ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ C.P.I କୁ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ନିଆ ଗଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ବାଚନରେ C.P.I ଏବଂ C.P.M.ର ଲୋକେ ଏକତ୍ର ନିର୍ବାଚନ ସଂଗ୍ରାମ ଲଢ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଗଠନ ପରେ ଜନତା ଦଳ ତରଫରୁ C.P.I ର ଦୁର୍ଗନ୍ଧପେ ବିବେଚନା ହେଉଥିବା ବହୁସ୍ଥାନରେ C.P.I ଲୋକଙ୍କୁ ହଇରାଣ ହରକତ କରାଗଲା । C.P.I ସଂଗଠନକୁ ଭାଙ୍ଗିବାପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ କଂଗ୍ରେସ ଶାସନରେ ଯେପରି ଥାନା ଓ ଅଫିସ ଗୁଡ଼ିକ କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା, ଜନତା ଦଳ ଶାସନରେ ଚାହାର କୌଣସି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେଲା ନାହିଁ । ଫଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଜନତା ଦଳ ବିରୋଧୀ ମନୋଭାବ ତୀବ୍ରରୁ ତୀବ୍ରତର ହେଲା । ସତ୍ୟାନ୍ତର ବାବୁ ପାର୍ଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅସୁସ୍ଥ ଥିବାରୁ, ସେ ପ୍ରାୟ କିଛି କରୁନଥିଲେ । ବସୁନ୍ଧରା ଦୁର୍ଗାଚରଣ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ମୁଁ ସବୁ କାମ କରୁଥିଲୁ ।

କେନ୍ଦ୍ର ନେତୃତ୍ୱ ଏହାକୁ ଅନୁଭବ କଲେ ଏବଂ ମୋଡେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଭାବେ ମନୋନୀତ କଲେ । କିଛି ଦିନପରେ ମୁଁ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲି । ଆଷାଠାରେ ଯେତେବେଳେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ରାଜ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀ ହେଲା ସେଠାରେ ସାଥୀ ମାନଙ୍କର ତାତ୍ତ୍ୱ ଜନତା ବିରୋଧୀ ମତ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ତେଣୁ ସେଠାରେ ସ୍ଥିର କରାଗଲା ଯେ, ୧୮ ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେବ ଓ ଆସେମ୍ବ୍ଲି ଘେରାଇ ହେବ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଆଷାଠା ସମ୍ମିଳନୀ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଜନତା ଦଳର କର୍ମୀ ଓ C.P.I.ର କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ହେଲା । C.P.M ମଧ୍ୟ ଜନତା ଦଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କଲା ।

ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ପାର୍ଟିର ସାଂଗଠନିକ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ସାଂଗଠନିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଆମେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିବା ରାଜନୈତିକ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଜନତା ଦଳ ସହିତ ଆମର କୌଣସି ସଂପର୍କ ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମତ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ବହୁ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ପରେ ମୋ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ଜନତାଦଳ ଦୁହେଁ ବିରୁଦ୍ଧ ନେତୃତ୍ୱାଧୀନ ଜନତା ଦଳ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଜନତା ଦଳର ଅସବୁଷ୍ଟ ମାନଙ୍କ ସହ C.P.I, C.P.I (M), SUCI, C.P.I (ML) କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଗଠନ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । ଏବଂ ତା ସହିତ ସ୍ଥିର କରାଗଲାଯେ କେବଳ ଜନଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ହେଲେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେବ । କେବଳ ଜନତା ସରକାର ବିରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ, ବି.ଜେ.ପି କୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବ । ୧୮ ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅନୁସାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା ।

ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ୨୪ଟି ସ୍ଥାନୀୟ ଏବଂ ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ସମସ୍ୟାକୁ ନେଇ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ଆନ୍ଦୋଳନ ଦାନା ବାନ୍ଧିଲା ନାହିଁ । C.P.I ତରଫରୁ ମାୟ ସାମୁଖ୍ୟ ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଲା । ଉତ୍ତାରାପୋଖରୀ ଉପନିର୍ବାଚନରେ ଜନତା ଦଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପାର୍ଟି ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦିଆଗଲା । ଆମ ପ୍ରାର୍ଥୀ ପରାଜିତ ହେଲେ । C.P.I, C.P.I (M), SUCI, ଜନତା ଦଳର ରବିରାୟ ଓ C.P.I (ML)କୁ ନେଇ ସଭାସମିତି ମାନ ସଂଗଠିତ ହେଲା ।

ବୋଇଗଡ଼ ଉପନିର୍ବାଚନରେ ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା ଓ ନିର୍ବାଚନରେ ହାରିଲା କିନ୍ତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟପାର୍ଟି ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ବାମ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ତୃତୀୟ ସାମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତାଙ୍କରା ଦେଇଥିଲା C.P.I (M) ତାକୁ ବିରୋଧ କରିବା ଫଳରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ନିର୍ବାଚନରେ ଆଉ ମେଣ୍ଟହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

C.P.I ତରଫରୁ କିଛି ସାଥୀ ପୁଣି ତ୍ରିଦଳୀୟ ମେଣ୍ଟ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଉଠିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଜନତାଦଳ ସହିତ ଆଉ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଚିହ୍ନାର କରୁଥିଲେ, ଏହି ଜନତା ଦଳର ମେଣ୍ଟ ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚତୁପର ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଏପରିକି ଖବରକାଗଜ ମାନଙ୍କରେ ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓ ନିଷ୍ପରି ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁତ କଥା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥା ପାର୍ଟି ଜୀବନରେ କେବେ ହୋଇ ନଥିଲା । ସମଗ୍ର ପାର୍ଟିରେ ବିସ୍ଫୁଟ ବିଭାଜନ ହେଲା । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ପାର୍ଟି ସାଥୀମାନେ ଖୋଲା ଖୋଲି ଭାବରେ ପାର୍ଟି ପାର୍ଥୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଚାର କଲେ ଏବଂ ଆସ୍ଥାରେ ବିରୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ବିରୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଜଗତସିଂହପୁରରେ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବାର ଘୋର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ତେଣୁ ପାର୍ଟିର ଓ ଜନତା ଦଳର କେତେକ ବନ୍ଧୁ ବିଚାର କଲେ ମୁଁ ବିରୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଗଲେ ସମସ୍ୟା ଦୂର ହେବ । ମୋ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋତେ ବାଧ୍ୟକଲେ ବିରୁପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମୁଁ ବିରୁବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଓଡ଼ିଶା ଭବନରେ ଦେଖା କରବାକୁ ଗଲି । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ବିରୁବାବୁଙ୍କର କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ହେଲା ନାହିଁ । ଫଳରେ C.P.I ଜଗତସିଂହପୁର ଏକଲା ଲଢ଼ିଲା ଏବଂ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଜନତା ଦଳ C.P.I (M) କୁ ସମର୍ଥନ କଲା । ରବିରାୟ ପ୍ରମୁଖ ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ତୃତୀୟ ସାମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗଠନ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲୁ- ଆମର ଉଦ୍ୟମ ପଣ୍ଡ ହେଲା । ବହୁସ୍ଥାନରେ ଜନତା ଦଳର ପ୍ରାର୍ଥୀମାନେ ପରାଜିତ ହେଲେ । ଏବଂ ଜନତା ଦଳରୁ ବିରୁପଟ୍ଟନାୟକ ସମେତ ୫ ଜଣ ଜେକସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

ଓଡ଼ିଶା ଜନତା ଦଳର କେନ୍ଦ୍ରରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥିତି ଥିଲା, ସେ ପଡିଆରା ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କେନ୍ଦ୍ରରେ ଶ୍ରୀ ଦେବଗୌଡ଼ାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ମିଳିତ ସରକାର ଗଠିତ ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ ଏହି ସରକାରକୁ ବାହାରୁ ସମର୍ଥନ ଦେଲା । C.P.I (M) ମିଳିତ ସାମ୍ବନ୍ଧୀୟରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରର ମନ୍ତ୍ରୀ ମଣ୍ଡଳରେ ରହିବାକୁ ନାସ୍ତି କରିଦେଲା । ଏପରିକି ସର୍ବସମ୍ମତ ଭାବେ ମିଳିତ ସାମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶ୍ରୀ ଜ୍ୟୋତିବସୁଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ଆମ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଏକ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ C.P.I(M) କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ପାଇଁ C.P.I(M) ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ଏବଂ C.P.I(M) ଦଳ Coordination କମିଟିରେ ରହିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ରହିଲେ ନାହିଁ ।

ଆମ ପାର୍ଟି ବହୁ ପକ୍ଷରେ ମଣ୍ଡିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲେ । କମ୍ପ୍ରେଡ୍ ଇନ୍ଦ୍ରିଜିତ ଗୁପ୍ତ ସ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ଏବଂ କମ୍ପ୍ରେଡ୍ ଚତୁରାନ୍ୟ ମିଶ୍ର କୃଷି ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ।

ଏ ନିର୍ବାଚନର ପକ୍ଷପକ୍ଷରୁ କେନ୍ଦ୍ର ନେତୃତ୍ୱ ସମୀକ୍ଷା କଲେଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ C.P.I ଜନତା ଦଳସହ ନିଯାଇ ଭୁଲ କଲା । ଏବଂ ଯଦିଓ adjustment କରିବା ଜନତା ଦଳ ସହ କଷ୍ଟକର ଥିଲା, ତଥାପି ଏହା ଅସମ୍ଭବ ନଥିଲା । ଯେହେତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପାର୍ଟିର ନିଷ୍ଠୁର ଅନୁସାରେ ଡ଼ିଜାଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ଠୁର ନିଆଯାଇଥିଲା, ଯାହାକୁ ମୁଁ ମୂଳରୁ ବିରୋଧ କରିଥିଲି, ପାର୍ଟିର କେତେକ ସାଥୀ ମୁଁ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କଲେ ଓ ଅଭିଯୋଗ କଲେ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ପାରାଦ୍ୱାପ ଠାରେ ଯେତେବେଳେ ପାର୍ଟିର ରାଜ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀ ହେଲା, ମୁଁ ରାଜ୍ୟ ସଂପାଦକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲି । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ସାଥୀମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉଲ୍ଲଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ ସେମାନେ ମୋତେ ସଂପାଦକ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲେ, ଏପରିକି ମୁଁ ନାମ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବା ପାଇଁ ଛିଡ଼ା ହେବାରୁ ସାଥୀମାନେ ଜବରଦସ୍ତ ମୋତେ ବସାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ମୁଁ ସଂପାଦକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲି ।

କିଛି ସାଥୀ ଯେଉଁ ମାନେ ବିରୋଧ କରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ସଂପାଦକ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ହେବାରୁ ସେମାନେ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେଲେ । ଏହାପରେ ପାର୍ଟିର ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯେଉଁସବୁ ନିର୍ବାଚନ ହେବାର କଥା, ତାକୁ ସ୍ଥିତି ରଖାଗଲା ।

ଦିଲ୍ଲୀ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରେ ମୋର ନାମ କେନ୍ଦ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିକୁ ଜାତୀୟ ପରିଷଦ ତରଫରୁ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ହେଲା । କେତେକ ସାଥୀ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ବିରୋଧ କଲେ । ତେଣୁ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ କନ୍ଦଳ ତୀବ୍ର ହେବାରୁ ମୋତେ ପାର୍ଟି ସମ୍ପାଦକ ପଦରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବାକୁ କେନ୍ଦ୍ର ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱ ନିକଟରେ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲି । କେନ୍ଦ୍ର ନେତୃତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ମୋତେ କେବେ ହେଲେ ସଂପାଦକ ପଦରୁ ଅବ୍ୟାହତି ନେବାପାଇଁ କହିନଥିଲେ, ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା ।

ତତ୍କାଳୀନ କେନ୍ଦ୍ର ପାର୍ଟି ର ସଂପାଦକ ରାଜ୍ୟପାର୍ଟିକୁ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ସେମାନେ ମୋତେ ସଂପାଦକ ପଦରୁ ଅବ୍ୟାହତି ନେବାପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର ନେତୃତ୍ୱର ଏପରି ମତିଗତି ମୋ ମନରେ ଅସୀମ କଷ୍ଟ ଦେଲା । ଏବଂ ମୁଁ ରାଜ୍ୟ ପରିଷଦର ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ଅବ୍ୟାହତି ନେଲି । ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ପରିଷଦ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ମୋତେ ଅବ୍ୟାହତି ନେବାପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ ।

ମୁଁ ପାଟି ସଂପାଦକ ପଦରୁ ଅବ୍ୟାହତ ନେବାପରେ ସାଥୀ ଅବନୀ ବରାଳ ସଂପାଦକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି ମୋର ମନ ଭିତରେ ଏହାର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା ଏବଂ ମୋତେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସାହହୀନ ଓ ଉଦ୍ୟମହୀନ କରିଦେଲା ।

ଏହା ପରେ ଦିନେ ମୁଁ ହଠାତ୍ ଗାଧୁଆଘରେ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ମୋର ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ତାପରେ ମୁଁ ପାରକିନ୍ଦସନ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହେଲି । ଚର୍ଚ୍ଚମାନ ଶାରୀରୀକ ଭାବେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି ।

କେନ୍ଦ୍ରରେ ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲାପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପାଇଁଆମେଷ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କର ବିଯୋଗ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

ଜନତା ଦଳ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାକୁ ମୋତେ କୁହାଯିବାରୁ ମୁଁ ନାସ୍ତି କଲି । ଏବଂ ଶୁଣିଲି ଜନତା ଦଳ ତରଫରୁ କୁହାଗଲାଯେ, ଜଗତସିଂହପୁରରେ C.P.I ଲଢ଼ୁ ଓ ସେଠାରେ ଲେକନାଥ ଚୌଧୁରୀ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଆମ ପାଟି ଏଥିରେ ରାଜି ହେଲେ ଓ ଶ୍ରୀ ଅବନୀ ବରାଳ ଜଗତସିଂହପୁରରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ବାଚନରେ ପରାଜିତ ହେଲେ ।

ଭୂସଂସ୍କାର ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାଟି

ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲ ବନ୍ଦୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯଥା କଟକ ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ଵର ଅଞ୍ଚଳରେ ଜମି ସାଧାରଣତଃ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଅଭିଧାରରେ ଥିଲା । ସେମାନେ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ଓ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସାଲତମାନା ବେଳେ ଯେସକିଏ ଦାଖଲ କରୁଥିଲେ । ଏହାପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ସନ୍ଦେଶ ଆଇନ ଥିଲା, ସେଥିରେ ବହୁ ଜମିଦାର ବଙ୍ଗଳାର କଲିକତାରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀପରିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହେବାରୁ, ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେଉଥିବାରୁ ଚାଷୀମାନେ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଉଥିଲେ ।

ଏହି ଅସମର୍ଥ ଚାଷୀମାନଙ୍କର ଜମି କ୍ରମଶଃ ମହାଜନମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଚାଲିଗଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜମିଦାରୀ ଥିଲା । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଅଞ୍ଚଳରେ ସର୍ବରାଜାରମାନେ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜମିଦାରମାନେ ବିଶେଷ କରି ବଂଗ ଦେଶୀୟ ଜମିଦାରମାନେ ତହସିଲଦାର ନିଯୁକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ଏହି ତହସିଲଦାରମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ମହାଜନ । ଅନ୍ୟଦିନରେ, ବଙ୍ଗରରେ ଚାଷୀମାନେ ଧାନ

ବିକ୍ରୟକରି ଠିକ ପଇସା ପାଉନଥିଲେ । ଏପରିକି ଏକ ସମୟରେ ଧାନ ଭରଣ ୫ ଟଙ୍କାକୁ ୮ ଟଙ୍କା ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଜମିର ଖଜଣା ଏକର ପିଛା ୩ଟଙ୍କାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଥିଲା । ମରୁଡି, ବନ୍ୟାରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ଚାଷୀ ଖଜଣା ଦେଇପାରୁନଥିଲେ । ଚାଷୀମାନେ ମହାଜନଙ୍କ ଠାରୁ ଗଣ କରି ବା ଜମି ବିକ୍ରି କରି ଖଜଣା ଦେଉଥିଲେ । ଚାଷୀମାନଙ୍କର ଜମି ଉପରେ କୌଣସି ସବୁ ନଥିଲା । ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ମହାଜନ ଏବଂ ଜମିଦାରଙ୍କ ଘରେ ବେଠି ଖଟିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ସମାଜବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେବା ପକ୍ଷରେ ବେଠି ଭେଟି ଛାଡ଼ି, ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଜମିର ସବୁ ଦେବା, ଜମି ବିକ୍ରିହେଲେ କିଣିବା ଲୋକନାମରେ ଜମି ରେକର୍ଡ ହେବାବେଳେ ଦାଖଲ ଖାରଜ ଫି ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଗଛ, ମାଛ, ଉପରେ ଚାଷୀର ଅଧିକାର ନଥିଲା । ଚାଷୀ ବାରିରେ ଥିବା ପୋଖରୀ ବା ଗଛରେ ମାଛ ମାରିବା, ପକ୍ଷ ଭୋଗ କରିବା ଅଧିକାର ଚାଷୀଙ୍କର ନଥିଲା । ତେଣୁ ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ବିଶେଷକରି ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ, ମୋହନ ଦାସ, ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସାଧୁଚରଣ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କୃଷକ ସଭା ଗଠିତ ହେଲା । ବେଠି, ଭେଟି, ଗଛ, ମାଛ ଉପରେ ଅଧିକାର ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ରୂପନେଲା । ଯାହାଫଳରେ ୧୯୩୭ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ କଂଗ୍ରେସ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲା ।

ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେଉଁ ଆଠଟି ରାଜ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସ ଜୟଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶା ଅନ୍ୟତମ । ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଠିତ କଂଗ୍ରେସ ମହିମାସୂଚକ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ କୃଷକମାନଙ୍କର ଏକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଶ୍ରୀ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ, ଯେକି ମୁଖ୍ୟ ବକ୍ତା ଭାବେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, ସେ ସଭାରେ କୃଷକମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ପର୍ଶିତ ବନମାଳୀ ମହାରଣା ଏକ ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କରି ଗାନ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁ ସଂଗୀତରେ ରୟତମାନଙ୍କର ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖଲିକୋଟ ରାଜା, ଯେକି ବିଧାନ ସଭାର ପ୍ରତିନିଧି ଥିଲେ, ଏବଂ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ, ଯେ କି ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ - ଏ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ବନମାଳୀ ମହାରଣା ଲେଖିଥିଲେ -

ଜଣକ ହୃଦୟ ଅଜାୟିତ ନୁହା

ଆନନ୍ଦ ମୁଗୁନି ପଥର

୧୬୭

କଂଗ୍ରେସ ମସିମଣ୍ଡଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ପରେ ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ସେଥିରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭଙ୍ଗା ଆସିଲା । ତାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭାରତଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରୁଥିଲେ ।

ନେତାମାନେ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହେବାପରେ ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଗଞ୍ଜାମରେ ମୁକ୍ତାଦାର ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଏବଂ କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ଵରରେ ଜମିଦାରୀ ଭଙ୍ଗେଇ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ରୂପ ନେଲା ।

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଯେଉଁମାନେ ରଯତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ ।

ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଯେଉଁମାନେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଥିଲେ ଯଥା - ମୋହନ ଦାସ, ଗତିକୃଷ୍ଣ ସ୍ଵାଇଁ, ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଗୋକୁଳ ମୋହନ ରାଏ, ରୂପମଣି ପ୍ରମୁଖ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ ।

ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ରହିଲେ । କେବଳ ନାକଗିରିରେ ବନମାଳୀ ଦାସ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ରହିଲେ ।

କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତାମାନେ ପ୍ରାୟ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ରହିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି, ପଟିଆ ଏବଂ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସମ୍ମିତ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ପ୍ରମୁଖ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ରହିଲେ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ସାଥୁ ଦୁଃଶାସନ ଜେନା, ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଜେନା ପ୍ରମୁଖ ଏମାନେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ରହି ମୁଖ୍ୟତଃ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ସାମିଲ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ପାଟକୁରାର ଡିଖୁରି ଅଞ୍ଚଳ, ପଟିଆ ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ଯାଜପୁରର ମଙ୍ଗଳପୁର ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଧର୍ମଶାଳାରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ଏହି ସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ଵ ନେଇଥିଲେ - ରାମକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, କାଙ୍ଗାଳି ଜେନା, ପଣି ସ୍ଵାଇଁ ଏବଂ ମଙ୍ଗଳପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଗବନ୍ଧୁ ସ୍ଵାଇଁ, ଶରତ ମହାନ୍ତି, ନବ ରାୟ, ବୈଷ୍ଣବ ଜେନା, ବଡ଼ତଣା ଅଞ୍ଚଳର ସ୍ଵର୍ଗତ ସୁନାକର ଜେନା, ବିଞ୍ଜାରପୁରର ଶ୍ରୀ ରାୟଙ୍କ ସହ ଅନ୍ୟମାନେ ।

ସ୍ୱର୍ଗତ ସାଧୁଚରଣ ମହାନ୍ତି କୃଷକ ସଭାର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ କୃଷକ ସଭାର ସଭାପତି ଥିଲେ । ଏମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏ ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ଢେଙ୍କାନାଳ, ରଣପୁର, ଆଠଗଡ଼, ନୀଳଗିରି ପ୍ରଭୃତି ଗଡ଼ଜାତରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ମିଶ୍ର (ରଣପୁର), ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ପାଇକରାୟ, ପର୍ଶୁରାମ ପଦାତିକ ରାୟ ପ୍ରମୁଖ ଖୋର୍ଦ୍ଧା, ବୋଇଗଡ଼, ବେଗୁନିଆ ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ଚନ୍ଦକାର ଉପେନ୍ଦ୍ର ଦାସ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

ଆଠଗଡ଼ରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ବ୍ରଜ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବିବେକାନନ୍ଦ ରଥ, ଦୀନବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲେ ।

ବଲାଙ୍ଗୀର ଜିଲ୍ଲାରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ମିଶ୍ର, ସ୍ୱର୍ଗତ କୃଷକମିଶ୍ର, ମୁଖ୍ୟତଃ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ଗଡ଼ଜାତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆନ୍ଦନ ଥିଲା । ସେ ସମସ୍ତ ଆନ୍ଦନକୁ ବଦଳାଇବା, ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ଦ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ମୁଳ ଦାବି ଥିଲା । ଏହା ସହିତ ସବୁପ୍ରକାର ମଧ୍ୟସବ୍ବାଧିକାରୀ (ସବ୍ ଟେନାଣ୍ଟସି) ଲୋପ କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଯାଉଥିଲା ।

ବଙ୍ଗଳାରେ ତେଭାଗା ଆନ୍ଦୋଳନ ହେବାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ପ୍ରଥମେ ମହତାବ ମନ୍ତିମଣ୍ଡଳ ବେଳେ ପ୍ରାଣନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ ଲଙ୍ଗୁଟଚୋରୀ କେଶରେ ଗିରଫ କରାଯାଇଥିଲା ।

୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ Tenant Protection Act ପାସ ହେଲା । ନବ ବାବୁ ଥିଲେ ରାଜସ୍ୱ ମନ୍ତ୍ରୀ । ସେଥିରେ ଭାଗଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଦଶଶା ଭାଗ ପାଇବାକୁ ସ୍ଥିର କରାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାଗଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଜମିରୁ ବେଦଖଲ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଖଞ୍ଜାହେଲା । ଫଳରେ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ସାଙ୍ଗକୁ ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ଭାଗଚାଷୀ ଆନ୍ଦନ କୌଣସିଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁଠି ଭାଗଚାଷୀମାନେ ୧୦ ଅଣା ଭାଗ ପାଇବା ପାଇଁ ଦାବି କଲେ, ଜମି ମାଲିକମାନେ ପୋଲିସ ସହାୟତାରେ ସେଠାରେ ଭାଗଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଜମିରୁ ଉଚ୍ଛେଦ କଲେ ଓ ଚାଷୀର ସମସ୍ତ ଫସଲ ପୋଲିସ ସହାୟତାରେ ନେଇଗଲେ ।

ରାଜ୍ୟ ଆଇନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ବିଶେଷ କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ନବ ବାବୁଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କଂଗ୍ରେସର ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେତେବେଳେ ସାଥୁ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି “ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦରେ ଓଡ଼ିଶାର ନବ କଳେବର” ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କରତ୍ନରେ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ହେଲା । ହେମ ସହିତ ଛଅଜଣ ପ୍ରାଣବଳି ଦେଲେ ।

କଲିକତାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ଦ୍ଵିତୀୟ ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସରେ ଭାରତକୁ ସ୍ଵାଧୀନତା ମିଳିନାହିଁ - “ଏ ଆଜାଦୀ ଝୁଟା ହେଁ” ବୋଲି ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ସରକାରକୁ ହଟାଇବା ପାଇଁ ସଶସ୍ତ୍ର ସଂଗ୍ରାମ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ଫଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଜନଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଲା ଏବଂ ସବୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆତ୍ମଗୋପନ କଲେ ଏବଂ ଜେଲକୁ ଗଲେ ।

୧୯୪୩ ମସିହାରେ ନବ ବାବୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାପରେ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ଆଇନ ପାସ ହେଲା । ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ବ୍ରଷ୍ଟି କରିବା ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପଥମ ନିର୍ବାଚନରେ ୭ଟି ଆସନ ଦଖଲ କଲାପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପାଇଁ, ମଧ୍ୟସବୁ ପକ୍ଷା ଲୋପପାଇଁ ଏବଂ ଭୂସଂସ୍କାର ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ପୂର୍ବରୁ ଜମିଦାରମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଶାସକ ଥିଲେ ଏବଂ ସରକାରର ଏଜେଣ୍ଡା ଥିଲେ । ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ନବ ବାବୁ ଅଞ୍ଚଳ ଶାସନ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କଲେ । ଏ ଆଇନଟି ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ଅଭିନବ ଥିଲା । ଏଥିରେ ପଞ୍ଚାୟତମାନେ ଖଜଣା ଆଦାୟ, ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର ଓ ଆଇନଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷାର ଭାର ନେବା କଥା ଥିଲା । ନବ ବାବୁ ଏହାକୁ ପରୀକ୍ଷା ସ୍ଵରୂପ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ।

୧୯୪୪ ବନ୍ୟା - ଓଡ଼ିଶାରେ ଦାରୁଣ ବନ୍ୟା ବିପତ୍ତି ଯୋଗୁଁ କେତେକ ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି ହେବାରୁ ଜମିଦାର ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଜମିମାଲିକମାନେ ନବବାବୁଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିରାଟ ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଅସବୁଷ୍ଟ ଲୋକେ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଚାରରେ ଭୁଲିଗଲେ । ନବବାବୁ ଉତ୍ତ୍ରପା ଦେଲେ । ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ସେ ଏ ଆଇନକୁ

ବାତିଲ କରିଦେଲେ ଏବଂ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦର ବକେୟା କାମ ମଧ୍ୟ ହେଇନାହିଁ । ଏହା ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବତନ ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗଠିତ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଲା ।

୧୯୫୭ ନିର୍ବାଚନ ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କୁସଂସ୍କାର ଆଇନ ପ୍ରଣୀତ ହେଲା । ଆମ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ମୁଁ ଏବଂ ମୋହନ ଦାସ ଜମିର ସିଲିଂ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଓ ମଧ୍ୟସ୍ଵାଧୀକାରୀ ଚାଷୀଙ୍କୁ ସବୁ ଦେବାପାଇଁ ବିଶେଷ ଜୋର ଦେଇଥିଲୁ ଏବଂ Note of decent ଦେଇଥିଲୁ ।

କଂଗ୍ରେସର ନ୍ୟସ୍ତସ୍ଵାର୍ଥ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପାଇଦା ନେଉଛି ଏବଂ ବିଧାନସଭାରେ ଯେହେତୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସମର୍ଥନରେ ସରକାର ଗଢ଼ା ଯାଇଥିଲା, ତେଣୁ କଂଗ୍ରେସକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠତା ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ଓ କଂଗ୍ରେସର ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହେଲା । ଏହି ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଏକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଥିଲା । ଏହା କୁସଂସ୍କାର ଓ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ସମ୍ପର୍କରେ ପାସ୍ ହୋଇଥିବା ଆଇନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନକରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ।

କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ଜମିଦାରଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେତେକ ସଂଶୋଧନ ଅଣାଗଲା । ଏହାପରେ ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ କୁସଂସ୍କାର ଉପରେ କୌଣସି ଧ୍ୟାନ ଦେଲେନାହିଁ ବରଂ ଆଇନରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚାଷୀଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥ ରକ୍ଷା ପାଇଁ କେତେକ ସଂଶୋଧନ ଆଣିଲେ । ଓଡ଼ିଶାକୁ ଶିଳ୍ପୀକରଣ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ଏତେ ଝୁଙ୍କ ଥିଲା ଯେ ଶିଳ୍ପୀକରଣ ପାଇଁ ଭିରିଭୁମି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଲାଗି କୁ-ସଂସ୍କାର ଯେ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲିଗଲେ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କୁ-ସଂସ୍କାର ଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଇନାହିଁ । ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଇନାହିଁ । ବରଂ କୁ-ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ଚାଷୀମାନେ ନିର୍ଯ୍ୟାସିତ ହେଲେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲାପରେ କୁ-ସଂସ୍କାର ଆଇନ ସଂଶୋଧିତ ହେଲା ଏବଂ ଜମିର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସୀମା ୧୦ ସ୍ଵାସ୍ଵାର୍ଥ ଏକର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେଲା । ଭାଗଚାଷ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ତିନିବର୍ଷ ଭିତରେ ଲୋପ କରିବାପାଇଁ ଆଇନ ସଂଶୋଧିତ ହେଲା ।

ଆମ କୁଳଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଛାତ୍ର ଥିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଯୁବକସଂଘ ଗଢ଼ିଥିଲା, ଏବଂ ସାଥୁ କଳଧର ନନ୍ଦ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ଭୂ-ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେଲେ ଏବଂ ପଥିରିଆରେ ଦୟାମାଠ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ କୁଳଙ୍ଗରେ ଚାନ୍ଦିନୀ ଚାଷୀଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ, ତିଖିରିରେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନଗୋଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ତିଖିରିରେ ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନଗୋଙ୍କର ଜମି ଉପରେ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ପୋଲିସର ମାତ୍ରାଧିକ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଯୋଗୁଁ ହାଇକୋର୍ଟ ନିନ୍ଦା କରିଥିଲେ ଏବଂ ପୋଲିସକୁ ୧୮ଟି ସୁନା ମୋହର ଜୋରିମାନା ପାଇଁ ରାୟ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ବିଚାର ତତ୍କାଳୀନ ଚାଷୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ, ଯେଉଁମାନେ ନିରୁସାହିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା ।

ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟାଂଶରେ ଥିଲେ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ବେହେରା, ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅର୍ଜୁନ ଚରଣ ବେହେରା, ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି, ମୂରଲୀଧର ଦାସ, ମାଧ୍ୟ ନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ।

ଏହି ମକଦ୍ଦମାରେ ବିନା ପାରିଶ୍ରମିକରେ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ି ସ୍ବର୍ଗତ ସାଥୁ ବିଶ୍ବନାଥ ପଣ୍ଡାୟତ ଯେଉଁ ଉଦାହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ, ତାହା ଅନ୍ୟତ୍ର ବିରଳ ।

୧୯୭୪ ମସିହାରେ ମହାଜଳା ବିରୋଧୀ ଆଇନ ଓ ଭୂସଂସ୍କାର ଆଇନ ସଂଶୋଧିତ ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାପରେ, ବିଶେଷ କରି ବାଲିସୁଆଁରେ ସାଥୁ ମୂରଲୀ ପରିଡ଼ା ଗୁଳିରେ ମଲାପରେ, ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଶା ସାରା ବ୍ୟାପକ ପ୍ରତିବାଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଥିଲା ।

ଯାହା ଫଳରେ ସରକାର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ବାଙ୍କବିହାରୀ ଦାସ ରାଜସ୍ବ ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାବରେ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମାରେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଯେଉଁ ଜମିରେ ଭାଗଚାଷୀମାନେ ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିବେ, ସେହିମାନେ ଫସଲ ନେବାପାଇଁ ରିସିଭର ରହିବେ ।

ଜମି ମାଲିକମାନେ ପୋଲିସ ସାହାଯ୍ୟରେ ଫସଲ ନେଇଯାଉଥିବାରୁ ଭାଗଚାଷୀମାନଙ୍କର ସାହସ ନଥିଲା । ଏହି ଘୋଷଣା ସେମାନଙ୍କୁ ନୂଆ ପ୍ରେରଣା ଦେଲା । ବାଲିସୁଆଁରେ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଂଗଠିତ କରିବାରେ ସ୍ବର୍ଗତ ସାଥୁ ଦାନବନ୍ଧୁ ଚରାଇ, ସେ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୂରଲୀ ପରିଡ଼ାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିବା ଅଭିଯୋଗ ହେଲା । ୩ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହେଲେ ।

ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କିଛି ଭାଗଚାଷୀ ପ୍ରଥମ କରି ଜମି ପାଇଲେ । ବିଶେଷ କରି କୁଜଙ୍ଗ ତହସିଲରେ ଭାଗଚାଷୀମାନେ ପ୍ରାୟ ତିନିହଜାର ଏକର ଜମିର ମାଲିକ ହେଲେ । ଏହା ପକରେ ସାରା ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହାର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା । ଜମି ମାଲିକମାନେ ନିଜେ ଜମିସବୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯଦିଓ ଏ ଆନ୍ଦନର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା ଯୋଗୁଁ ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ଚାଷୀ ଜମି ପାଇନାହାନ୍ତି । ବିଶେଷ କରି ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜମିଜମା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ବିଶେଷ କଥା ହେଉଛି ଯେ ପଶ୍ଚିମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରାୟ ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ, ଯଦିଓ ସେଠାରୁ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ରହିଥିଲା ।

ଜନତା ସରକାର ଆସିବା ପରେ ଭୂ-ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦନର ଗୁଡ଼ ଧାରାର ମିଆଦ ପୂରି ଯାଇଥିଲା । ଏହି ଧାରାରେ ଭାଗଚାଷୀମାନେ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇଥିଲେ । ଦରକାର ଥିଲା ଏହି ଗୁଡ଼ ଧାରାର ସମୟସୀମାକୁ ବଢ଼ାଇବା ।

କିନ୍ତୁ ଜନତା ସରକାରର ଭୂ-ସଂସ୍କାର ବିରୋଧି ମନୋଭାବ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ଏହି ଧାରାର ସମୟ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ କୃଷକ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଦାବି କରାଗଲା, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ କୁହାଗଲା, ଜମି ଭାଗଚାଷୀଙ୍କର ବୋପାର ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହେଁ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ ।

କଳାହାଣ୍ଡି, ବଲାଙ୍ଗୀରର ଦୂରାବସ୍ଥାର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ହେଉଛି ଏଠାରେ ଭୂସଂସ୍କାର ଆଦୌ ହୋଇନାହିଁ । ତେଣୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ଓଡ଼ିଶା ଅଗ୍ରଗତିର ଚାବିକାଠି ।

ଓଡ଼ିଶାର ବାମପନ୍ଥାମାନେ କ୍ଷମତା ହାସଲ ଭିତ୍ତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ଜମିଜମା ସମ୍ପର୍କୀୟ କଥାକୁ ଏକତ୍ର କରି ଅଭିଜ୍ଞତା ଭିତ୍ତିରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ଭୂ-ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦନ ପ୍ରଣୟନ କରିବା ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ଜରୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ

ଆଗରୁ କହିଛି ଯେ ନବ ବାବୁଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଣୀତ ‘ଅଞ୍ଚଳ ଶାସନ ଆନ୍ଦନ’ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲାନାହିଁ, କ୍ଷମତା ବିକେନ୍ଦ୍ରିକରଣ ପାଇଁ ଏକ ସଠିକ ଓ ବୈପ୍ଳବିକ ପଦକ୍ଷେପ ଏହି ଆନ୍ଦନଟି ଥିଲା ।

ସେ ଆଇନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନକରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ପଞ୍ଚାୟତ ଆଇନ ଆସିଲା, ତାହା ଅମଳାତାସ୍ତିକ କବଳକୁ ଆହୁରି ଦୃଢ଼କଲା । ଶାସନ ବିକେନ୍ଦ୍ରିକୃତ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ଶାସନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କେନ୍ଦ୍ରିକୃତ ହେଲା । ଏପରିକି ଯେଉଁ ପଞ୍ଚାୟତମାନେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ, ଜନତା ସରକାର ଆସିବା ପରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଟିଲ କରି ଦିଆଗଲା । କେନ୍ଦ୍ରରେ ୩୫୬ ଧାରା ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗିବାରେ ଯେଉଁ କୁନିକା ଗ୍ରହଣ କଲା, ଏବଂ ଯାହାର ପରିଣତି ଦେଶପାଇଁ ଆଜି ଲୟାବହ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ସରକାର ଆସିଲେ ଅନ୍ୟ ସରକାର ସମୟରେ ନିର୍ବାଚିତ ପଞ୍ଚାୟତକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ସେହିପରି ଏକ ବିଷୟ ।

ତେଣୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ ହୋଇନାହିଁ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ହାତକୁ କ୍ଷମତା ଯାଇନାହିଁ । ଅମଳାତନ୍ତର ଚକଚକେ ପଞ୍ଚାୟତମାନେ ପେଶି ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବିଧାନର ୬୩ ଏବଂ ୬୪ ଧାରା ସଂଶୋଧନରେ ପଞ୍ଚାୟତମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁସବୁ କ୍ଷମତା ଦେବାପାଇଁ ଅଧିକାର ଦେଇଛି, ସେ ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତାନ୍ତର ହୋଇନାହିଁ । ବରଂ କମିଟି ପରେ କମିଟି, ସରକାର ପରେ ସରକାର ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ବୃଣମୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କରିବା ହୋଇନି । ଯେପରି ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଭାରତକୁ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତରକୁ ବିରୋଧ କରି କହୁଥିଲେ ଯେ ଭାରତୀୟମାନେ କ୍ଷମତାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାହାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ - ଏବେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ୫୨ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ଅମଳାତନ୍ତର ଓ ସରକାର ସେହିପରି ଭାବେ ଗତି କରୁଛନ୍ତି ଏହା ବଡ଼ ଶୋଚନୀୟ କଥା ।

ପଞ୍ଚାୟତକୁ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବା ପାଇଁ ରାଜୀବ ଗାନ୍ଧୀ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କରି ଦଳର ସରକାରମାନେ ପଞ୍ଚାୟତକୁ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାପାଇଁ ଯେପରି ଭାବରେ ବିକଳ ଘଟାଇଛନ୍ତି ଏହା ଲଜ୍ଜାକୃତ ।

ଆଜି ଓଡ଼ିଶାରେ ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷରେ ଜିଲ୍ଲା ପରିଷଦ, ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତି, ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ଗ୍ରାମସଭା - ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବିଧାନ ଦେଇଥିବା ଅଧିକାରକୁ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାପାଇଁ, ଭାରତବର୍ଷର ଗଣତନ୍ତ୍ରର ରକ୍ଷାପାଇଁ ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସବୁଠାରୁ ଜରୁରୀ ।

ଏହାକୁ ହାସଲ କରିବା ଏକ ଜାତୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା

ନିର୍ବାଚିତ ବିଧାନସଭା, ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅମଳାତନ୍ତ୍ର ହେଉଛି ଶାସନର ମୁଳକେନ୍ଦ୍ର । ଯେଉଁ ଅମଳାତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତ୍ନ ହେଉଛନ୍ତି, ଭାରତରେ ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଇର୍ଡ଼ ହେଷିଙ୍ଗସ୍, ସେହି ଅମଳାତନ୍ତ୍ରର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ସେମାନେ ଯାହା ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତାହା କରୁଛନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଓ ବିଧାୟକମାନେ ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁବିଧା ହାସଲ କରିବାକୁ ଏହି ଅମଳାତନ୍ତ୍ରକୁ ମଦତ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଦେଶର ଶାସନର ମୁଖ୍ୟ ପରିଚାଳକ ଅମଳାତନ୍ତ୍ର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଖରେ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ନୁହଁନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ, ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ.ମାନେ ଉତ୍ତରଦାୟୀ । ତେଣୁ ଅମଳାତନ୍ତ୍ରକୁ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ନକରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଶାସନ ସଂସ୍କାର ନକରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶ ଦୁର୍ନୀତି, କୁଆଡୋରାର ଘେର ଭିତରୁ ମୁକୁଟି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏବେ ନିକଟରେ ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ରାୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ନଦେବାରୁ ସେ ହାଇକୋର୍ଟର ଦ୍ଵାରସ୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ହାଇକୋର୍ଟ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ତାହାସତ୍ତ୍ୱେ ତାଙ୍କ ଦେୟ ତାଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ହାଇକୋର୍ଟରେ ପୁଣି ଆପରି ଜଣାଇଲେ । ହାଇକୋର୍ଟର ଖଣ୍ଡପାଠ ମାନ୍ୟତା ଦିବାରପତି ଶ୍ରୀ ଅରଜିତ ପଣ୍ଡାୟତ ଓ ପ୍ରସନ୍ନ ମିଶ୍ର ରାୟ ଦେଲେ ଯେ, ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଦେୟ ନଦିଆଯାଇଛି, ସେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଦରମା ନେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଆମ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ତିନୋଟି ସ୍ତମ୍ଭ ଯଥା - ବିଧାନ ସଭା ଓ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ, ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳ ଓ ଏକ୍ଜିକ୍ୟୁଟିଭ୍ ଏବଂ ଜୁଡିସିଆରି ।

ଯେତେବେଳେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅସମର୍ଥ ହୁଏ, ଏକ୍ଜିକ୍ୟୁଟିଭ୍ ଯାହାକି ଅମଳାତନ୍ତ୍ର ସହ ଜଡ଼ିତ, ସେମାନେ ଯଦି ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନକରନ୍ତି, ତେବେ ବିଚାର ବିଭାଗୀୟ ତତ୍ପରତା ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼େ ।

ଆମ ଦେଶରେ ଆଉ ଲୋକସେବା କରୁଥିବା ଲୋକେ, ମନ୍ତ୍ରୀ ବା ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ହେଉନାହାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ. ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୁଏତ ବ୍ୟବସାୟୀ ବା କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ।

ଓଡ଼ିଶା ନେତୃତ୍ଵରେ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାଲିଛି । ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣଲେବ୍ଦ ଦରକାର ।

ସରକାରୀ ଅଫିସର ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଗତ ଯୋଗ୍ୟତା କେବଳ ମାତ୍ର ପରିମାପକ । ତେଣୁ କର୍ମଚାରୀର ନିଯୁକ୍ତି ନିୟମ ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ପାଠ ପଢ଼ିବା ଏକ ଯୋଗ୍ୟତା, ସେହିପରି ଯେଉଁମାନେ ସମାଜ ସେବାରେ ନିଜକୁ ବିନିଯୋଗ କରିଥିବେ, ପାଠ ସହିତ ଏହାକୁ ପରିମାପକ କରାଯିବା ଉଚିତ । ତାହାହେଲେ ଶାସନକଳ ଅଧିକ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଓ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ସମବେଦନଶୀଳ ହେବ । ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଣାଯାଇ ନପାରିଲେ, ଆମ ଦେଶ ଏହିପରି ଅନ୍ଧକାରରେ ଥିବ ।

କୁଜଙ୍ଗରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟପାର୍ଟି ଗଠନ ଓ ସେଥିରେ ମୋର ଭୂମିକା

କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ନଥିଲା । ୧୯୪୪ ମସିହାରେ ପାଟକୁରାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ପାଟକୁରା ଅଞ୍ଚଳର କେତେକ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଓ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଭାଗ ନେଇଥିବା କେତେକ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଯଥା - ସ୍ବର୍ଗତ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ବେହେରା, ଜଗନ୍ନାଥ ସାମନ୍ତରାୟ, ଓ ସାମନ୍ତରାୟ ପରିବାରର କେତେକ ସମାଜସେବା ଓ ସଦ୍ୟ ଜେଲରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଏବଂ ଜେଲରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ସ୍ବର୍ଗତ ସାଥୀ ଘନଶ୍ୟାମ ଖଣ୍ଡୁଆଳ, ଯେ କି ପରେ ନବଯୁଗ ପ୍ରେସର ଦାୟିତ୍ବ ନେଇଥିଲେ - ସେ ଓ ତାଙ୍କର ଭାଇ ଅତ୍ୟୁତ ଖଣ୍ଡୁଆଳ ଯେ କି ସେତେବେଳେ ତିଖୁରି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ - ସେମାନେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଆଗକୁ ବାହାରିଲେ । ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ଜେଲରେ ଥିଲେ ।

ପାଟକୁରାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଂଗ୍ରେସ ନେତା ସ୍ବର୍ଗତ ପଣ୍ଡିତ ଲୋକନାଥ ମିଶ୍ର ଜେଲରେ ଥିବାରୁ ଘନଶ୍ୟାମ ବାବୁଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଏମାନେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲେ । ତିଖୁରିରେ ଏକ ସଭା ହେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ସେଠାକୁ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତିଙ୍କୁ ନେବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟୋଗ୍ନାମାନେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଖ୍ୟତଃ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସମ୍ବୃତ ଥିଲି । ସେତିକିବେଳେ କୁଜଙ୍ଗରେ ଛାତ୍ରସଂଘ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲି । କୁଜଙ୍ଗର ଛାତ୍ର ବୀରବର ନାୟକ ଓ ଘନଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ ଛାତ୍ର ସଂଘରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ରାଜ୍ୟ ଛାତ୍ର ସମ୍ମିଳନୀକୁ ଆସିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍କୁଲରୁ ଛାଡ଼ି ଯିବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ସ୍କୁଲରୁ ଟି.ସି. ନେଇ ଚୁଆହୋଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ତିର୍ତ୍ତୋଲ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ମୁଁ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଯୁବକସଂଘ ଗଢ଼ି କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି ଯଥା - ସମାଜ ସଂସ୍କାର, ନିରକ୍ଷରତା ଦୂରୀକରଣ ଇତ୍ୟାଦି । କଣ୍ଡୋଲ ଜିନିଷ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସହିତ ଏହି ଯୁବକ ସଂଘ ଗ୍ରାମରେ ନିରକ୍ଷରତା ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ଗ୍ରାମ ସତ୍ତେଇ ଇତ୍ୟାଦି କାମ କରୁଥିଲେ ।

ଏହି ଯୁବକ ସଂଘର ଆମ ଗ୍ରାମର ବାଉରିବନ୍ଧୁ ସାହୁ, କୃପାସିନ୍ଧୁ ସାହୁ ପ୍ରମୁଖ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଥିଲେ । ତାଳଦଣ୍ଡା ଲବ୍ଧରେ ଟୋଲ କଲେକ୍ଟର ଥିବା ଶ୍ରୀ ଚରଣ ମହାନ୍ତି ଏହା ସହିତ ଯୋଗସୂତ୍ର ରଖିଥିଲେ । କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ବାଉରିବନ୍ଧୁ ସାହୁ ପ୍ରଥମେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସଭ୍ୟ ହେଲେ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ପାର୍ଟି ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ତରଗ୍ରାଉଣ୍ଡ ଗଲା, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଘର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ସାଥୀ ଦୁଃଶାସନ ଜେନା, ଯେ କି ଜେଲରୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହୋଇ ଫେରିଥିଲେ, ପାଟକୁରାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନର ପରିଚାଳନା ଦାୟିତ୍ବରେ ରହିଲେ ଏବଂ ସେ ସେହିପରି ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ବାଉରିବନ୍ଧୁ ସାହୁଙ୍କ ଘରେ ରହୁଥିଲେ, ବିଶେଷ କରି ପାର୍ଟିର ଆତ୍ମଗୋପନ ସମୟରେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ଆନ୍ଦୋଳନ ଭିତରେ ଡିଖୁରିରେ ଗୋଟିଏ ସମବାୟ ସମିତି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମବାୟ ସମିତି ଜରିଆରେ ଡିଖୁରି ଅଞ୍ଚଳରେ କଣ୍ଡୋଲ ଜିନିଷ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଡିଖୁରିରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଗଠିତ ହେଲା । ସ୍ବର୍ଗତ ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ବେହେରା, ଜଗନ୍ନାଥ ସାମନ୍ତରାୟ - ଯେ କି ପରେ ନିଗମାନନ୍ଦ ନାଟାଟଳ ସେବାସଂଘରେ ଯୋଗଦେଇ ତାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟକର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ଅମରପାଳର ନୃସିଂହ ସାମନ୍ତରାୟ, ମୂରଲୀଧର ଦାସ, ବ୍ରଜ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ସଭ୍ୟ ହେଲେ ।

ପାର୍ଟିର ପ୍ରଥମ ସେଲ ଗଠିତ ହେଲା । ତାପରେ ସେହି ସମୟରେ ସ୍ବର୍ଗତ ସାଥୁ ଜଳଧର ନନ୍ଦ, ଯିଏ କି ଉତ୍କଳ ବାହିନୀର ଜଣେ କର୍ମୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ି ଘାଟଶିକାରେ ବାହିନୀର ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନେ ସ୍ବର୍ଗତ ପଣ୍ଡିତ ବାମଦେବ ମିଶ୍ର, ପତିତପାବନ ମଲ୍ଲଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଆମେ ପ୍ରତି ମାସରେ କିଛି ପରସା ଆଦାୟ କରି ଜଳଧର ନନ୍ଦଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଉଥିଲୁ ।

ସେ ଘାଟଶିକାରୁ ଆସି କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କଲେ । କୁଜଙ୍ଗ ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଅସୁବିଧା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ଆନ୍ଦୋଳନ କଲେ ।

ତିଖିରି ଯାଇଥିବା ଅବସରରେ ମୁଁ ଏବଂ ରାମକୃଷ୍ଣ ପତି ତାଙ୍କୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରାଇଲୁ । ସେ ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିକୁ ଆଣିଲେ, ସେଥିରେ ସାଥୀ ଆଦିକନ୍ଦ ତରାଇ, ବିଶ୍ଵମ୍ଭର ସାମନ୍ତ, ଦୃଷିଂହ ମୁଦୁଲି, ଦାନବନ୍ଧୁ ତରାଇ, ଭୀମସେନ ସ୍ଵାଇଁ, ରମାକାନ୍ତ ନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ ।

ପାର୍ଟି ସଂଗଠନ ବଢ଼ିଲା । ବିଶେଷ କରି ତିଖିରିରେ କୁ-ସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନ ପଦରେ କୁଜଙ୍ଗର ପଥୁରିଆ, ବାଘୁଆଠେଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା ।

ମୁଁ ନିୟମିତ ଯାଇ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖୁଥିଲି । ପଥୁରିଆ ଗ୍ରାମରୁ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ରାଏ ଚୌଧୁରୀ, ବଡ଼ପାଲର କାର୍ତ୍ତିକ ମହାପାତ୍ର, ବାମଦେବ ମହାପାତ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଗୋଟିଏ ଯୁବକ ସଂଘ ଗଠନ କଲେ । ଏହି ଯୁବକ ସଂଘ ବିଭିନ୍ନ ନାଟକ ଅଭିନୟ କରିବା, ଏବଂ ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କରିବାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହେଲେ ।

ପାର୍ଟି ଯେତେବେଳେ ଆତ୍ମଗୋପନ କଲା, ସେତେବେଳେ ଆଦିକନ୍ଦ ତରାଇ ପାଠ ଛାଡ଼ି ନବଯୁଗ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ ଦାୟିତ୍ଵରେ ରହିଲେ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି କୁଜଙ୍ଗରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପ୍ରଥମ ସଭ୍ୟ । ତାପରେ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ରାୟ ଚୌଧୁରୀ କଟକରେ ଗୋଟିଏ କୁରା ଦୋକାନରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ନବଯୁଗର ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ ଦାୟିତ୍ଵରେ ରହିଲେ ।

ପାର୍ଟି ଅନ୍ତରଗ୍ରାହଣ ଯିବାରୁ ଏମାନେ ବାହାରେ ରହି ଯୋଗାଯୋଗ ରକ୍ଷାକଲେ ।

୧୯୫୧ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ ସାଥୁ ପଦ୍ମଚରଣ ନାୟକ, ଯେ କି ଏମ୍.ଏସ୍‌ସି. ପାର୍ଟି କରିଥିଲେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିଲେ, ବିଶ୍ଵମ୍ଭର ସାମନ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ୧୯୫୧ ମସିହାରେ ନିର୍ବାଚନରେ ସେ ମହାକାଳପଡ଼ାରୁ ଠିଆହେଲେ । ନିର୍ବାଚନ ପରେ କୁଜଙ୍ଗରେ ବିଧିବଦ୍ଧ ଆଞ୍ଚଳିକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଗଠିତ ହେଲା ।

ପଦ୍ମବାବୁ ଜିଲ୍ଲା ଜମିତିର ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ମୁଁ ଜେଲରୁ ଫେରି ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ପାର୍ଟି ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିଚାଳନା କଲୁ । ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପୂର୍ବରୁ କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାର ମେଦିନିପୁର ଓ ଚବିଶ ପ୍ରଗଣାରେ ବହୁ ଚାଷୀଙ୍କୁ ଜଙ୍ଗଲ ଜମି ପଟା ଦେଇଦେଲେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ଜଙ୍ଗଲ କାଟି ମିଳିତ ଭାବରେ କ୍ଷତାଚାଷ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଜମିକୁ ଜମିଦାର ସେମାନଙ୍କୁ ପଟା ଦେଇଦେଲେ । ତେଣୁ ଜଙ୍ଗଲ କଟା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପଦ୍ମବାବୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ଆମେ ଆନ୍ଦୋଳନ କଲୁ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଚାଷୀ ଯୋଗଦେଲେ । ପାର୍ଟି ବ୍ୟାପକ ହେଲା ଓ ପାର୍ଟିର ପ୍ରଭାବ ବଢ଼ିଲା ।

ଜମିଦାରୀ ଉଠିଗଲା ପରେ ଜମିଦାର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଠାରୁ ବାକି ଖଜଣା ଆଦାୟ କଲେ ।

ଆଗେ ଚାଷୀମାନେ ଖଜଣା ଜମିଦାରଙ୍କ ଦହସିଲଦାରଙ୍କୁ ଦେଉଥିଲେ । ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରାଗଲା । ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜମିଦାରମାନେ ବାକି ଖଜଣା ଆଦାୟ କଲେ । ତେଣୁ ଆମେ ବାକି ଖଜଣା ଛାଡ଼ି ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲୁ ଏବଂ ଖଜଣା ଜମିଦାରଙ୍କୁ ନଦେବାପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲୁ । ଶେଷରେ ଜମିଦାର ବାକି ଖଜଣା ଟଙ୍କା ଦମ୍ପଣା ଛାଡ଼ି କଲେ ଏବଂ ଛଅଶା ଆଦାୟ କଲେ ।

ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫରୁ ବହୁ ଉଦ୍ୟମ ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରାୟ ଚାଷୀମାନେ ଏ ଖଜଣା ଦେଲେନାହିଁ । ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫରୁ ପିଛିଲା ଚାଲିକାରେ ଜମି ପଟ୍ଟା ଦିଆଯାଇ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ବିଭେଦଗ୍ରସ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । କିଛି ପରିମାଣରେ ଜମିଦାର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଏହାପରେ କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଛି, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି । ଏହିସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନ କାରଣରୁ ପାର୍ଟିର ପ୍ରଭାବ ବ୍ୟାପକ ହେବାରେ ଲାଗିଲା ।

ଜମିଦାର ଏବଂ କୁଜଙ୍ଗର କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଷୋଳଭାଇ ନାମରେ ଏକ ଜାତିଆଣ ମହାସଭା ଥିଲା । ଏହି ଜାତିଆଣ ମହାସଭା ସହିତ ଜମିଦାର ବୁଦ୍ଧିନୀମା କରିଦେଇଥିଲେ । ଏହି ବୁଦ୍ଧିନୀମା ଅନୁସାରେ, ପୂର୍ବରୁ ପାଇଥିବା ସମସ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ନଦୀକୁ ଭୋଗକଲେ । ଏଥିପାଇଁ କୁଜଙ୍ଗର ଜମିଦାର ବର୍ଷମାନ ମହାରାଜା ଓ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନାନାପ୍ରକାର ମାଲିମକଦ୍ଦମା ହୋଇଥିଲା । ଏ ମକଦ୍ଦମା ଚଳାଇବା ପାଇଁ କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଅସମର୍ଥ ହେବାରୁ ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତ, ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର, ଯିଏ କି କୁଜଙ୍ଗ ରାଜଜେମା ଥିଲେ, ସମସ୍ତ ଅଳଙ୍କାର ବିକ୍ରୟ କରିଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ସେ କୁଜଙ୍ଗର ଅବିସମ୍ଭାବିତ ନେତା ଥିଲେ । ଏବଂ ତାଙ୍କରି ପ୍ରେରଣାରେ କୁଜଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପକ ହୋଇଥିଲା । କୁଜଙ୍ଗ ରାଣୀ (ରତ୍ନମାଳା ଜେମାଙ୍କ ମା') ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେବା ଫଳରେ କୁଜଙ୍ଗରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ମହିଳାମାନେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପରେ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ନଦୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଭିନ୍ନ ମତ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେବାରୁ ଆମ ପାର୍ଟି କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିଥିଲେ । ପୂର୍ବ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜାରି ରହିବା ପାଇଁ ସରକାର ରାଜି ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ କୁଜଙ୍ଗର ଚାଷୀମାନେ ଓ କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ବନକର ଦେଉଥିଲେ । ଆବଶ୍ୟକ କାଠ କାଳେଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ଜଙ୍ଗଲରୁ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ । ଜମିଦାରୀ ଉଲ୍ଲେଦ ପରେ ସେଥିରେ ବାଧା ଦିଆଗଲା । କୁମ୍ଭାରମାନେ ହାଣ୍ଡି ପୋଡ଼ିବାକୁ ବନକର ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ କାଠ ଆଣିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା, ତାହା ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ସରକାର । ସେହି ପୂର୍ବ ଅଧିକାର ବଜାଏ ରଖିବା ପାଇଁ ପାର୍ଟି ତରଫରୁ କୁଜଙ୍ଗର କୁମ୍ଭାରମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରାଯାଇ ଆନ୍ଦୋଳନ କରାଗଲା ଏବଂ ଶେଷରେ କୁମ୍ଭାରମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ପୂର୍ବରୁ ଚାଷୀ ଏବଂ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ପରି ବଜାଏ ରହିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ପାର୍ଟି କୁଜଙ୍ଗ ଜମିଦାରୀ ଚାହାରେ ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରବେଶ କଲା । ଏରସମାରେ ପାର୍ଟିର ସଂଗଠନ ମଜବୁତ ହେଲା । ଶ୍ରୀ ରମାକାନ୍ତ ନାୟକ ସହ ନୂଆଗାଁର ବ୍ରଜବାସୀ ସାମନ୍ତରାୟ, ମରୁଥ ସ୍ୱାଇଁ, ଘନ ସ୍ୱାଇଁ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ ।

ଏରସମା ଅଞ୍ଚଳରେ ଉମେଶ ମଲ୍ଲିକ ଏବଂ ଏକଘରିଆର ମୁଷେଇ ସେନାପତି ପ୍ରମୁଖ ବହୁ ଚାଷୀ, ଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସେହିପରି ଦକ୍ଷିଣ ଏରସମାରେ ଗଣେଶ୍ୱରପୁରର ମଧୁସୂଦନ ସ୍ୱାଇଁ, ଧ୍ରୁବ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରମୁଖ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ ଏବଂ ପାର୍ଟି ନୂଆ ଅଞ୍ଚଳକୁ ବ୍ୟାପିଲା । ପାର୍ଟି ତରଫରୁ ଲଗାତର ଶିକ୍ଷା ଶିବିର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନସମୟରେ ପାର୍ଟି ଆଗତୁରା ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରୁଥିଲା ।

ଏହାପରେ ଧୂଆଁସାଇର ସ୍ୱର୍ଗତ ଆର୍ତ୍ତ ସ୍ୱାଇଁ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ ପାର୍ଟିରେ ବନ୍ୟା ସମୟରେ (୧୯୫୫) ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା, ସେଥିରେ ଯୋଗଦେଲେ ।

ପଶ୍ଚିମା ଅଞ୍ଚଳରେ ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚି ନନା, ମାଗୁଣି ମହାନ୍ତି, ବୈଷ୍ଣବ ବିଶ୍ୱାଳ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବାବୁ ପ୍ରମୁଖ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ ।

ନୂଆ ପୋଖରାର ଜମିଦାର ବାଳକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପୁଅ ଚୌଧୁରୀ ଅନାଥବନ୍ଧୁ ମହାପାତ୍ର ପ୍ରମୁଖ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ କୁଜଙ୍ଗ-ଏରସମା ପାର୍ଟିର ଏକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ହିସାବରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା । ପୂର୍ବରୁ କହିଛି ଯେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଅଧିକାଂଶ ଚାଷୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିବା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀମାନେ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପାର୍ଟିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଫଳରେ ପାର୍ଟି ଏକ ସମ୍ମାନଜନକ ରାଜନୈତିକ ଶକ୍ତି ଭାବରେ ଉଭା ହେଲା ।

ମୋ ପରିବାର

ପୂର୍ବରୁ ମୋ ପରିବାର ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ସୂଚନା ଦେଇଛି । ମୋ ଅଜ୍ଞା ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଚୌଧୁରୀ ଭାଇମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସର୍ବକନିଷ୍ଠ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିସଭାମାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ଓଡ଼ ପ୍ରଧାନ ଜାତିର ସେ ମୁଖ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଧାନ ଜାତିର ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ନେତା ରୂପେ ବିବେଚନା କରୁଥିଲେ । ମୋ ଅଜ୍ଞାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ । ମୋ ବାପା କେନ୍ଦୁଚରଣ ଚୌଧୁରୀ ଓ ଦାଦା ନୀଳାଦ୍ରି ବିଷ୍ଣୁଚରଣ ଚୌଧୁରୀ ।

ମୋ ଅଜ୍ଞା ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଚୌଧୁରୀ, ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଧାନ ମହାଜନ ଥିଲେ । ବାପା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ । ଆଖିକଳ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଦାଦା ଚାଷବାସ କରୁଥିଲେ । ତ୍ରିଲୋଚନପୁରରେ ଥିବା ପାନବରଜର ଦାୟିତ୍ବ ମଧ୍ୟ ବୁଝୁଥିଲେ । ଆମ ଘରେ ମୋ ବୋଉ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ପରିବାରର ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ମହିଷସୀ ନାରୀ । ତାଙ୍କରି ପ୍ରଭାବରେ ଆମ ପରିବାରର ଏକତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଦାଦାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ, ଦୁଇ ଝିଅ । ଆମେ ଚାରିଭାଇ ତାଙ୍କରି ସ୍ନେହରେ ଚଳୁଥିଲୁ ।

ମୁଁ ବଡ଼ପୁଅ ହୋଇଥିବାରୁ, ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା ବେଶୀ ପାଉଥିଲି । ମୋର ଅଜ୍ଞା ମୋତେ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ ।

ମୋର ବିଭାଘର ପରେ ମୋର ଭାଇ ଗୋପୀନାଥ, ରଘୁନାଥ, ଶ୍ରୀନାଥ, ସୋମନାଥ, ଏମାନେ ବିବାହ କଲେ । ମୋର ଦୁଇ ଭଉଣୀ, ଦାଦାଙ୍କ ଝିଅ ଦୁଇ ଭଉଣୀ ବିଭା ହୋଇଗଲେ ।

ମୋର ଚାରୋଟି ଝିଅ - ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସଂଯୁକ୍ତା, ମଞ୍ଜୁରାଣୀ, ସଚିତା । ଗୋପୀନାଥଙ୍କର ତିନି ପୁଅ ମନୋଜ, ଚୁରୁ ଓ ସୁଶାନ୍ତ । ଗୋଟିଏ ଝିଅ - ସନ୍ଧ୍ୟା । ରଘୁନାଥଙ୍କର ମା ପୁଅ - ରଞ୍ଜନ, ହେମନ୍ତ, ଚିମା ଓ ତିନି ଝିଅ - ସୁନୟା, କାଦମ୍ବିନୀ, କାଳୀ । ଶ୍ରୀନାଥର ଦୁଇ ପୁଅ - ବ୍ରଜୁ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ତିନି ଝିଅ - ବାଣୀ, ନିନା । ସୋମନାଥର ତିନି ପୁଅ - ଏ ଅରବିନ୍ଦ, ବିଜୁ, ତିନି, ଗୋଟିଏ ଝିଅ - ଝାମ୍ପା । ଦାଦାପୁଅ ଭାଇ ଉମାନାଥର ଝିଅ - ମିତା, ବାଳୀ, ଓ ଗୋଟିଏ ପୁଅ - ନିରୁଆ ।

ଆମେ ବାବାପୁଅ ଏବଂ ଆମେ - ଆମ ଭିତରେ କୌଣସି ଚପାଡ଼ ନଥିଲା ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଆମର ଏକାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଯୌଥ ପରିବାର । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଏକାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ
ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

୧୯୬୧ ମସିହା ପରେ ମୋ ପାଖକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଘରେ ଥିଲାବେଳେ ବହୁ ଲୋକ
ଆସୁଥିଲେ । ଦୂରଦୂରାନ୍ତରୁ ଆସୁଥିବା ଲୋକେ ରାତିରେ ରହୁଥିଲେ, ଖାଉଥିଲେ । ଏଥିରେ
ମୁଁ ଦେଖିଲି ଯେ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ସକ୍ରାନ୍ତରେ ମୋ ବୋଉ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ବହୁ
ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ଘର ଛାଡ଼ି ଚାଳଦଣ୍ଡା ପୋଲ ନିକଟରେ ଥିବା ଆମ
ଖମାରରେ ରହିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲି । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ, ଚାରି ଝିଅ, ଗୋପୀର ବଡ଼
ପୁଅ ମନୋଜ ଓ ଝିଅ ସନ୍ଧ୍ୟା, ସୁଶାନ୍ତ ଏବଂ ରଘୁର ପୁଅ ରଞ୍ଜନ, ହେମନ୍ତ, ଝିଅ ସୁନନ୍ଦା
ଏବଂ ଶ୍ରୀନାଥର ଝିଅ ବୀଣା - ଏମାନେ ମୋ ପାଖରେ ରହିଲେ । ତେଣୁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ
ଏମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱ ନେଲେ । ଏମାନଙ୍କ ପାଠପଢ଼ା ପାଇଁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।
ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ର ପାଠ ପଢ଼ିଲେ । ମୋର ଘର ସହିତ ବିଶେଷ ସମ୍ପର୍କ ରହିପାରୁ ନଥିଲା । ଏହି
ଘରକୁ ପ୍ରତିଦିନ ଆମ ସାଥୁମାନେ ଆସି ରହୁଥିଲେ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଖବର
ବୁଝୁଥିଲେ । ପରିବାର ସହିତ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରାୟ କିଛି ନଥିଲା । ମୁଁ ଘରକୁ ଗଲେ
ପିଲାମାନେ ଆମ ଘରକୁ କୁଣିଆ ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି କୁହନ୍ତି । ଏ ଉଭୟ ଘରର ଦାୟିତ୍ୱ ମା’
ଏବଂ ରଘୁନାଥ ବୁଝୁଥିଲେ ।

ରଘୁନାଥ କଣ୍ଡାକୁରି କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଗୋପୀନାଥ ସୁଲ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ସେ
କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଚାକିରୀରୁ ବାହାର କରିଦିଆଗଲା । ତେଣୁ ପରିବାରଟି
ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ଚାଲିଥିଲା ।

ମୋ ଜେଜେ ମଲାବେଳେ କହି ଯାଇଥିଲେ ଯେ ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଆମ ଭିତରେ ସମାନ
ଭାବରେ ଭାଗ କରିଦେବାପାଇଁ । ସେହି ଅନୁସାରେ ପାର୍ଟିସନ ହୋଇଥିଲା । ଜେଜେଙ୍କ
ମୃତ୍ୟୁପରେ ମୋ ବୋଉ ଘରର ଏକତାକୁ ବଜାଏ ରଖୁଥିଲେ । ବୋଉର ଦେହାନ୍ତ
ହେଲାପରେ ଘରେ ସେହି ପୂର୍ବ ଶୃଙ୍ଖଳା ରହିଲା ନାହିଁ ।

ମୋ ବଡ଼ ଝିଅ ବିକୁ ମୋ ଭଉଣୀ ମାଳତୀ ଘରେ ରହି ମାଲନର ପବୁଥିଲା । ମୋ
ଭିଣୋଇ ଜାମିନିକାନ୍ତ ଚୌଧୁରୀ ସେତେବେଳେ ସେ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାବିଧର ପ୍ରଧାନ
ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ବଡ଼ଝିଅ ମାଟ୍ରିକ ପାସ କଲାପରେ ତାଙ୍କୁ କଲେଜରେ ପଢ଼ାଇବାର ସମ୍ଭବ
ମୋର ନଥିଲା । ବାଧ୍ୟହୋଇ ମୋ ଭଉଣୀ ସାତ ଘରେ ସେ କିଛିକାଳ ରହି ପାଠ ପଢ଼ିଲା ।

ମୋ ବଡ଼ଝିଅ ବଡ଼ ସହନଶୀଳ, ଦୟାଳୁ ଏବଂ ଦୁଃଖୀଲୋକ ଦେଖିଲେ ସେ ଘରୁ ବହୁ ଚିନିଷ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଉଥିଲା । ସେ ମୋ ବୋଉର ସବୁଠାରୁ ଆଦରଣୀୟା ଥିଲା । ଡାର ବିଭାଘର ଶ୍ରୀମାନ ରବିନ୍ଦ୍ରନାଥ ଜେନାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ଶ୍ରୀମାନ ରବିନ୍ଦ୍ରନାଥ ନାଲକୋରେ ଡି.ଡି.ଏମ୍. ଅଛନ୍ତି ।

ତା ତଳ ଝିଅ ସଞ୍ଜୁ - ସେ ଚିକିତ୍ସ ଏକବାରୀଆ । ତାର ବିଭାଘର ରାଜକିଶୋର ଜେନାଙ୍କ ସହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଡ଼ିସନାଲ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଅଛନ୍ତି ।

ତା' ପର ଝିଅ ମଞ୍ଜୁର ଆଠଗଡ଼ର ଅବନୀ କୁମାର ପ୍ରଧାନଙ୍କ ସହିତ ହେଲା । ଅବନୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲିପୁ ଇରିଗେସନ୍‌ରେ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଅଛନ୍ତି ।

ସବା ସାନ ଝିଅ ସବିତାର ବିଭାଘର ଶ୍ରୀମାନ ରଣଜିତ କୁମାର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ସେ ମହାନଦୀ କୋଲୁ ଫିଲ୍ଡରେ ଏରିଆ ମ୍ୟାନେଜର ଅଛନ୍ତି ।

ବିଜୁର ବଡ଼ ଚିନି ଝିଅ ଲୋପାମୁଦ୍ରା, ନୀଳୋତ୍ପଳା, ଦୀପା ।

ଝିଆରୀ ସନ୍ଧ୍ୟାର ବିଭାଘର ଚନ୍ଦକାରେ ହେଲା ।

ସୁନନ୍ଦାର ବିଭାଘର ଆଠଗଡ଼ରେ ଶ୍ରୀମାନ ବଜରାମଙ୍କ ସହ ହେଲା । ସେ ପରେଷ୍ଟର ଅଛନ୍ତି ।

ଝିଆରୀ ବୀଣାର ବିଭାଘର ରାଜଗାଙ୍ଗପୁରର ଜଗବନ୍ଧୁ ବେଉରାଙ୍କ ମଧ୍ୟମପୁତ୍ର ଅଜିତ ସହିତ ହେଲା । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କର ସୁସିଦ୍ଧା ଇଷ୍ଟସ୍ଟାର୍ ଓ ସିମେଣ୍ଟ କାରଖାନା ପରିଚାଳନା କରୁଛନ୍ତି ।

ସୋମନାଥର ଝିଅ ଝାମ୍ପିର ବିଭାଘର ଗୋରଡ଼ର ଶ୍ରୀମାନ ସୁନୀଲଙ୍କ ସହ ହେଲା । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାଇଜାଗଠାରେ ନାଲକୋରେ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଅଛନ୍ତି ।

ବୋଉ ମଲାପରେ ପରିବାରରେ ଯେଉଁ ବିଶୁଦ୍ଧତା ହେଲା, ସେଥିରେ ରଘୁନାଥ ତାଙ୍କ କଷ୍ଟାକୃତୀ ବ୍ୟବସାୟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଶ୍ରୀନାଥ ତାଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ପୂର୍ବରୁ ହେଉଥିବା ମହାଜନା ଆୟ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସୋମନାଥ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗଦେଲା । ଗୋଟିଏ ନାଟଦଳ ତିଆର କଲା । ସେଥିରେ ପ୍ରାୟ ନଅଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବୁଝାଇ ଦେଲା । ତାପରେ ସେ କଷ୍ଟାକୃତୀ ସମ୍ଭାର ଇତ୍ୟାଦି କରି ସେ ତା' ବିଷୟ ବୁଝୁଛି ଏବଂ ଘରକୁ ମଧ୍ୟ ସମୟେ ସମୟେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଘରର ଆର୍ଥିକ ପରିସ୍ଥିତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟନୀୟ ।

ମୋ ଦାଦା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ମଣିଷ ଥିଲେ । ମୋତେ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ । ବୋଉ ମଲାପରେ ସେ ଘରର ମୁଖ୍ୟବିହୁ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିୟୋଗ ପରେ ଆମ ଘରର ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ହୋଇଗଲା ।

ବୋଉଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ବାପା ଗାଁ ଘର ଛାଡ଼ି ମୁଁ ରହୁଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଆସି ରହିଲେ ଏବଂ ଏଥିଭିତରେ ସେ କେତେକ ଲେଖା ଲେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଲେଖା ସମ୍ବନ୍ଧିତ “କୈଳାଶ ରଚନାବଳୀ” ନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ । ଏ ପ୍ରକାଶନ ସୋମନାଥ ହିଁ କରିଛି ।

ଆଜି ପରିବାରର ଯେଉଁ ଦୟନୀୟ ଅବସ୍ଥା, ଏଥିପାଇଁ ମୋ ଭାଇମାନେ ମୋତେ ହିଁ ଦାୟୀ କରନ୍ତି । ମୋ ଅବହେଳା ଯୋଗୁଁ ଘର ଏ ଦୂରାବସ୍ଥା ଭିତରକୁ ଠେଲି ହୋଇଗଲା ବୋଲି ସେମାନେ କହନ୍ତି । ଏ ସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅତୁଟ ରହିଛି । ତଥାପି ଏ ଯୌଥ ପରିବାର ବଞ୍ଚୁ ରହିଛି ।

ପାରାଦ୍ୱୀପ ପୋର୍ଟ ଶ୍ରମିକ ସଂଘ

ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ହେଲା, ଆଗରୁ କହିଛି, ଏ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ପାଇଁ “କଳିଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ଶ୍ରମ-ସମବାୟ ସମିତି” ଗଠନ କରିଥିଲା । ପରିକଳ୍ପନା ଥିଲା, ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ କାମ ଆରମ୍ଭ ହେବ, ସେତେବେଳେ ଏହା ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଶ୍ରମିକ ସଂଗଠନର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ହେବ । ତେଣୁ ଆମେ ପାରାଦ୍ୱୀପ ପୋର୍ଟ ଶ୍ରମିକସଂଘ ଗଠନ କଲୁ ଏବଂ ତାହା ରେଜେଷ୍ଟ୍ରୀକୁଳ ହେଲା । ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ସାଥୁ ବ୍ରଜ ମହାନ୍ତି ରହିଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କର କଲିକତାରେ ଶ୍ରମିକ ସଂଗଠନ କରିବାର ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯାହା ଦେଖାଗଲା, ଆମ ସାଥୁମାନେ ଶ୍ରମିକ ସଂଘ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅବହେଳା କଲେ ଓ ନିଜକୁ ଶ୍ରମ-ସମବାୟ ସମିତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ କଲେ ।

ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ, ମୁଖ୍ୟତଃ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧୀମାନେ ଏ ବନ୍ଦରର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଗତିରେ କେବଳ କୁସା ପ୍ରଚାର ନୁହେଁ, ବୁଲୁ ଟୁଟିର ସୁବିଧା ନେଇ ବନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବ୍ୟାହତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଯେହେତୁ ଆମେ ଏକ ପକ୍ଷରେ ବନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ଯେଉଁ ସବୁ ଦାବି ହେଲେ ବନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ରଗତି କରିବ ନାହିଁ, ସେପରି ଦାବିକୁ ଉପାହିତ କରୁନଥିଲୁ ।

ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଓ ଆମର ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଆମ ଇଉନିୟନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରାଗଲା । ଆମର ଇଉନିୟନ କାର୍ଯ୍ୟର ଅଗ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହେଲାନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଆମ ସାଥୀମାନେ ଇଉନିୟନ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପାରାଦ୍ୱୀପ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଥିବା ସମସ୍ୟାକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କଲେନାହିଁ ଓ ଶ୍ରମିକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆମ ବିରୋଧି ଇଉନିୟନରେ ଯୋଗଦେଲେ । ବ୍ରଜବାବୁ ଏହି ଇଉନିୟନ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଗେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ସାଥୁ ଆଦିକନ୍ଦ ତରାଇକୁ ଇଉନିୟନ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ତାଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତା ନଥିବା ହେତୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଇଉନିୟନ ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଇଉନିୟନ୍‌ର ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ କଟିଗଲା । ଏହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀ, ଯିଏକି ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଜା ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିଲେ, ସେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଭାବେ ଇଉନିୟନ ପରିଚାଳନା କରିବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗଦେଲେ । ତେଣୁ ଶ୍ରମିକ ସଂଘର ନୂତନ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ହେଲା । ଦୁର୍ଗାଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କର ଲଗାତର ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ଆମ ଇଉନିୟନ କ୍ରମେ ସକ୍ରିୟ ହେଲା । ଇଉନିୟନର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଫିସ୍ ନିର୍ମାଣ ହେଲା ଏବଂ କେତେକ ସମସ୍ୟାରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରାଯାଇ ଯଥା - ଏନ୍.ଏମ୍.ଆର୍.କୁ ରେଗୁଲାର କରିବା, ସଫଳ ହେଲା । ଇଉନିଅନ୍‌ର ଶକ୍ତି ବଢ଼ିଲା । ଇଉନିୟନ୍‌ର ଅନ୍ୟ ନେତାମାନେ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କର କେତେକ ଭୁଲ କାର୍ଯ୍ୟର ସୁଯୋଗ ନେଇ ତାଙ୍କୁ ଇଉନିୟନ୍ ସମ୍ପାଦକ ପଦରୁ ନିଲମ୍ବିତ କଲେ । ଶ୍ରୀ ଯଦୁନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ଏହାପରେ ଇଉନିୟନ୍‌ର ସମ୍ପାଦକ ହେଲେ ।

ମୁଁ ପୂର୍ବପରି ସଭାପତି ରହିଲି । ଯେଉଁମାନେ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ କ୍ରମେ ଯଦୁବାବୁଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ । ତେଣୁ ଇଉନିୟନ ନିର୍ବାଚନରେ ଯଦୁ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ରାମଶଙ୍କର ରାମ ସମ୍ପାଦକ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ବୃନ୍ଦାବନ ମୁଦ୍ରାଲି ଉପସଭାପତି ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଇଉନିୟନ୍ ପୁଣି ସକ୍ରିୟ ହୋଇଉଠିଲା । ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ଅନ୍ୟ ଇଉନିୟନ୍‌ମାନେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ପ୍ରମୋଶନ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ କୋର ଦେଉଥିଲା ବେଳେ, ଆମ ଇଉନିୟନ୍ ଅସଂଗଠିତ ଶ୍ରମିକ, ଡି.ଏଲ୍.ଆର୍., କାକୁଆଲ ଡ୍ୱାର୍ଜସମାନଙ୍କର ଦାବି ସହିତ ପାରାଦ୍ୱୀପର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଏବଂ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାହିର ରଖୁଛି ।

କଳିଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ଶ୍ରମ-ସମବାୟ ସମିତି

ଆଗରୁ କହିଛି, ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ଏବଂ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ କମ୍ପ୍ୟୁଟରମାନଙ୍କର ଶୋଷଣରୁ ମୁକ୍ତକରି ସେମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମଜୁରୀ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଳିଙ୍ଗ ସମବାୟ ସମିତି ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମିତି ବହୁ କାମ ମଧ୍ୟରେ, ପାରାଦ୍ୱୀପ ନୂଆ କେନାଲ ଖୋଳାଗଲା, ସେ କେନାଲ ଖୋଳିବା, ଏବଂ ପାରାଦ୍ୱୀପକୁ ପିଇବା ପାଣି ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଡ୍ୱାଟର ତ୍ରିତମେଷ ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେଇଥିଲା ଏବଂ ତାହାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥିଲା । ଯାହା ପକରେ ପାରାଦ୍ୱୀପରେ ପିଇବା ପାଣି ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ପାଣି ଜାହାଜମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରିକରି ବନ୍ଦର ବହୁ ଲାଭବାନ ହେଲା । ପାରାଦ୍ୱୀପକୁ ରେଳପଥ ନଥିବା ହେତୁ ସୁକିନ୍ଦାରୁ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କରି ପାରାଦ୍ୱୀପକୁ ବ୍ରକଦ୍ୱାରା ଲୁହାପଥର ଆଣିବାର ଯୋଜନା କରାଯାଇଥିଲା । ସୁକିନ୍ଦାରୁ ପାରାଦ୍ୱୀପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କରିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଥିଲା । ବିଶେଷକରି ମାର୍ଶାଘାଟଠାରୁ କୁତମୁଣ୍ଡାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁତ ନଦୀ ଥିବା ହେତୁ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପଥର, ଗୋଡ଼ି ଆଣିବା ବଡ଼ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ଥିଲା ।

କଳିଙ୍ଗ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ଶ୍ରମ ସମବାୟ ସମିତି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ଆଉ ଦୁଇଟି ସମିତି ସହଯୋଗରେ ଗୋଟିଏ ପୁଲ୍ ସିମ୍ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ପୁଲ୍ ସିମ୍‌କୁ ପରିଚାଳନା କରିବାପାଇଁ ମୁଁ ସଭାପତି ଥିଲି ଏବଂ ମାର୍ଶାଘାଟର ସାଥୀ ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦନମୋହନ ଅଧିକାରୀ ଗୋଟିଏ ସୋସାଇଟିର ସଭାପତି ଥିଲେ ଓ ବିକଳି ଚରଣ ଦାସ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସୋସାଇଟିର ସଭାପତି ଥିଲେ ଏବଂ ଏ ପରିଚାଳନା କମିଟିର ଉତ୍ତମ ସଭ୍ୟ ରହିଲେ । ମୁଁ ଏହାର ସଭାପତି ଥିଲି ।

ବାବୁ ସୁରେଶ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ ଚାଳଦଣ୍ଡା ଲଙ୍କର ଟୋଲ କଲେକ୍ଟର ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଏହାର ମ୍ୟାନେଜର ହେଲେ । ଓଡ଼ିଶା ସମବାୟ ସମିତି ସମୂହର ତେପୁଟି ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭଗବାନ ଖଟେଇ ଏ ସୋସାଇଟିର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନାରେ ପରାମର୍ଶ ଓ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ବୁଡ଼ିଏ ପୋଲ ଭାଙ୍ଗିଯିବାରୁ ସୋସାଇଟିକୁ ମାର୍ଶାଘାଟ ଲୁଣାନଳ ପାଖରେ ବୋଇତର ପକାଇବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଥିଲା । ପଥର ଲଳିତଗିରି ପାହାଡ଼ରୁ ଆସେ । ଯେଉଁଠାରେ ପୋଲ

ଭାଙ୍ଗିଗଲା ସେଠାରେ ଅନୁଲୋଡ଼ ହୁଏ । ସେଠାରେ ହେଡ଼ ଲୋଡ଼ରେ ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ଅଣାଯାଇ ପୁଣି ଟ୍ରକରେ ନଦୀଯାଏ । ଏହିପରି ଦୁଇ ତିନି ଯାଗା ଲୋଡ଼ ଅନଲୋଡ଼ ହେଲାପରେ ପଥର ଯାଇ କୁଶାନର କୂଳରେ ପହଞ୍ଚେ । ସେଠାରେ ଡଙ୍ଗାରେ ନଈ ପାର କରାଯାଏ । ନଈ କୂଳରୁ ପଥରକୁ ବ୍ରାହ୍ମର ସାହାଯ୍ୟରେ ରାସ୍ତାକୁ ନିଆଯାଏ । ଏହି ଦୁରୂହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିବା ଅଧିକା ପଇସା ଆମକୁ ଦେବାପାଇଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହା ସେ ଦେଲେନାହିଁ । ଫଳରେ ସୋସାଇଟି ହିନସ୍ତା ହେଲା ଏବଂ ଆଉଟିଟ୍ରେସନ୍‌ରେ ସୋସାଇଟି କ୍ଲେମ କରିଥିବା ପାଉଣାରୁ ଅଧିକା ମିଳିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ରାୟ ସବେ ତିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ ଟଙ୍କା ଦେଲେନାହିଁ । ମାମଲା ହାଇକୋର୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସଦାଶିବ ତ୍ରିପାଠୀ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାପରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ହୋମ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ ଡରପରୁ ଯେଉଁ ସୋସାଇଟିରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ନକରିବାପାଇଁ ଗୁପ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଗଲା ।

ସେହି ଗୁପ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିବା ସୋସାଇଟିଗୁଡ଼ିକୁ ସାହାଯ୍ୟ ନକରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛିତ ଥିଲା । ଫଳରେ ଆମ ସୋସାଇଟିକୁ ସୁପରସିଡ଼ କରି ଦିଆଗଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ତାହାକୁ ଲିକ୍ସୁଡେଟ କରିଦିଆଗଲା । ହାଇକୋର୍ଟ ରାୟରେ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ମିଳିଲା, ସେ ଟଙ୍କାକୁ ସୋସାଇଟିର ଯାହାସବୁ ଲାଇଭିଲିଟି ଥିଲା, ତାକୁ ପରିଣୋଧ କରିଦିଆଗଲା । ଚର୍ଚ୍ଚମାନ ମଧ୍ୟ ସୋସାଇଟିର କଟକ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ କୋ-ଅପରେଟିଭ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ୫୦ ହଜାରରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଟଙ୍କା ରହିଛି । ସେଥିରେ ସୁଧ ମିଳୁନାହିଁ । ଏହା ସେଭିଙ୍ଗ୍ସ ଆକାଉଣ୍ଟରେ ଅଛି । ସେହିପରି ସୋସାଇଟି କୋରାପୁଟର ମିର୍ ଲାରଖାନାରେ ଯେଉଁ କାମ କରିଥିଲା, ସୋସାଇଟିର ପ୍ରାପ୍ୟ ଟ୍ରେଜେରିରେ ଡିପୋଜିଟ୍ କରି ଦିଆଯାଇଛି । ସୋସାଇଟି ନିଜ ଅର୍ପିସ୍ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ଏବଂ ଗୋଟିଏ କାଠ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଘର ତିଆର କରିଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଏକ ମାଣ ଜମି ଜିଣିଥିଲା । ସେ ଘର ବାଦ୍ୟାରେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ପରେ ତା'ର ଦାୟିତ୍ୱ କେହି ନେଲେନାହିଁ । ସୋସାଇଟି ଲିକ୍ସୁଡେଟ ହେବାପରେ ଯିଏ ଲିକ୍ସୁଡେଟର ଆପସଏମେଣ୍ଟ ହେଲେ ସୋସାଇଟିର ବିଭିନ୍ନ ଆସେଟସକୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ କୌଣସି ଉଚ୍ଛା ବା ଉଦ୍ୟମ କଲେନାହିଁ । ସୋସାଇଟି ଜିଣିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ନିର୍ମାଣ ମେସିନାରୀ ବିନା ହେପାକତରେ ଟଙ୍କା ଖାଇ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ସୋସାଇଟି ଯେଉଁ ଜମି ଜିଣିଥିଲା, ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚମାନ ୩ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେବ ।

ସରକାର ଏବଂ ସମବାୟ ବିଭାଗକୁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ସମସ୍ତ କଥା, ପ୍ୟସଲା ହେଉନାହିଁ । ସୋସାଇଟି ସେୟାର ହିସାବରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଉଠାଇଥିଲା ତାହା ମାତ୍ର ୧୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ଥିଲା ।

କଳିଙ୍ଗ କର୍ଷଧାର ପ୍ରାଥମିକ ମହାଜୀବୀ ସମବାୟ ସମିତି

ପୂର୍ବରୁ କହିଛି କୁଟଙ୍ଗର ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମହାଜୀବୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଜାତିଆଣ ସଭା ଅଛି । ଯେଉଁଥିରେ କି କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ରହୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ଥିଲା । ତାହା ଷୋଳଭାଇ ସଂଗଠନ ଭାବରେ ନାମିତ । ଏହି ଷୋଳଭାଇ ନାମରେ କୁଟଙ୍ଗ କୈବର୍ତ୍ତ ସମାଜ ଷଷ୍ଠ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟିଏ ସନନ୍ଦ ଲାଭ କରିଥିଲେ । କୁଟଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ସବୁଠାରୁ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କଠାରୁ କୁଟଙ୍ଗର ସମସ୍ତ ନଦୀରେ ମିଳିତ ଭାବେ ମାଛ ମାରିବାର ଅଧିକାର ଲାଭ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କୁଟଙ୍ଗ ଜମିଦାରୀ ନେବାପରେ କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଏ ଅଧିକାରରୁ ବାଦିଲ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଅପଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ, କୁଟଙ୍ଗର କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନାରାୟଣ ବୀରବର ସାମନ୍ତଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏହାର ପ୍ରତିରୋଧ କରି ତାଙ୍କର ଅଧିକାରକୁ ସାବ୍ୟସ୍ତ କଲେ ।

ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପରେ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ଷୋଳଭାଇ ସଭା ବ୍ୟତିରେକ କୌଣସି ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସଂଗଠନ ନଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ମାଛମରାର ପୂର୍ବ ଧାରା ବଦଳିଗଲା ପରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମାଛ ମାରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମର କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସଂଘର୍ଷ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଆଇନ ଶୃଙ୍ଖଳା ବ୍ୟାଘାତ ଘଟୁଥିଲା । ତେଣୁ ବିଚାର କରାଗଲା ଯେ ସରକାର ତାଙ୍କର ଦେୟ ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଓ ମାଛମରା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଶୃଙ୍ଖଳା ଆଣିବାକୁ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ସ୍ୱୀକୃତିପ୍ରାପ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେବା ଉଚିତ । ସମସ୍ତ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ସମବାୟ ସମିତି ଗଠନ କରାଯିବା ବିଚାର କରାଗଲା ।

ସେହି ସମବାୟ ସମିତି କରିଆରେ ମାଛ ମରାଇ ଶୃଙ୍ଖଳା ଆଣିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯିବା ଉଚିତ । ଏଥିରୁ ଏକ ସମବାୟ ସମିତି ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ବିଚାର କଲି । ପ୍ରଥମେ ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କୁ ସଂଗଠିତ କରି ଏପରି ଏକ ସଂଗଠନ ଗଢ଼ିବା

ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର ଥିଲା । ନାରାୟଣ ବିରବର ସାମନ୍ତଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କୁଜଙ୍ଗର କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଏକ ଷୋକଭାର ସଭା ଆହ୍ୱାନ କଲେ । ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁର କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ବିରେନ ମିତ୍ର ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ବ ହାରରେ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଘୋଷଣା କଲେ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ଲିଜ୍‌ର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ପରିମାଣରେ ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ମହାସଭା ସମବାୟ ସମିତି ଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ଗୋଟିଏ ସମବାୟ ସମିତି ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା ଓ ତାହା ସଫଳ ହେଲା ।

ଉକ୍ତ ସମବାୟ ସମିତି ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅଠରବାଙ୍କିରୁ ମାଛମାରି ସେହି ଆୟରେ ବାର୍ଷିକ ଲିଜ୍ ଫି ଦଖଲ କଲେ ! ଏହି ସମବାୟ ସମିତିର ସଭାପତି ଭାବରେ ଶ୍ରୀ ଦୀନବନ୍ଧୁ ତରାଇ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

ଏହି ସମବାୟ ସମିତି ମାଛଧରାରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନଆଣି ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନକରି ମାଛ ମାରିବାର ଅଧିକାର ଦେଲେ । ସାଧାରଣ ମହାସଭାବିମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ନଦୀରେ ମାଛ ମାରିବା କମିଗଲା । ସୋସାଇଟି ତତ୍କାଳୀନ ମହାସ ବିଭାଗ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରି ଏକ ନୂତନ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ଯୋଜନାଟି ହେଲା- ପାରମ୍ପରିକ ନଦୀରୁ କେବଳ ମାଛମାରି ସମବାୟ ସମିତି ୨୦ ଟି ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଟ୍ରଲର କରିବ ଏବଂ ମାଛକୁ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବା ପାଇଁ କୋଇଡ଼ ଷ୍ଟୋରେଜେ କରିବ । ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ନୌକାମାନଙ୍କୁ ଡେଇଁ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଏକ ଅଏଲ ଡିପୋ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା, ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରିଜିଙ୍ଗ ପ୍ଲାଣ୍ଟ ସହିତ ମାଛର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଟିଣ ପୁଡ଼ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ କାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ । ସେହି ଅନୁସାରେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ଅର୍ଥ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଦେବେ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ, ଏହି ଯୋଜନାଟିକୁ ରାଜ୍ୟସରକାର ଠିକ୍ ସମୟରେ ଅନୁମୋଦନ କଲେ ନାହିଁ କି କେନ୍ଦ୍ରକୁ ପଠାଇଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଲୋକସଭା ସଦସ୍ୟ ଥିବାରୁ ତତ୍କାଳୀନ କେନ୍ଦ୍ରର ମହାସ ବିଭାଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣ କୁମାରଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲି । ସେ ଏ ଯୋଜନା ପାଇଁ ସମ୍ମତ ଦେଲେ । ଏପରିକି ଏ ଯୋଜନାଟିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ଅନୁମୋଦନରେ ତୁରନ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ ।

ରାଜ୍ୟ ସରକାରରେ ଥିବା ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଷିମ୍ କରବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଏବଂ ତାଙ୍କ ଷିମ୍ କୁ ଆଗେ ପଠାଇବାପାଇଁ ବିଶେଷ ତତ୍ପର ହେଲେ । ଆମ ଷିମ୍ ରାଜ୍ୟସରକାରଙ୍କର ଅନୁମୋଦନ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପାଇଲେ ନାହିଁ ବା ପଠାଗଲା ନାହିଁ । ସମିତିର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଏ ଷିମ୍ କୁ ଆଗେଇ ନେବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ ନାହିଁ । ଏହି ଷିମ୍ କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ସମିତିର ଭାଇରେକ୍ଟର ମାନେ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵାର୍ଥ ପାଇଁ କଳହରେ ସଂପୃକ୍ତ ରହିବା ଫଳରେ ସୋସାଇଟି ନଥିବା ପରି ମନେହେଲା ।

ଏହି ସମସ୍ତ ଯୋଜନାରେ କୈବର୍ତ୍ତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସଚେତନ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ହେଲା ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ନଦୀକୁ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଭିଧାର କରିବାର ଉଦ୍ୟମରେ ବ୍ୟାପୂତ ରହିଲେ । ସାଧାରଣ କୈବର୍ତ୍ତଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥଠାରୁ ଦଳୀୟ ସ୍ଵାର୍ଥ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କଲା । ସୋସାଇଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଗଲା, ସେମାନେ ସୋସାଇଟିକୁ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂଜ୍ଞା ରୂପେ ବିବେଚନା କଲେ । ଯେଉଁ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ସୋସାଇଟି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ସେହି ଆଭିମୁଖ୍ୟରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୋସାଇଟି ଦୂରେଇ ଯାଇଛି । ଯଦିଓ ସୋସାଇଟି ଅଛି, ସାଧାରଣ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଆଉ କୌଣସି ନୂତନ ଯୋଜନା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଜୀବନରେ ସାଧାରଣ ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଵାର୍ଥ, ଦଳୀୟ ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ପ୍ରମୁଖ ରୂପିକା ଦେବା ହେତୁ, ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ରଗତି ସାଧୁତ ହୋଇଛି, ତାହା ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏବଂ କୁଜଙ୍ଗରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ଯୋଜନା ବହୁଦିନୁ ପ୍ରଚଳିତ କରିଛନ୍ତି, ଯାହାଫଳରେ କୈବର୍ତ୍ତ ବଞ୍ଚିମାନଙ୍କରେ କମମୂଲ୍ୟରେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ଏଥିରୁ କେବେ ଉପକୃତ ହୋଇନାହିଁ ।

ମୁଁ ଲୋକସାଭା ସଦସ୍ୟ ହେବାପରେ କୁଜଙ୍ଗରେ କଳିଙ୍ଗ କର୍ଣ୍ଣଧାର ସମବାୟ ସମିତି ଜରିଆରେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଗାଁରେ ଗୃହନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲି । ସେହି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟସରକାର ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ସେହିସବୁ ଗ୍ରାମରେ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ନକରିସେ ଟଙ୍କାକୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କଲେ । ଏପରି ବିତନ୍ତ୍ରା ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟରେ ହିଁ କେବଳ ଘଟିପାରେ ।

ରାଜୀବ ଲୋଚନ ପ୍ରାଉଣ୍ଡେସନ

ରାଜୀବଲୋଚନ ମନ୍ତ୍ରାଳୟ ସଂପର୍କରେ ପୂର୍ବରୁ କେତେକ ସୂଚନା ଦିଆ ଯାଇଛି । ଏକ ସମୟରେ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ଯେ ରାଜନୈତିକ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଚେତନାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହେବା ଦରକାର । ସେମାନେ ସେଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବା ଉଚିତ । ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରାଜୀବଲୋଚନ ମନ୍ତ୍ରାଳୟ କୁଳଙ୍ଗର ଗଣଚେତନାର ଆଦି ପୁରୁଷ ଥିବା ହେତୁ ତାଙ୍କରି ନାମରେ ଏକ ଟ୍ରଷ୍ଟ ଗଠନ କରିବା, ଏବଂ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ସାବରମତୀ କାଞ୍ଚାରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା । ସେଥିପାଇଁ ଏକ ସୋସାଇଟି ଗଠନ କରାଯାଇ ରେଜେଣ୍ଟି କରାଗଲା । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ସୋସାଇଟି ଗଠିତ ହେଲା ।

★ ମାନବୀୟ ଅଧିକାର ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜବାଦୀ ଚେତନାର ଭାବଧାରା ବଢ଼ନ କରୁଥିବା ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାର ଅଙ୍ଗିଭୂତ ହୋଇ ପାରିବେ ।

★ ଏକ ଟ୍ରଷ୍ଟବୋର୍ଡ ଏହାକୁ ପରିଚାଳନା କରିବେ ।

★ ମନ୍ତ୍ରାବାଦୀ ଆଶ୍ରମରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ :-

୧. ଏକ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ।

୨. ନିରାଶ୍ରୟ ଶିଶୁ ଓ ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଆଶ୍ରୟ କେନ୍ଦ୍ର (ଅରଫାନଘର) ।

୩. ପରିଣତ ବୟସର ବାଳପ୍ରପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ବାର୍ଷିକ୍ୟ ନିବାସ ।

୪. ଆଶ୍ରମର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ କୃଷି ଓ ଉତ୍ପାଦନମୁଖୀ ଶ୍ରମ ବା ଧନ୍ୟାତ୍ମକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ।

୫. ଅନ୍ତେବାସୀ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆବାସଗୃହ ।

୬. ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟାକୁ ଚିହ୍ନଟ କରି ତାର କାରଣ ନିୂପଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ପଛା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ।

୭. କ୍ରୀଡ଼ା ଓ ଅବସର ବିନୋଦନ କେନ୍ଦ୍ର ।

୮. ଏକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ପାଠାଗାର ।

୯. ଏକ ଦାତବ୍ୟ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ।

✧ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ରର ମୂଳ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେବ, ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ସହିତ ସମାଜ, ମାନବୀୟ ଅଧିକାର , ସାମାଜିକତା ଓ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗୀକାର ବନ୍ଧ କରିବାରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ସମାଜ ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗୀକାର ବନ୍ଧ ହୋଇ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ନିଜକୁ ନିୟୋଜନ କରିବାର ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଯୋଜନା ଆଶ୍ରମରେ ହିଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବ ।

✧ ଆଶ୍ରମର ଅନ୍ତେବାସୀ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଜ ନିଜ ଉପାୟରେ ଉତ୍ପାଦନ ସଂସ୍ଥା ସଂପୃକ୍ତ ହେବେ ।

✧ ଏହି ଆଦର୍ଶ ଓ ଭାବଧାରାକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା, ଏକଜି ଏକ ପରିକଳ୍ପନା ଏବଂ ଯୋଜନାକୁ ଉଲ୍ଲପାଇ, ରୂପାୟିତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଯେ କୌଣସି ସଦାଶକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନିକର ସହଯୋଗ ଓ ସାହାଯ୍ୟକୁ ସ୍ୱାଗତ କରାଯିବ ।

ଜୋରସୋରରେ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ରାଜୀବଲୋଚନ ପ୍ରାଉଣ୍ଡେସନ ଅଭୟଚାନ୍ଦପୁର ଗ୍ରାମରେ ଏକ ୨୩ ଏକର ଜମି କିଣାଗଲା ସେଥିରୁ ୧୫ ଏକର ଜମିରେ ମାଛ ଚାଷ ହେବ, ସେଥିରୁ ଚଢ଼ା ଆଣି ୮ ଏକର ଜମିରେ ଘାସ ଲଗାଯିବ, ଏବଂ ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୃହ, ନିବାସ ହେବ ଏବଂ ସମାଜର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାହୁଁଥିବା ଜର୍ମାନୀରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଯିବ । ଛଅ ମାସ ପାଇଁ ସେମାନେ ଏହିଠାରେ ରହି ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ହେବେ । ଆଶ୍ରମରେ ବିଭିନ୍ନ କାମରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିବେ । ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନଟକରି ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଯୋଜନା ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଇନ୍‌ସିଟୁଟ୍ ନିର୍ମାଣ କରାଯିବ । ତାହା ରାଜୀବଲୋଚନ ମଠ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେବ ।

ଏକ ଗଣ ସମାବେଶ କରାଯାଇ ଆଶ୍ରମର ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସ୍ୱର୍ଗତ୍ୟ ନାରାୟଣ ବିରବର ସାମନ୍ତ ଏହି ଭିତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନରେ ଶ୍ରୀମତୀ ରତ୍ନମାଳା ଜେମା ସହଯୋଗ କଲେ । ଲୋକସଭା ପୂର୍ବତନ ବାଚସ୍ପତି ଶ୍ରୀ ରବିରାୟ ମଧ୍ୟ ଏହି ଉପବେଳେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହା ବହୁ ସମାଜସେବୀଙ୍କ ପାଇଁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇଥିଲା ।

ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେ, ଏହି ଘଟଣା ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ମୁଁ ଖବର କାଗଜରେ ଏକ ବିବୃତ୍ତି ଦେଖି ଭାରତରବର୍ଷରେ ଜମ୍ବୁନିଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରଗତି ନହେବାର କାରଣ ହେଉଛି-ଭାରତରବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରା ସହିତ ଜମ୍ବୁନିଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ନୀତିତ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେବାହେତୁ ଜମ୍ବୁନିଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଗ୍ରଗତି

ଦ୍ୟାହତ ହେଉଛି । ଏହି ଅଭାବକୁ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଏ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରୁଛି । ଏହା ଉପରେ ଆମ ପାର୍ଟି ଭିତରେ ତୁମ୍ଭର ବ୍ୟାଘ୍ରବାଦ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଯଦିଓ ପାର୍ଟିର କେନ୍ଦ୍ର ନେତୃତ୍ୱ ଏପରି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ଉପାହିତ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶା ପାର୍ଟି ନେତୃତ୍ୱ ଏହା ପାର୍ଟି ବିରୋଧୀ ବୋଲି ଆଲୋଚନା କଲେ ଏବଂ ପାର୍ଟି ସଂପାଦକ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଉ ଆଗେଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୋ ଉପରେ ନିଷ୍ପେଷ ଆଦେଶ ଜାରିହେଲା । ମୁଁ ଯେହେତୁ ଗୋଟିଏ ସାମାଜିକବାଦୀ ପାର୍ଟିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନି ଚାଲିଛି, ସେହେତୁ ମୋ ଆଗେଇବା ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁ କର୍ମୀ ମାନେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଉପାହିତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଏ ଯୋଜନା ରୂପରେଖ ନେଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୁମ୍ଫାଚୀ ଏଇଥିପାଇଁ ପାର୍ଟି ସଂପାଦକ ପଦରୁ ଅବ୍ୟାହତ ନେଲି । ଏ ଅବ୍ୟାହତ ନେଲାପରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ଭାଙ୍ଗିଯିବା ଏବଂ ମୋର ଅସୁସ୍ଥତା ଏ କାମକୁ ଆଗେଇ ନେବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେଲା । ଆଶା କରୁଛି, ଭବିଷ୍ୟତ ବ୍ୟାଧିରୁମାନେ, ସ୍ଥାନୀୟ ଜନସାଧାରଣ, ଯୁବକମାନେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ ଆଗେଇ ନେବେ ।

ଏହି ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରଭାତ ସଂଗୀତ ହୋଇଛି । ସେବାପାଇଁ ଏକ ସଂଗୀତ ରଚନା କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଶ୍ରୀନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମାହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି । ଏ ସଂଗୀତରେ କଣ ରହିବ ତାର ମଧ୍ୟ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲି । ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଥିଲି, ଆପଣଙ୍କର ପିତା କାତକତି ଇଣ୍ଡିଆନା ଯେଉଁ “ବନ୍ଦେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ” ସଂଗୀତଟି ରଚନା କରିଥିଲେ, ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତୀୟ ସଂଗୀତ ଭାବେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ଆପଣେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଜେଲରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ନେତାମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ଯେଉଁ ସଂଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ “ଏହି ଲାଲ ପତାକାର ତଳେ” ତାହା ଓଡ଼ିଶା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟିର ପତାକା ସଂଗୀତରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ମିଳନୀ ଆରମ୍ଭରେ ପତକା ଉତ୍ତୋଳନ ବେଳେ ଏହି ସଂଗୀତଟି ବୋଲା ଯିବାର ବିଧି ରହିଛି ।

ଆଜି ଯେତେବେଳେ ସମାଜ ବିଶ୍ୱାସଦାୟକ ଅତିକ୍ରମ କରି ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀକୁ ଯାଉଛି ସେହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଏ ସଂଗୀତଟି ଜନମାନସରେ ଏକ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସାମର୍ଥ୍ୟକରିବ ।

ସେ ମୋ କଥା ରଚନାକରି ସଂଗୀତଟି ରଚନା କରି ଦେଲେ । ସେ ସଂଗୀତଟି ହେଉଛି ।

“ମନୁଷ୍ଟରୂପା ସତୀନ ମୁହିଁ,
ଆଦାମ ଭରୁର ସୁତ
ମଙ୍ଗଳକରି ସିନ୍ଧୁ ଗରୁଡ଼, ଆଣିବିରେ ଅମୃତ ॥
ପଟାତର ମୋ ନାହିଁ,
ଆପେ ଆପଣାର ପାଇଁ
ସାଧନାର ପଥେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛଇ,
ତିଳେ ନୋହି ବିରୂପ,
ଆଣିବିରେ ଅମୃତ ॥

ମନୁ ଶତରୂପା ..... ।
କେତେ ଅତୀତର ବାର୍ତ୍ତାବହି,
ମୁଁ ହୋଇଛି ମଣିଷ ଜାତି,
କେତେ ଯେ ବିପଦ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ,
ମୁଁ ସହିଛି ଏ ଛାଡ଼ି ପାତି,
ଆଗେଇ ଚାଲିଛି ଭାବି ଅଭିମୁଖେ,
ମାଡ଼ି ଅଦ୍ଭୁତ କୁତ,
ଆଣିବିରେ ଅମୃତ ॥
ମନୁଷ୍ଟରୂପା..... ॥

ଅମଡ଼ା ହେଉ ମୋ ଚଳାବାଟ,
ଯେତେ କରୁ କଷ୍ଟକମୟ,
ଆଗେଇ ଚାଲିବି ନିର୍ଭୀକ,
ହୋଇ ଗାଲ ମାନବର ଜୟ,
ପଥ ପ୍ରାନ୍ତରେ ପଡ଼ିଛି ମୋ ପାଇଁ,
ଯାହା କ୍ଷତ୍ୟ ଯାହା ରତ,
ଆଣିବିରେ ଅମୃତ ॥

ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଚିତ୍ ମିନିଷ୍ଟରଙ୍କର ସେକ୍ରେଟାରୀ ନଥିଲା, ଅନ୍ୟ ମିନିଷ୍ଟରମାନଙ୍କଠାରୁ ଚିତ୍ ମିନିଷ୍ଟରଙ୍କର ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣ ପି.ଏ ଚିତ୍ ମିନିଷ୍ଟରଙ୍କ ଅଧିକ କଥା କୁଣ୍ଡୁଥିଲେ । ଫଳରେ ଚିତ୍ ମିନିଷ୍ଟରଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗ ମାନଙ୍କ ସହିତ ସମନ୍ୱୟ ରହୁନଥିଲା । ଚିତ୍ ମିନିଷ୍ଟରଙ୍କ ଅଧିକରେ ଗୋଟିଏ ସେକ୍ରେଟାରୀ ରଖିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଚକ୍ରବାକୀନ ଚିତ୍ ମିନିଷ୍ଟର ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହଦେଓଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରି ଚିଠି ଲେଖୁଥିଲି ଓ ପରେ ତାଙ୍କସହ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲି । ସେ ଏପରି ଏକ ସେକ୍ରେଟାରିଏଟର ଅନାବଶ୍ୟକତାକୁ ଉପଲବ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଏବଂ ଚିତ୍ ମିନିଷ୍ଟରଙ୍କ ଅଧିକରେ ଏକ ସେକ୍ରେଟାରିଏଟ୍ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ତାହାର ନାମ “ ଚିତ୍ ମିନିଷ୍ଟରସର୍ବ ସେକ୍ରେଟାରୀଏଟ୍ ” ରହିଛି । ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରୀ ପଞ୍ଚାନନ ତ୍ରିପାଠୀ ଆଇ.ଏ.ଏସ୍. ସେକ୍ରେଟାରୀ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ମେକାନିକାଲ ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କ୍ୟାଡ଼ର ନଥିଲା । ତାହା ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ ବିଭାଗ ସହିତ ଥିଲା । ଫଳରେ ମେକାନିକାଲ ଇଞ୍ଜିନିଅର ମାନଙ୍କର ପ୍ରମୋସନ ପ୍ରକୃତି ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ମେକାନିକାଲ ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କ୍ୟାଡ଼ର ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ମୋ ଛାତ୍ରଜୀବନର ବ୍ୟୁତ୍ଥ ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ରଥ, ଇଞ୍ଜିନିଅର ଗୌରହରି ସାହୁ ଏହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଉଥିଲେ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ୟାକୁ ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିଥିଲି । ନାନାପ୍ରକାର ବିରୋଧତା ସତ୍ତ୍ୱେ ମେକାନିକାଲ ଇଞ୍ଜିନିୟରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କ୍ୟାଡ଼ର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଏବଂ ଏହା ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ଜଣେ ମେକାନିକାଲ କ୍ୟାଡ଼ରରୁ ଜଣେ ଚିତ୍ ଇଞ୍ଜିନିଅର ରହିଲେ ।

ଏକ ସମୟରେ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ଆଇ.ଏ.ଏସ୍ କ ସ୍ଥାନ ବିଭିନ୍ନ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟର ଅଭିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କୁ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ କରବା ପାଇଁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ବୈଷୟିକ ବିଭାଗ ଗୁଡ଼ିକରେ ସେହି ବିଭାଗରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସେକ୍ରେଟାରୀ କରବା ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥିଲି । ଫଳରେ ପୂର୍ବ ବିଭାଗରେ କୌଣସି ଆଇ.ଏ.ଏସ୍ ସେକ୍ରେଟାରୀ ନରହି ଜଣେ ଇଞ୍ଜିନିଅରଙ୍କୁ ସଚିବ କରାଗଲା । ଶ୍ରୀ ଏନ. ସି. ପାଣି ପୂର୍ବ ବିଭାଗର ପ୍ରଥମ ଇଞ୍ଜିନିଅର ଇନ୍ ଚିପ୍ ଓ ସେକ୍ରେଟାରୀ ହେଲେ । ଅନ୍ୟ ବିଭାଗ ଗୁଡ଼ିକରେ ସେହି ବିଭାଗର ଅଭିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କୁ ସେକ୍ରେଟାରୀ କରିବାପାଇଁ ଆଇ.ଏ.ଏସ୍ ଅଧିକାରୀମାନେ ପ୍ରବଳ ବିରୋଧ କଲେ ଏବଂ ଜଳସେଚନ ବିଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଇଞ୍ଜିନିଅର ଶ୍ରୀ ସୁରେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କୁ ସଚିବ କରାଗଲା ନାହିଁ ।

